

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ МВС УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

З ПИТАНЬ ОБМЕЖЕННЯ ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ

*(для поліцейських, прокурорів, державних службовців
та посадових і службових осіб Національної поліції України
і органів прокуратури України)*

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

УДК 343.352.6:[351.74+343.163](477)(075)
Н34

Рецензенти:

Кваша Оксана Олександрівна – провідний науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор

Шишов Олег Олексійович – суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду України, кандидат юридичних наук

Звездін Ігор Валерійович – начальник управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації Національної поліції України

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного науково-дослідного інституту МВС України
(протокол № 10 від 11.12.2019 р.)

Науково-методичні рекомендації з питань обмеження одержання подарунків (для поліцейських, прокурорів, державних службовців та посадових і службових осіб Національної поліції України і органів прокуратури України) / За ред. М. Г. Вербенського. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 302 с.

ISBN 978-966-992-121-5

У виданні представлені науково-методичні рекомендації з питань застосування антикорупційного законодавства України щодо обмеження одержання подарунків спеціальними суб'єктами. Визначено генезис поняття «подарунок» та його співвідношення з поняттям «дарунок», «пожертва», «неправомірна вигода» тощо. Досліджено різновиди подарунків, їх предмети, існуючі заборони та обмеження для їх одержання. Вказано на особливості декларування подарунків та їх оподаткування. Визначено загальні підстави притягнення спеціальних суб'єктів за порушення обмежень антикорупційного законодавства щодо одержання подарунків.

Досліджено міжнародний досвід обмеження отримання подарунків спеціальними суб'єктами. Узагальнено судову практику у справах про притягнення таких суб'єктів до адміністративної відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства України в частині одержання подарунків. Розроблено типовий алгоритм дій та зразки документів реагування у разі виявлення чи отримання спеціальним суб'єктом матеріальних чи нематеріальних активів, які можуть бути кваліфіковані як порушення антикорупційного законодавства.

Науково-методичні рекомендації розраховані для використання у практичній діяльності поліцейських, прокурорів, державних службовців та посадових і службових осіб Національної поліції України і органів прокуратури України, інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, наукових та науково-педагогічних працівників, ад'юнктів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, які цікавляться питаннями запобігання та протидії корупції в Україні.

УДК 343.352.6:[351.74+343.163](477)(075)

Авторський колектив:

Вербенський Михайло Георгійович – директор ДНДІ МВС України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (розділ 2 (підрозділи 2.2, 2.4, 2.5 (у спів.), розділ 9 (у спів.)).

Рядінська Валерія Олександрівна – завідувач науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України, доктор юридичних наук, професор (вступ, підрозділи 1.1 (у спів.), 1.2 (у спів.), 1.3 (у спів.), розділ 2 (підрозділи 2.1, 2.3, 2.6 у спів.), розділ 5 (у спів.)).

Загиней-Заболотенко Зоя Аполлінаріївна – начальник відділу підвищення кваліфікації прокурорів з питань запобігання корупції інституту підвищення кваліфікації прокурорів Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, доцент (підрозділ 1.2, 1.3 (у спів.), підрозділи 2.1, 2.3, 2.6 (у спів.), розділ 3).

Солдатенко Оксана Володимирівна – провідний науковий співробітник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії спеціальних технічних засобів ДНДІ МВС України, доктор юридичних наук, професор (розділ 4, розділ 6 (у спів.)).

Ірха Юрій Богданович – старший науковий співробітник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України (розділи 7, 8, розділ 9 (у спів.)).

Мацько Віта Андріївна – науковий співробітник 1-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України (підрозділ 1.1 (у спів.), розділ 5 (у спів.)).

ЗМІСТ

Вступ	6
Перелік умовних скорочень	10
РОЗДІЛ 1	
Поняття «подарунок» в українському законодавстві	11
1.1. Еволюція поняття «подарунок» в антикорупційному законодавстві України	11
1.2. Види подарунків за антикорупційним законодавством України	22
1.3. Співвідношення поняття «подарунок» з іншими суміжними поняттями	48
РОЗДІЛ 2	
Класифікація предметів подарунку в антикорупційному законодавстві України	79
2.1. Грошові кошти	79
2.2. Рухомі речі (рухоме майно)	90
2.3. Нерухомі речі (нерухоме майно, нерухомість) як предмет подарунка	101
2.4. Цінні папери	109
2.5. Нематеріальні активи	116
2.6. Переваги, пільги, послуги	117
РОЗДІЛ 3	
Суб'єкт та суб'єктивна сторона порушення обмеження щодо одержання подарунків	123
3.1. Суб'єкти, на яких поширюються обмеження щодо одержання подарунків	123
3.2. Суб'єктивна сторона порушень обмеження щодо одержання подарунків	134

РОЗДІЛ 4

Особливості декларування подарунків та дотримання інших вимог фінансового контролю	138
4.1. Порядок відображення подарунків в електронних деклараціях	138
4.2. Особливості заповнення окремих розділів електронних декларації при отриманні подарунків	144

РОЗДІЛ 5

Особливості оподаткування дарунків в Україні	151
---	-----

РОЗДІЛ 6

Відповідальність за порушення заборон та обмежень щодо одержання подарунків	163
--	-----

РОЗДІЛ 7

Міжнародні стандарти обмеження одержання подарунків	174
7.1. Міжнародно-правові основи обмеження одержання подарунків	174
7.2. Правове регулювання обмеження одержання подарунків у зарубіжних країнах	190

РОЗДІЛ 8

Правові позиції національних судів у справах щодо притягнення осіб до відповідальності за ст. 172-5 КУпАП	200
--	-----

РОЗДІЛ 9

Порядок дій особи у разі виявлення чи отримання нею матеріальних чи нематеріальних активів, що можуть бути неправомірною вигодою або подарунком	242
Висновки	246
Додатки	260
Список використаних джерел	272

ВСТУП

Сьогодні українське суспільство зіштовхнулось з низкою глибинних і важко переборних проблем, серед яких особливе місце належить поширеності корупційних правопорушень. Корупція – не просто соціальне, а й психологічне та моральне явища. Адже вона не існує відокремлено від людей – їх поведінки, діяльності. Корупція – це спосіб мислення, який зумовлює спосіб життя.

У країнах, де хабарництво та інші корупційні діяння є не досить поширеними, корупція в громадській свідомості асоціюється з великим злом для держави та її громадян і не має істотного впливу на суспільне життя. У тих країнах, де корупція поширена значною мірою, корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, корупція із соціальної аномалії поступово перетворюється в правило і виступає звичним способом розв'язання життєвих проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини суспільства¹

За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, які проводяться Transparency International, українці вважали свою державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2012 і 2013 рр. держава посідала 144 місце з 176 країн, в яких проводилися дослідження.

Такий високий показник сприйняття корупції громадянами законодавець пояснив відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції

¹ Акімов О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. С. 181

та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень і притягнення винуватців до відповідальності, про що свідчить, зокрема, незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів: із 25 рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), наданих за результатами першого і другого раундів оцінки, лише 13 виконано, незважаючи на шість років роботи і три раунди оцінювання прогресу, а з 16 рекомендацій, наданих за результатами третього раунду, виконано лише три рекомендації. З антикорупційних рекомендацій Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС імплементовано лише невелику частину, що стосується криміналізації корупції. Ключові рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO) та ЄС щодо утворення антикорупційних інституцій, проведення реформ прокуратури, державної служби, створення систем контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності активів посадовців залишилися невиконаними².

З метою подолання даної проблеми у жовтні 2014 року було прийнято «антикорупційний пакет законів», який мав стати ефективним інструментом антикорупційної політики та реформувати систему боротьби з корупцією.

Однак поспішність законотворення спричинила появу багатьох невизначеностей та суперечливостей у правових нормах, спрямованих на боротьбу з корупцією. Так, нове законодавство України, яке спрямоване безпосередньо на запобігання та протидію корупційним правопорушенням, має у своїй основі багато спірних питань, належне розуміння яких є нагальним для ефективного запуску антикорупційних заходів у країні. Одним з таких моментів є заборони та обмеження щодо одержання подарунків.

Заборони та обмеження щодо одержання подарунків є відносно новим явищем для вітчизняної правової системи. І хоча обмеження, пов'язані з отриманням подарунків, були встановлені для осіб, уповно-

² Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014– 2017 роки : Закон України від 14.10.2014 : URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1699-18> (дата звернення : 07.09.2019).

важених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування ще законом України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року³, проте у законодавстві не передбачалося відповідальності за їх порушення. У подальшому така антикорупційна заборона продовжила свій розвиток – в Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 № 1506-VI обмеженню щодо отримання подарунків присвячувалася ст. 5⁴, а в Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI – ст. 8⁵.

07.04.2011 КУпАП було доповнено статтею – 172-5, якою передбачається адміністративна відповідальність за порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунків⁶.

При цьому, незважаючи на таку посилену увагу, норми антикорупційних Законів мали ряд недоліків – не мали визначення поняття «подарунок», не розмежовували заборони та обмеження щодо одержання подарунків і т. ін., що ускладнювало правозастосовну практику.

З прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII частина зазначених недоліків була усунута, проте застосування на практиці норм цього нормативного акту щодо обмеження одержання подарунків породжувало численні дискусії та суперечності, основні питання в яких зводилися до наступних:

- яким чином «подарунок» як поняття антикорупційного законодавства співвідноситься з іншими поняттями національного законодавства, насамперед «дарунок» та «неправомірна вигода»?
- яким є предмет подарунку, який зміст вкладається законодавцем у терміни, що використовуються для визначення подарунку?

³ Про боротьбу з корупцією :Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР. URL: . <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 06.09.2019).

⁴ Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1506-17> (дата звернення : 11.09.2019).

⁵ Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (дата звернення : 06.09.2019).

⁶ Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971. Додаток до № 50.

- до яких подарунків встановлюється заборона, а до яких – обмеження щодо їх одержання?
- як необхідно декларувати подарунки?
- чи необхідно сплачувати податки при одержанні подарунків?
- яка відповідальність передбачається за порушення заборон та обмежень щодо отримання подарунків?

У цих рекомендаціях буде сформовано підхід та правові позиції щодо розв'язання означених проблем, зумовлених корупційними проявами.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРК – Автономна Республіка Крим

Закон України – Закон

Закон № 1700-VII – Закон «Про запобігання корупції»

КК України – Кримінальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

ПК України – Податковий кодекс України

Прожитковий мінімум – ПМ

ЦК України – Цивільний кодекс України

ДФС – Державна фіскальна служба України

США – Сполучені Штати Америки

РЄ – Рада Європи

РОЗДІЛ 1

Поняття «подарунок» в українському законодавстві

1.1. Еволюція поняття «подарунок» в антикорупційному законодавстві України

Організація запобігання та протидії будь-яким проявам корупції – це постійний процес, який, в межах компетенції, здійснюють органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та громадяни. Формування та реалізація антикорупційної політики має виходити з розуміння корупції, її ознак та загроз, які вона завдає людині, суспільству та державі. Водночас, здійснення антикорупційних заходів має відбуватися виключно на підставі та у межах, визначених законом, а також в обсягах, які є необхідними у демократичному суспільстві.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (Закон № 1700-VII) корупція – це «використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей».

Ознаками корупції, як зазначає А. Тітко, є: 1) використання службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей; 2) неправомірна вигода або прийняття її обіцянки/пропозиції для себе чи інших осіб як мета діяння; 3) неправомірна вигода як предмет (у разі прийняття)

або мета (у разі обіцянки чи пропозиції); 4) неправомірна вигода як засіб схилення до протиправного використання службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей; 5) мета – схилити суб'єкта відповідальності до протиправного використання наданих йому службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей; 6) спеціальний суб'єкт вчинення діяння⁷.

Одним із поширених різновидів корупції є надання особам, які виконують функції держави або місцевого самоврядування, подарунків з метою впливу на їх рішення, дії чи бездіяльність. У своєму дослідженні О. Кобець наголошує, що для України питання неправомірності подарунків є вкрай актуальним, адже здебільшого для вирішення питань у власних інтересах подарунки передають публічному службовцю такі особи:

- які зацікавлені в певних офіційних діях установи, в якій працює службовець;
- які ведуть бізнес або розраховують на ведення бізнесу з цією установою;
- які здійснюють певні види діяльності, що регулюються відповідною установою;
- на інтереси яких може вплинути виконання чи невиконання службовцем своїх посадових обов'язків та інше⁸.

З огляду на наведене, вважаємо, що одним із важливих чинників ефективного здійснення антикорупційних заходів щодо запобігання неправомірному одержанню спеціальними суб'єктами подарунків, є чітке розуміння понятійного апарату.

Так, згідно Словника української мови під подарунком розуміють річ, яку дарувальник власним бажанням безкоштовно віддає у володіння іншої особи з метою задовольнити її вподобання. Подарунок, згідно словнику української мови, означає: 1) дію за значенням – подарунок;

⁷ Тітко А.В. Ознаки обмеження одержання подарунків як різновиду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. Одеса, 2018. Вип. 4(25). Т. 3. С. 67–68.

⁸ Кобець О.В. Особливості прозорості одержання подарунків працівниками правоохоронних органів та особами, уповноваженими на виконання функцій держави. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2011. № 4. С. 154.

2) подаровану річ; дарунок; 3) гостинець⁹. Дарунком у цьому ж словнику визначається: 1) річ, яку дарують; подарунок; 2) гостинець¹⁰. Отже, етимологічне значення слів «подарунок» та «дарунок» є тотожним.

Незважаючи на це, український законодавець використовує поняття «дарунок» і «подарунок» як різні поняття і надає їм нетотожне визначення в різних нормативних актах. Так, згідно зі ст. 718 Цивільного кодексу України (*ЦК України*), дарунком можуть бути рухомі речі, в тому числі гроші і цінні папери, а також нерухомі речі; майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому¹¹, а відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 1700-VII, подарунком є грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової¹².

Отже, поняття «дарунку», закріплене у ЦК України, є вужчим, ніж поняття «подарунку», яким оперує Закон № 1700-VII, де до подарунків, крім рухомого та нерухомого майна (які традиційно можуть бути предметом дарунку), віднесено переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Водночас, в ряді нормативних актів законодавець оперує обома цими поняттями як синонімами. Так, у п. «е» пп. 14.1.54 п. 14.1, пп. 14.1.55 п. 14.1, ст. 14 п. 172.10 ст. 172, п. 173.7 ст. 173 Податкового кодексу України (*ПК України*) використовується поняття «подарунок», а в пп. 164.2.10 п. 164.2 ст. 164, пп. 165.1.15 п. 165 ст. 165, пп. 165.1.39 п. 165.1 ст. 165, п. «е» пп. 170.9.1 п. 170.9 ст. 170, ст. 174 – «дарунок»¹³. У «Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці

⁹ Словник української мови: в 11 томах. Том 2. 1971. С. 143.

¹⁰ Там само. С. 143.

¹¹ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення : 15.09.2019).

¹² Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 1 ст. 1). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

¹³ Податковий кодекс України : Закон від 08.04.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 (зі змінами від 28.08.2018), поняття «дарунок» безпосередньо визначається через «подарунок» (...дарунок, отриманий як подарунок...)»¹⁴ тощо.

Отже, виникає питання – що представляє собою поняття «подарунок» в сучасному законодавстві України?

Введення поняття «подарунок» було обумовлено потребами боротьби з корупцією. Вперше поняття «подарунок» було використано у Законі України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995 № 356/95-ВР, де зазначалося, що «...подарунок (винагорода), отриманий зазначеними особами за обставин, передбачених п. «а» ч. 2 ст. 1, у тому числі такий, що надійшов без їх відома, а також вартість незаконного одержаних послуг підлягають стягненню (відшкодуванню) в доход держави»¹⁵.

Фактично, законодавець не надав визначення поняття «подарунок». Т.С. Курило, аналізуючи зазначене питання, писав, що відсутність визначення цього терміну в антикорупційному законодавстві призвело до того, що на практиці за основу бралось визначення дарунку, яке закріплювалося у цивільному законодавстві¹⁶. Проте специфіка подарунку як поняття антикорупційного законодавства воно не охоплювало, що ускладнювало правозастосовну практику і дозволяло уникати відповідальності особам, які вчинювали корупційні правопорушення.

Подальший розвиток антикорупційного законодавства призвів до того, що законодавець в наступному антикорупційному законі – Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI, зробив спробу уніфікувати національне законодавство

¹⁴ Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF> (дата звернення : 08.10.2019).

¹⁵ Про боротьбу з корупцією : Закон від 05.10.1995 № 356/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 06.09.2019).

¹⁶ Курило Т.С. «Подарунок» як предмет адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУПАП, вчиненого нотаріусом. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 2. Т. 3. С. 123.

у цьому питанні і застосував поняття «дарунок (пожертва)» (ст. 8)¹⁷, при цьому визначень цих термінів у вищевказаному законі не надавалося, а отже необхідно було орієнтуватися на цивільне законодавство.

Дарунок – один з найдавніших видів цивільно-правових угод, який був відомий ще за часів Давнього Риму. Договір дарування сформувався у римському приватному праві як неформальна угода (лат. *actum donationis*), за якою «одна сторона, дарувальник, надає іншій стороні, обдаровуваному, які-небудь цінності за рахунок свого майна, з метою виявлення щедрості стосовно обдаровуваної особи (лат. *animus donandi*)»¹⁸. У різні часи дослідженню окремих аспектів договору дарування приділяли увагу М.І. Брагинський, О.В. Дзера, І.В. Єлєєєв, О.В. Коновалов, М.В. Кротов, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць, О.Л. Маковський, Д.І. Мейєр, П.Л. Рихлецький, О.П. Сергєєв, М.М. Сібільов, С.М. Солових, Г.Ф. Шершеневич та інші відомі цивілісти. На сучасному етапі дарування – є однією з наусталеніших угод цивільного права, основні положення якого закріплюються у главі 55 ЦК України.

За договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдарованому) безоплатно майно (дарунок) у власність (ст. 717 ЦК України). Як вірно підкреслюють науковці з цього приводу, нормами ст. 717 ЦК України, на відміну від норм ЦК України 1963 року, встановлюється, що договір дарування може бути як реальним (вважатися укладеним з моменту передачі майна обдарованому), так і консенсуальним (вважатися укладеним з моменту досягнення згоди з усіх істотних умов договору)¹⁹. До ознак договору дарування відносять: 1) безоплатність; 2) згода обдарованого на одержання дарунку; 3) спрямованість дій дарувальника

¹⁷ Про засади запобігання і протидії корупції : Закон від 07.04.2011 № 3206-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (дата звернення : 06.09.2019).

¹⁸ Римское частное право : учебник / под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. М, 1996. 429 с.

¹⁹ Гончаренко В.О. Договір дарування у цивільному праві України. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 234.; Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая: Договоры о передаче имущества. М.: Статут, 2000. С. 299; Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. 3-є вид. перероб. і доп. Х., 2006. С. 499.

на передачу майна у власність обдарованого²⁰. Внаслідок укладення договору дарування у дарувальника виникає безповоротне припинення права власності на майно, що є предметом даного договору, та виникає право власності на нього у обдарованої особи, внаслідок чого відбувається збільшення майна обдарованого за рахунок майна дарувальника (на відміну від договорів оренди, позички тощо).

Пожертва – різновид договору дарування, що передбачає дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів фізичним особам, юридичним особам, державі Україна, АРК, територіальній громаді для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети (ч. 1 ст. 729 ЦК України)²¹. Водночас, у ч. 1 ст. 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI надається визначення благодійної пожертви як безоплатної передачі благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності відповідно до цього закону²². У науковій площині превалює думка про тотожність зазначених понять²³.

Дослідженню договору пожертви приділяли увагу Л.М. Горбунова, М.С. Долинська, А.М. Ерделевський, А.М. Ісаєв, Є.М. Ключова, М.М. Малєїна, О.С. Яворська та інші.

Особливості договору пожертви:

- 1) безвідплатність (відсутність зустрічного надання з боку обдарованого)²⁴;

²⁰ Гражданское право России : учебник / под ред. З.И. Цыбуленко. М. : Юристъ, 1998. Ч. 1. 464 с.; Новікова В.В. Правова природа безвідплатних договорів у цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2007. 20 с.

²¹ Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

²² Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон від 05.07. 2012 № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 25. Ст. 252.

²³ Малєїна М.Н. Пожертвование – разновидность договора дарения. URL : <https://www.lawmix.ru/comm/586> (дата звернення : 11.09.2019).9. Ключова Є.М. Особливості договору пожертви за Цивільним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 156–158.

²⁴ Головей І.І., Заборовський В.В. Договір пожертви як форма дарування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 113–116.; Ісаєв А.М. Договір дарування за Цивільним кодексом України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Х., 2009. 19 с.

- 2) призначення предмету пожертви (нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів) на певну, наперед обумовлену мету (досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності);
- 3) жертвувач може здійснювати контроль за використанням предмету пожертви відповідно до мети і розірвати договір у випадку використання цього предмету не за призначенням;
- 4) можливість укладення за договором публічної оферти (до невизначеного кола осіб звертається інформація з пропозицією пожертвувати речі (наприклад, на сайті вказується адреса, телефон і банківські реквізити фонду або особи, куди пропонується зробити вклад)).

Поняття дарунку і пожертви, визначені у цивільному законодавстві, не відповідали меті Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI за декількома причинами.

По-перше, дарунок (пожертва) відповідно до антикорупційного законодавства не були безвідплатними, оскільки отримання суб'єктами корупційних правопорушень предметів дарунку (пожертви) могло відбуватися за ціною, нижчою мінімальної ринкової, і могло бути фактичною винагородою за рішення, дії чи бездіяльність цих суб'єктів в інтересах того, хто надавав такий дарунок (пожертву), фактично – передбачали здійснення зустрічної дії (чи бездіяльності) в інтересах дарувальника.

По-друге, предметом дарунку (пожертви) за антикорупційним законодавством могли бути переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які не відносяться до предметів договору дарування та пожертви відповідно до цивільного законодавства.

По-третє, дарунок (пожертва) відповідно до антикорупційного законодавства не передбачав ні призначення чи наперед обумовленої благодійної мети (як жертва згідно цивільного законодавства), ні, тим більше, можливості здійснювати контроль за використанням предмету подарунку та розірвати договір у випадку використання цього предмету не за призначенням.

За визначеннями деяких науковців, в редакції Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI,

дарунок (пожертва) за своїм значенням були ідентичні визначенню неправомірної вигоди²⁵. Не можна не відзначити раціональності їх аргументів, які були актуальними на той час. Так, вищевказаним законом встановлювалися такі обмеження щодо одержання дарунків (пожертв): суб'єктам відповідальності за корупційні правопорушення заборонялося безпосередньо або через інших осіб одержувати дарунки (пожертви) від юридичних та фізичних осіб:

- 1) за рішення, дії чи бездіяльність в інтересах дарувальника, що приймаються, вчиняються як безпосередньо такою особою, так і за її сприяння іншими посадовими особами та органами;
- 2) якщо особа, яка дарує (здійснює) дарунок (пожертву), перебуває у підпорядкуванні такої особи²⁶. При цьому, поняття «неправомірної вигоди» закріплювалося у ст. 1 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI як «...грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав»²⁷. У такому ж визначення поняття неправомірної вигоди закріплюється і у примітці до ст. 364-1 Кримінального кодексу України²⁸ (КК України).

Дійсно, визначення понять дарунку (пожертви) та неправомірної вигоди, які на той момент існували в антикорупційному законодавстві, були схожими. Водночас, виникало питання – навіщо тоді законодавець вводив їх, створюючи правову колізію в національному праві, а не залишив лише поняття неправомірної вигоди, бо ж при отриманні дарунків (пожертв) спеціальними суб'єктами ставилася під сумнів їх об'єктивність, неупередженість при виконанні своїх обов'язків? Більш того,

²⁵ Головей І.І., Заборовський В.В. Договір пожертви як форма дарування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 113–116.; Ісаєв А.М. Договір дарування за Цивільним кодексом України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Х., 2009. С. 8.

²⁶ Про засади запобігання і протидії корупції : Закон від 07.04.2011 № 3206-VI (Ст. 8). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (дата звернення : 06.09.2019).

²⁷ Там само, ст. 1.

²⁸ Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20170101#n1070> (дата звернення : 01.10.2019).

законодавець розмежував заборони щодо одержання неправомірної вигоди (вони встановлювалися щодо будь-яких службових осіб та осіб, які надають публічні послуги) та обмежень щодо одержання подарунків (пожертв) (вони встановлювалися щодо службових осіб публічного права та осіб, які надають публічні послуги (п. 1-3 ч. 4 ст. 4, п. 1, пп. «а», «б» п. 2 ч. 1 ст. 4, ст. 8 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI)²⁹.

Науковці наводили різні аргументи з цього приводу. В.М. Киричко писав, що Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI, що вносив зміни до КК України, та Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 07.04.2011 № 3207-VI, яким було внесено зміни до КУпАП, котрий було доповнено статтею, що передбачала адміністративну відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунків (пожертв)-172-5³⁰, фактично були декриміналізовані дії службових осіб, які виражалися в одержанні дарунка (пожертви) за правомірне діяння в інтересах дарувальника або третьої особи, а також дії самих дарувальників у таких ситуаціях, а поняття подарунку є меншим за обсягом і стосується лише таких дій, як їх надання/одержання, а поняття неправомірної вигоди стосується обіцянки, пропозиції, надання і одержання такої вигоди³¹. Єдиної згоди у науковій площині з цього питання досягнуто не було.

Питання щодо співвідношення неправомірної вигоди та подарунку є наріжним каменем і в міжнародному законодавстві. Існують два ключових підходи до регламентації обмежень щодо одержання подарунків публічними посадовими особами:

- 1) подарунки розглядаються як вид неправомірної вигоди;

²⁹ Про засади запобігання і протидії корупції : Закон від 07.04.2011 № 3206-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (дата звернення : 06.09.2019).

³⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон від 07.04.2011 № 3207-VI. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T113207.html (дата звернення : 05.09.2019).

³¹ Киричко В.М. Проблема розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення заборон одержання неправомірної вигоди й подарунків, шляхи її вирішення. Проблеми законності. 2017. Вип. 138. С. 124.

2) подарунки є складовою більш широкого правового інституту – конфлікту інтересів.

Перший підхід притаманний регіональним квазідержавним утворенням, приєднання до якого передбачає обов'язок держав-учасниць криміналізувати порушення заборони щодо одержання подарунків у національному законодавстві (наприклад, у ст. 6 Міжамериканської конвенції проти корупції від 29.04.1996 як акт корупції визнається спроба отримання або отримання прямо або опосередковано урядовим чиновником або особою, які здійснюють публічні функції, будь-яких предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи або організації, в обмін на будь-який акт або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій)³².

Другий підхід реалізується у ч. 4 ст. 7 Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003³³, ст. 18 Модельного кодексу поведінки посадових осіб державної влади та місцевого самоврядування – додатку до Рекомендацій R (2000) 10 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.05.2000, згідно якого посадовим особам забороняється вимагати або приймати дарунки, а також знаки уваги, прояви гостинності або інші будь-які вигоди для себе чи своєї родини, близьких родичів і друзів або осіб чи організацій, з якими він має ділові чи політичні відносини)³⁴; у ст. 9 Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб, ухваленого Резолюцією 51/59 Генеральної асамблеї ООН від 12.12.1996, де зазначається, що державні посадові особи не домагаються і не отримують прямо або опосередковано будь-яких подарунків або інших знаків уваги, які можуть вплинути на виконання ними своїх функцій, здійснення своїх обов'язків

³² Міжамериканська конвенція проти корупції: прийнята на третій пленарній сесії Організації Американських Держав 29 березня 1996 року. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_089 (дата звернення : 11.08.2019).

³³ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V. *Офіційний вісник України*. 2010. № 10. Ст. 506.

³⁴ Модельний кодекс поведінки посадових осіб державної влади та місцевого самоврядування – додаток до Рекомендацій R (2000) 10 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.05.2000.

і прийняття рішень³⁵. Подібний підхід до отримання подарунків спостерігається і в законодавстві багатьох розвинутих країн. Наприклад, у Директиві Управління службової етики державних органів США, якою закріплюються Етичні норми поведінки державних службовців у системі органів виконавчої влади визначається, що державним службовцям забороняється одержання подарунків від «заборонених джерел», якими є особи, що мають намір вплинути на об'єктивність, неупередженість службовця під час його діяльності³⁶. Норми, що забороняють отримання подарунків, містяться і в нормах Федерального закону Німеччини про державних службовців³⁷, і в Етичних принципах поведінки державних службовців Королівства Норвегії³⁸, і в Кодексі етики посадових осіб і державних службовців Чеської республіки³⁹ і в нормативних актах інших країн.

Враховуючи рекомендації III Групи держав проти корупції щодо перегляду системи адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, Україна обрала другий з підходів до регламентації обмежень щодо одержання подарунків публічними посадовими особами подарунки було визнано складовою більш широкого правового інституту – конфлікту інтересів. Концепція розуміння подарунку як передумови для конфлікту інтересів була реалізована у національному законодавстві шляхом встановлення обмежень щодо одержання подарунків, призначення яких полягало у визначенні певних правил, дотримання яких дає можливість запобігти конфлікту інтересів та заборон, встановлення яких дозволяє уникати отримання спеціальними суб'єктами неправомірної вигоди⁴⁰.

³⁵ Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, ухвалений Резолюцією 51/59 Генеральної асамблеї ООН від 12.12.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788 (дата звернення : 06.09.2019).

³⁶ Етичні норми поведінки державних службовців у системі органів виконавчої влади : Директива Управління службової етики державних органів США. Звід Федеральних нормативних актів. № 5. Ч. 2635.

³⁷ Ст. 71 Федерального закону Німеччини про державних службовців.

³⁸ Етичні принципи поведінки державних службовців Королівства Норвегії.

³⁹ Ст. 8 Кодексу етики посадових осіб і державних службовців Чеської республіки.

⁴⁰ Гладун О., Годуєва К. Питання запобігання корупції. Вісник Національної академії прокуратури України. 2017. № 1. С. 32–38.

З прийняттям Закону №1700-VII, який є базовим для всього комплексу антикорупційного законодавства України, завершився перехід до нового концептуального підходу юридичної відповідальності за порушення обмежень та заборон стосовно одержання подарунків.

1.2. Види подарунків за антикорупційним законодавством України

Законодавець у нормах Закону №1700-VII безпосередньо не визначає видів подарунків. Проте, виходячи з аналізу їх змісту, констатуємо, що спеціальні суб'єкти можуть отримувати певні подарунки, які можна назвати дозволеними.

Дозволені подарунки – це подарунки, які спеціальні суб'єкти можуть приймати без ризику бути притягнутими до адміністративної чи кримінальної відповідальності, їх прийняття не впливає і не може вплинути чи навіть створити враження впливу на службову діяльність спеціального суб'єкта.

До «дозволених» подарунків відносяться подарунки:

- що одержуються як дарунки від близьких осіб;
- що одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси⁴¹.

Поняття «близькі особи» надається у ч. 3 ст. 1 Закону № 1700-VII таким чином – це члени сім'ї спеціального суб'єкта, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклу-

⁴¹ Про запобігання корупції: Закон від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України від 05.12.2014. 2014. № 49, ст. 2056.

вальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта⁴².

Крім цього, до близьких осіб норми Закону № 1700-VII відносять:

- особу, яка перебуває у шлюбі із спеціальним суб'єктом та дітей зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття – незалежно від спільного проживання із суб'єктом;
- будь-яких осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із спеціальним суб'єктом (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі⁴³.

Отримання подарунків від таких осіб спеціальним суб'єктом є дозволеними, подарунок, набутий від вищевказаних осіб вважається подарунком, прийнятим на законних підставах. Жодних обмежень щодо вартості та кількості таких подарунків антикорупційне законодавство не встановлює.

Подарунки від близьких осіб ще називають подарунками на основі особистих відносин⁴⁴. Цікаво ознаки таких подарунків визначаються у деяких нормативних актах. Наприклад, у Правилах етичної поведінки та запобігання корупції в органах ДФС, затверджених наказом ДФС від 01.12.2017 № 979, закріплюється, що «...суб'єкт може прийняти подарунок за обставин, коли очевидно, що цей подарунок мотивовано сімейними відносинами або особистою дружбаю, а не службовим становищем особи; підставами для такого висновку слугують: 1) історія взаємовідносин; 2) впевненість у тому, що близькими особами чи друзями цей подарунок придбано за власні кошти»⁴⁵. Не зовсім коректно

⁴² Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України* від 05.12.2014. 2014. № 49, ст. 2056.

⁴³ Там само.

⁴⁴ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». URL : https://yuricom.com/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2018/12/Korupcija_kniga_Ok_okonch-1.pdf (дата звернення : 17.09.2019).

⁴⁵ Правилах етичної поведінки та запобігання корупції в органах ДФС : Наказ ДФС від 01.12.2017 № 979

до близьких осіб відносити друзів, а до підстав надання дарунку – особисту дружбу, оскільки антикорупційне законодавство чітко визначає коло близьких осіб, подарунки від яких можуть прийматися спеціальними суб'єктами і друзі до них не належать, але в цілому підхід вірний.

Таким чином, до дозволених подарунків, тобто подарунків, прийняття яких спеціальним суб'єктом не порушуватиме вимог антикорупційного законодавства, відносяться подарунки, що одержуються як дарунки від близьких осіб, коли очевидно, що цей подарунок мотивовано близькими відносинами, а не службовим становищем особи, підставами для визначення чого слугують історія взаємовідносин між спеціальним суб'єктом та його близькою особою та впевненість у тому, що близькими особами цей подарунок придбано за власні кошти.

Переходячи до другої групи дозволених подарунків – подарунків, що одержуються як **загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси**, зазначимо, що легального визначення відповідного поняття в українському законодавстві не міститься.

В семантичному значенні «загальнодоступний» розуміється як доступний для всіх (за ціною, можливістю користуватися тощо), зрозумілий для всіх⁴⁶.

Поняття **«приз (виграш)»** згідно з п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державні лотереї в Україні» від 6 вересня 2012 р. № 5204-VI – це кошти, майно, майнові чи немайнові права, які підлягають виплаті (видачі) гравцю у разі його виграшу в державну лотерею відповідно до оприлюднених умов її проведення⁴⁷. Ураховуючи положення Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» від 15 травня 2009 р. № 1334-VI⁴⁸, єдиною легітимною грою, умовами проведення якої передбачається розіграш призового (виграшного) фонду між її гравцями, є державна лотерея, проведення якої регулюється Зако-

⁴⁶ Словник української мови: в 11 томах. Том 2. 1971. Стор. 143.

⁴⁷ Про державні лотереї в Україні : Закон від 06.09.2012 № 5204-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17> (дата звернення : 17.10.2019).

⁴⁸ Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон від 15.05.2009 р. № 1334-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 38. Ст. 536.

ном України «Про державні лотереї в Україні» від 6 вересня 2012 р. № 5204-VI⁴⁹.

Премія (від лат. *Praemia* – нагорода, відзнака) в антикорупційному законодавстві України не визначається. В одному з юридичних енциклопедичних видань роз'яснюється, що премія є однією з форм заохочення за видатні результати, досягнуті в будь-якій області діяльності або заохочувальна плата працівнику за високу кваліфікацію, перевищення норм виробітку, за якість роботи в додаток до окладу. Премія присуджується, як правило, на конкурсній основі і супроводжується врученням відзнаки, медалі, призи, дипломи, грошових коштів і / або інших нагород⁵⁰. Таким чином, загалом відзначимо, що премії надаються певним особам у зв'язку з виконанням певних вимог, які наперед обумовлюються організаторами та (або) засновниками відповідних премій.

Бонус (від лат. *bonus* – добрий) – премія, винагорода, над даток⁵¹. Чинне законодавство України визначення поняття «бонус» не містить. Відповідне поняття має загальноживане значення та доктринальне тлумачення і здебільшого розглядається як бонусна знижка.

У загальноприйнятому розумінні бонус – це премія, яка надається покупцеві за певний обсяг придбаної продукції за конкретний період часу. У договорах, як правило, під бонусом сторони розуміють після продажні знижки, які надаються після продажу товару за виконання певних умов, передбачених договором⁵².

В економічній енциклопедії «бонуси»:

- 1) додаткова винагорода, доплата (премія), яку отримує торговий посередник у вигляді процента до загальної суми комерційної операції, проведеної за його участю;

⁴⁹ Про державні лотереї в Україні : Закон від 06.09.2012 № 5204-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17> (дата звернення : 17.10.2019).

⁵⁰ Юридична енциклопедія : у 6 т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5. П С. 736 с.

⁵¹ Бонуси. Економічна енциклопедія. URL : <http://slovopedia.org.ua/38/53393/377737.html> (дата звернення : 10.09.2019).

⁵² Там само.

- 2) додаткова знижка на вартість товару, надана продавцем покупцеві відповідно до умов угоди про купівлю-продаж (чи окремої згоди сторін), або для зацікавлення (винагороди) постійних покупців у подальшій співпраці.

На ринку існують різноманітні види бонусів (грошових виплат, премій). Бонуси фактично є мотиваційними виплатами. Найпоширенішими їх видами є такі:

- 1) бонус щоквартальний, щорічний;
- 2) бонус за рекламу.

Як правило, бонуси отримує торговий посередник, що оформлюється у вигляді процента до загальної суми проведеної комерційної операції. Також це може бути додаткова знижка на вартість товару, надана продавцем покупцеві відповідно до умов угоди про купівлю-продаж (або для зацікавлення постійних покупців у подальшій співпраці)⁵³.

На думку А.М. Амаляна, «в рамках партнерських бонусних програм фактично ми маємо справу з мультикомпонентною угодою: сутність бонусної програми полягає у наданні клієнтам програми (покупцям) її учасниками (продавцями) при (первісній) покупці певної кількості бонусів (балів, залікових одиниць винагороди тощо), які можуть бути погашені (у вигляді продажів зі знижками або безоплатної передачі товарів) при наступних покупках у торговельних закладах. До числа останніх, в залежності від виду програми, може входити або лише той заклад, що надає і погашає бонус, або інші господарючі одиниці даної торгової мережі, або інші партнери по програмах лояльності». При цьому між поняттям «знижки» та «бонуси» мають місце такі відмінні ознаки: бонуси, на відміну від знижок, надаються раніше від їх використання; необов'язковий характер використання бонусів у разі їх надання; у разі надання знижки ціна змінюється у бік зниження, а при наданні бонуса вона залишається незмінною; диференціації доходів різних учасників бонусних програм⁵⁴.

⁵³ URL : <https://online.dtkk.ua/Book/Знижки.Бонуси.Акції.epub/navPoint-53> (дата звернення : 11.10.2019).

⁵⁴ Амалян А.В. Методологічні підходи до класифікації знижок та бонусів для цілей обліку. *Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал*. 2015. № 2 (37). С. 6–13 (С. 10–11).

Поняття «**знижка**» в антикорупційному законодавстві не визначається. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови під ним пропонується розуміти зменшення призначеної установленної ціни, норми та інше, виділяються бонусна, дилерська, кількісна, сезонна, спеціальна, торговельна, функціональна, цінова знижки⁵⁵.

Поняття «знижка» визначається в окремих нормативно-правових актах: це тимчасове зменшення ціни товару, яке надається покупцям (споживачам) (ст. 1 Закону України «Про рекламу» від 30 липня 1996 р. № 270/96-ВР)⁵⁶, зменшення ціни товару виробником (постачальником) під час його продажу (реалізації) (п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про ціноутворення» від 21 червня 2012 р. № 5007-VI)⁵⁷. Згідно з ч. 4 ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 р. № 1023-XII вживання понять «знижка» або «зменшена ціна» або будь-яких інших, аналогічних за значенням, дозволяється лише з дотриманням таких умов: 1) якщо вони застосовуються до продукції, яку безпосередньо реалізує суб'єкт господарювання; 2) якщо такого роду знижка або зменшення ціни застосовується протягом визначеного та обмеженого періоду часу; 3) якщо ціна продукції є нижчою від її звичайної ціни⁵⁸.

У ч. 5 ст. 15 Господарського кодексу України (ГК України) зазначається, що вживання понять «знижка» або «зменшена ціна» або будь-яких інших, аналогічних за значенням, дозволяється лише з дотриманням таких умов: 1) якщо вони застосовуються до продукції, яку безпосередньо реалізує суб'єкт господарювання; 2) якщо такого роду знижка або зменшення ціни застосовується протягом визначеного та обмеженого періоду часу; 3) якщо ціна продукції є нижчою від її звичайної ціни⁵⁹.

⁵⁵ Словник української мови: в 11 томах. Том 2. 1971. Стор. 143.

⁵⁶ Про рекламу: Закон від 30.07.1996 № 270/96-ВР. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.11.2019).

⁵⁷ Про ціноутворення: Закон від 21.06.2012 № 5007-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> (дата звернення: 19.11.2019).

⁵⁸ Про захист прав споживачів: Закон від 12.05.1991 № 1023-XII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 19.11.2019).

⁵⁹ Господарський кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.

Надання знижок покупцям на товари (роботи, послуги) та їх розпродаж повинні провадитися на підставі відповідного розпорядчого документа (наприклад, положення про маркетингову політику підприємства або (та) положення про знижки), в якому обґрунтовуються розмір цін та знижок, що застосовуються підприємством (з урахуванням розміру партії реалізованого товару, строків поставки, умов оплати та інших чинників), а також економічна значущість та ефективність маркетингових і рекламних заходів та акцій, що проводяться.

Отже, термін «загальнодоступність» вказує на можливість отримання виграшів, призів, премій, бонусів, певних знижок на товари, послуги будь-якою особою, яка виконала усі, наперед обумовлені у відповідному розпорядчому документі, умови участі у таких розіграшах, розпродажах тощо. Дотримання загальнодоступності нівелює специфіку правового статусу спеціального суб'єкту, якому ці подарунки надаються, пропонуються, а також специфіку її діяльності. Жодних обмежень щодо вартості, періодичності надання, дарування таких подарунків немає.

Окрім того, надання знижок, виграшів, призів, премій, бонусів має спільну ознаку: наявність певного розпорядчого документа, який визначає умови їх отримання⁶⁰. Власне наявність відповідного документа може свідчити про те, що знижки, виграші, призи, премії, бонуси були загальнодоступними, тобто, ними могли скористатися чи їх могли отримати всі охочі, які виконали всі вимоги, передбачені у такому розпорядчому документі. На думку О. Гладуна та К. Годуєвої, загальнодоступність знижок, виграшів, призів, премій, бонусів «не виключає використання індивідуальних знижок на товари, роботи, послуги. Втім, у даному випадку визначальною буде вартість такої знижки, що не повинна перевищувати дозволеного розміру подарунка». І як приклад ці науковці наводять ситуацію з отриманням подарунка у вигляді дисконтної картки⁶¹. На нашу думку, індивідуальні знижки, виграші, призи, премії,

⁶⁰ Гладун О., Годуєва К. Запобігання корупції шляхом встановлення обмежень щодо одержання подарунків. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1 (47). С. 37 (С. 32–37).

⁶¹ Там само.

бонуси – це антонім до їх загальнодоступності. Їх індивідуальний характер означає, що скористатися відповідними привілеями могла персонально конкретна особа. У випадку отримання у подарунок дисконтної картки, правова оцінка вчиненого, на нашу думку, повинна здійснюватися з урахуванням того, чи могли скористатися такими ж пільговими умовами й інші особи, які дотрималися й відповідних умов, що й особа, якій така картка була подарована. Окрім того, для встановлення загальнодоступності знижок, виграшів, призів, премій, бонусів слід встановити, чи був виданий певний розпорядчий документ, в якому прописані всі необхідні умови для отримання дисконтної картки.

Тобто, до дозволених подарунків, тобто подарунків, прийняття яких спеціальним суб'єктом не порушуватиме вимог антикорупційного законодавства, відносяться подарунки, що одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси, якщо розпродажі, змагання, розіграші тощо, за результатами яких передбачалося зниження цін на товари чи послуги або надання виграшів, призів, премій, бонусів, застосовувалися протягом визначеного та обмеженого періоду часу, а спеціальний суб'єкт виконав усі, наперед обумовлені у відповідному розпорядчому документі умови участі у таких змаганнях, розіграшах, розпродажах тощо.

У судовій практиці мала місце ситуація, за якої виникла необхідність встановлення того, чи були знижки, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, загальнодоступними ці чи є у діях цієї особи склад правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП.

У грудні 2016 р. НАЗК складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, стосовно народного депутата України за ч. 1 ст. 172-5 КУпАП, який порушив встановлені Законом обмеження щодо одержання подарунку у виді пільги – зниження вартості квартири у м. Києві, площею 194 м², на загальну суму 1 801 600 грн, що у 1307,43 разів перевищило розмір мінімальної заробітної плати. Судом серед іншого досліджено такі докази як договір купівлі-продажу квартири, виходячи з вартості одного квадратного метра – 39 323 грн; копію наказу директора ТОВ «Компанія управління

активами «Промислові інвестиції» від 3 червня 2016 р., яким встановлено вартість продажу одного квадратного метра квартири у цьому будинку у розмірі 50 000 грн, а також копію наказу від 29 липня 2016 р., яким передбачено, що вартість продажу квадратного метра визначається шляхом проведення переговорів з покупцем та залежно від терміну оплати може бути встановлена знижка (акційна ціна), проте попередня вартість квадратного метра не скасовується.

У судовому засіданні було встановлено, що за придбану квартиру сплачено грошові кошти в розмірі 7 550 000 грн. Згідно з поясненнями особи, що притягалася до адміністративної відповідальності, аналогічна сума за придбання аналогічних квартир на той час зазначалась і на відповідних сайтах агентств нерухомості в мережі «Інтернет». Також за даними звіту ПП «Європроспект» про незалежну оцінку квартири, ринкова вартість квартири становила 5 296 000 грн.

За результатами розгляду цієї справи Печерський районний суд м. Києва 15 лютого 2017 р. провадження в справі закрит за відсутності події і складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП.

Прийняте рішення мотивоване тим, що з матеріалів справи не вбачається зв'язку між отриманням народним депутатом України знижки та використанням своїх повноважень як народного депутата України, не встановлено конкретні повноваження, у зв'язку з виконанням яких останнім отримано знижку та доведеної впливу народного депутата на особу, яка надала знижку, тобто суд закрит провадження у справі за відсутністю порушень з боку депутата положень ч. 1 ст. 22, ч. 1 ст. 23 КУпАП⁶².

Таким чином, до дозволених подарунків, тобто подарунків, прийняття яких спеціальним суб'єктом не порушуватиме вимог антикорупційного законодавства, належать:

- подарунки, що одержуються як дарунки від близьких осіб, коли очевидно, що цей подарунок мотивовано близькими відноси-

⁶² Постанова Печерського районного суду м. Києва від 15.02.2017 у справі № 757/60931/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64965686> (дата звернення : 11.08.2019).

нами, а не службовим становищем особи, підставами для визначення чого слугують історія взаємовідносин між спеціальним суб'єктом та його близькою особою та впевненість у тому, що близькими особами цей подарунок придбано за власні кошти;

- подарунки, що одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси, якщо розпродажі, змагання, розіграші тощо, за результатами яких передбачалося зниження цін на товари чи послуги або надання виграшів, призів, премій, бонусів, застосовувалися протягом визначеного та обмеженого періоду часу, а спеціальний суб'єкт виконав усі, наперед обумовлені у відповідному розпорядчому документі умови участі у таких змаганнях, розіграшах, розпродажах тощо.

Крім цього, виходячи зі змісту ст. 23 Закону №1700-VII, можна виділити «заборонені» подарунки, до яких відносяться: подарунки, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; подарунки, які спеціальний суб'єкт отримує від осіб, які перебувають у підпорядкуванні такої особи⁶³.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на вимоги, які супроводжують заборону щодо одержання подарунків.

По-перше, в рівній мірі протиправними визнаються вимагання, прохання та одержання подарунку.

Вимагання подарунку полягає у вимозі передати грошові кошти або інше майно та надати переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи в якості подарунку під загрозою настання в майбутньому якихось негативних наслідків для особи, від якої вимагають подарунок.

Прохання подарунку полягає у спонуканні особи, тобто без загрози настання негативних наслідків для неї, передати грошові кошти або інше майно, на дати переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи

⁶³ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 1 ст. 1). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

в якості подарунку особам, які зазначені у п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 3 Закону № 1700-VII.

По-друге, заборона стосується й інших (окрім зазначених у п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 3), які від імені публічного службовця можуть вимагати, просити та передавати подарунки (наприклад, помічник чи секретар керівника державного органу). Тому закон забороняє особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити і одержувати подарунки.

По-третє, забороняється отримувати подарунки не тільки згаданим вище особам, а й їхнім близьким (чоловік, дружина, мати, батько і ін.). Зміст поняття «близькі особи» розкривається у ч. 1 ст. 1 Закону № 1700-VII.

По-четверте, забороняється отримувати подарунки від фізичних і юридичних осіб. Згідно ст. 24 ЦК України людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою. Разом з тим, аналіз норм національного законодавства дозволяє серед фізичних осіб, як учасників конституційних і адміністративних правовідносин, виділити громадян України, іноземців, осіб без громадянства, біженців, осіб, що потребують додаткового захисту, або яким надано тимчасовий захист в Україні, внутрішньо переселених осіб, тощо. Згідно ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права (непідприємницькі та підприємницькі товариства) та юридичних осіб публічного права (державні органи, органи місцевого самоврядування, установи тощо).

По-п'яте, заборона поширюється на дві сфери відносин:

- 1) суспільні відносини, пов'язані зі здійсненням публічним службовцем діяльності щодо виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 2) суспільні відносини підпорядкування, де особа, яка дарує, знаходиться у підпорядкуванні особи, яка отримує подарунок [51]⁶⁴.

⁶⁴ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В.С. Ковальський, О.І. Миколенко, Є. Стрельцов, О.І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 98–99.

На переконання А. Тітко, заборони мають бути встановлені до подарунків, якщо: 1) вони даруються з метою отримати, утримати або віддячити за отриману неналежним чином вигоду для особи або в інтересах третіх осіб, аби сприяти виконанню дій чи прийняття/неприйняття рішень, або віддячити за такий вчинок; 2) вони сприяють виникненню конфлікту інтересів. Якщо отримання подарунків може стати причиною виникнення реального конфлікту інтересів або може вважатися причиною конфлікту інтересів, що сприяє прийняттю/неприйняттю рішення або вчинення/невчинення дій; 3) подарунок взаємно зобов'язує все, що дарується або приймається, з наміром або очікуванням отримати щось взамін; 4) подарунок має грошовий еквівалент, наприклад, чеки, дорожні чеки, подарункові карти і сертифікати, ваучери, акції та інші цінні папери⁶⁵.

Щодо заборонених подарунків існує дискусія в праві – в певних публікаціях вони називаються «обмеженими», оскільки їх отримання тягне адміністративну відповідальність за ст. 172-5 КУпАП, де передбачена відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків⁶⁶.

Як аргумент наводиться те, що в такій редакції ст. 172-5 КУпАП була викладена лише після прийняття Закону № 1700-VII, а до того ця стаття передбачала адміністративне стягнення за порушення встановленої законом заборони щодо одержання дарунка (пожертви), при цьому забороненими оголошувалися подарунки, одержані особами у зв'язку зі здійсненням діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також якщо особа, яка дарує, перебуває у підпорядкуванні такої особи, тобто за змістом були ідентичними нинішнім «обмеженим» подарункам⁶⁷.

⁶⁵ Тітко А.В. Ознаки обмеження одержання подарунків як різновиду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. Одеса, 2018. Вип. 4(25). Т. 3. С. 69.

⁶⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

⁶⁷ Там само (в редакції до 2014 року).

На переконання Н.М. Ярмиш, заборона на отримання подарунків, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб може вимагати, просити, одержувати для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування та подарунків, які спеціальний суб'єкт може отримувати від осіб, які перебувають у підпорядкуванні такого суб'єкта, означає що цього не можна робити ніколи, за жодних умов. При цьому науковець наголошує, що у пункті 1 ч. 1 ст. 23 Закону №1700-VII йдеться не про заборонений подарунок, а про неправомірну вигоду як предмет злочину, а не іншого правопорушення. Тому законодавець цілком обґрунтовано виключив вказівку на нього з КУпАП. Водночас заборона, що міститься у п. 2 ч. 1 ст. 23 Закону №1700-VII є суто декларативною, адже адміністративна відповідальність за такий подарунок не передбачена, так як у ст. 172-2 КУпАП йдеться про відповідальність лише за обмежений подарунок, а не про заборонений. Кримінальна відповідальність теоретично можлива, але є проблематичною. У зв'язку з цим подарунок від підлеглих залишився поза межами антикорупційного реагування⁶⁸.

Таким чином, до «заборонених» подарунків, тобто подарунків, прийняття яких спеціальним суб'єктом порушує вимоги антикорупційного законодавства, відносяться:

- подарунки, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- подарунки, які спеціальний суб'єкт може отримувати від осіб, які перебувають у його підпорядкуванні.

Норми антикорупційного законодавства визначають ще один вид подарунків – подарунки, які спеціальні суб'єкти можуть отримувати,

⁶⁸ Ярмиш Н. Про співвідношення одержання неправомірної вигоди з одержанням забороненого подарунку. Вісник прокуратури. 2016. С. 50, 52, 53.

проте з певними обмеженнями: подарунки, які відповідають загально-визнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує один ПМ для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки⁶⁹. Такі подарунки можна визначити як «обмежені».

На переконання Т. Коломоєць і П. Лютікова, обмеження щодо одержання подарунків публічними службовцями є особливим різновидом спеціального обмеження (щодо особливих суб'єктів зі специфічним видом професійної діяльності), яке, завдяки поєднанню загальних ознак, притаманних обмеженню взагалі, та особливих ознак (наявність певного майнового аспекту у будь-якій зовнішній формі прояву), є дієвим засобом запобігання вчиненню правопорушень, пов'язаних із корупцією, удосконалення правових засад використання ресурсу якого дозволить досягти ефективних результатів у зазначеній сфері правозастосування.

Таким обмеженням характерні наступні ознаки: 1) мають правовий характер; 2) є цілеспрямованим обмеженням, оскільки зорієнтовані на запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією; 3) зорієнтовані на спеціальних суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства України; 4) безпосередньо пов'язані з професійною діяльністю публічних службовців; 5) наявність взаємозв'язку між обмеженням щодо одержання подарунків публічними службовцями та розширенням повноважень контрольного характеру уповноважених осіб щодо дотримання відповідних обмежень; 6) обмеження щодо одержання подарунків, на відміну від заборони, містять «рамкові ліміти» поведінки службовця, тобто, на відміну від «табу», обмеження передбачає модель поведінки, яку можна визначити як таку, що «дозволена, однак за певних умов»; 7) поводження з подарунками

⁶⁹ Ярмиш Н. Про співвідношення одержання неправомірної вигоди з одержанням забороненого подарунку. Вісник прокуратури. 2016. С. 53.

передбачає детальну регламентацію поведінки публічного службовця задля уникнення недотримання встановлених заборон; 8) за недотримання обмежень передбачається притягнення публічного службовця до відповідальності, а саме за ст. 172-5 КУпАП України до адміністративної відповідальності⁷⁰.

Виходячи з аналізу норм Закону № 1700-VII, можна констатувати, що законодавець встановлює дві вимоги щодо таких подарунків:

- відповідність загальноновизнаним уявленням про гостинність;
- вимоги щодо розміру таких подарунків.

В першу чергу зосередимо увагу на понятті «загальноновизнане уявлення про гостинність». Ураховуючи формулювання ч. 2 ст. 23 Закону № 1700-VII, загальноновизнане уявлення про гостинність є іманентною властивістю подарунка, хоча вона не названа законодавцем у дефініції поняття «подарунок». Відповідна властивість відображена законодавцем з використанням двох оцінних понять: «загальноновизнаний» та «гостинність». Як справедливо вказує Л.В. Тесля, «міра гостинності – суб'єктивна»⁷¹. О.А. Лупало стверджує, що словосполучення «уявлення про гостинність», яке закріплене у Законі № 1700-VII, не дає можливості встановити чіткі межі «гостинності», так як цьому поняттю характерні динамізм, ситуативність тлумачення, а також майновий стан дарувальника чи обдарованого. Все це може призвести й до протилежного негативного ефекту. На його думку, «загальноновизнані уявлення про гостинність» – це те, що повинно сприйматися у конкретній обстановці сторонами саме як міра дотримання правил етикету, що не пов'язане з раніше вчинюваними службовцем діями чи прийнятими рішеннями, діями, які державний службовець вчинить на прохання даруючої особи, а також відсутність відносин прямого підпорядкування між особами.

⁷⁰ Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2017. № 12. С. 164–168.

⁷¹ Тесля Л.В. Посадові особи органів селищної ради як суб'єкти адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. *Право і суспільство*. № 5. Ч. 2. 2015. С. 117 (С. 114–120).

Тобто, подарунок не повинен стосуватися виконання особою своїх службових повноважень⁷².

Використання оцінних понять дає змогу по-різному тлумачити одні й ті самі нормативні положення в різних випадках правозастосування, що знижує в кінцевому підсумку ефективність запобігання корупції правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією, зокрема щодо одержання подарунків службовими особами⁷³.

З'ясовуючи зміст такої властивості подарунка, як загальноновизнане уявлення про гостинність, слід насамперед зі встановлення значення кожного слова, що входить у відповідний термінологічний зворот. «Загальноновизнаний» – це той, який дістав визнання всіх, «уявлення» – розуміння чого-небудь, знання чого-небудь, яке ґрунтується на досвіді, одержаних відомостях, якихось даних і т. ін., «гостинність» (властивість за значенням «гостинний» – готовність, бажання приймати гостей і пригощати⁷⁴).

Таким чином, з загальнопоширених значень слів, що входять до термінологічного звороту «загальноновизнане уявлення про гостинність» можна дійти висновку, що відповідна властивість стосується сфери приймання гостей, турботи про них, а також те, що відповідні традиції є прийнятними для всіх членів суспільства, визнаються ними з урахуванням певних традицій та знань.

Водночас «гостинність» – це економічна категорія. На думку А. І. Мартієнка та О. В. Дишкантюк, «гостинність – це якість спілкування та враження, які одержують люди від спілкування між собою з різноманітних приводів: робота, відпочинок, дозвілля, вирішення житлово-комунальних питань, проїзд в транспорті тощо. Це безпосередній

⁷² Лупало О.А. Деякі проблеми застосування обмеження щодо одержання подарунків в антикорупційному законодавстві // Імплементация европейских стандартів запобігання корупції в Україні : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 22 берез. 2019 р.) / [редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 78–79.

⁷³ Коломоєць Т.О., Лютіков П.С. Обмеження щодо одержання подарунків публічними службовцями: деякі дискусійні питання нормативного закріплення в законодавстві України. *Право і суспільство*. 2017. № 6. Ч. 2. С. 76 (С. 74–80).

⁷⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. . 256, 382, 1524 (1728 с.).

контакт людей в різних сферах життя між собою, отже гостинність повинна проявлятися в усіх сферах життєдіяльності суспільства». На думку цього науковця, гостинність – це не тільки привітність, доброзичливість, а ще й «діяльність, що забезпечена необхідними матеріальними, фінансовими, трудовими, інформаційно-комунікаційними, природними ресурсами та підприємницькими здібностями тих, хто організує та здійснює послуги гостинності»⁷⁵. Гостинність розглядається як складова індустрії гостинності у готельно-ресторанному бізнесі⁷⁶. Незважаючи на таке вузькоспеціальне використання поняття «гостинність», все ж можна помітити, що вона базується на загальноприйнятому значенні відповідного слова в українській мові.

Проте «гостинність» – це універсальний культурологічний концепт, який пронизує всі сфери життя людини та ж умовою існування соціуму. За дослідженням В.В. Прими, розумінню концепту «гостинність» сприяє етимологія цього слова. «Англійське слово «hospitality» (гостинність) походить від латинського «hospitium» (госпиції).

В основі терміну лежить слово «host» (хазяїн), «hospice» (притулок), «hotel» (палац або будинок палацового типу, призначений для перебування в ньому важливих гостей)»⁷⁷. На думку цього науковця, серцевиною будь-якої гостинності завжди були дарообмін і трапеза. «Укладення союзу гостинності передбачає насамперед наявність обміну дарами, участь у спільних бенкетах, надання приміщення для тимчасового перебування та багато іншого. Практично всі джерела, що стосуються питання визначення структурних складових реалізації гостинності, вказують на центральне місце дарообміну серед учасників взаємодії. Іншою важливою складовою у структурі гостинного ставлення є щедра пригощання або трапеза. Висока цінність і значимість гостинності виявляється через

⁷⁵ Мартієнко А.І., Дишкантюк О.В. Сутність гостинності як економічної категорії. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 2 (30). С. 74 (С. 72–78).

⁷⁶ Мартієнко А.І., Дишкантюк О.В. Сутність гостинності як економічної категорії. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 2 (30). С. 72–78; Дишкантюк О.В. Теоретичні основи функціонування індустрії гостинності. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 6 (22). С. 96–101.

⁷⁷ Прима В.В. Універсальне та національне у концепті гостинності. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2013. Вип. 19 (2). С. 161 (С. 159–164).

зв'язок з іншими культурно-значимими концептами, такими як: концепт «честь» і супутніми йому категоріями «престиж», «Бог», «дружба», «свято». Категоріями, які формально незалежні від концепту гостинність, але входять у поле його смислового навантаження – це явища культурної взаємодії, моделі комунікативної поведінки – цінність дружби, розуміння добра, престижу, моделі взаємодії гість-хазяїн⁷⁸.

Крім цього, поняття «гостинності» може тлумачитись з урахуванням загальних принципів діяльності державних службовців чи посадових осіб місцевого самоврядування, обстановки дарування, приводу, з якого надається дарунок, національних традицій та вимог до певної події, закріплення певних правил щодо дипломатичного протоколу, етикету⁷⁹. Наприклад, у посібнику для працівників судової системи, які здійснюють закордонні візити, зазначено, що «...при даруванні та прийманні подарунків варто проконсультуватися з нормами чинного антикорупційного законодавства України та країни, в яку вирушає делегація, що регламентує розмір вартості подарунків. Золоте правило: даруйте те, що ви хотіли б бачити у себе на столі або на стіні свого кабінету»⁸⁰.

Загальновизнані уявлення про гостинність стосуються тих подарунків, які можуть стосуватися ділових дарунків (сувеніри) і проявів гостинності (запрошення на каву або вечерю, подарунки, одержані від знайомих із нагоди, наприклад, дня народження, загальновизнаного чи релігійного свята) у скромних масштабах, які широко використовують із метою налагодження добрих ділових відносин і зміцнення робочих стосунків.

Загальновизнаними уявленнями про гостинність є те, що такі подарунки та прояви гостинності не будуть постійними та не впливатимуть на прийняття суб'єктами відповідальності рішень або не створюватимуть враження, що це може впливати на їхні рішення. Подарунки, що відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, можуть

⁷⁸ Прима В.В. Універсальне та національне у концепті гостинності. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2013. Вип. 19 (2). С. 162.

⁷⁹ Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет: підручник 2-ге вид., виправл. К. : «Знання», 2012. 262 с.

⁸⁰ URL : <https://court.gov.ua/userfiles/ForeignTrip.pdf> (дата звернення : 06.10.2019).

бути побутового та ділового характеру. Термін «ділова гостинність» передбачає прийняття запрошення на вечерю або обіди в ресторані, прийняття запрошення у розважальні заклади (наприклад, квитки або запрошення на спортивні або культурні заходи), витрати на дорогу, проживання (наприклад, в готелі) й інші види ділової гостинності, за які їх одержувач не сплачує повної вартості⁸¹.

Про гостинність згадується і у міжнародних актах. Так, у ст. 18 Модельного кодексу поведінки посадових осіб державної влади та місцевого самоврядування – додатку до Рекомендації R (2000) 10 Комітету Міністрів РЄ від 11.05.2000, згідно з якою «Державний службовець не повинен вимагати чи приймати дарунки, послуги, гостинність, або будь-які інші переваги для себе чи своєї сім'ї, близьких родичів і друзів, або осіб чи організацій, з якими він чи вона має чи мав бізнесові чи політичні стосунки, що може вплинути чи уможливити вплив на безсторонність, з якою він чи вона виконують свої обов'язки, або може бути чи виглядає як нагорода, що стосується його чи її повноважень. Це не стосується традиційної гостинності та незначних дарунків»⁸². Отже, у зазначеному документі згадується про гостинність та про традиційну гостинність, при цьому традиційна гостинність виокремлюється як така, що не підпадає під заборону.

У законодавстві зарубіжних країн існує як аналогічний підхід до цього питання (наприклад, у законодавстві Канади закріплюється, що державні службовці можуть приймати подарунки, якщо «це не виходить за межі прийнятної ввічливості та гостинності у суспільстві», у законодавстві Іспанії – «у рамках звичайних традицій спілкування чи появу ввічливості»⁸³), так і застосовується інший спосіб врегулю-

⁸¹ Тітко А.В. Ознаки обмеження одержання подарунків як різновиду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. Одеса, 2018. Вип. 4(25). Т. 3. С. 69.

⁸² URL : http://www.dridu.dp.ua/cpk/Lib/7_Zapobigannya%20ta%20protydiya%20proyavam%20korup/Legislation/Legislature/Rekomend_poved_DS.pdf (дата звернення : 05.10.2019).

⁸³ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» (С. 238). URL : https://yuricom.com/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2018/12/Korupcija_kniga_Ok_okonch-1.pdf (дата звернення : 06.10.2019).

вання – шляхом перерахування тих переваг, які є дозволеними (наприклад, у США згідно Директиви Управління службової етики державних органів США дозволеними подарунками є легка закуска, прохолодні напої (фруктовий сік, кава з булочкою), які подаються у помірній кількості окремо від основного прийому їжі, вітальні листівки й предмети незначної внутрішньої вартості (пам'ятні подарунки, почесні значки, які передбачаються лише для презентації установи, нагороди для переможців конкурсу тощо)⁸⁴.

Таким чином, як вбачається з викладеного вище, зміст поняття «загальновизнане уявлення про гостинність» як іманентна властивість дозволеного та обмеженого подарунка в антикорупційному законодавстві України можливо встановити лише шляхом аналізу українських традицій приймання гостей, висловлення їм подяки та пошани. При цьому відчуття загальновизнаного уявлення про гостинність слід оцінювати крізь призму суб'єктивного сприйняття особою, на яку поширюється дія антикорупційного обмеження щодо одержання подарунків, у конкретній обстановці, що обумовлено врахуванням правил етикету⁸⁵.

Враховуючи те, що згідно з ч. 1 ст. 23 Закону № 1700-VII особам, зазначеним у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

- 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи⁸⁶, впливає, що **подарунок відповідає загальновизнаному уявленню про гостинність у тому випадку, коли він не пов'язаний з діяльністю, яку здійснює особа, уповноважена на виконання функцій**

⁸⁴ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» (С. 239). URL : https://yuricom.com/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2018/12/Korupcija_kniga_Ok_okonch-1.pdf (дата звернення : 06.10.2019)..

⁸⁵ Загинеї З.А. Загальновизнане уявлення про гостинність як індикатор корупційності у тексті Закону України «Про запобігання корупції». *Судова апеляція*. 2018. № 2 (51). С. 43 (С. 36–46).

⁸⁶ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 19.11.2019).

держави або місцевого самоврядування чи прирівняна до неї особа, а також у випадку, якщо між особами, яка дарує та яка приймає подарунок, відсутні відносини підлеглих.

Ураховуючи суть подарунка за зміст відповідного антикорупційного обмеження, слід відзначити, що **подарунок відповідає загально визнаному уявленню про гостинність у випадку, якщо подарунок носить одноразовий характер.** У тих випадках, коли подарунки даруються одній і тій же особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування чи прирівняній до неї особі, на постійній основі, слід вести мову не про подарунок, а про неправомірну вигоду⁸⁷.

Однак в окремих випадках неодноразово одержаний подарунок упродовж року може бути таким, що не підпадає під антикорупційне обмеження, встановлене у ст. 23 Закону № 1700-VII (сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки).

Передача/отримання грошей у жодному випадку не може розглядатися як загально визнане уявлення про гостинність. До такого ж висновку доходять і суди, приймаючи рішення про встановлення ознак складу адміністративного правопорушення, передбаченого у статті 172-5 КУпАП. Наприклад, у постанові Бериславського районного суду Херсонської області від 03.06.2016 зазначено, що «Особа-1, помічник дільничного інспектора міліції просив у Особи-2 подарунок у вигляді грошових коштів у розмірі 800 грн та безпосередньо одержав грошові кошти у розмірі 200 грн, що не відповідає загально визнаним уявленням про гостинність, чим вчинив правопорушення, передбачене у ч. 1 ст. 172-5 КУпАП⁸⁸.

⁸⁷ Загиней З.А. Загально визнане уявлення про гостинність як індикатор корупційності у тексті Закону України «Про запобігання корупції». *Судова апеляція*. 2018. № 2 (51). С. 43 (С. 36–46).

⁸⁸ Постанова Бериславського районного суду Херсонської області від 03.06.2016 у справі №647/1069/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58096656> (дата звернення: 19.11.2019).

У судовій практиці подарунок визнавався таким, що не відповідав загальновизнаному уявленню про гостинність у випадках отримання не лише грошових коштів, а й певних предметів: кавомашини⁸⁹, двох пляшок коньяку «Закарпатський»⁹⁰, вірменського коньяку ТМ «Арарат» з двома бокалами⁹¹, мобільного телефону⁹², квартири⁹³. Не оцінюючи правильність кваліфікації у кожному з зазначених вище випадків за статтею 172-5 КУпАП (адже подарунки були забороненими, оскільки були одержані у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування), все ж відзначимо, що суди правильно оцінили відсутність загальновизнаних уявлень про гостинність як властивість дозволеного чи обмеженого подарунка. Проте очевидно, що складність правильного встановлення відповідної властивості все ж має місце, що може спричинити зловживання правом, а отже свідчить про корупціогенність законодавчої конструкції обмежень щодо одержання подарунка у ч. 2 ст. 23 Закону № 1700-VII.

Таким чином, поняття «загальновизнане уявлення про гостинність» як іманентна властивість подарунка – це оцінне поняття, яке є прикладом невизначеності антикорупційних норм та може викликати як труднощі під час встановлення змісту відповідної ознаки, так і створювати різноманітні корупціогенні ризики під час правозастосування.

⁸⁹ Постанова Шевченківського районного суду м. Києва від 16.06.2017 у справі № 761/40776/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67345494> (дата звернення: 19.11.2019).

⁹⁰ Постанова Марківського районного суду Луганської області від 29.07.2016 у справі № 417/2834/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59291947> (дата звернення: 19.11.2019).

⁹¹ Постанова Валківського районного суду Харківської області від 27.04.2017 у справі № 615/324/17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66205827> (дата звернення: 19.11.2019).

⁹² Постанова Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 27.12.2016 у справі № 628/4313/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63756466> (дата звернення: 19.11.2019).

⁹³ Постанова Жовтневого районного суду міста Запоріжжя від 12.02.2018 у справі № 331/978/18. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72139090> (дата звернення: 19.11.2019)

Запобіжником різного тлумачення поняття «загальновизнане уявлення про гостинність є встановлення законодавцем вартісного виміру таких подарунків – у розмірі до одного ПМ для працевздатних осіб, встановленого на день прийняття подарунка, якщо він приймається одноразово, і у розмірі до двох прожиткових мінімумів, встановлених для працевздатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки, якщо подарунків було декілька (враховується сукупна вартість всіх подарунків, отриманих протягом року (як від однієї особи, так і від групи осіб)).

Розмір ПМ визначається у Законі України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік (див. табл. 2).

Таблиця 2 – Розмір ПМ в Україні у 2014– 2020 роках

Встановлюється з	Розмір для працевздатних осіб	Законодавча підстава
1	2	3
01.01.2014	1218 грн	ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» від 16.01.2014 № 719- VII [74] ⁹⁴
01.07.2014	1250 грн	
01.10.2014	1301 грн	
01.01.2015	1218 грн	ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» від 28.12.2014 № 80-VIII [75] ⁹⁵
01.09.2015	1378 грн	
01.01.2016	1378 грн	ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 25.12.2015 № 928-VIII [76] ⁹⁶
01.05.2016	1450 грн	
01.12.2016	1600 грн	
01.01.2017	1600 грн	ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 № 1801-VIII ⁹⁷
01.05.2017	1684 грн	
01.12.2017	1762 грн	

⁹⁴ Про Державний бюджет України на 2014 рік : Закон від 16.01.2014 № 719-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18> (дата звернення: 20.10.2019).

⁹⁵ Про Державний бюджет України на 2015 рік : Закон від 28.12.2014 № 80-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19> (дата звернення: 24.10.2019).

⁹⁶ Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон від 25.12.2015 № 928-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19> (дата звернення: 24.10.2019).

⁹⁷ Про Державний бюджет України на 2017 рік : Закон від 21.12.2016 № 1801-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19> (дата звернення: 24.10.2019).

Продовження таблиці 2

1	2	3
01.01.2018	1762 грн	ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» від 07.12.2017 № 2246-VIII ⁹⁸
01.07.2018	1841 грн	
01.12.2018	1921 грн	
01.01.2019 – 30.06.2019	1921 грн	ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 № 2629-VIII ⁹⁹
01.07.2019 – 30.11.2019	2007 грн	
01.12.2019 – 31.12.2019	2102 грн	
01.01.2020 – 30.06.2019	2102	ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 № 294-IX ¹⁰⁰
01.07.2020 – 30.11.2020	2197	
01.12.2020 – 31.12.2020	2270	

Водночас, визначаючи обмеження щодо отримання подарунків, які спеціальний суб'єкт може приймати, законодавець у ч. 2 ст. 23 робить обмовку, що вони не розповсюджуються на випадки, передбачені ч. 1 цієї статті (особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один ПМ для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки), тобто – у зв'язку із здійсненням такими

⁹⁸ Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон від 07.12.2017 № 2246-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19/card2#Card> (дата звернення: 24.10.2019).

⁹⁹ Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> (дата звернення: 24.10.2019).

¹⁰⁰ Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон від 14.11.2019 № 294-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX> (дата звернення: 15.12.2019).

особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Виходячи з цього, зазначимо, що у випадках, якщо навіть подарунки відповідають загально визнаним уявленням про гостинність і їх вартість не перевищує один ПМ для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки, але вони одержуються спеціальним суб'єктом (вимагаються чи випрошуються ним) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування – вони відносяться до заборонених подарунків.

Отже, подарунки, які можуть бути прийнятими, мають відповідати певним ознакам:

- не мають мотиву корисливості, тобто є такими, що не мають натяків на вчинення певних дій на власну користь або користь третіх осіб, і є лише виявом ввічливості та гостинності;
- не мають ознак екстравагантності та розкоші. Подарунки мають бути незначними сувенірами або скромними подарунками, наприклад, дрібна рекламна продукція, щоденники, календарі або подібні речі з ім'ям або логотипом компанії, та мати невелику вартість;
- відповідають загально визнаним уявленням про ділову гостинність та налагодження взаємовигідних відносин¹⁰¹.

Підсумовуючи зазначене, констатуємо, що антикорупційне законодавство закріплює такі види подарунків:

- 1) «дозволені» подарунки – подарунки, прийняття яких спеціальним суб'єктом не містить жодних обмежень і не порушує вимог антикорупційного законодавства:
 - подарунки, що одержуються як дарунки від близьких осіб, коли очевидно, що цей подарунок мотивовано близькими відносинами, а не службовим становищем особи, підставами

¹⁰¹Тітко А.В. Ознаки обмеження одержання подарунків як різновиду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. Одеса, 2018. Вип. 4(25). Т. 3. С. 69.

для визначення чого слугують історія взаємовідносин між спеціальним суб'єктом та його близькою особою та впевненість у тому, що близькими особами цей подарунок придбано за власні кошти.

- подарунки, що одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси, якщо розпродажі, змагання, розіграші тощо, за результатами яких передбачалося зниження цін на товари чи послуги або надання виграшів, призів, премій, бонусів, застосовувалися протягом визначеного та обмеженого періоду часу, а спеціальний суб'єкт виконав усі, наперед обумовлені у відповідному розпорядчому документі умови участі у таких змаганнях, розіграшах, розпродажах тощо.

При цьому дозволені подарунки повинні відповідати загально-визнаному уявленню про гостинність;

- 2) «обмежені» подарунки – подарунки щодо яких антикорупційним законодавством встановлюються певні обмеження:
 - подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує один ПМ для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки;
- 3) «заборонені» подарунки – подарунки, яких спеціальний суб'єкт не може приймати за будь-яких обставин:
 - подарунки, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
 - подарунки, які спеціальний суб'єкт отримує від осіб, які перебувають у його підпорядкуванні;

- подарунки, що відповідають загально визнаним уявленням про гостинність і не перевищують встановленої у законодавстві вартості, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- подарунки, що відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, але перевищують встановлену у законодавстві вартість.

1.3. Співвідношення поняття «подарунок» з іншими суміжними поняттями

I. Співвідношення поняття «подарунок» з поняттям «дарунок»

Співвідношення понять «подарунок» та «дарунок» має важливе значення для усвідомлення, оскільки етимологічне значення слів «подарунок» та «дарунок» тотожне (див. п. 1.1.1).

Нагадаємо, що визначення поняття «дарунок» надається у ст. 718 ЦК України таким чином: дарунком можуть бути рухомі речі, в тому числі гроші і цінні папери, а також нерухомі речі; майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому¹⁰², а відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 1700-VII, подарунком є грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової¹⁰³.

Отже, поняття «дарунку», закріплене у ЦК України, є вужчим, ніж поняття «подарунку», яким оперує Закон № 1700-VII, де до подарунків,

¹⁰²Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

¹⁰³Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 1 ст. 1). URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

крім рухомого та нерухомого майна (які традиційно можуть бути предметом дарунку), віднесено переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Крім цього, як зазначалося раніше, у ст. 23 Закону № 1700-VII визначається, що обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси¹⁰⁴, тобто подарунками визнаються загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси.

Таким чином, предметом подарунку, крім рухомого та нерухомого майна (які традиційно можуть бути предметом дарунку), можуть бути переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси, тобто предмет подарунку як поняття антикорупційного законодавства є ширшим, ніж предмет договору дарування, як поняття цивільного законодавства.

До основних ознак договору дарування відноситься його безоплатність. Безоплатним є договір, за яким кредитор не отримує від боржника майнового чи немайнового зустрічного задоволення свого інтересу¹⁰⁵. Під зустрічним задоволенням за договором дарування у літературі пропонується розуміти певне благо (гроші, інше майно, пільги, послуги, переваги тощо), що має зустрічний характер та надається однією стороною договору іншій стороні на підставі досягнутої під час укладання договору домовленості про це¹⁰⁶. Сплата символічної суми за дарунок не робить цей договір відплатним – у даному випадку, обов'язковою умовою є те, що обдарований усвідомлював умовність й символічність такої відплати¹⁰⁷. Дарувальник не має права

¹⁰⁴Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 1 ст. 1). URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

¹⁰⁵Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

¹⁰⁶Гончаренко В.О. Договір позички за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному законодавстві України : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 200 с.

¹⁰⁷Головей І.І., Заборовський В.В. Договір пожертви як форма дарування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 113–116

вимагати від обдарованої особи зустрічних дій майнового чи немайнового характеру¹⁰⁸.

Порівнюючи ознаки дарунку та подарунку, насамперед, кидається в око, що подарунок може бути наданий як безоплатно, так і платно, проте за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Отже, однією з ознак, що притаманні подарунку, є те, що він, на відміну від дарунку, може бути як безоплатним, так і платним.

Водночас, виникає питання – чи не може бути ціна, нижча за мінімальну ринкову, і бути символічною сумою, за яку може надаватися дарунок? Для того, щоб відповісти на нього, необхідно дослідити співвідношення понять «мінімальна ринкова ціна» та «символічна сума».

У класичному розумінні ціна – це грошове вираження вартості товару (продукції, послуги), вона завжди коливається навколо ціни виробництва (перетвореної форми вартості одиниці товару, що дорівнює сумі витрат виробництва й середнього прибутку) та відображає рівень суспільно необхідних витрат праці¹⁰⁹. Ціни (а також тарифи) на товари, роботи, послуги мають передусім компенсувати витрати на їхнє виробництво (придбання), а також забезпечити підприємству одержання прибутку, оскільки зникають стимули і сенс його функціонування. На цьому ґрунтується система ціноутворення в ринковій економіці¹¹⁰.

Відповідно до ст. 192 ГК України, політика ціноутворення, порядок встановлення та застосування цін, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо встановлення та регулювання цін, а також контролю за цінами і ціноутворенням визначаються Законом України «Про ціни і ціноутворення» та іншими законодавчими актами¹¹¹. У Законі України «Про ціни і ціноутворення» від

¹⁰⁸Яворська О.С. Особливості дарування як способу безвідплатного передання майна у власність. *Вісник Львівського університету*. Серія «юридична». 2008. Вип. 46. С. 135-143

¹⁰⁹Шкварчук Л.О. Ціни і ціноутворення : навч. посібник. 2 -ге вид., виправл. К.: Кондор, 2004. С. 21.

¹¹⁰Бойчик І. М. Економіка підприємства. Навчальний посібник. К. : Атака, 2004. С. 48.

¹¹¹Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.

21.06.2012 № 5007-VI закріплюються основні принципи встановлення і застосування цін в Україні¹¹², проте визначення мінімальної ринкової ціни в ньому не надається.

У науковій площині загальновизнаним є підхід, за якого ринкова ціна – це результат компромісу виробничо-збутових витрат і споживчого попиту, а мінімальна ринкова ціна визначається величиною економічних витрат на виробництво і реалізацію товару та мінімальним прибутком¹¹³. Визначення мінімальної ринкової ціни здійснюється шляхом аналізу цінової інформації, що міститься в різних офіційних джерелах інформації або аналоговим методом, який передбачає, що у разі відсутності інформації щодо ціни на досліджуваний об'єкт фахівцем проводяться маркетингові дослідження аналогічного товару, який пропонується на даний момент часу. Під час вибору аналога враховуються відповідність властивостей аналога з об'єктом дослідження, технічна характеристика, країна походження і в результаті визначається середня ринкова ціна товару на ринку в заданий період часу в конкретному регіоні, у конкретний період часу¹¹⁴.

Символічна сума – мізерна мала сума¹¹⁵, сума, на 90% менша, за ринкову вартість товару¹¹⁶ (наприклад, надання дрібних монет при даруванні ножів).

Отже, різниця між мінімальною ринковою ціною та символічною сумою полягає в тому, що хоч мінімальна ринкова ціна і буде меншою за ринкову ціну, проте вона враховуватиме величину економічних витрат на виробництво і реалізацію товару та мінімальний прибуток, у той час

¹¹²Про ціни та ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> (дата звернення : 01.08.2019).

¹¹³Петрова І.А. Особливості визначення експертом-товарознавцем вартості товарів в умовах ринкових відносин. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 4. С. 359–368

¹¹⁴Методика визначення вартості майна. А.І. Лозовий, О.С. Донцова, С.М. Бобрицький, О.І. Стебіх. Х. : НДІСЕ, 2004. 112 с.

¹¹⁵Енциклопедичний словник. URL : <http://ukrlit.org/slovyuk/енциклопедичний> (дата звернення : 06.09.2019).

¹¹⁶Малый академический словарь. URL : <https://gufo.me/dict/mas> (дата звернення : 01.08.2019).

як символічна ціна нічого не враховуватиме і в більшості випадків надається в силу традицій, що склалися у суспільстві і стосуються безоплатної передачі речі.

Таким чином, подарунок та дарунок не співпадають в контексті оплати як основної умови – дарунок завжди є безвідплатним, а подарунок може бути і відплатним.

Внаслідок цього виникає питання – якщо якесь благо було передано спеціальному суб'єкту за символічну ціну? Чи не віднесе це його до дарунків? У такому випадку вважається, що благо отримане спеціальним суб'єктом безоплатно, і у випадку, якщо воно відповідає усім ознакам «подарунку», може бути визнано «подарунком».

Наступною ознакою договору дарування є спрямованість дій дарувальника на передачу майна у власність обдарованого¹¹⁷. Внаслідок укладення договору дарування у дарувальника виникає безповоротне припинення права власності на майно, що є предметом даного договору, та виникає право власності на нього у обдарованої особи, внаслідок чого відбувається збільшення майна обдарованого за рахунок майна дарувальника (на відміну від договорів оренди, позички тощо). Подібна ознака притаманна і подарунку.

Наступною ознакою договору дарування виділяють те, що необхідна згода обдарованого на одержання дарунку; в реальних договорах дарування укладення договору і передача (прийняття) речі збігаються, тому прийняття дарунка свідчить, що договір укладений і право власності перейшло від дарувальника до обдарованого. Прийняття дарунка є правом, а не обов'язком обдарованого, отже, він може заявити відмову від його прийняття. Відмова повинна мати місце лише в момент передачі речі; у разі прийняття дарунка і подальшої відмови від нього йдеться про розірвання договору дарування – річ повертається дарувальнику або право власності обдарованого припиняється в інший спосіб¹¹⁸.

¹¹⁷Гражданское право России : учебник / под ред. З.И. Цыбуленко. М. : Юристъ, 1998. Ч. 1. 464 с.; Новікова В.В. Правова природа безвідплатних договорів у цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2007. 20 с.

¹¹⁸Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая: Договоры о передаче имущества. М. : Статут, 2000. 800 с.

Подарунок також передбачає отримання згоди спеціального суб'єкта на його одержання. У випадку, якщо до спеціального суб'єкта надходить пропозиція щодо отримання подарунка, він може погодитися на його одержання або відмовитися від його одержання. Погодитися на одержання подарунку спеціальний суб'єкт може виключно у випадку надходження пропозиції щодо дозволених подарунків. У випадку надходження пропозиції щодо заборонених або обмежених подарунків, спеціальний суб'єкт зобов'язаний здійснити заходи, передбачені ст. 24 Закону № 1700-VII (відмовитися від пропозиції; за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників; письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції)¹¹⁹. Отже, ознакою подарунку як поняття антикорупційного законодавства є те, що спеціальний суб'єкт при надходженні пропозиції щодо надання подарунку, може скористатися правом на його прийняття у випадку, якщо такий подарунок є «дозволеним» відповідно до вимог антикорупційного законодавства, і зобов'язаний відмовитися від пропозиції та здійснити комплекс відповідних заходів у випадку, якщо такий подарунок є забороненим чи обмеженим.

Таким чином, подарунку в аспекті вимог антикорупційного законодавства притаманні такі ознаки:

- він може бути як безоплатним, так і платним;
- його предметом, крім рухомого та нерухомого майна (які традиційно можуть бути предметом дарунку), можуть бути переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси;
- спрямованість дій дарувальника на передачу майна у власність спеціального суб'єкта;

¹¹⁹Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 1 ст. 1). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

- спеціальний суб'єкт при надходженні пропозиції щодо надання подарунку, може скористатися правом на його прийняття у випадку, якщо такий подарунок є «дозволеним» відповідно до вимог антикорупційного законодавства, і зобов'язаний відмовитися від пропозиції та здійснити комплекс відповідних заходів у випадку, якщо такий подарунок є забороненим чи обмеженим.

Отже, поняття «дарунок» та «подарунок» як поняття цивільного та антикорупційного законодавства відрізняються за багатьма ознаками.

Водночас, у певних випадках поняття «дарунок» та «подарунок» можуть межувати. Так, як зазначалося раніше, спеціальні суб'єкти можуть приймати «дозволені» подарунки, тобто подарунки, прийняття яких спеціальним суб'єктом не містить жодних обмежень і не порушує вимог антикорупційного законодавства, а саме подарунки, що одержуються від близьких осіб як дарунки та подарунки, що одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси. В цьому визначенні особливої уваги привертають дозволені подарунки, що одержуються спеціальними суб'єктами від близьких осіб як дарунки.

У випадках, коли спеціальні суб'єкти отримують подарунки від близьких осіб (за умов дотримання вимог, встановлених антикорупційним законодавством, а саме, коли очевидно, що цей подарунок мотивовано близькими відносинами, а не службовим становищем особи, підставами для визначення чого слугують історія взаємовідносин між спеціальним суб'єктом та його близькою особою та впевненість у тому, що близькими особами цей подарунок придбано за власні кошти), ці подарунки тотожні поняттю «дарунки», визначеному у цивільному законодавстві. Тобто, поняття «дарунок» та «подарунок» не тотожні, вони межують між собою в окремому аспекті, а саме подарунки, що отримує спеціальний суб'єкт від близьких осіб, коли очевидно, що цей подарунок мотивовано близькими відносинами, а не службовим становищем особи, підставами для визначення чого слугують історія взаємовідносин між спеціальним суб'єктом та його близькою особою та впевненість у тому, що близькими особами цей подарунок придбано за власні кошти, є дарунками.

Виходячи з цього, співвідношення понять «дарунок» та «подарунок» як поняття цивільного та антикорупційного законодавства можна сформулювати таким чином:

- поняття «дарунку», закріплене у ЦК України, є вужчим, ніж поняття «подарунку», яким оперує Закон № 1700-VII, оскільки предметом подарунків, крім рухомого та нерухомого майна (які традиційно можуть бути предметом дарунку), віднесено переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової;
- обдарованими за договором дарування можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим¹²⁰, територіальна громада, в той час як отримувати подарунки можуть лише спеціальні суб'єкти, які є фізичними особами зі спеціальним статусом;
- основною ознакою дарування є його безоплатність (отримання символічної плати не порушує цієї ознаки), в той час як подарунок може бути надано і за символічну плату (що не порушує безоплатності), і за ціною, нижчою мінімальної ринкової (що надає йому ознаки від платності);
- прийняття дарунка є правом обдарованого (він може заявити відмову від його прийняття), в той час як при надходженні пропозиції щодо надання подарунку, спеціальний суб'єкт може скористатися правом на його прийняття лише у випадку, якщо такий подарунок є «дозволенним» відповідно до вимог антикорупційного законодавства, і зобов'язаний відмовитися від пропозиції та здійснити комплекс відповідних заходів у випадку, якщо такий подарунок є забороненим чи обмеженим;
- поняття «дарунок» та «подарунок» не тотожні, вони межують між собою в окремому аспекті, а саме подарунки, що отримує спеціальний суб'єкт від близьких осіб (коли очевидно, що цей подарунок мотивовано близькими відносинами, а не

¹²⁰Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV Ч. 1 ст. 720. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

службовим становищем особи, підставами для визначення чого слугують історія взаємовідносин між спеціальним суб'єктом та його близькою особою та впевненість у тому, що близькими особами цей подарунок придбано за власні кошти) є дарунками.

Спеціальні суб'єкти можуть приймати лише ті дарунки, які є «дозволеними» подарунками.

II. Співвідношення поняття «подарунок» з поняттями «пожертва» та «благодійна допомога»

Як зазначалося раніше, поняття «подарунок» в редакції Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI визначалася, в тому числі, і через поняття пожертви¹²¹. На сучасному етапі у нормах Закону № 1700-VII для визначення поняття подарунку поняття «пожертва» не використовується. Виключене відповідне поняття і з диспозицій ст. 172-5 КУпАП. Проте звертаємо увагу на непослідовності законодавця, який у санкції ч. 2 цієї статті передбачає обов'язкове додаткове стягнення у виді конфіскації дарунка (пожертви). Водночас, ураховуючи те, що жертва є різновидом договору дарування і передбачає безоплатну передачу нерухомих та рухомих речей, що співпадає з визначенням поняття «подарунок» в антикорупційному законодавстві¹²², необхідно зосередити увагу на дослідженні співвідношення понять «подарунок» та «пожертва».

Дослідженню договору жертви та його особливостей приділяли увагу Л.М. Горбунова, І.І. Головей, М.С. Долинська, А.М. Ерделевський, В.В. Заборовський, А.М. Ісаєв, Є.М. Ключова, М.М. Малєїна, ТЛ. Стражник, О.С. Яворська та інші, проте, як вірно підкреслює Є.М. Ключова, в українському праві жертва є новим інститутом, який не підлягав

¹²¹Про засади запобігання і протидії корупції : Закон від 07.04.2011 № 3206-VI Ст. 8. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (дата звернення : 06.09.2019).

¹²²Там само, ч. 1 ст. 1

фундаментальному дослідженню, тому в цивільному законодавстві існує ряд прогалин щодо визначення його особливостей¹²³.

Водночас на сьогодні фактично відсутні спеціальні наукові дослідження, присвячені аналізу співвідношення понять «подарунок» в антикорупційному законодавстві України та «благодійна допомога» у національному регулятивному законодавстві. Можна відзначити лише працю практичного спрямування З. Загинеї та В. Сенік¹²⁴.

Виходячи з визначень, закріплених у законодавстві та спираючись на аналіз наукових досліджень¹²⁵, можемо визначити такі особливості договору пожертви:

- 1) безвідплатність (відсутність зустрічного надання з боку обдарованого)¹²⁶;
- 2) призначення предмету пожертви (нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів) на певну, наперед обумовлену мету (досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності);
- 3) жертвувач може здійснювати контроль за використанням предмету пожертви відповідно до мети і розірвати договір у випадку використання цього предмету не за призначенням;
- 4) можливість укладення за договором публічної оферти (до невизначеного кола осіб звертається інформація з пропозицією пожертвувати речі (наприклад, на сайті вказується адреса, телефон і банківські реквізити фонду або особи, куди пропонується зробити вклад)).

¹²³Клюєва Є.М. Особливості договору пожертви за цивільним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 158.

¹²⁴Загинеї З., Сенік В. Благодійна допомога VS подарунок. *Вісник прокуратури*. 2018. № 11. С. 16–20.

¹²⁵Відповідно до ч. 1 ст. 729 ЦК України, жертва – різновид договору дарування, що передбачає дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів фізичним особам, юридичним особам, державі Україна, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети.

¹²⁶Головей І.І., Заборовський В.В. Договір пожертви як форма дарування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 113–116; Ісаєв А.М. Договір дарування за Цивільним кодексом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Х., 2009. 19 с.

Безвідплатність пожертви передбачає, що жертвувач не отримує від одержувача майнового чи немайнового зустрічного задоволення свого інтересу. Подарунок, як зазначалося вище, може бути і відплатним. Отже, відмінність між поняттями пожертви та подарунку полягає в тому, що жертва завжди безоплатна, а подарунок може мати як безвідплатний, так і платний характер.

Продовжуючи аналіз пожертви як поняття цивільного права, зазначимо, що предметом договору пожертви можуть бути нерухомі та рухомі речі, а подарунку, крім рухомого та нерухомого майна – майнові права, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси.

Пожертву можуть отримувати фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим¹²⁷, територіальна громада, в той час як подарунки – лише спеціальні суб'єкти, які є фізичними особами з особливим статусом.

Особливої уваги як ознаки договору пожертви привертає призначення предмету пожертви на певну, наперед обумовлену мету (досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності). За визначенням Є.М. Ключова, такими цілями є загальнокорисні, якими можуть бути як цілі, корисні для суспільства в цілому, так і цілі, досягнення яких приносить користь для більш вузького кола осіб – осіб певної професії, певного віку, жителів певної місцевості, членів (учасників) певної організації тощо (наприклад, якщо предметом пожертви є бібліотека рідкісних та цінних книг, то на обдарованого може бути покладено обов'язок надати її у суспільне користування, тобто дозволити доступ усім бажаючим)¹²⁸. Подарунок спеціальному суб'єкту не має подібної ознаки.

Особливістю договору пожертви є те, що жертвувач може здійснювати контроль за використанням предмету пожертви відповідно до мети і розірвати договір у випадку використання цього предмету не за

¹²⁷ Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV Ч. 1 ст. 720. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

¹²⁸ Ключова Є.М. Особливості договору пожертви за цивільним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 156–158.

призначенням¹²⁹. Особа що передає спеціальному суб'єкту подарунок у власність, такого права не має.

Наступною ознакою договору пожертви, як зазначалося вище, є можливість його укладення за договором публічної оферти (до невизначеного кола осіб звертається інформація з пропозицією пожертвувати речі (наприклад, на сайті вказується адреса, телефон і банківські реквізити фонду або особи, куди пропонується зробити вклад)). М.Н. Малєїна вказує, що іноді на сайтах різних громадських благодійних фондів, в засобах масової інформації зустрічається інформація, де вказується адреса, телефон і банківські реквізити фонду або особи і пропонується кожному внести вклад у грошовій формі на будь-які потреби; така інформація звернена до невизначеного кола осіб і при наявності всіх істотних умов є офертою¹³⁰. Подарунок за договором публічної оферти укладатися не може.

Таким чином, подарунок як поняття антикорупційного законодавства України та пожертва як поняття цивільного права України є нетотожними, які різняться за такими ознаками:

- пожертва завжди безоплатна, а подарунок може мати як безвідплатний, так і платний характер;
- предметом договору пожертви можуть бути нерухомі та рухомі речі, а подарунку, крім рухомого та нерухомого майна – майнові права, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси.
- пожертву можуть отримувати фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, АРК¹³¹, територіальна громада, в той час як подарунки – лише спеціальні суб'єкти, які є фізичними особами з особливим статусом;

¹²⁹ Долинська М.С. Деякі правові аспекти укладення та нотаріального посвідчення договору пожертви як різновиду договору дарування. Науковий вісник. 2013. № 1. С. 176–184.

¹³⁰ Малєїна М.Н. Пожертвование – разновидность договора дарения. ПДБ «Консультант-Плюс, 2005. С. 11.

¹³¹ Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV (Ч. 1 ст. 720). Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

- предмет пожертви призначається на певні, наперед обумовлені цілі (як загальнокорисні, якими можуть бути як цілі, корисні для суспільства в цілому, так і цілі, досягнення яких приносить користь для більш вузького кола осіб – осіб певної професії, певного віку, жителів певної місцевості, членів (учасників) певної організації тощо), предмет подарунку таких цілей не має;
- жертвувач може здійснювати контроль за використанням предмету пожертви відповідно до мети і розірвати договір у випадку використання цього предмету не за призначенням, особа що надає спеціальному суб'єкту подарунок у власність, такого права не має;
- договір пожертви може укладатися за договором публічної оферти, а подарунок не може.

Різновидом пожертви є *благодійна допомога*.

В науці триває дискусія щодо співвідношення пожертви та благодійної пожертви – одні науковці обґрунтовують думку про тотожність зазначених понять, інші – про їх відмінність. Ми приєднуємося до позиції І.І. Головея, В.В. Заборського¹³², А.М. Ерделевського¹³³, І.І. Шпуганича¹³⁴ та інших, які наполягають на тому, що зазначені поняття є нетотожними та відрізняються тим, що цілями благодійної допомоги є цілі благодійної діяльності, які співвідносяться з цілями пожертви як поняття родової мети відповідно до мети, яка буде визначатися за допомогою договору про пожертву. А.М. Ерделевський зазначає, що тим певним призначенням, за яким використовується пожертвування, повинна бути саме загальнокорисна наперед обумовлена мета, яка є необхідною ознакою договору пожертвування¹³⁵.

¹³²Головей І.І., Заборський В.В. Договір пожертви як форма дарування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. С. 114.

¹³³Ерделевський А.М. Бойтесь данайцев, дары приносящих. Бизнес адвокат. 2000. № 21. С. 22.

¹³⁴Шпуганич І.І. Поняття і правова природа договорів благодійної пожертви та благодійного гранту. Право та державне управління. 2017. № 3. С. 91–97.

¹³⁵Ерделевський А.М. Бойтесь данайцев, дары приносящих. Бизнес адвокат. 2000. № 21. С. 23.

На сьогодні у практиці правозастосування, а також у правовій науці невіршеним залишається питання про те, чи належить до подарунка у розумінні антикорупційного законодавства України благодійна допомога, порядок надання/отримання якої регламентується у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійництво»¹³⁶.

Згідно з ч. 1 ст. 6 цього Закону благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціара для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності¹³⁷.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійництво» благодійна діяльність – це добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначеної Законом мети, яка не передбачає отримання благодійником прибутку, а також виплати будь-якої винагороди або компенсації благодійникові від імені або за дорученням бенефіціара.

Отже, благодійній діяльності притаманні такі істотні ознаки:

- 1) добровільність – благодійна діяльність здійснюється лише з доброї волі особи, без примушування, обману тощо;
- 2) характер благодійної діяльності полягає в особистій та/або майновій допомозі;
- 3) суб'єктом благодійної діяльності є благодійник, тобто дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один або декілька видів благодійної діяльності (пункт 5 ч. 1 ст. 1 Закону);
- 4) одержувачем благодійної допомоги (бенефіціаром) може бути фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада, які отримують допомогу від одного або декількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону). Таким чином, бенефіціаром може бути будь-яка

¹³⁶Про благодійну діяльність та благодійництво: Закон від 05.07.2012 № 5073-VI.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5073-17> (дата відвідування 19.11.2019).

¹³⁷Там само.

- особа, в тому числі функціонер/прокурор/суддя, яка отримує благодійну допомогу як від юридичної, так і від фізичної особи;
- 5) цільовий характер благодійної допомоги полягає в тому, що її використовують виключно на сфері (цілі), передбачені Законом: надання допомоги для сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності, визначених цим Законом, а також розвиток і підтримка цих сфер у суспільних інтересах. За цією ознакою благодійна допомога відрізняється від безоплатної передачі;
 - 6) благодійна допомога може здійснюватися у таких сферах, як: освіта, охорона здоров'я, опіка і піклування, законне представництво та правова допомога, культура та мистецтво, охорона культурної спадщини, наука і наукові дослідження, спорт і фізична культура, права людини і громадянина та основоположні свободи, сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану (ст. 3 Закону).

Види благодійної допомоги (ст. 5 Закону): 1) безоплатна передача коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення бенефіціару майнових прав; 2) безоплатна передача бенефіціарам права користування й інших речових прав на майно і майнові права; 3) безоплатна передача бенефіціарам доходів від майна і майнових прав; 4) безоплатне надання послуг і виконання робіт на користь бенефіціарів; 5) благодійна спільна діяльність і виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність; 6) публічний збір благодійних пожертвувань; 7) управління благодійними ендавментами; 8) виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності; 9) проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом. Благодійна жертва – це безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціара для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності (ч. 1 ст. 6 Закону).

Найчастіше необхідність отримання функціонером благодійної допомоги у виді безоплатної передачі коштів виникає у сфері охорони здоров'я.

Алгоритм дій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у разі отримання благодійної допомоги¹³⁸.

1. Для отримання допомоги необхідно звернутися з відповідним клопотанням (листом, заявою) до уповноваженої особи юридичної особи – благодійника. Якщо ініціатива про надання допомоги бенефіціару виходитиме від самого підприємства, то її документальне оформлення розпочинається, як правило, з видання наказу керівника підприємства про надання допомоги. У наказі вказують найменування одержувача, суму грошової допомоги або найменування матеріальних цінностей/ послуг, які будуть передані/надані бенефіціару, а також обумовлюють цілі, на які допомога надана.

2. Укладення договору. Загальні вимоги до укладення договорів пожертвування встановлені в ст. 729 ЦК України, згідно з якою пожертвуванням є дарування нерухомих і рухомих речей, зокрема грошових коштів та цінних паперів, для досягнення певної, заздалегідь обумовленої мети. Договір про пожертвування, як визначено у ч. 3 ст. 729 ЦК України, є різновидом договору дарування, і до нього застосовуються положення про договір дарування, якщо інше не встановлене законом. Зокрема, під час укладення договору про пожертвування потрібно дотримуватися вимог ст. 719 ЦК України стосовно форми договору. Договір про пожертвування рухомих речей може бути укладений як у письмовій, так і усній формі. Вимоги до форми договору регламентуються ч. 4 ст. 719 ЦК України. Договір про пожертвування валютних цінностей на суму, що перевищує п'ятдесятикратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян (тобто на суму понад 850 000 грн), також укладають у письмовій формі, він не потребує нотаріального засвідчення. До валютних цінностей серед іншого належить і національна валюта – гривня (пункт 1 ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»). Ці вимоги передбачені у ч. 5 ст. 719, ч. 3 ст. 729 ЦК України. Договір пожертвування, як визначено у ч. 2 ст. 729

¹³⁸ Загинеї З., Сенік В. Благодійна допомога VS подарунок. *Вісник прокуратури*. 2018. № 11. С. 16–20.

ЦК України, є укладеним з моменту прийняття пожертвування. Істотною умовою договору про пожертвування є цільове використання благодійної допомоги. Інакше безкоштовна передача допомоги за договором може бути розцінена як звичайний договір дарування, наслідком чого буде порушення антикорупційного законодавства.

3. *Оформлення первинних документів для перерахування/передачі допомоги* є підтвердженням такої операції для цілей бухгалтерського та податкового обліків. Залежно від виду допомоги підтвердними документами можуть визнаватися:

- платіжне доручення про безготівкове перерахування коштів – у разі надання безготівкової грошової допомоги;
- видатковий касовий ордер – у разі надання допомоги готівковими грошовими коштами.

Може видатися сумнівним, чи буде юридична особа займатися оформленням указаних документів та зможе надати їх для підтвердження бенефіціару? Відповідь однозначна: «Так». Адже для юридичної особи, яка займається благодійністю, законодавець передбачив низку податкових пільг, які можна отримати у разі правильного документального оформлення. Неоподатковувана сума благодійної допомоги не обмежена розміром.

Так, цільова благодійна допомога на лікування не обкладається податком на доходи фізичних осіб і військовим збором, якщо виконано такі вимоги абзацу 1 підпункту «а» пункту 170.7.4 ПК України: – благодійна допомога, надана для компенсації вартості платних послуг під час лікування функціонера / прокурора / судді – платника податку (члена його сім'ї першого ступеня спорідненості), у тому числі для придбання ліків (донорських компонентів, протезно-ортопедичних виробів, виробів медичного призначення для індивідуального користування інвалідів), медичних засобів і пристосувань, які включені в Національний перелік основних лікарських засобів та виробів медичного призначення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2009 року № 333, окрім витрат, окремо перелічених в абзаці 1 підпункту «а» пункту 170.7.4 ПК України; – благодійна допомога, перерахована безпосередньо закладу охорони здоров'я, якщо громадян

нин – одержувач допомоги документально підтвердив необхідність отримання платних медичних послуг (ліків, донорських компонентів, протезно-ортопедичних виробів, виробів медичного призначення для індивідуального користування інвалідів); – благодійна допомога надана в розмірі, що не перекривається виплатами з фонду загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування.

Благодійна допомога, одержана декларантом від юридичної особи, є доходом, відображається у розділі «Доходи» декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (е-декларації), та у формі 1ДФ з ознакою доходу «169».

Неоподатковувана допомога на лікування та медичне обслуговування громадянину може бути надана у вигляді коштів або майна (послуг) благодійною організацією, порядок та умови її отримання регулюються пунктом 165.1.19 статті 165 ПК України. Неоподатковувана сума благодійної допомоги не обмежена розміром. Така допомога може бути надана благодійною організацією за наявності відповідних документів, що підтверджують цільовий характер надання грошових коштів на оплату лікування або медичного обслуговування (у разі здійснення попередньої оплати таких послуг) або факт надання послуг з лікування або медичного обслуговування платника податків (якщо оплата здійснюється після надання таких послуг).

Одержувачем неоподаткованої благодійної допомоги може бути функціонер / прокурор / суддя / тощо – платник податку, який потребує лікування (медичного обслуговування), або член його сім'ї першого ступеня спорідненості, дитина, яка перебуває під опікою або піклуванням платника податку. Неоподатковувана благодійна допомога, одержана декларантом від благодійної організації, є доходом, вона відображається у розділі «Доходи» електронної декларації та у формі 1ДФ з ознакою доходу «143».

Отже, доказом одержання благодійної допомоги на лікування, а не подарунку, будуть: заява про необхідність одержання такої допомоги, договір пожертвування, платіжне доручення на безготівкове перерахування коштів або видатковий касовий ордер, виписки з історії хвороби, квитанції про оплату, інші документи про необхідність отримання

платних медичних послуг (ліків, донорських компонентів, протезно-ортопедичних виробів, виробів медичного призначення для індивідуального користування інвалідів), довідка 1ДФ, податкові звіти тощо.

Таким чином, функціонер / прокурор / суддя, як і кожен громадянин України, має право отримувати благодійну допомогу за умови додержання порядку її отримання і використання та вимог антикорупційного законодавства¹³⁹.

У судовій практиці має місце кілька рішень судів, в яких вирішувалося питання про те, чи є благодійна допомога, отримана особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, предметом правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП. Так, предметом розгляду Комсомольського міського суду Полтавської області та Новосанжарського районного суду Полтавської області були протоколи про адміністративні правопорушення, відповідно до яких особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, обвинувачувалися у порушенні обмежень щодо одержання подарунків у зв'язку з одержанням одноразової благодійної допомоги для вирішення соціально-побутових потреб від Благодійних фондів «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» та «Криниця» у сумах 2000 та 2240 гривень (відповідно)¹⁴⁰.

В обидвох випадках суди на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП закрили провадження у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення. Суди мотивували свої рішення наступними аргументами: для наявності правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, має бути встановлений зв'язок між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка, який не був доведений у протоколах про

¹³⁹Загинеї З., Сенік В. Благодійна допомога VS подарунок. *Вісник прокуратури*. 2018. № 11. С. 16–20).

¹⁴⁰Постанова Комсомольського міського суду Полтавської області від 14.02.2019 у справі № 534/98/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79980226> (дата відвідування 19.11.2019); Постанова Новосанжарського районного суду Полтавської області від 14.02.2019 у справі № 542/46/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79854787> (дата відвідування 19.11.2019).

адміністративне правопорушення¹⁴¹; наявність доказів на підтвердження отримання саме благодійної допомоги, а не подарунка (заяви на отримання благодійної допомоги, договорів про надання благодійної допомоги, а також зазначення отримані кошти саме як благодійну допомогу у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування)¹⁴²; нетотожність понять «подарунок» та «благодійна допомога», різне правове регулювання порядку надання/отримання подарунків та порядку надання/отримання благодійної допомоги¹⁴³; благодійна допомога не носить виняткового характеру, вона була виплачена й іншим особам, а не лише тій, яка обвинувачується у вчиненні правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП¹⁴⁴.

Аргументація проаналізованих вище судів, звісно, є вірною. Однак, у них варто було б звернути увагу та посилити її, насамперед, вказівкою на те, що між особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та благодійним фондом виникли саме договірні відносини стосовно надання/отримання благодійної допомоги, на підтвердження чого було зібрано достатньо доказів. Тому, урахувавши нетотожну правову природу подарунка в антикорупційному законодавстві України та благодійної допомоги в національному регулятивному законодавстві, доцільно констатувати відсутність у діях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які отримали благодійну допомогу, складу правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП. Всі інші аргументи, викладені у судових рішеннях, мають допоміжне значення.

¹⁴¹Постанова Комсомольського міського суду Полтавської області від 14.02.2019 у справі № 534/98/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79980226> (дата відвідування 19.11.2019); Постанова Новосанжарського районного суду Полтавської області від 14.02.2019 у справі № 542/46/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79854787> (дата відвідування 19.11.2019).

¹⁴²Там само.

¹⁴³Там само.

¹⁴⁴Постанова Комсомольського міського суду Полтавської області від 14.02.2019 у справі № 534/98/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79980226> (дата відвідування 19.11.2019).

Формами надання благодійної допомоги є волонтерська діяльність, меценатська діяльність, спонсорство.

Меценатська діяльність – це благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку, визначеному цим Законом та іншими законами України (п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»)¹⁴⁵.

Волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що є формою благодійної діяльності, яка здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги, якою є роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI)¹⁴⁶.

Донорство та трансплантація. Зокрема, донорством крові та її компонентів визнається добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях (ст. 2 Закону України «Про донорство крові та її компонентів» від 23.06.1995 № 239/95-ВР)¹⁴⁷. Трансплантація – це спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці анатомічного матеріалу людини від донора реципієнту і спрямований на відновлення здоров'я людини (ст. 1 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17.05.2018 № 2427-VIII)¹⁴⁸.

Благодійна діяльність не може здійснюватися у формі спонсорства, яким визнається добровільна матеріальна, фінансова, організаційна

¹⁴⁵Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 25. Ст. 252.

¹⁴⁶Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3236-17> (дата звернення: 19.11.2019).

¹⁴⁷Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23.06.1995 № 239/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/239/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.11.2019).

¹⁴⁸Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19> (дата звернення: 19.11.2019).

та інша підтримка фізичними та юридичними особами будь-якої діяльності з метою популяризації виключно свого імені, найменування, свого знака для товарів і послуг (ст. 1 Закону України «Про рекламу» від 03.07.1996 № 270/96-ВР). Метою спонсорства є популяризація виключно свого імені або найменування свого товарного знака. Окрім того, правове регулювання порядку надання благодійної допомоги та спонсорства здійснюється у різному регулятивному законодавстві України. А тому отримання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, спонсорської допомоги, слід оцінювати як порушення обмеження щодо одержання подарунка (ст. 23 Закону України № 1700-VII).

Підсумовуючи зазначене вище, констатуємо, що подарунок як поняття національного антикорупційного законодавства України та пожертва, благодійна допомога як поняття субсидіарного законодавства України, з точки зору логіки належать до непорівнюваних протилежних понять, адже у їх змісті стверджуються протилежні ознаки:

- пожертва, благодійна допомога завжди безоплатна, а подарунок може мати як безвідплатний, так і платний характер;
- предметом договору пожертви, благодійної допомоги можуть бути нерухомі та рухомі речі, кошти, інше майно, майнові права, а подарунку – рухоме та нерухоме майно, майнові права, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси;
- набувачем пожертви можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, АРК, територіальна громада [10]¹⁴⁹ (бенефіціаром благодійної допомоги може бути фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), в той час як подарунки можуть отримувати лише спеціальні суб'єкти: особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

¹⁴⁹Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV Ч. 1 ст. 720. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

- предмет пожертви призначається на певні, наперед обумовлені цілі (предмет благодійної допомоги призначається на благодійні цілі), предмет подарунку таких цілей не має;
- жертвувач може здійснювати контроль за використанням предмету пожертви відповідно до мети і розірвати договір у випадку використання цього предмету не за призначенням, особа що надає спеціальному суб'єкту подарунок у власність, такого права не має;
- договір пожертви може укладатися за договором публічної оферти, а подарунок – ні.

За умови дотримання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порядку надання/одержання благодійної допомоги, вона не порушує обмежень щодо одержання подарунків, передбаченого у ст. 23 Закону № 1700-VII.

Отримання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, саме благодійної допомоги, а не подарунка, має бути підтверджене належними доказами, до яких доцільно відносити, зокрема, клопотання про отримання такої допомоги, договір про надання благодійної допомоги.

III. Співвідношення поняття «подарунок» з поняттям «неправомірна вигода»

Особливої уваги потребує співвідношення понять «*подарунок*» та «*неправомірна вигода*». Поняття неправомірної вигоди закріплюється у ст. 1 Закону № 1700-VII як «...грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав»¹⁵⁰. У такому ж визначенні поняття неправомірної вигоди закріплюється і у примітці до ст. 364-1 КК України¹⁵¹. Подарунок – це грошові кошти або

¹⁵⁰Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 1 ст. 1). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

¹⁵¹Кримінальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20170101#n1070> (дата звернення : 07.08.2019).

інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової¹⁵².

Предмети подарунка та неправомірної вигоди є схожими за своєю правовою природою та мають спільні риси, відповідно, відмежування понять здійснюється на підставі законодавчого визначення та аналізу юридичних складів злочинів та правопорушень, предметом якого є речі майнового та немайнового характеру. Спільним для предмета подарунку та неправомірної вигоди є одержання саме як матеріально визначених, так і речей, які не мають грошового еквіваленту та матеріального відображення. Ознакою, що відділяє подарунок від неправомірної вигоди є ознака «без законних на те підстав» для одержання неправомірної вигоди та «безоплатність та одержання/ дарування за ціною, нижчою від мінімальної ринкової». Саме остання частина складника дефініції подарунка свідчить про вартісні характеристики подарунку¹⁵³.

Як наголошує професор Н.М. Ярмиш за ознаками, що належать до власне цінностей, а не до особливостей їх одержання, поняття «подарунок» і «неправомірна вигода» фактично співпадають. У визначенні подарунка не конкретизований зміст послуг, а отже, вони можуть бути й нематеріальними; у визначенні неправомірної вигоди вказано, що нею є «будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру», а ними охоплюються й нематеріальні послуги. Таким чином, різними словами зафіксовано одне й те ж саме. Решта ознак співпадають і текстуально. З цього випливає, що певне благо, яке за власними ознаками виглядає як подарунок, за умови, що його «обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав», цілком може виявитися неправомірною вигодою¹⁵⁴.

¹⁵²Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

¹⁵³Рощупкін С. Співвідношення понять «одержання подарунку» та «неправомірна вигода». *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2019. № 8. С. 198, 199.

¹⁵⁴Ярмиш Н. Про співвідношення одержання неправомірної вигоди з одержанням забороненого подарунку. *Вісник прокуратури*. 2016. С. 49

Не можна не відзначити, що закріплені у законодавстві визначення можуть викликати неоднозначні тлумачення щодо їх співвідношення, оскільки вони текстуально майже співпадають і відрізняються лише підставами отримання – неправомірна вигода отримується без законних на те підстав, а подарунок – безоплатно чи за ціною, нижчою мінімальної ринкової, але ж певне благо (грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи), які може отримати спеціальний суб'єкт, що виглядатиме як подарунок (наданий безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової), цілком може виявитися неправомірною вигодою, за умови, якщо його обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Отже, питання щодо співвідношення понять «подарунок» та «неправомірна вигода» набуває особливої актуальності, оскільки від вірного їх тлумачення залежить кваліфікація дій спеціальних суб'єктів та вирішення питання щодо виду відповідальності, до якої вони притягуватимуться – до адміністративної чи кримінальної.

Аналіз наукових підходів свідчить, що до співвідношення термінів «подарунок» та «неправомірна вигода» сформувалося декілька підходів:

- «подарунок» та «неправомірна вигода» є різними поняттями, які відрізняються між собою за змістом, характером на способом учинення;
- подарунок та неправомірна вигода співвідносяться як рід і вид (певні види подарунків є неправомірною вигодою або подарунок є одним з видів неправомірної вигоди).

Звернемо увагу на вдалому підході авторів посібника «Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією», які виокремили відмінні ознаки між обмеженим подарунком та неправомірною вигодою¹⁵⁵:

¹⁵⁵ Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією: практ. посіб. / кол. авт.; за ред. доктора юрид. наук, проф. О.М. Костенка. Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 346 с.

Розділ 1. Поняття «подарунок» в українському законодавстві

Обмежений подарунок	Неправомірна вигода
<i>1) за характером предмета:</i>	
виключно матеріальний характер (надається безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової)	як матеріальний, так і нематеріальний характер; у випадку, коли йдеться про кваліфіковані склади корупційних злочинів (наприклад, ч. 2 ст. 368 КК), неправомірна вигода має виключно матеріальний характер
<i>2) за колом предметів:</i>	
грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи	грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, <i>будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру</i>
<i>3) за умовами надання:</i>	
надається без умови вчинення певної дії або бездіяльності, просто так	надається за вчинення з використанням службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей певних дій, прийняття рішень або бездіяльність
<i>4) за колом осіб, яким вони адресуються:</i>	
подарунок має особистий характер (передається відповідній особі, на яку поширюються обмеження щодо одержання подарунка або її близьким особам);	передається суб'єкту злочину або третім (будь-яким) особам
<i>5) за особливими вимогами до предмета:</i>	
відповідає загальновизнаним уявленням про гостинність	суперечить загальновизнаним уявленням про гостинність
<i>6) за розміром:</i>	
має дозволений розмір (вартість не перевищує 1 ПМ для працевздатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує 2 ПМ, встановлених для працевздатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки (розмір ПМ для працевздатних осіб на 1 січня 2017 р. становить 1600 грн.)	забороненим є будь-який розмір
<i>7) за формою діяння:</i>	
подарунок надають або одержують	неправомірну вигоду <i>обіцяють, пропонують, надають або одержують</i>
<i>8) за юридичними наслідками:</i>	
порушення обмежень щодо одержання подарунку є адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією (ст. 172-5 КУпАП)	пропозиція, обіцянка або надання чи одержання неправомірної вигоди становить об'єктивну сторону злочинів, передбачених у ст.ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК

Приділимо більш детальну увагу аналізу об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП. Так, ч. 1 цієї норми закріплює, що відповідальність передбачена за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку¹⁵⁶. Ключовим словом тут є слово «обмежень». Ще донедавна ст. 172-5 КУпАП передбачала відповідальність не тільки за порушення обмежень, але й за порушення заборон («...порушення встановлених законом заборон щодо одержання подарунку»)¹⁵⁷, при цьому визначення заборон та обмежень були ідентичними (оскільки закріплювалися у нормах Закону № 1700-VII), проте законодавець вчасно виявив і усунув цей недолік правових норм, залишивши адміністративну відповідальність лише за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунку. Отже, на сучасному етапі за вимагання, просьбу, одержання спеціальними суб'єктами для себе або близьких їм осіб подарунків у зв'язку із здійсненням такими суб'єктами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, спеціальні суб'єкти до адміністративної відповідальності не притягуються, оскільки подібні дії відносяться не до обмежень, а до заборон щодо одержання подарунків.

Водночас, не можна говорити про безкарність подібних дій – за їх скоєння передбачається кримінальна відповідальність. Якщо поглянути на диспозицію ст. 368 КК України, то побачимо, що в ній закріплюється, що за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди (певного блага, отриманого без законних підстав), а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища¹⁵⁸.

¹⁵⁶Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

¹⁵⁷Там само, (в редакції 2014 року).

¹⁵⁸Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

Отже, фактично за вимагання, просьбу, одержання спеціальними суб'єктами для себе або близьких їм осіб подарунків у зв'язку із здійсненням такими суб'єктами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, тобто за дії, що відносяться нормами антикорупційного законодавства стосовно обмежень щодо одержання подарунків до заборонених, передбачається кримінальна відповідальність.

З огляду на це, привертає увагу інший підхід до питання співвідношення понять «неправомірна вигода» та «подарунок», згідно якого певні види подарунків є неправомірною вигодою. Переходячи до розгляду аргументів прихильників вищевказаного підходу, зосередимо увагу на співвідношенні «заборонених» подарунків та «обмежених» подарунків, оскільки «дозволені» подарунки не можуть бути «неправомірною вигодою» ні за яких підстав.

До «заборонених» подарунків, як зазначалося раніше, відносяться подарунки, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону № 1700-VII) та подарунки, які спеціальний суб'єкт може отримувати від осіб, які перебувають у його підпорядкуванні (п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону № 1700-VII).

Зосередимо увагу спочатку на подарунках, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Як зазначалося вище, за такі дії передбачається кримінальна відповідальність. Так, якщо порівняти норми ч. 1 ст. 23 Закону № 1700-VII та ч. 1 ст. 368 КК України, побачимо наступне:

- 1) норми антикорупційного законодавства забороняють (не визнаючи, яка відповідальність наступить про порушенні таких заборон) спеціальним суб'єктам безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких

їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а у ст. 368 КК України передбачається відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища (див. табл. 1). Використати владу чи службове становище спеціальний суб'єкт може виключно в результаті здійснення ним діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

Таблиця 1

ч. 1 ст. 23 Закону № 1700-VII	ч. 1 ст. 368 КК України
<p>Особам, зазначеним у п. 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється:</p> <p>1) безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування</p>	<p>Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища</p>

- 2) зміст диспозиції ч. 1 ст. 368 КК України не передбачає обов'язково вчинення спеціальним суб'єктом відповідних дій, відповідальність настає незалежно від того, до чи після вчинення цих дій було одержано неправомірну вигоду, була чи ні вона обумовлена до їх вчинення, виконав чи не виконав спеціальний суб'єкт обумовлене, збирався чи ні він це робити, отже «вдячність», «подарунок», «винагорода» (яким би чином не називали це особи) за діяльність спеціального суб'єкта, пов'язану із використанням

наданої йому влади чи службового становища (яка надається їм для виконання функцій держави або місцевого самоврядування) є неправомірною вигодою;

- 3) подарунком є, як зазначалося раніше, є грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової, а неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав, отже предмет подарунку та неправомірної вигоди може співпадати;
- 4) отримання неправомірної вигоди завжди відбувається за незаконних підстав, а порушення встановленої законом заборони на отримання подарунку – відноситься до таких підстав;

Таким чином, такі «заборонені» подарунки як подарунки, що спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із використанням наданої йому влади чи службового становища (яка надається їм для виконання функцій держави або місцевого самоврядування) є неправомірною вигодою.

Зосереджуючи увагу на розгляді співвідношення «обмежених» подарунків з неправомірною вигодою, нагадаємо, що у ч. 2 ст. 23 Закону № 1700-VII передбачається, що спеціальні суб'єкти можуть приймати подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один ПМ для працевдатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працевдатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки ¹⁵⁹. У частині першій цієї статті зазначається заборона

¹⁵⁹Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 2 ст. 23). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

щодо отримання подарунків спеціальними суб'єктами у зв'язку із здійсненням ними діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування [11]¹⁶⁰. Виходячи з цього, подарунки, які навіть підпадають під ознаки гостинності, але які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, є забороненими та є неправомірною вигодою.

Виходячи з вищевказаного, констатуємо: 1) поняття «неправомірна вигода» та «подарунки» – не тотожні поняття; 2) отримання «заборонених» подарунків за певних умов може бути визнано отриманням неправомірної вигоди.

¹⁶⁰Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 1 с. 23). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

РОЗДІЛ 2

Класифікація предметів подарунку в антикорупційному законодавстві України

2.1. Грошові кошти

Поняття «грошових коштів» на сучасну етапі закріплюється у Постанові Національного банку України «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» від 21.01.2004 № 22 як грошова одиниця України, яка виконує функцію засобу платежу та обліковується на рахунках у банках¹⁶¹. Проте зазначене визначення є неповним. Більш вірним було б використання терміну гроші, яке використовується у ст. 181 ЦК України¹⁶².

Гроші являють собою складний економіко-правовий феномен, розгляду якого приділялася увага в роботах як науковців минулого: А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, Дж. С. Міля, Ф.К. Савін'ї, У. Джевонса, Г. Дернбурга, Л. Вальраса, М. Туган-Барановського, А. Маршалла, Дж. Кейнса, Л. Лунца, П. Самуельсона, Д. Патінкіна, М. Фрідмана, М. Литовченка, Н.О. Нерсесова, Д.А. Леевського, Г.Ф. Шершеневича тощо, так і сучасних – Р. Міллера, Д. Ван-Хуза, Ф. Мішкіна, Б. Фельдєрера, Ш. Хомбурга, О.П. Подцерковного, Є.А. Алісова, О.А. Лукашева, Л.Л. Арзуманової, В.Л. Яроцького, А.С. Гальчинського, А.А. Гриценко, В.М. Єрмоленко та ін.

Незважаючи на довготривалу історію дослідження грошей, до сьогодні не сформульовано їх єдиного та загальноприйнятого поняття.

¹⁶¹ Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Національного банку України від 21.01.2004 № 22. URL : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04> (дата звернення : 13.09.2019).

¹⁶² Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

Думки дореволюційних правознавців збігалися в тому, що гроші є засобом платежу. Так, німецький вчений Г. Хартман у роботі «Про гроші та грошові зобов'язання» вказував, що грошами є предмети, які за законом наділені здатністю слугувати засобом погашення зобов'язань у всіх випадках неможливості виконання, що не звільняє боржника¹⁶³. Н.Й. Нерсесов зазначав, що гроші за своєю юридичною сутністю є засобом платежу, бо сплатою грошей припиняється зобов'язання¹⁶⁴. М. Літовченко також поділяв думку, що гроші є загальним платіжним засобом, і підкреслював, що саме це надає грошам правового змісту¹⁶⁵.

У радянській правовій доктрині дослідженню грошей упродовж тривалого часу не приділяли уваги, навіть робилися спроби замінити гроші на інші форми «народногосподарського обміну»¹⁶⁶, що не було дивним в країні, де будувався комунізм, при якому гроші повинні були б відмерти як явище¹⁶⁷. Проте науковці інших країн не припиняли дослідження поняття та сутності грошей як юридичної категорії. Серед зарубіжного наукового доробку того часу можна відзначити «Державну теорію грошей» Г.Ф. Кнаппа, який пояснював юридичну сторону грошей таким чином: «гроші – це хартальний платіжний засіб, платіжна сила якого санкціонується державою, незалежно від його матеріального змісту»¹⁶⁸.

Проте розвиток соціально-економічних відносин у радянському суспільстві не ліквідував, а зберіг обіг грошей. Як підкреслює Е.Л. Лортикан, об'єктивна економічна необхідність грошей підтверджена істо-

¹⁶³Hartmann P. Comments on Claessens, Glaessner and Klingebiel. *Jornal of Financial Services Research*. 2002. № 5. P. 36–41.

¹⁶⁴Нерсесов Н.О. О бумагах на предъявителя с точки зрения гражданского права. Историко-догматическое исследование. М., 1889. С. 2.

¹⁶⁵Алисов Е.А. Генезис банковской системы Украины. Пробл. законности: Респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В.Я. Тацій. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. Вип. 40. С. 111–118.

¹⁶⁶Хамори Б. Теория социалистического хозяйства. Новосибирск : Наука, 1991. С. 122.

¹⁶⁷Воронова Л.К. До дискусійних питань щодо предмета і методу фінансового права. Вісник Академії правових наук України: зб. наук. праць / гол. ред. В.Я. Тацій. Харків: Акад. прав. наук України. 2003. № 2–3 (33–34). С. 313–324.

¹⁶⁸Knapp G. *Staatliche Theotie des Goldes* / G. Knapp. 4 Auflage. Miinchen, 1923. С. 83.

рично¹⁶⁹. Тому дослідження грошей як юридичної категорії відновилися і в рамках радянської правової доктрини 70-х років. Гроші визначалися як законний платіжний засіб, яким можна погасити будь-який борг (Н.А. Безрук, О.В. Бойков, М.І. Брагинський, В.Г. Вердніков, В.А. Рясанцев та ін.)¹⁷⁰.

На сучасному етапі науковий дискурс щодо юридичного визначення грошей набирає нових обертів. С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі визначають гроші як засіб платежу, що приймається в обмін на товари та послуги та при сплаті боргів¹⁷¹. Л.А. Лунц писав, що «гроші – це предмет, що слугує універсальним сурогатом виконання майнового зобов'язання та має назву законного платіжного засобу... цивільний обіг створює знаряддя обігу, а держава – законний платіжний засіб»¹⁷². В.А. Белов при формулюванні поняття грошей в юридичному значенні зазначає, що це предмети цивільного обігу, які виконують у ньому функції загального знаряддя обміну завдяки встановленому і забезпеченому державою-емітентом примусовому курсу й які містять спеціальні реквізити, випущені в передбаченому законодавством порядку, що відповідають режиму максимальної швидкості, зручності й найбільшому сприянню їх обігу¹⁷³. Ю.В. Ющенко і В. Лисицький вважають, що гроші являють собою особливий сектор економічних відносин, який опосередковує взаємовигідний обмін товарами, роботами, послугами та капіталами, а також платіжний засіб, здатний забезпечити виробництво, обіг, споживання всього розмаїття благ, які мають споживчу вартість (товарів, робіт, послуг) відповідно до розвитку продуктивних

¹⁶⁹Лортикян Э.Л. История экономических реформ: мировой опыт второй половины XIX–XX вв. X. : Консум, 1999. С. 253–226.

¹⁷⁰Советское гражданское право: учебник: в 2 т. / Н.А. Безрук, О.В. Бойков, М.И. Брагинский и др.; отв. ред. В.А. Рясанцев. Т. 1. изд. перераб. и доп. М.: Юридическая литература, 1975. С. 188.

¹⁷¹Экономика. С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи: пер. с англ. М.: Дело, 1997. С. 473–474.

¹⁷²Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве. М.: Статут, 1999. С. 134.

¹⁷³Белов В.А. Банковское право России: теория, законодательство, практика. Юридические очерки. М.: Мысль, 2009. С. 239.

сил і виробничих відносин¹⁷⁴. На думку Н.Д. Еріашвілі, гроші в юридичному сенсі – це предмети, які є об'єктами цивільних прав і виконують у цивільному обігу функцію загального засобу обміну, а також предмети, виготовлені за визначеними законом зразками спеціалізованими державними підприємствами і визнані державою як єдиний законний платіжний засіб із примусовим стосовно грошей курсом, вираженим у національній грошовій одиниці¹⁷⁵.

В українському законодавстві категорія «гроші» закріплена у ст. 192 ЦК України: «гроші (грошові кошти) є законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня; іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом»¹⁷⁶. Проте у банківському законодавстві категорія «гроші» є анахронізмом. В 2004 році Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 06.10.2004 № 2056-IV¹⁷⁷, у цьому нормативному акті слово «гроші» в усіх відмінках було замінено словом «кошти». Відповідно до ст. 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 05.04.2001 № 2346-III, кошти в Україні існують у готівковій формі (формі грошових знаків) або у безготівковій формі (у формі записів на рахунках у банках) (ч. 1); грошові знаки випускаються у формі банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість (ч. 2); гривня як грошова одиниця України (гривня) є єдиним законним платіжним засобом в Україні, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення переказів та розрахунків (ч. 3)¹⁷⁸.

¹⁷⁴Юценко В. Лисицький В. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні. К.: Скарби, 1998. С. 17–21.

¹⁷⁵Еріашвілі Н.Д. Финансовое право: учебник М.: ЮНИТИ, 2000. С. 528.

¹⁷⁶Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

¹⁷⁷Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : Закон від 06.10.2004 № 2056-IV. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2056-15 (дата звернення : 05.09.2019).

¹⁷⁸Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : Закон від 05.04.2001 № 2346-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення : 27.08.2019).

Згідно з пп. 14.1.93 п. 14.1 ст. 14 ПК України, кошти – гривня або іноземна валюта¹⁷⁹. Отже, грошами (коштами), які можуть бути предметом дарування, може бути гривня або іноземна валюта.

Гривня (як національна валюта) та іноземна валюта охоплюється поняттям «валютні цінності», закріпленим у п. 4 ст. 1 Закону України «Про валюту та валютні операції», де визначається, що «... валютними цінностями є національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали»¹⁸⁰.

Національною валютою (гривнею) є: а) грошові знаки грошової одиниці України – гривні у вигляді банкнот, монет, у тому числі обігових, пам'ятних та ювілейних монет, і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні; в) електронні гроші, номіновані у гривні¹⁸¹.

Іноземною валютою є: а) грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу; б) кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях (зокрема у спеціальних правах запозичення), що належать до виплати в іноземній валюті; в) електронні гроші, номіновані у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах¹⁸².

Банківські метали – це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових

¹⁷⁹Податковий кодекс України : Закон від 08.04.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

¹⁸⁰Про валюту та валютні операції : Закон від 21.06.2018 № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 30. Ст. 239.

¹⁸¹Там само, п. 6 ст. 1. Ст. 239.

¹⁸²Там само, п. 5 ст. 1.

стандартів у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів¹⁸³.

Золото (лат. Aurum (Au)) – елемент шостого періоду періодичної системи хімічних елементів з атомним номером 79, проста речовина якого – жовтий інертний пластичний благородний метал¹⁸⁴. Золото – один з перших металів, якому людство надало особливого значення. На початку цивілізації золото використовувалося для виробництва прикрас, але приблизно у VI ст. до н.е. цей метал стали застосовувати для виготовлення монет (звідти і походить назва – монетизація золота). У XIX ст. майже в усіх країнах було введено золотий стандарт і курси всіх валют було прив'язано до нього. В 1944 році на Бретон-Вудській конференції було впроваджено нові принципи грошово-валютної політики – головною резервною валютою став долар і курс всіх країн

¹⁸³Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контролю за операціями з ними : Закон від 18.11.1997 № 637/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 9. Ст. 34; Про Національний банк України : Закон від 20.05.1999 № 679-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст. 238; Митний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552; Про затвердження Положення про здійснення операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Національного банку України від 06.08.2003 № 325. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0749-03>; Про затвердження Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків : Постанова Правління Національного банку України від 03.12.2003 № 520. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0033-04/ed20070402/find?text=%C1%E0%ED%EA%B3%E2%F1%FC%EA%B3+%EC%E5%F2%E0%EB%E8>; Про затвердження змін до Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків. Постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 № 644. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0033-05/ed20070402/find?text=%C1%E0%ED%EA%B3%E2%F1%FC%EA%B3+%EC%E5%F2%E0%EB%E8>; Про затвердження Інструкції з організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей у банківських установах в Україні. Постанова Правління Національного банку України від 01.02.2007 № 45. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0181-07/ed20130901/find?text=%C1%E0%ED%EA%B3%E2%F1%FC%EA%B3+%EC%E5%F2%E0%EB%E8> (дата звернення : 20.08.2019).

¹⁸⁴Michael E. Wieser, Norman Holden, Tyler B. Coplen, John K. Böhlke, Michael Berglund, Willi A. Brand, Paul De Bièvre, Manfred Gröning, Robert D. Loss, Juris Meija, Takafumi Hirata, Thomas Prohaska, Ronny Schoenberg, Glenda O'Connor, Thomas Walczyk, Shige Yoneda, Xiang-Kun Zhu. Atomic weights of the elements 2011 (IUPAC Technical Report) (англ.) / Pure and Applied Chemistry. 2013. Vol. 85. no. 5. P. 277.

учасниць прив'язувався до нього, а сам долар прив'язувався до золота. В 1971 році конвертуємість долара до золота була відмінена. На сучасному етапі золото використовується як актив золотовалютного резерву країн, в ювелірній промисловості, електро- та радіотехніці, хімічній промисловості тощо.

Срібло (лат. *Argentum (Ag)*) – елемент шостого періоду періодичної системи хімічних елементів з атомним номером 47, проста речовина якого – сріблясто-білий пластичний, ковкий, благородний метал¹⁸⁵. Срібло, як і золото, використовувалося людством ще початку цивілізації – з нього вироблялися посуд, прикраси, а з цього металу стали виробляти монети. На сучасному етапі срібло використовується в ювелірній галузі, електро- та радіотехніці, хімічній промисловості тощо.

Платина (лат. *Platinum (Pt)*) – елемент шостого періоду періодичної системи хімічних елементів з атомним номером 78, проста речовина якого – сріблясто-білий благородний метал¹⁸⁶. Платина, як золото та срібло, була відома людству з давніх часів, але цей метал не використовувався для виготовлення монет, оскільки має високу температуру плавлення (1769°C). Спосіб плавлення платини і виготовлення з неї виробів були відкриті лише в середині XIX ст. П.Г. Соболевским і В.В. Любарским, і сьогодні цей метал широко використовується для виготовлення ювелірних прикрас, в автомобільній промисловості, електро- та радіотехніці, хімічній промисловості тощо.

До металів платинової групи належать паладій, іридій, родій, осмій, рутеній.

Паладій (лат. *Palladium (Pd)*) – елемент п'ятого періоду періодичної системи хімічних елементів з атомним номером 46, проста речовина – легкий благородний метал сріблясто-білого кольору¹⁸⁷. Винайдений

¹⁸⁵Michael E. Wieser, Norman Holden, Tyler B. Coplen, John K. Böhlke, Michael Berglund, Willi A. Brand, Paul De Bièvre, Manfred Gröning, Robert D. Loss, Juris Meija, Takafumi Hirata, Thomas Prohaska, Ronny Schoenberg, Glenda O'Connor, Thomas Walczyk, Shige Yoneda, Xiang-Kun Zhu. Atomic weights of the elements 2011 (IUPAC Technical Report) (англ.) / Pure and Applied Chemistry. 2013. Vol. 85. no. 5. P. 387.

¹⁸⁶Там само, Р. 206.

¹⁸⁷Там само, Р. 439.

паладій був лише в 1803 році англійським хіміком У. Хиде-Вулластоном, як метал для виробництва монет не застосовувався, на сучасному етапі використовується в електроніці, автомобільній промисловості, хімічній, стоматологічній та ювелірній галузях (паладій може бути частиною білого золота).

Іридій (лат. Iridium (Ir)) – елемент періодичної системи хімічних елементів з атомним номером 77, проста речовина – твердий, тугоплавкий, благородний метал сріблясто-білого кольору¹⁸⁸. Винайдений іридій був лише в 1803 році С. Теннантом, як метал для виробництва монет не застосовувався, на сучасному етапі використовується в електроніці, ювелірній та хімічній галузі, з нього виготовлюються медичні (насамперед, хірургічні) інструменти

Родій (лат. Rhodium (Rh)) – елемент п'ятого періоду періодичної системи хімічних елементів з атомним номером 45, проста речовина – твердий благородний метал сріблясто-білого кольору¹⁸⁹. Відкритий родій лише в 1804 році В. Волластоном, як метал для виробництва грошей не застосовувався, на сучасному етапі використовується для виготовлення скловолокна, плоскопанельних дисплеїв, в ювелірній промисловості.

Осмій (лат. Osmium (Os)) – елемент періодичної системи хімічних елементів з атомним номером 76, проста речовина – крихкий, благородний метал синьо-білого кольору¹⁹⁰. Відкритий осмій був лише в 1803 році С. Теннантом, як метал для виробництва монет не застосовувався, на сучасному етапі використовується в електроніці, медичній галузі (при виробництві імплантів, електрокардіостимуляторів тощо).

Рутеній (лат. Ruthenia (Ru)) – елемент п'ятого періоду періодичної системи хімічних елементів з атомним номером 44, проста речовина –

¹⁸⁸Michael E. Wieser, Norman Holden, Tyler B. Coplen, John K. Böhlke, Michael Berglund, Willi A. Brand, Paul De Bièvre, Manfred Gröning, Robert D. Loss, Juris Meija, Takafumi Hirata, Thomas Prohaska, Ronny Schoenberg, Glenda O'Connor, Thomas Walczyk, Shige Yoneda, Xiang-Kun Zhu. Atomic weights of the elements 2011 (IUPAC Technical Report) (англ.) / Pure and Applied Chemistry. 2013. Vol. 85. no. 5. P. 1047

¹⁸⁹Там само, P. 1047.

¹⁹⁰Там само.

крихкий, благородний метал сріблясто-сірого кольору¹⁹¹. Відкритий рутеній був лише в 1827 році Г.В. Озанном, як метал для виробництва монет не застосовувався, на сучасному етапі лише визначаються перспективи використання рутенію (нанотехнології, електроніка).

Платина та метали платинової групи зустрічаються лише в природних сплавах з іншими металами, і їх висока вартість обумовлюється витратами на їх отримання.

Міжнародні стандарти якості для банківських металів встановлено Лондонською асоціацією ринку дорогоцінних металів (LBMA) і учасниками Лондонського ринку платини і паладію (LPPM), які на національному рівні в Україні затверджені ДЕСТом 28058 «Золото у зливках. Технічні умови»¹⁹², ДЕСТом 28595 «Срібло у зливках. Технічні умови»¹⁹³, ДЕСТом 12341-81 «Платина у зливках. Технічні умови»¹⁹⁴, ДЕСТом 12340-81 «Палладій у зливках. Технічні умови»¹⁹⁵ і містять такі вимоги: 1) для злиwkів золота: маса – від 350 до 450 тройських унцій (від 10886 до 13754 г), вага кожного зливка має бути виражена у тройських унціях і бути кратною 0,025 унції, чистота металу – щонайменше 995 часток хімічно чистого золота на 1000 часток лігатурної маси; обов'язкові відмітки на зливку – серійний номер, проба, клеймо виробника, рік виготовлення; 2) для злиwkів срібла: маса зливка – від 500 до 1250 тройських унцій (від 15552 до 38879 г), вага кожного зливка має бути виражена в тройських унціях і бути кратною 0,10 унції; чистота металу – щонайменше 999 часток хімічно чистого срібла на 1000 часток лігатурної

¹⁹¹Michael E. Wieser, Norman Holden, Tyler B. Coplen, John K. Böhlke, Michael Berglund, Willi A. Brand, Paul De Bièvre, Manfred Gröning, Robert D. Loss, Juris Meija, Takafumi Hirata, Thomas Prohaska, Ronny Schoenberg, Glenda O'Connor, Thomas Walczyk, Shige Yoneda, Xiang-Kun Zhu. Atomic weights of the elements 2011 (IUPAC Technical Report) (англ.) / Pure and Applied Chemistry. 2013. Vol. 85. no. 5. P. 1047.

¹⁹²ДСТУ 28058 Золото у зливках. Технічні умови. URL : <http://docs.cntd.ru/document/gost-28058-89> (дата звернення : 27.08.2019).

¹⁹³ДСТУ 28595 Срібло у зливках. Технічні умови. URL : <https://www.internet-law.ru/gosts/gost/4215/> (дата звернення : 27.08.2019).

¹⁹⁴ДСТУ 12341-81 Платина у зливках. Технічні умови. URL : <https://markmet.ru/gost/gost-12341-81> (дата звернення : 27.08.2019).

¹⁹⁵ДСТУ 12340-81 Палладій у зливках. Технічні умови. URL : <http://gostexpert.ru/gost/gost-12340-81> (дата звернення : 27.08.2019).

маси; обов'язкові відмітки на зливку – серійний номер, проба, клеймо виробника, вага в тройських унціях або кілограмах (вага зливка у кілограмах має бути переведена у тройські унції і відповідати вищевказаним вимогам); 3) для злиwkів платини і паладію: маса – від 32,150 до 192,904 тройських унцій (від 1000 до 6000 г); чистота металу – щонайменше 999,5 часток хімічно чистого дорогоцінного металу на 1000 часток лігатурної маси; обов'язкові відмітки на зливку – серійний номер, проба, літери PT або PLATINUM, PD або PALADIUM, клеймо виробника, вага в тройських унціях або грамах; 4) для мірних злиwkів: злиwки банківських металів масою 1 кг і менше, проба яких становить не менше 999,9 для золота, 999 – для срібла, 999,5 – для платини і паладію; 5) для порошків: порошкоподібна субстанція з вмістом хімічно чистого основного дорогоцінного металу для золота – не менше 99,99%, для срібла – не менше 99,9%, для платини – не менше 99,95% лігатурної маси порошку, що упаковані в скляні ампули або пластмасові банки з маркуванням визнаного виробника¹⁹⁶. Отже, вимоги, що встановлюються: 1) до злиwkів банківських металів: а) встановлена вага; б) чистота металу; в) обов'язкові відмітки на зливку; 2) до порошків банківських металів: а) вміст хімічно чистого основного дорогоцінного металу; б) упаковка в скляні ампули або пластмасові банки; в) маркування визнаним виробником.

Таким чином, предметом дарування можуть бути грошові кошти – валютні цінності, які представлені національною валютою (гривнею), іноземною валютою та банківськими металами.

Аналіз судової практики притягнення до відповідальності за антикорупційні правопорушення свідчить, що грошові кошти були предметом подарунку, а спеціальні суб'єкти притягувалися до адміністративної відповідальності за ст. 172-5 КУпАП за отримання їх у подарунок:

- згідно з протоколом про адміністративне правопорушення № 57 від 05.02.2019, згідно якого Особа-1, начальник Козельщицького районного відділу державної реєстрації актів цивільного

¹⁹⁶ Діба М.І., Василенко В.В. Класифікація та функції банківських металів : збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2012. № 1. С. 101–110.

стану Головного територіального управління юстиції у Полтавській області, 12.07.2017 прийняла від Особи-4 (рідної тітки), яка не є їй близькою особою, подарунок у виді грошового переказу: грошові кошти у розмірі 1000 доларів США, еквівалент у гривнях станом на 12.07.2017 року становить 25 972,01 грн.¹⁹⁷ (справа була закрита у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення, оскільки особа-1 пояснила, що ці кошти вона позичила у рідної тітки для придбання житла (відповідної суми їй не вистачало)). Необхідно підкреслити, що на сьогодні дії Особи-1 однозначно не визнавалися б правопорушенням, пов'язаним з корупцією, оскільки згідно з Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 № 140-IX¹⁹⁸ було розширено перелік близьких осіб, у тому числі, до цієї категорії віднесено й рідну тітку;

- у Павлоградському міськрайонному суді Дніпропетровської області розглядався протокол відносно Особи-1, головного державного інспектора сектору митного оформлення «Павлоград» митного поста «Новомосковськ» Дніпропетровської митниці ДФС, яка одноразово одержала від громадянина іноземної держави Сезгін Дінча, який не є їй близькою особою для себе подарунок у грошовій формі в розмірі 10 980 гривень (справа була закрита, оскільки Особа-1 пояснила, що громадянин іноземної держави є близькою їй особою, вона має з ним взаємні права та обов'язки і веде спільний побут. Окрім того, підставою для закриття провадження у справі були аргументи з приводу того, що особою, яка складала протокол про адміністративні

¹⁹⁷Постанова Козельщинського районного суду Полтавської області від 19 березня 2019 у справі № 533/208/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80602744> (дата звернення: 19.11.2019).

¹⁹⁸Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції. Закон України від від 02.10.2019 № 140-IX. URL:

правопорушення не встановлено того, що подарунок отримувався у зв'язку з виконанням особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також через процесуальні порушення)¹⁹⁹.

2.2. Рухомі речі (рухоме майно)

Рухомі речі (рухоме майно) – речі (майно), які(є) можна вільно переміщувати у просторі²⁰⁰. Українське законодавство зокрема дає такі визначення рухомого майна: «рухоме майно» – матеріальний об'єкт, який може бути переміщений без заподіяння шкоди. До рухомої власності відносять власність у матеріальній формі, яка не являється нерухомістю²⁰¹; рухоме майно – окрема рухома річ, сукупність рухомих речей, гроші, валютні цінності, цінні папери, а також майнові права та обов'язки²⁰²; рухоме майно – речі, які можна вільно переміщувати у просторі²⁰³; рухоме майно – майно, відмінне від нерухомого²⁰⁴.

Вичерпного переліку рухомого майна у законодавстві на надається, проте в окремих нормативних актах визначаються його певні види. Так, у ч. 1 ст. 718 ЦК України зазначається, що договором дарування можуть

¹⁹⁹Постанова Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 06.06.2019 у справі № 185/4680/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82238261> (дата звернення: 19.11.2019).

²⁰⁰Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV ч. 2 ст. 181. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

²⁰¹Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав». Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440. URL . www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення : 19.09.2019).

²⁰²Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень : Закон від 18.11.2003 № 1255-IV. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 27.08.2019).

²⁰³Про затвердження Класифікатора державного майна : Наказ Фонду державного майна України від 15.03.2006. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 27.08.2019).

²⁰⁴Про затвердження Методологічних роз'яснень щодо порядку ведення обліку нерухомого майна нерезидентів у рамках статистичного спостереження за інвестиціями зовнішньоекономічної діяльності : Наказ Державного комітету статистики України. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 27.08.2019).

бути рухомі речі, в тому числі гроші та цінні папери²⁰⁵, а у ст. 174 ПК України перераховуються види рухомого майна з метою оподаткування доходу, отриманого фізичною особою в результаті прийняття їх у спадщину чи дарунок, при цьому, не всі, а лише найбільш вагомі (предмет антикваріату або витвір мистецтва; природне дорогоцінне каміння чи дорогоцінний метал, прикраса з використанням дорогоцінних металів та/або природного дорогоцінного каміння; будь-який транспортний засіб та приладдя до нього; інші види рухомого майна)²⁰⁶.

У першу чергу зупинимось на дорогоцінних металах, дорогоцінному камінню та прикрасах з використанням дорогоцінних металів та/або природного дорогоцінного каміння. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва й використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18 листопада 1997 року № 637/9-ВР дорогоцінними металами є золото, срібло, платина і метали платинової групи (паладій, іридій, родій, осмій, рутеній) у будь-якому вигляді та стані (сировина, сплави, напівфабрикати, промислові продукти, хімічні сполуки, вироби, відходи, брухт тощо), а дорогоцінне каміння визначено як природні й штучні (синтетичні) мінерали в сировині, необробленому та обробленому вигляді²⁰⁷. Крім того, дорогоцінне каміння розподіляється на чотири групи, до першої з яких належать: алмаз, рубін, сапфір синій, смарагд, олександрит тощо; до другої – демантоїд, евклаз, жадеїт (імперіал), сапфір рожевий та жовтий, опал благородний чорний, шпінель благородна; третьої – аквамарин, берил, кордієрит, опал благородний білий та вогняний, танзаніт, топаз рожевий, турмалін, хризоберил, хризоліт, цаворіт, циркон, шпінель; г) четвертої – адуляр, аксиніт, альмандин, аметист, гесоніт, grosуляр, данбурит, діоптаз, кварц

²⁰⁵Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

²⁰⁶Податковий кодекс України : Закон від 08.04.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

²⁰⁷Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними : Закон від 18.11.1997 № 637/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 9. Ст. 34.

димчастий, кварц рожевий, кліногуміт, кришталь гірський, кунцит, моріон, піроп, родоліт, скаполіт, спесартин, сподумен, топаз блакитний, винний та безколірний, фенакіт, фероортоклаз, хризопраз, хромдіопсид, цитрин. Також виділяють дорогоцінне каміння органогенного утворення – перли і бурштин в сировині, необробленому та обробленому вигляді²⁰⁸.

Таким чином, предметом дарунку може бути дорогоцінні метали – золото, срібло, платина і метали платинової групи (паладій, іридій, родій, осмій, рутеній) у будь-якому вигляді та стані (сировина, сплави, напівфабрикати, промислові продукти, хімічні сполуки, виробни, відходи, брухт тощо) та дорогоцінне каміння – природні й штучні (синтетичні) мінерали в сировині, необробленому та обробленому вигляді.

Поняття прикрас з використанням дорогоцінних металів та/або природного дорогоцінного каміння у законодавстві не надається. В академічному словникові «прикраса» визначається як: 1) те, що оздоблює або служить для оздоблення чого-небудь; оздоба; 2) предмет, що служить доповненням до одягу, призначений для прикрашання; 3) те, що своєю присутністю додає краси чому-небудь²⁰⁹.

Отже, предметом подарунку можуть бути прикраси з використанням дорогоцінних металів та/або природного дорогоцінного каміння – виготовлені з використанням дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння предмети, що слугує доповненням до одягу, призначений для прикрашення.

Наступним видом рухомих речей, на якому варто зупинити увагу, є предмети антикваріату та витвори мистецтва, які мають важливе значення, оскільки визначається як об'єкти оподаткування у ст. 174 ПК України²¹⁰.

Енциклопедична словники визначають антикваріат як старовинну річ, як правило виготовлену умілим майстром, яка існує певну кількість

²⁰⁸Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними : Закон від 18.11.1997 № 637/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 9. Ст. 34.

²⁰⁹Академ. словник. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.08.2019).

²¹⁰Податковий кодекс України : Закон від 08.04.2011 (Пп. «б» п. 174.1 ст. 174). *Відомості Верховної Ради України*. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

років²¹¹. В кожній країні визначення терміну антикваріату різняться – у США антикваріатом вважається річ, виготовлена до 1830 року, в Канаді – до 1847 року, в Великій Британії – річ повинна проіснувати не менше 100 років, в інших країнах – не менше 60 років²¹².

Відповідно до Правил торгівлі антикварними речами, затвердженими Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерством культури і мистецтв України № 322/795 від 29.12.2001, антикварними речами в Україні визнаються культурні цінності як об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, підлягають збереженню, відтворенню та охороні і створені понад 50 років тому, в тому числі:

- а) предмети і документи, що пов'язані з розвитком суспільства та держави, історією науки, мистецтва і техніки, а також з життям і діяльністю видатних осіб, державних, політичних і громадських діячів;
- б) художні твори, у тому числі: оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, картини та малюнки повністю ручної роботи на будь-якій основі та з будь-яких матеріалів; оригінальні художні композиції та монтажні з будь-яких матеріалів; гравюри, естампи, літографії та їх оригінальні друковані форми, твори декоративно-прикладного мистецтва, у тому числі вироби традиційних народних промислів та інші художні вироби зі скла, кераміки, дерева, металу, кістки, тканини та інших матеріалів;
- в) складові частини та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва;
- г) рідкісні рукописи, друковані видання і документальні пам'ятки, у тому числі інкунабули та інші видання, що являють собою історичну, художню, наукову та культурну цінність;

²¹¹Энциклопедический словарь, составленный русскими учеными и литераторами : в IV т./ под. ред. П. Л. Лавров. Санкт-Петербург: Тип. И. И. Глазунова и Комп., 1862. С. 26.

²¹²Рыбак И. Г. Антиквариат : История, основы атрибуции и экспертизы : Образовательная программа по истории, основам атрибуции и экспертизы антиквариата, предметов искусства, коллекционирования и старины. Москва: ИПЦ Художник и книга, 2003. С. 20.

- г) архівні документи, уключаючи кіно-, фото-, фонодокументи;
- д) унікальні та рідкісні музичні інструменти;
- е) старовинні монети та інші предмети колекціонування²¹³.

Отже, предметом подарунку можуть бути антикварні речі – культурні цінності як об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, підлягають збереженню, відтворенню та охороні і створені понад 50 років тому.

Що ж стосується терміну «витвори мистецтва», який зустрічається у статті 174 ПК України, то його визначення у цьому кодексі немає. Не зустрічається такий термін і в інших нормативних актах України. На нашу думку, його використання пов'язане із застосуванням застарілих термінів законодавства. Річ у тім, що такий термін як «витвори мистецтва», застосовувався у «Основах цивільного законодавства СРСР та республік» 1963 року (статті 4, 9, 134)²¹⁴, які припинили свою дію з набуттям чинності ЦК України у 2003 року. В цьому ж нормативному акті застосовується зовсім інший термін – «результати інтелектуальної, творчої діяльності», до яких відносяться твори науки, літератури, архітектури та інженерного мистецтва, твори монументальної скульптури та монументального малярства, археологічні об'єкти, печери з наявними свідченнями життєдіяльності людини, будівлі або приміщення в них, що зберегли автентичні свідчення про визначні історичні події, життя та діяльність відомих осіб²¹⁵.

У Митному кодексі України використовується ще один, близький за значенням термін – «культурні цінності», під яким розуміється об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне чи наукове значення (п. 11 ст. 1)²¹⁶. Таким же терміном оперує

²¹³Правила торгівлі антикварними речами : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України та Міністерства культури і мистецтв України від 29.12.2001 № 322/795. Офіційний вісник України. 2002. № 5. Ст. 204.

²¹⁴Основи цивільного законодавства СРСР та республік : Закон УССР від 31.05.1991 № 2211-І. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1076.263.0> (дата звернення : 10.09.2019).

²¹⁵Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

²¹⁶Митний кодекс України : Закон від 13.03.2012 № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.

й Закон «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» № 1068-XIV від 21.09.1999, де культурні цінності визначено як об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України, а саме: оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, художні композиції та монтажні з будь-яких матеріалів, твори декоративно-прикладного і традиційного народного мистецтва; предмети, пов'язані з історичними подіями, розвитком суспільства та держави, історією науки і культури, а також такі, що стосуються життя та діяльності видатних діячів держави, політичних партій, громадських і релігійних організацій, науки, культури та мистецтва; предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок; складові частини та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва; старовинні книги та інші видання, що становлять історичну, художню, наукову та літературну цінність, окремо чи в колекції; манускрипти та інкунабули, стародруки, архівні документи, включаючи кіно-, фото- і фотодокументи, окремо чи в колекції; унікальні та рідкісні музичні інструменти; різноманітні види зброї, що має художню, історичну, етнографічну та наукову цінність; рідкісні поштові марки, інші філателістичні матеріали, окремо чи в колекції; рідкісні монети, ордени, медалі, печатки та інші предмети колекціонування; зоологічні колекції, що становлять наукову, культурно-освітню, навчально-виховну або естетичну цінність; рідкісні колекції та зразки флори і фауни, мінералогії, анатомії та палеонтології; родинні цінності – культурні цінності, що мають характер особистих або родинних предметів²¹⁷.

Отже, предметом подарунку можуть бути культурні цінності – об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне чи наукове значення.

Наступним видом рухомих речей, на якому варто зупинити увагу, є будь-які транспортні засоби та приладдя до них, які також мають

²¹⁷Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон від 21.09.1999 № 1068-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 48. Ст. 405.

важливе значення, оскільки визначається як об'єкти оподаткування у ст. 174 ПК України²¹⁸

Єдиного визначення транспортних засобів у законодавстві України немає, хоча такі терміни містяться у різних нормативних актах: у статті 10 Правил дорожнього руху, затверджених Постановою Кабінету Міністрів № 1306 від 10.10.2001²¹⁹ транспортні засоби визначаються як автобуси, мікроавтобуси, тролейбуси, трамваї і таксі, що рухаються за встановленими маршрутами та мають визначені місця на дорозі для посадки (висадки) пасажирів; у ст. 1 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» № 1961-IV від 1 липня 2004 року йдеться про наземні транспортні засоби як про пристрої, призначені для перевезення людей та/або вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів, які підлягають державній реєстрації та обліку в територіальних органах Міністерства внутрішніх справ України та/або допущені до дорожнього руху, а також ввезені на митну територію України для тимчасового користування, зареєстровані в інших країнах²²⁰; у ст. 1 Закону України «Про автомобільний транспорт» № 2344-III від 05.04.2001 надається визначення колісних транспортних засобів як призначених для руху безрейковими дорогами, які використовуються для перевезення людей і (або) вантажів, а також перевезення і приводу під час руху чи на місці встановленого на них обладнання чи механізмів для виконання спеціальних робочих функцій, допущені до участі в дорожньому русі тощо²²¹; перелік транспортних засобів надається також у розділі XVII Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності, де

²¹⁸Податковий кодекс України : Закон від 08.04.2011 (Пп. «б» п. 174.1 ст. 174). Відомості Верховної Ради України. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

²¹⁹Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306. Офіційний вісник України. 2001. № 41. Ст. 1852.

²²⁰Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон від 01.07.2004 № 1961-IV. Офіційний вісник України. 2004. № 30. Ст. 2000.

²²¹Про автомобільний транспорт : Закон від 05.04.2001 № 2344-III. Офіційний вісник України. 2001. № 17. Ст. 719.

транспортні засоби, устаткування та пристрої, пов'язані з транспортом займають позиції з 86 по 89 і включають:

I) засоби наземного транспорту, їх частини та обладнання, а саме: трактори; моторні транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, включаючи водія; автомобілі легкові та інші моторні засоби, призначені головним чином для перевезення людей, включаючи вантажопасажирські автомобілі-фургони та гоночні автомобілі; транспортні засоби, спеціально призначені для пересування по снігу; спеціальні автомобілі для перевезення спортсменів на майданчики для гри в гольф та аналогічні транспортні засоби; моторні транспортні засоби, обладнані для тимчасового проживання людей; моторні транспортні засоби для перевезення вантажів; моторні транспортні засоби спеціального призначення, крім призначених головним чином для перевезення людей або вантажів; шасі з установленими двигунами для автомобілів; кузови (включаючи кабіни) для моторних засобів товарних позицій; частини та пристрої моторних транспортних засобів товарних позицій; транспортні засоби вантажні, самохідні без підймальних або навантажувальних пристроїв, які використовують на заводах, складах, у портах або в аеропортах для перевезення вантажів на короткі відстані; мотоцикли (включаючи мопеди) та велосипеди з допоміжним двигуном, з колясками або без них; причепа та напівпричепа, в тому числі для тимчасового проживання у кемпінгах; інші несамохідні транспортні засоби, їх частини; транспортні засоби, оснащені електричними двигунами;

II) літальні апарати, космічні апарати та їх частини; аеростати та дирижаблі; планери, дельтаплани та інші літальні апарати безмоторні; інші апарати літальні (наприклад, вертольоти, літаки); космічні апарати (включаючи супутники) та суборбітальні і космічні ракети-носії; частини літальних апаратів; парашути (включаючи керовані парашути та пароплави); їх частини та пристрої; обладнання стартове для літальних апаратів; палубні гальмові або аналогічні пристрої; наземні тренажери для льотного складу, їх частини;

III) судна круїзні, екскурсійні, пороми, вантажні судна, баржі та інші плавучі засоби, призначені для перевезення людей або

вантажів; судна риболовні; плавучі бази та інші судна для переробки та консервування рибних продуктів; яхти та інші плавучі засоби для дозвілля або спорту; гребні човни та каное; буксири та судна-штовхачі; маяки плавучі, пожежні судна, земснаряди, плавучі крани та інші судна, для яких судноплавні якості є лише другорядними порівняно з їх основними функціями; плавучі доки; плавучі або підводні бурильні чи експлуатаційні платформи; інші судна; інші плавучі засоби (наприклад плоту, плавучі баки, кесони тощо); судна та інші плавучі засоби, призначені на злам²²².

Отже, предметом подарунку можуть бути транспортні засоби – засоби або пристрої, призначені для перевезення людей та/або вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів, які підлягають державній реєстрації та/або допущені до дорожнього руху, а також ввезені на митну територію України для тимчасового користування, зареєстровані в інших країнах.

Також до рухомих речей належить зброя. У чинному законодавстві України немає загально визначеного поняття «зброя». Військова енциклопедія визначає зброю як прилади та засоби, які застосовуються в озброєній боротьбі для поразки та знищення противника²²³. В інших словниках закріплюється, що зброя – це прилади для нападу та захисту²²⁴; як сукупність засобів, пристосованих, технічно придатних для нападу чи оборони²²⁵.

Класифікація зброї міститься у Наказі МВС України від 21.09.1998 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи ана-

²²²Український класифікатор товарів зовнішньоекономічної діяльності. URL : http://www.mdoffice.com.ua/pls/MDOOffice/UktVED.GetTNVCodeUAS?p_form=3 (дата звернення : 18.10.2019).

²²³Советская военная энциклопедия. М. : Воениздат, 1978. Т. 6. 688 с.

²²⁴Толковый словарь русского языка. М. : ГЕРРА, 1991. Т. 2. 520 с.

²²⁵Ващенко Л.О., Єфімов О.М. Тлумачний словник української мови. К. : Вид-во “Довіра”, 2001. 534 с.

логічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів»²²⁶ та у ДСТУ 8739:2017 «Зброя стрілецька. Терміни та визначення понять»²²⁷.

Відповідно до вищевказаного нормативного акту, до основних видів зброї належать:

- а) вогнепальна зброя – це зброя, у якій заряд (куля, шріт тощо) приводяться до руху миттєвим вивільненням хімічної енергії заряду;
- б) спортивна вогнепальна зброя, до якої належать спортивні пістолети, револьвери, гвинтівки, що передбачені для використання зі спортивною метою, а також гладкоствольні рушниці;
- в) мисливська вогнепальна зброя – це мисливські карабіни, гладкоствольні рушниці з отворами «парадокс» з нарізами 100–140 мм з початку і в кінці ствола, мисливські рушниці з отворами «сюпра», комбіновані рушниці, що мають разом з гладкими нарізними стволами, а також мисливські дрібнокаліберні гвинтівки. Довжина стволів гладкоствольних рушниць має бути не менш ніж 450 мм, а загальна довжина зброї – не менш ніж 800 мм;
- г) пневматична зброя, до якої належать пістолети, револьвери, гвинтівки калібру більше ніж 4,5 мм зі швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, в яких заряд приводиться до руху за рахунок стиснутих газів;
- г) холодна зброя – пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження цілі шляхом мускульної сили людини або

²²⁶Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Офіційний вісник України від 05.11.1998. 1998. № 42. стор. 107. Ст. 1574.

²²⁷ДСТУ 8739:2017 «ЗБРОЯ СТРИЛЕЦЬКА. Терміни та визначення понять». URL : http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=74662 (дата звернення : 18.10.2019).

механічного пристрою (може бути холодним, ручним і холодним металевим)²²⁸.

Крім цього, класифікація зброї міститься у ДСТУ 8739:2017 «ЗБРОЯ СТРИЛЕЦЬКА. Терміни та визначення понять», де закріплюється, що видами зброї є: вогнепальна зброя; пневматична зброя; бойова зброя; спортивна зброя; довільна спортивна зброя; стандартна спортивна зброя; мисливська зброя; навчальна зброя; автоматична зброя; самозарядна зброя; неавтоматична зброя; нарізна зброя; гладкоствольна зброя; комбінована зброя, дрібнокаліберна зброя; зброя нормального калібру, великокаліберна зброя; одноствольна зброя; двоствольна зброя; багатоствольна зброя; зброя з горизонтальними стволами; зброя з вертикальними стволами, однозарядна зброя; багатозарядна зброя; кульова зброя; дробова зброя; куле-дробова зброя; пістолет; револьвер; рушниця; гвинтівка; снайперська гвинтівка; карабін; автомат; пістолет-кулемет; кулемет; ручний кулемет; станковий кулемет; єдиний кулемет; танковий кулемет; авіаційний кулемет; індивідуальна зброя; групова зброя²²⁹.

Отже, предметом подарунку можуть бути зброя – прилади та засоби, які застосовуються в озброєній боротьбі для поразки та знищення противника.

Звичайно, перелік рухомих речей, які можуть бути предметом договору дарування, цим не вичерпуються. Ми зупинилися лише на деяких з них, щодо яких встановлюється особливий правовий режим обігу і визначення яких закріплюється у законодавстві.

²²⁸Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Офіційний вісник України від 05.11.1998. 1998. № 42. стор. 107. Ст. 1574.

²²⁹ДСТУ 8739:2017 «ЗБРОЯ СТРИЛЕЦЬКА. Терміни та визначення понять». URL : http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=74662 (дата звернення : 15.09.2019).

2.3. Нерухомі речі (нерухоме майно, нерухомість) як предмет подарунка

Нерухомі речі (нерухоме майно, нерухомість), відповідно до ст. 181 ЦК України, представлені(е/а) у вигляді «...земельних ділянок, а також об'єктів розташованих на земельних ділянках, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни призначення»²³⁰. Крім цього, на речі, права щодо яких підлягають державній реєстрації (морські та повітряні судна, космічні об'єкти і таке інше), може бути поширений режим нерухомості²³¹.

Проте це не єдина норма, яка визначає поняття нерухомості: закріплення цього поняття міститься й у ст. 1 Закону України «Про іпотеку» від 05.06.2003 № 898-IV²³², і у ст. 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 № 1952-IV²³³, і у п. 9 ст. 1 Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» від 26.06.1997 № 400/97-ВР²³⁴, в інших нормативних актах²³⁵, об'єктами нерухомості, відповідно до яких,

²³⁰Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.

²³¹Там само.

²³²Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 38. Ст. 313.

²³³Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 51. Ст. 553.

²³⁴Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 26.06.1997 № 400/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 37. Ст. 237.

²³⁵Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» : Постанова Кабінету Міністрів від 10 вересня 2003 року № 1440. Офіційний Вісник України. 2003. № 37. Ст. 1995; Про внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів Міністерства та про затвердження Положення про Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна : Наказ Міністерства юстиції України від 9 червня 1999 року № 31/5.Офіційний Вісник України. 1999. № 51. Ст. 72.; Про затвердження Класифікатора державного майна : Наказ Фонду державного майна України від 15 березня 2006 року № 461. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=> (дата звернення : 10.09.2019); Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя : розпорядження Державної

визначаються: і жилі будинки або їх частини, квартири, садові будинки, дачі, гаражі, інші постійно розташовані будівлі²³⁶, і будівлі, споруди, які розташовуються на земельній ділянці та щодо яких здійснено державну реєстрацію прав власності на таке нерухоме майно²³⁷, об'єкти незавершеного будівництва²³⁸, трубопроводи²³⁹ тощо.

Отже, у сучасному законодавстві України вичерпного переліку об'єктів нерухомості не існує. На думку Є.О. Несвіт, подібний перелік взагалі дати неможливо через фундаментальність та соціально-економічний характер зазначеної цивільно-правової категорії, і більшість вчених-цивілістів погоджуються з нею²⁴⁰. Зі змісту статті 181 ЦК України можна виділити три категорії об'єктів нерухомості:

- 1) земельні ділянки;

комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 8 жовтня 2009 року № 741. Офіційний Вісник України. 2009. № 91. Ст. 3097; Про затвердження Методологічних роз'яснень щодо порядку ведення обліку нерухомого майна нерезидентів у рамках статистичного спостереження за інвестиціями зовнішньоекономічної діяльності : Наказ Державного комітету статистики України від 1 квітня 2004 року № 110. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=%76%30%31%31%30%32%30%32%2D%30%39> (дата звернення : 10.09.2019).

²³⁶Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування : Закон від 26.06.1997 № 400/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 37. Ст. 237.

²³⁷Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя : розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 8 жовтня 2009 року № 741. Офіційний Вісник України. 2009. № 91. Ст. 3097.

²³⁸Про внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів Міністерства та про затвердження Положення про Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна : Наказ Міністерства юстиції України від 9 червня 1999 року № 31/5. Офіційний Вісник України. 1999. № 51. Ст. 72.

²³⁹Про затвердження Державного класифікатора України «Класифікація основних фондів» : Наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 19.08.1997 № 507. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0507217-97> (дата звернення : 05.09.2019).

²⁴⁰Несвіт Є.О. Поняття нерухомості у чинному законодавстві України. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2010_3/v3_10_4_3.pdf (дата звернення : 17.09.2019).; Каззафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності. Одеса: Астропринт, 2006. 264 с.; Цивільне право України : підручник : у 2 т / Л.М. Баранова, І.В. Жилінкова та ін. (кер. В.І. Борисов, І.В. Спасибо-Фатеева, В.Л. Яроцький). К. : Юрінком Інтер, 2007. Т. 1. 321 с.

- 2) об'єкти, розташовані на земельній ділянці;
- 3) об'єкти, на які поширено режим нерухомості.

При цьому до кожної із зазначених категорій входять декілька об'єктів, режим нерухомості яких не завжди незмінний (наприклад, надра відносяться до об'єктів нерухомості лише до того моменту, поки існує зв'язок із землею, при їх відокремленні (видобутку) вони вважаються рухомими речами). Враховуючи різноплановість зазначених об'єктів, вважаємо за доцільне звернутися до класифікації, запропонованої Н.Т. Михайловою, яка поділяє об'єкти нерухомості, розташовані на земельних ділянках, на такі категорії, як: 1) об'єкти природного походження (надра, водні, лісові об'єкти, багаторічні насадження); 2) житлова нерухомість (жилі будинки або їх частини, квартири, садові будинки, дачі, гаражі, інші постійно розташовані будівлі); 3) нежитлова нерухомість (нерухоме майно підприємств, що не належить до житлової нерухомості)²⁴¹.

Перелік об'єктів житлової та нежитлової нерухомості визначається у ст. 14.1.129 та 14.1.129-1 ПК України:

- l) об'єкти житлової нерухомості – будівлі, віднесені відповідно до законодавства до житлового фонду, дачні та садові будинки:
 - 1) будівлі, віднесені до житлового фонду, поділяються на такі типи: а) житловий будинок – будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного у ній проживання (житлові будинки поділяються на житлові будинки садибного типу та житлові будинки квартирного типу різної поверховості; житловий будинок садибного типу – житловий будинок, розташований на окремій земельній ділянці, який складається із житлових та допоміжних (нежитлових) приміщень); б) прибудова до житлового будинку – частина будинку, розташована поза контуром його капітальних зовнішніх стін, і яка має з основною частиною будинку одну (або

²⁴¹Михайлова Т.Н. Понятие «недвижимость» в российском и зарубежном праве. Известия ИГЭА. 2011. № 1. С. 187 – 190.

- більше) спільну капітальну стіну; в) квартира – ізольоване помешкання в житловому будинку, призначене та придатне для постійного у ньому проживання; г) котедж – одно-, півтораповерховий будинок невеликої житлової площі для постійного чи тимчасового проживання з присадибною ділянкою; г) кімнати у багатосімейних (комунальних) квартирах – ізольовані помешкання в квартирі, в якій мешкають двоє чи більше квартирнаймачів;
- 2) садовий будинок – будинок для літнього (сезонного) використання, який в питаннях нормування площі забудови, зовнішніх конструкцій та інженерного обладнання не відповідає нормативам, установленим для житлових будинків;
 - 3) дачний будинок – житловий будинок для використання протягом року з метою позаміського відпочинку;
- II) об'єкти нежитлової нерухомості – будівлі, приміщення, що не віднесені відповідно до законодавства до житлового фонду; у нежитловій нерухомості виділяють:
- 1) будівлі готельні – готелі, мотелі, кемпінги, пансіонати, ресторани та бари, туристичні бази, гірські притулки, табори для відпочинку, будинки відпочинку;
 - 2) будівлі офісні – будівлі фінансового обслуговування, адміністративно-побутові будівлі, будівлі для конторських та адміністративних цілей;
 - 3) будівлі торговельні – торгові центри, універмаги, магазини, криті ринки, павільйони та зали для ярмарків, станції технічного обслуговування автомобілів, їдальні, кафе, закусочні, бази та склади підприємств торгівлі й громадського харчування, будівлі підприємств побутового обслуговування;
 - 4) гаражі – гаражі (наземні й підземні) та криті автомобільні стоянки;
 - 5) будівлі промислові та склади;
 - 6) будівлі для публічних виступів (казино, ігрові будинки);
 - 7) господарські (присадибні) будівлі – допоміжні (нежитлові) приміщення, до яких належать сараї, хліві, гаражі, літні кухні,

майстерні, вбиральні, погребі, навіси, котельні, бойлерні, трансформаторні підстанції тощо;

8) інші будівлі²⁴².

Переходячи до аналізу об'єктів, на які поширюється режим нерухомості, необхідно зазначити, що у цивільно-правовій практиці існує два підходи до визначення правового статусу таких об'єктів. Прихильники першого з них (класичного) зазначають, що об'єкти, яким законом надається режим нерухомості, фактично не належать до об'єктів нерухомості через відсутність основних ознак (немає фізичного зв'язку з землею, є можливість переміщення без знецінення та зміни призначення)²⁴³, а їхні опоненти наполягають на тому, що нерозривний фізичний зв'язок із землею для визначення статусу нерухомості є анахронізмом, у сучасних умовах першість належить юридичному зв'язку²⁴⁴.

Об'єкти, на які поширюється режим нерухомості, фактично можуть бути функціонально рухомими і переважній більшості об'єктів цієї категорії статус нерухомого майна надається через необхідність встановлення щодо них обліково-реєстраційного режиму обігу шляхом державної реєстрації: об'єктам космічної діяльності – для визначення їх національної належності, функціонального призначення, переміщення у космічному просторі²⁴⁵, повітряним суднам – для підтвердження їх придатності до польотів, підтримання належного рівня безпеки авіації, запо-

²⁴²Податковий кодекс України : Закон України від 08.04.2011. *Відомості Верховної Ради України*. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

²⁴³Виноградов П. Недвижимое имущество: историческое и современное понимание. *Бюллетень нотариальной практики*. 2008. № 2. С. 7-17. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). М. : СПАРК, 1995. 556 с. Суханов Е.А. О понятии недвижимости и его влияния на иные гражданские категории. *Вестник гражданского права*. 2008. № 4. С. 123-128. Зубков С.О. Цивільно-правове регулювання набуття права власності на новостворене нерухоме майно : дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. С. 5.

²⁴⁴Щербачов А.П. Поняття нерухомості в сучасному цивільному законодавстві України. *Часопис Київського університету права*. 2004. № 2. С. 53-57.; Тихомиров Ю.А. Административное право и процесс: полный курс М. : Издание г-на Тихомирова М.Ю., 2005. С. 273-274.

²⁴⁵Про космічну діяльність : Закон від 15 листопада 1996 року № 502/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 1. Ст. 2.

бігання авіаційним подіям²⁴⁶, морським суднам – для визначення національної належності суден²⁴⁷ тощо. Тобто, надання зазначеним об'єктам (які фактично є функціонально рухомими) статусу нерухомості пов'язано з вимогами цивільно-правових інститутів функціонування таких об'єктів.

Особливе місце у цій категорії об'єктів нерухомості посідає підприємство як єдиний майновий комплекс (надалі – ЄМК), яке відноситься до нерухомого майна відповідно до ч. 3 ст. 191 ЦК України²⁴⁸. Як небезпідставно зазначає А.М. Асуров, віднесення підприємства до об'єктів нерухомості не залежить від того, чи входить до його складу нерухоме майно, рішення про це пов'язано, насамперед, з необхідністю підпорядкування угод з підприємством спеціальному правовому режиму нерухомості з метою забезпечення надійності цих угод і захисту прав їхніх учасників²⁴⁹. Крім того, підприємство, як об'єкт нерухомості, виступає цілісним майновим комплексом, що включає в себе не лише майнові, але й немайнові права (наприклад, право користування орендованим нерухомим майном для виробничої діяльності). Тобто статус нерухомого майна впливає на підприємство швидше як на суб'єкт, а не об'єкт права.

Відносно новим об'єктом нерухомого майна є об'єкт незавершеного будівництва, якому, відповідно до ч. 3 ст. 331 ЦК України, також властивий режим нерухомості²⁵⁰. Не заглиблюючись у полеміку щодо місця зазначених об'єктів в класифікації об'єктів нерухомості²⁵¹, підтримуємо

²⁴⁶Повітряний кодекс України : Закон від 04.05.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 25. Ст. 274.

²⁴⁷Кодекс торговельного мореплавства України : Закон від 23 травня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 47, 48, 49, 50, 51, 52. Ст. 349.

²⁴⁸Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

²⁴⁹Асаул А.Н. Экономика недвижимости. Спб.: Питер, 2004. С. 66.

²⁵⁰Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356

²⁵¹Отрош І.М. Особливості правового режиму нерухомості як об'єкта цивільних прав. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2011_54/54/40.pdf (дата звернення : 11.09.2019); Гришаев С.П. Правовой режим недвижимого имущества URL : http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1949_32.html (дата звернення : 10.09.2019); Мацюк Г.Р. Незавершене будівництво як об'єкт цивільних правовідносин. Адвокат. 2009. № 8. С. 10–15.

позицію К.Г. Семенової, яка відносить об'єкти незавершеного будівництва до об'єктів, на які поширюється режим нерухомості²⁵².

Аналіз судової практики за ст. 172-5 КУпАП засвідчує, що дедалі частіше предметом подарунка особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стають нерухомі речі (1/2 частки у праві власності на житловий будинок (справа №461/6031/19, що розглядалася Галицьким районним судом м. Львова)²⁵³, житловий будинок розташований на земельній ділянці площею 0,1763 (справа № 175/228/19, що розглядалася Дніпропетровським районним судом Дніпропетровської області 29.01.2019 у)²⁵⁴, квартира (справа № 201/25/19, що розглядалася Жовтневим районним судом м. Дніпропетровська 30.01.2019 у.)²⁵⁵, частина житлового блоку (секції) у гуртожитку, загальною площею 25,2 кв.м. (справа № 712/5775/19, що розглядалася Соснівським районним судом м. Черкаси 30.05.2019)²⁵⁶, земельна ділянка (справа № 750/5837/19, що розглядалася Деснянським районним судом м. Чернігова 22.07.2019)²⁵⁷, тощо²⁵⁸).

²⁵²Семенова К.Г. Цивільно-правовий режим об'єктів незавершеного будівництва. *Європейські перспективи*. 2011. № 1. С. 164–168.

²⁵³Постанова Галицького районного суду м. Львова від 30.10.2019 у справі № 461/6031/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85339939> (дата звернення: 19.11.2019).

²⁵⁴Постанова Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 29.01.2019 у справі № 175/228/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79491860> (дата звернення: 19.11.2019).

²⁵⁵Постанова Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 30.01.2019 у справі № 201/25/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79605470> (дата звернення: 19.11.2019); постанова Автозаводського районного суду м. Кременчука від 25.07.2019 у справі № 524/5184/1. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83368660> (дата звернення: 19.11.2019).

²⁵⁶Постанова Соснівського районного суду м. Черкаси від 30.05.2019 у справі № 712/5775/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82086121> (дата звернення: 19.11.2019).

²⁵⁷Постанова Деснянського районного суду м. Чернігова від 22.07.2019 у справі № 750/5837/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83154856> (дата звернення: 19.11.2019).

²⁵⁸Постанова Соснівського районного суду м. Черкаси від 17.09.2019 у справі №712/6989/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83368660> (дата звернення: 19.11.2019).

Практично в усіх вказаних вище випадках провадження у справах були закриті у зв'язку з відсутністю у діях осіб події та складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. У двох випадках на судові рішення, якими особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, визнавалися винуватими у вчиненні правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, місцевими судами, подавалися апеляції, які були задоволені.

Відповідними апеляційними судами робився висновок про необхідність закриття провадження у зв'язку з відсутністю у діях особи події та складу правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП (постанови Черкаського апеляційного суду від 17.10.2019 у справі № 33/821/24/19 та Чернігівського апеляційного суду від 20.08.2019 у справі № 750/5837/19)²⁵⁹. Апеляційні інстанції мотивували свої рішення тим, що для наявності корупційного правопорушення має бути встановлений зв'язок між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка. Здебільшого такі ж аргументи наводилися і місцевими судами, які констатували відсутність події та складу адміністративного правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП. Окрім того, в окремих рішеннях місцевих судів вказувалося на те, що не було зібрано доказів, які б свідчили про наявність корисливого мотиву в особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування²⁶⁰.

Таким чином, до нерухомого майна, що може бути предметом подарунку, відноситься: 1) земельні ділянки; 2) об'єкти, розташовані на земельній ділянці: а) об'єкти природного походження (надра, водні, лісові об'єкти, багаторічні насадження); б) об'єкти житлової нерухомості (будівлі, віднесені до житлового фонду, садові та дачні будинки тощо);

²⁵⁹Постанова Черкаського апеляційного суду від 17.10.2019 у справі № 33/821/24/19 URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85157805> (дата звернення: 19.11.2019) та постанова Чернігівського апеляційного суду від 20.08.2019 у справі № 750/5837/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83746290> (дата звернення: 19.11.2019).

²⁶⁰Постанова Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 30.01.2019 у справі № 201/25/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79605470> (дата звернення: 19.11.2019).

в) об'єкти нежитлової нерухомості (будівлі, приміщення, що не віднесені відповідно до законодавства до житлового фонду, тощо); 3) об'єкти, на які поширено режим нерухомості (об'єкти космічної діяльності, повітряні судна, морські судна, ЄМК, об'єкти незавершеного будівництва тощо); 4) інші об'єкти, розташовані на земельних ділянках, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни призначення.

2.4. Цінні папери

Визначення та правове регулювання цінних паперів в Україні здійснюється нормами глави 14 ЦК України²⁶¹, Законами України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 26.02.2006 № 3480-IV²⁶², «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 № 448/96-ВР²⁶³, «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI²⁶⁴, «Про обіг векселів в Україні» від 05.04.2001 № 2374-III²⁶⁵ тощо.

Цінним папером є документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам²⁶⁶.

²⁶¹Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356

²⁶²Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 26.02.2006 № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006, № 31, ст. 268.

²⁶³Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 25.09.2019).

²⁶⁴Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17> (дата звернення : 25.09.2019).

²⁶⁵Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2374-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14> (дата звернення : 20.09.2019).

²⁶⁶Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV (ст. 194). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356; Про цінні папери та фондовий ринок : Закон від 26.02.2006 № 3480-IV ст. 3. *Відомості Верховної Ради України*. 2006, № 31, ст. 268.

В Україні в цивільному обороті можуть бути такі групи цінних паперів:

- 1) пайові цінні папери, які засвідчують участь власника таких цінних паперів (інвестора) у статутному капіталі та/або активах емітента (у тому числі активах, які знаходяться в управлінні емітента) та надають власнику зазначених цінних паперів (інвестору) право на отримання частини прибутку (доходу), зокрема у вигляді дивідендів, та інші права, встановлені законодавством, а також проспектом цінних паперів або рішенням про емісію цінних паперів. До пайових цінних паперів відносяться:
 - а) акції;
 - б) інвестиційні сертифікати;
 - в) сертифікати ФОН;
 - г) акції корпоративного інвестиційного фонду²⁶⁷.
- 2) боргові цінні папери, які засвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти, передати товари або надати послуги відповідно до зобов'язання. До боргових цінних паперів відносяться:
 - а) облігації підприємств;
 - б) державні облігації України;
 - в) облігації місцевих позик;
 - г) казначейські зобов'язання України;
 - г) ощадні (депозитні) сертифікати;
 - д) векселі;
 - е) облігації міжнародних фінансових організацій²⁶⁸;
 - є) облігації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- 3) похідні цінні папери, механізм розміщення та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та (або) товарних ресурсів;

²⁶⁷Про цінні папери та фондовий ринок : Закон від 26.02.2006 № 3480-IV (Пп. 1 п. 5 ст. 3). *Відомості Верховної Ради України*. 2006, № 31, ст. 268.

²⁶⁸Там счано, Пп. 2 п. 5 ст. 3.

- 4) товаророзпорядчі цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах²⁶⁹;
- 5) іпотечні цінні папери – цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів. До іпотечних цінних паперів відносяться:
 - а) іпотечні облігації;
 - б) іпотечні сертифікати;
 - в) заставні;
- 6) приватизаційні цінні папери – цінні папери, які посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду²⁷⁰

Цінні папери за формою випуску можуть бути: на пред'явника, іменні або ордерні.

Права на цінний папір та права за цінним папером, що існують у документарній формі, належать:

- 1) пред'явникові цінного папера (цінний папір на пред'явника);
- 2) особі, зазначеній у цінному папері (іменний цінний папір);
- 3) особі, зазначеній у цінному папері, яка може сама реалізувати такі права або призначити своїм наказом іншу уповноважену особу (ордерний цінний папір)²⁷¹.

Цінні папери за формою існування поділяються на бездокументарні цінні папери та документарні цінні папери.

- 1) бездокументарним цінним папером є обліковий запис на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів.
- 2) документарним цінним папером є паперовий або електронний документ, оформлений у визначеній законодавством формі, що

²⁶⁹ Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV (Ст. 195). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

²⁷⁰ Про цінні папери та фондовий ринок : Закон від 26.02.2006 № 3480-IV (Пп. 3 п. 5). *Відомості Верховної Ради України*. 2006, № 31, ст. 268.

²⁷¹ Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV (Ст. 197). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

містить найменування виду цінного папера, а також визначені законодавством реквізити²⁷².

Акція – іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права, передбачені ЦК України та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств²⁷³.

Типи акцій:

- прості акції – надають їх власникам право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів, на участь в управлінні акціонерним товариством, на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації та інші права, передбачені законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств. Прості акції надають їх власникам однакові права;
- привілейовані акції – надають їх власникам переважні, стосовно власників простих акцій, права на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, а також надають права на участь в управлінні акціонерним товариством у випадках, передбачених статутом і законом, який регулює питання створення, діяльності та припинення акціонерних товариств²⁷⁴.

Акція корпоративного інвестиційного фонду – цінний папір, емітентом якого є корпоративний інвестиційний фонд та який посвідчує майнові права його власника (учасника корпоративного інвестиційного

²⁷²Про цінні папери та фондовий ринок : Закон від 26.02.2006 № 3480-IV (П. 3 ст. 3). Відомості Верховної Ради України. 2006, № 31, ст. 268.

²⁷³Там само, Ст. 6.

²⁷⁴Там само, Ст. 6-1.

фонду), включаючи право на отримання дивідендів (для закритого корпоративного інвестиційного фонду), частини майна корпоративного інвестиційного фонду у разі його ліквідації, право на управління корпоративним інвестиційним фондом, а також немайнові права, передбачені законодавством про інститути спільного інвестування²⁷⁵.

Облігація – цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником коштів, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом або рішенням про емісію цінних паперів (для державних облігацій України – умовами їх розміщення) строк та виплатити доход за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом або рішенням про емісію цінних паперів (для державних облігацій України – умовами їх розміщення)²⁷⁶.

Відсоткові облігації – облігації, за якими передбачається виплата відсоткових доходів або за якими відсоткова ставка дорівнює нулю.

Цільові облігації – облігації, виконання зобов'язань за якими здійснюється шляхом передачі товарів та/або надання послуг відповідно до вимог, встановлених проспектом або рішенням про емісію цінних паперів (для державних облігацій України – умовами їх розміщення), а також шляхом сплати коштів власнику таких облігацій у випадках та порядку, передбачених проспектом або рішенням про емісію цінних паперів, облігацій (для державних облігацій України – умовами їх розміщення).

Дисконтні облігації – облігації, що розміщуються за ціною, нижчою ніж їх номінальна вартість. Різниця між ціною придбання та номінальною вартістю облігації, яка виплачується власнику облігації під час її погашення становить доход (дисконт) за облігацією²⁷⁷.

Облігації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

²⁷⁵Про цінні папери та фондовий ринок : Закон від 26.02.2006 № 3480-IV (П. 3 ст. 6-1). Відомості Верховної Ради України. 2006, № 31, ст. 268.

²⁷⁶Там само, ст. 7.

²⁷⁷Там само, П. 2 Ч. 3 ст. 7.

щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій.

Облігації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб можуть бути:

- 1) довгострокові – понад п'ять років;
- 2) середньострокові – від одного до п'яти років;
- 3) короткострокові – до одного року²⁷⁸.

Конвертовані облігації підприємств – облігації, емісія яких здійснюється акціонерним товариством та передбачає зобов'язання емітента з виплати доходів, погашення облігацій шляхом конвертації таких облігацій на відповідну кількість акцій цього емітента або шляхом виплати номінальної вартості такої облігації за вибором власника такої облігації у порядку, передбаченому проспектом або рішенням про емісію цінних паперів²⁷⁹.

До облігацій місцевих позик належать облігації внутрішніх та зовнішніх місцевих позик²⁸⁰.

Державні облігації України можуть бути:

- 1) довгострокові – понад п'ять років;
- 2) середньострокові – від одного до п'яти років;
- 3) короткострокові – до одного року²⁸¹.

Державні облігації України поділяються на облігації внутрішніх державних позик України, облігації зовнішніх державних позик України та цільові облігації внутрішніх державних позик України.

Облігації внутрішніх державних позик України – державні цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій. Номінальна вартість облігацій внутрішніх державних позик України може бути визначена в іноземній валюті.

Цільові облігації внутрішніх державних позик України – облігації внутрішніх державних позик, емісія яких є джерелом фінансування

²⁷⁸Про цінні папери та фондовий ринок : Закон від 26.02.2006 № 3480-IV (П. 3 ст. 8-2). Відомості Верховної Ради України. 2006, № 31, ст. 268.

²⁷⁹Там само, Ст. 8-3.

²⁸⁰Там само, Ст. 9.

²⁸¹Там само, Ст. 10.

дефіциту державного бюджету в обсягах, передбачених на цю мету законом про Державний бюджет України на відповідний рік, та в межах граничного розміру державного боргу²⁸².

Облігації зовнішніх державних позик України – державні боргові цінні папери, що розміщуються на міжнародних фондових ринках і підтверджують зобов'язання України відшкодувати пред'явникам цих облігацій їх номінальну вартість з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій²⁸³.

Казначейське зобов'язання України – державний цінний папір, що розміщується виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, посвідчує факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власнику право на отримання грошового доходу та погашається відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України. Номінальна вартість казначейських зобов'язань України може бути визначена у національній або іноземній валюті.

Казначейські зобов'язання України можуть бути:

- 1) довгострокові – понад п'ять років;
- 2) середньострокові – від одного до п'яти років;
- 3) короткострокові – до одного року²⁸⁴.

Казначейські зобов'язання України можуть бути іменними або на пред'явника.

Інвестиційний сертифікат – цінний папір, який розміщується інвестиційним фондом, інвестиційною компанією, компанією з управління активами пайового інвестиційного фонду та посвідчує право власності інвестора на частку в інвестиційному фонді, взаємному фонді інвестиційної компанії та пайовому інвестиційному фонді²⁸⁵.

Ощадний (депозитний) сертифікат – цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (власника сертифіката)

²⁸²Про цінні папери та фондовий ринок : Закон від 26.02.2006 № 3480-IV П. (Ст. 10). Відомості Верховної Ради України. 2006, № 31, ст. 268.

²⁸³Там само, Ст. 10.

²⁸⁴Там само, Ст. 11.

²⁸⁵Там само, Ст. 12.

на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав²⁸⁶.

Ощадні (депозитні) сертифікати можуть бути іменними або на пред'явника.

Вексель – цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Векселі можуть бути прості або переказні²⁸⁷.

Державний дериватив – цінний папір, що розміщується державою на міжнародних фондових ринках і підтверджує зобов'язання України відповідно до умов розміщення цього цінного папера здійснити виплати власнику цього цінного папера в разі досягнення певних показників валового внутрішнього продукту України, а також здійснити інші виплати²⁸⁸.

Таким чином, до цінних паперів, що можуть бути предметом подарунку, відносяться документи установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошове або інше майнове право, визначають взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачають виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам, а саме: пайові цінні папери, боргові цінні папери, похідні цінні папери, товаророзпорядчі цінні папери, іпотечні цінні папери, приватизаційні цінні папери.

2.5. Нематеріальні активи

Визначення нематеріальних активів раніше містилося у п. 14.1.120 ПК України як «право власності на результати інтелектуальної діяльності, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визначені об'єктом права власності (інтелектуальної власності),

²⁸⁶Про цінні папери та фондовий ринок : Закон від 26.02.2006 № 3480-IV П. (Ст. 13). Відомості Верховної Ради України. 2006, № 31, ст. 268.

²⁸⁷Там само, Ст. 14.

²⁸⁸Там само, Ст. 15-1.

право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, в тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами²⁸⁹. Проте подальші зміни у податковому законодавстві призвели до того, що ця норма з ПК України була вилучена. Тому на сучасному етапі для визначення нематеріальних активів доцільно звертатися до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38 (МСБО 380) від 01.01.2012²⁹⁰, де нематеріальні активи визначаються як немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований.

Таким чином, до нематеріальних активів, що можуть бути предметом подарунку, відносяться немонетарні активи, які не мають фізичної субстанції та можуть бути ідентифіковані.

2.6. Переваги, пільги, послуги

Поняття «превага» українське законодавство не містить. Перевага в академічному тлумачному словнику визначається як властивість, що вигідно відрізняє кого-, що-небудь від когось, чогось; виключне, особливе право на що-небудь; привілей; особливі привілеї, що створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших²⁹¹. В загальноприйнятому розумінні, перевагою є надання особі першочергового права на реалізацію наданих їй прав чи задоволення якихось потреб; переваги можуть надаватись у вигляді гарантій, привілеїв тощо²⁹².

²⁸⁹ Податковий кодекс України : Закон від 08.04.2011. Відомості Верховної Ради України. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

²⁹⁰ Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 380) від 01.01.2012. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050 (дата звернення : 06.09.2019).

²⁹¹ Академічний тлумачний словник. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.08.2019).

²⁹² Лупало О.А., Рокотянська А.С. Деякі питання теоретико-правових засад визначення встановлених законом правопорушень щодо одержання подарунків. Забезпечення прав і свобод людини засобами адміністративного права: матеріали науково-практичного семінару / ред. колегія : О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, О.К. Волох. Київ: Видавничий центр «Кафедра», 2017. С. 15–21.

Тобто, предметом подарунку можуть бути переваги – особливі привілеї, що створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших; надання особі першочергового права на реалізацію наданих їй прав чи задоволення якихось потреб; переваги можуть надаватись у вигляді гарантій, привілеїв тощо.

Загального визначення термінів «пільги» українське законодавство не містить, хоча і в законодавстві, і в науковій сфері вони використовуються доволі часто. Згідно Українського юридичного термінологічного словника, пільги – це повне або часткове звільнення від дотримання встановлених законом загальних правил, виконання яких-небудь обов'язків²⁹³; у академічному словнику української мови пільги визначаються як встановлені законодавством або іншими нормативними актами переваги, що надаються особі (групі осіб) порівняно з іншими²⁹⁴. О.В. Заяц, Н.М. Вапрянчук під пільгами розуміють надання кому-небудь переваг, часткове звільнення від виконання встановлених правил, обов'язків або полегшення умов їх виконання²⁹⁵. І.М. Ярцун зазначає, що пільгами у традиційному розумінні є переваги, додаткові права, що надаються певним категоріям осіб (фізичних або юридичних)²⁹⁶. Надання пільги може виражатись у повному або частковому звільненні особи від певних зобов'язань; здійснення додаткових виплат і компенсацій тощо.

Отже, предметом подарунку можуть бути пільги – переваги, додаткові права, часткове звільнення від виконання встановлених правил, обов'язків або полегшення умов їх виконання, що надаються певним категоріям осіб.

²⁹³Український юридичний термінологічний словник. URL : <http://www.marazm.org.ua/document/termin/index.php?file=%CF%B3%EB%FC%E3%E8.txt> (дата звернення : 01.08.2019).

²⁹⁴Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL : <http://sum.in.ua/s/piljgha> (дата звернення : 06.09.2019).

²⁹⁵Заяц О. В. Экономические основы социальной работы. Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2003. С. 75; Вапрянчук Н.М. Пільга як одна з форм системи соціального забезпечення. Право і суспільство. 2015. № 3. Ч. 3. С. 98.

²⁹⁶Ярцун М. І. Пільги в праві соціального забезпечення. URL : <http://www.apdp.in.ua/v46/31.pdf> (дата звернення : 06.09.2019).

Визначення поняття «послуга» міститься у Законі України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII²⁹⁷ та в ЦК України.

Послуга – діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб²⁹⁸. Згідно зі ст. 901 ЦК України, за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором²⁹⁹.

Постачанням послуг є будь-яка операція, що не є постачанням товарів, чи інша операція з передачі права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи чи надання інших майнових прав стосовно таких об'єктів права інтелектуальної власності, а також надання послуг, що споживаються в процесі вчинення певної дії або провадження певної діяльності³⁰⁰.

Постачанням послуг, зокрема, є:

- а) досягнення домовленості утримуватися від певної дії або від конкуренції з третьою особою чи надання дозволу на будь-яку дію за умови укладення договору;
- б) постачання послуг за рішенням органу державної влади чи органу місцевого самоврядування або в примусовому порядку;
- в) постачання послуг іншій особі на безоплатній основі;
- г) передача результатів виконаних робіт, наданих послуг платнику податку, уповноваженому згідно з договором вести облік результатів спільної діяльності без утворення юридичної особи, а також

²⁹⁷Про захист прав споживачів : Закон від 12.05.1991 № 1023-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення : 06.09.2019).

²⁹⁸Там само, П. 17 ст. 1.

²⁹⁹Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

³⁰⁰Податковий кодекс України : Закон від 08.04.2011 (Пп. 14.1.185 п. 14.1 ст. 14). *Відомості Верховної Ради України*. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

- їх повернення таким платником податку після закінчення спільної діяльності;
- г) передача (внесення) виконаних робіт, наданих послуг як вклад у спільну діяльність без утворення юридичної особи, а також повернення послуг;
 - д) постачання послуг з розміщення знаку відповідної торгової марки або самого товару чи послуги в кінофільмі, серіалі або телевізійній програмі, які є візуальними (глядачі лише бачать продукт або знак торговельної марки, продукт чи торговельна марка згадується у розмові персонажа; товар, послуга чи торговельна марка органічно вплітаються в сюжет і є його частиною).

Аналіз судової практики свідчить, що оплата послуги була предметом подарунку у справах, що розглядалися. Так, згідно з протоколами 07.07.2017 до Львівської ОДА надійшов лист Посла України в Чеській Республіці від 06.07.2017, яким делегацію Львівської області запрошено до міста Брно (Чеська Республіка) для проведення зустрічей із керівництвом Південноморавського краю та участі у Дні України з презентацією Львівщини, інформування ділових кіл Чехії про торговельно-економічні та інвестиційні можливості українського регіону. На підставі наказу Департаменту освіти і науки Львівської ОДА від 09.10.2017 11.10.2017 року, посадові особи у складі делегації Львівської ОДА відбули у відрядження до м. Брно. Усі учасники делегації здійснювали переліт чартерним рейсом за маршрутом Львів-Брно-Львів на літаку Falcon 2000 TC-CTN, що належить компанії ТзОВ «ОНУР Конструкціон Інтернейшнл». Послугу з організації перельоту всіх учасників делегації чартерним рейсом сполученням Львів-Брно-Львів на літаку Falcon 2000 TC-CTN, вартість якої становила 29800 грн, власним коштом оплатив голова Львівської ОДА³⁰¹ (у чотирьох рішеннях судів констатовано,

³⁰¹Постанова Галицького районного суду м. Львова від 13.03.2019 у справі № 461/1356/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80432416> (дата звернення: 19.11.2019); постанова Галицького районного суду від 21.03.2019 у справі № 461/1358/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80747883> (дата звернення: 19.11.2019); постанова Галицького районного суду м. Львова від 22.03.2019 у справі № 461/1359/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80677606> (дата звернення: 19.11.2019); постанова Галицького районного суду м. Львова від 22.03.2019 у справі № 461/1029/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80678212> (дата звернення: 19.11.2019)

що у посадових осіб Львівської ОДА відсутній склад правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП).

У кожному з вказаних рішень наводяться аргументи на підтвердження підстави для закриття провадження у справі у зв'язку з відсутністю події та складу правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП.

Першим аргументом було відсутність у вказаних випадках факту встановлення зв'язку між оплатою послуги та посадовим становищем особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Судами констатовано, що надання посадовим особам Львівської ОДА можливості взяти участь у цьому авіаперельоті під час перебування у службовому відрядженні не пов'язано з її можливістю надати певні блага «дарувальнику» у зв'язку із здійсненням діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави і, при цьому, вона не отримала для себе чи близьких їй осіб жодної послуги. **Навпаки, вони виконали свої посадові обов'язки, взявши участь у міжнародній виставці, оскільки не можна вважати додатковим благом (перевагою, послугою) сам процес виконання трудової функції.**

Другим аргументом у проаналізованих судових рішеннях було відсутність умислу особи на порушення обмежень щодо одержання подарунків. Так, у постановках вказується, що з матеріалів справи не вбачається усвідомлення особами протиправного характеру дій чи бездіяльності, передбачення їх шкідливих наслідків і бажання їх або свідоме допущення настання цих наслідків, або ж передбачення нею можливості настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності за умови легковажного розрахунку на їх відвернення чи не передбачення можливості настання таких наслідків за умови існування обов'язку і можливості їх передбачити.

Окрім того, суди звернули увагу на алгоритм визначення вартості послуги, отриманої посадовими особами Львівської ОДА від свого керівника шляхом ділення вартості чартерного рейсу на напрямки перельоту та кількість осіб, що перебували у літаку. Оскільки, чартерне повітряне перевезення це нерегулярне повітряне перевезення, що здійснюється на підставі договору чартеру (фрахтування), за яким авіаперевізник надає фрахтівнику за плату визначену кількість місць або всю місткість повітряного

судна на один або декілька рейсів для перевезення пасажирів, багажу, вантажу або пошти, що зазначені фрахтівником (п. 104 ч. 1. ст. 1 Повітряного Кодексу України³⁰²). Тобто, вартість чартерного перельоту після його придбання жодним чином не пов'язана з кількістю осіб, що потрапляють на борт літака і не пов'язана з ідентифікацією цих осіб чи вантажу. Більше того, усі фінансові правовідносини (права і обов'язки) з приводу такого перельоту виникають виключно між фрахтувальником і авіаперевізником.

Кожен з наведених вище аргументів, на нашу думку, є справедливим та ґрунтується на розумінні поняття «подарунок» в антикорупційному законодавстві України.

В одному випадку особа була визнана винуватою у вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП. Йдеться про постанову Сарненський районний суд Рівненської області від 06 вересня 2019 у справі № 572/2133/19, якою Особа-1, директор Національного антикорупційного бюро України, був визнаний винуватим у вчиненні правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 172-5 КУпАП. Як зазначено у постанові, Особа-1 порушив встановлені законом обмеження щодо одержання подарунків, одержавши 02.01.2019 подарунок вартістю 10 000 грн (що перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день одноразового прийняття подарунка, тобто більше ніж 1921 грн) у виді оплачених неблизькою особою послуг оренди (розміщення та проживання) у період з 29.12.2018 по 02.01.2019 (чотири доби) будинку³⁰³. На рішення Сарненського районного суду Рівненської області директором Національного антикорупційного бюро України подано апеляційну скаргу, розгляд якої триває.

Отже, предметом подарунку може бути послуга – діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб.

302 Повітряний кодекс України

303 Постанова Сарненського районного суду Рівненської області від 06.09.2019 у справі № 572/2133/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84083205> (дата звернення: 19.11.2019).

РОЗДІЛ 3

Суб'єкт та суб'єктивна сторона порушення обмеження щодо одержання подарунків

3.1. Суб'єкти, на яких поширюються обмеження щодо одержання подарунків

У ч. 1 ст. 23 Закону №1700-VII, обмеження щодо одержання подарунків поширюються на осіб, зазначених у п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону. Також згідно з приміткою ст. 172-5 КУпАП. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Таким чином, обмеження щодо одержання подарунків поширюються на 2 категорії суб'єктів:

- 1) на осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 2) на осіб, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, належать:

- а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віцепрем'єр-міністр України, віцепрем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, член Ради Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав

- людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;
- б) народні депутати України, депутати Верховної Ради АРК, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;
 - в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;
 - г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;
 - г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);
 - д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;
 - е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;
 - є) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції;

- ж) члени Центральної виборчої комісії;
- з) поліцейські;
- и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади АРК;
- і) члени державних колегіальних органів;
- ї) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступник, а також особи, які займають посади патронатної служби, визначені Законом України «Про державну службу», крім осіб, які виконують свої обов'язки на громадських засадах, помічники суддів³⁰⁴.

До осіб, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, належать:

- а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;
- б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);
- в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять

³⁰⁴Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України від 05.12.2014. 2014. № 49, ст. 2056.

до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у п. 1 пп. «а» п. 2 ч. 1 цієї статті³⁰⁵.

Для встановлення того, чи порушила особа обмеження щодо одержання подарунків, необхідно чітко визначати, чи належить вона до суб'єктів, зазначених у пунктах 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Аналіз судової практики розгляду адміністративних протоколів, складних за ст. 172-5 КУпАП, свідчить про те, що загалом труднощів з віднесенням осіб до тих, на які поширюється обмеження щодо одержання подарунків, не виникає. В усіх проаналізованих постановках суб'єктами правопорушень визнавалися виключно особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

На підтвердження того, що особа, яка притягається до адміністративної відповідальності за ст. 172-5 КУпАП, є суб'єктом відповідного правопорушення, необхідно зібрати та вивчити ряд доказів:

- наказ про призначення особу на посаду;
- наказ про присвоєння особі військового, спеціального звання, рангу, чину, кваліфікаційного класу;
- посадову інструкцію особи;
- підписане особою повідомлення про те, що на неї поширюються антикорупційні вимоги, заборони та обмеження.

Невстановлення у протоколі про адміністративне правопорушення, передбачене у ст. 172-5 КУпАП, того, що особа, яка формально порушила обмеження щодо одержання подарунків, не належить до однієї з категорій осіб, які можуть бути суб'єктами цього правопорушення, може бути підставою для закриття провадження у справі у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення. Наприклад, таке рішення було прийнято у постанові Сєверодонецького міського суду Луганської області від 18.10.2019 у справі № 428/5852/19.

³⁰⁵ Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України від 05.12.2014. 2014. № 49, ст. 2056.

Відповідно до протоколу № 106 від 17.05.2019 про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, складеного 17.05.2019, Особа-1, генеральний директор комунального підприємства «Луганська обласна «Фармація Північ», на порушення вимог ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» 12.12.2018 отримала від директора ТОВ «Лоцис сервіс» Особи-2 як подарунок грошові кошти у сумі 6000 грн. Однією з підстав закриття провадження у цій справі було те, що у протоколі не було встановлено, чи належить Особа-1 до суб'єктів правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП: до посадових осіб юридичних осіб приватного права у цьому випадку³⁰⁶.

Особливу увагу привертає визначення такого суб'єкта, як «юридична особа публічного права», яке роз'яснено у національному законодавстві формально.

Відповідно до ст. 81 ЦК України, юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 167 ЦК України держава може створювати як юридичні особи публічного, так і приватного права. Питання віднесення юридичних осіб (їх об'єднань), заснованих на основі державної (комунальної) власності, до юридичних осіб приватного або публічного права на рівні законодавства однозначно не вирішено.

Як обґрунтовано зазначено у Роз'ясненнях щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затверджених рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11.08.2016 № 3, що критерії юридичних осіб публічного права і юридичних осіб приватного права, які зазначені в ст. 81 ЦК України, є єдиною законодавчо закріпленою ознакою розмежування, що мають суттєвий, але не виключний характер.

³⁰⁶Постанова Северодонецького міського суду Луганської області від 18.10.2019 у справі № 428/5852/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85230348> (дата звернення 19.11.2019).

Так, наприклад, при створенні юридичних осіб приватного права за участю держави мають місце одночасно як розпорядчий акт уповноважених органів державної влади, так і установчі документи відповідно до вимог ст. 87 ЦК України. Разом з тим, ще однією основною відмінністю між юридичними особами публічного права та юридичними особами приватного права, засновником (учасником) яких є держава в особі своїх органів, є те, що юридичні особи приватного права, на відміну від юридичних осіб публічного права, є власниками переданого їм державного майна, а держава є лише власником акцій і володіє корпоративними правами таких юридичних осіб – господарських товариств.

Навпаки, у юридичних осіб публічного права, закріплене за державними, комунальними підприємствами майно залишається у власності держави і є предметом лише володіння, користування підприємства з встановленими обмеженнями щодо розпорядження. Тому для визначення критеріїв розмежування юридичних осіб публічного та приватного права, засновником яких є держава, територіальна громада, необхідним є застосування спеціальних норм, визначених в ст.ст. 167, 169 ЦК України, та відповідних норм чинного законодавства, якими регулюється правовий статус та правовий режим майна державних та комунальних підприємств, господарських товариств, тощо.

З урахуванням положень ЦК України, ГК України, інших законів України, у цьому Роз'ясненні сформульовано найбільш суттєві ознаки юридичної особи публічного права:

- 1) створення юридичної особи на підставі розпорядчого акту Президента України, органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, а у випадках, встановлених законом, – і на підставі установчого документу;
- 2) визначення порядку створення та правового статусу юридичної особи Конституцією України або законом України, який є відмінним від ЦК України, та Законів України, що прийняті у відповідності до ЦК України;
- 3) метою та основним видом діяльності юридичної особи є реалізація останньою публічних функцій держави чи територіальної громади, які покладені на них Конституцією України та законом;

- 4) наявність у юридичної особи не загальної, а спеціальної правосдатності;
- 5) відсутність у юридичних осіб публічного права майна, закріпленого на самостійному речовому праві;
- 6) допоміжний характер підприємницької діяльності юридичної особи публічного права до її основної діяльності;
- 7) покладення юридичної відповідальності на державу, АРК, органи місцевого самоврядування за діяльність такої юридичної особи. При цьому юридичній особі публічного права не обов'язково мають бути притаманні всі зазначені ознаки в сукупності.

Таким чином, для з'ясування питання, чи належить та або інша юридична особа (об'єднання юридичних осіб) до юридичних осіб публічного чи приватного права, необхідно аналізувати всю сукупність нормативно-правових актів та правостановлюючих документів, які визначають правовий статус безпосередньо цієї юридичної особи (об'єднання)³⁰⁷.

Аналогічний підхід має місце і наукових джерелах³⁰⁸.

Таким чином, у протоколах про адміністративне правопорушення, передбачене у ст. 172-5 КУпАП, необхідно проаналізувати законодавство України, а також юридичної особи та встановити, що особа, яка порушила обмеження щодо одержання подарунка, обіймає відповідну посаду саме в юридичній особі публічного права.

Окрім того, встановленню підлягає той факт, що відповідна особа належить до посадових осіб юридичних осіб публічного права. У вказа-

³⁰⁷ Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затверджених рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11.08.2016 № 3. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/1.Rozyasnennya-shhodo-zastosuvannya-okremykh-polozhen-Zakonu-Ukrayiny-Pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finsansovogo-kontrolyu-.pdf> (дата звернення: 19.11.2019).

³⁰⁸ Гладун О., Загинеї З. Працівники національної академії прокуратури України як суб'єкти декларування: pro et contra. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 68–77. URL : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/12-2016/zaginej.pdf> (дата звернення: 19.11.2019); Печений О.П. До питання про місце юридичних осіб публічного права в системі юридичних осіб. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 62–69; Посикалюк О. О. До питання про поняття юридичної особи публічного права. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 46–49; Юркевич Ю. До розмежування статусу юридичних осіб (об'єднань) публічного та приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 1. С. 46–50.

ному вище роз'ясненні зазначається, що під «посадовими особами юридичних осіб публічного права» слід розуміти працівників юридичних осіб публічного права, які наділені посадовими повноваженнями здійснювати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції. Визначальним при цьому є обсяг функцій (обов'язків) відповідного працівника³⁰⁹.

При цьому, як вбачається, роз'яснення понять «адміністративно-господарські функції» та «організаційно-розпорядчі функції» базується на відповідній дефініції, що закріплена у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про хабарництво» від 26.04.2002 № 5, відповідно до якої організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири тощо).

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, початкових, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо³¹⁰.

³⁰⁹ Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затверджених рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11.08.2016 № 3. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/1.Rozyasnennya-shhodo-zastosuvannya-okremykh-polozhen-Zakonu-Ukrayiny-Pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-.pdf> (дата звернення: 19.11.2019).

³¹⁰ Про судову практику в справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0005700-02> (дата відвідування: 19.11.2019).

Працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні, виробничі або технічні функції, визнаються посадовими особами лише за умови, що разом із цими функціями вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки. Водночас для визначення посадових осіб юридичних осіб публічного права – підприємств необхідно враховувати положення ч. 3 ст. 65 ГК України. Згідно вказаної норми керівник підприємства, головний бухгалтер, члени наглядової ради (у разі її утворення), виконавчого органу та інших органів управління підприємства відповідно до статуту є посадовими особами цього підприємства. Статутом підприємства посадовими особами можуть бути визнані й інші особи.

Отже, посадовими особами юридичних осіб публічного права, які є підприємствами, є керівник підприємства, головний бухгалтер, члени наглядової ради (у разі її утворення), виконавчого органу та інших органів управління підприємств відповідно до статуту. Інші працівники таких юридичних осіб можуть бути віднесені до посадових осіб юридичних осіб публічного права за умови визнання їх посадовими особами статутом відповідного підприємства та/або здійснення ними організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій.

У протоколі про адміністративне правопорушення та у відповідному судовому рішенні необхідно чітко встановити, до якої конкретно категорії осіб, передбачених у пунктах 1 та 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», належить особа, яка порушила обмеження щодо одержання подарунків. При цьому потрібно посилатися на конкретний підпункт відповідного пункту, а не лише обмежитися загальними формулюваннями³¹¹.

Питання про віднесення згідно з Роз'ясненнями НАЗК до посадових осіб юридичних осіб публічного права тих осіб, які виконують організа-

³¹¹Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затверджених рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11.08.2016 № 3. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/1.Rozyasnennya-shhodo-zastosuvannya-okremykh-polozhen-Zakonu-Ukrayiny-Pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-.pdf> (дата звернення: 19.11.2019).

ційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції у кримінально-правовому розумінні є щонайменше сумнівним. Адже, як відомо, поняття однієї галузі права не можуть необґрунтовано запозичуватися в іншу галузь права, суспільні відносини якої регулюються використанням відмінних методів. Це стосується власне кримінального та адміністративного права.

У теорії адміністративного права, у межах якої і виникає необхідність установлення змісту поняття «посадова особа юридичної особи публічного права», має місце відмінний підхід відносно розуміння цього поняття порівняно з теорією кримінального права. Дослідники з адміністративного права досліджують поняття «посадова особа» крізь призму розуміння її як учасника державно-службових або адміністративно-управлінських відносин.

Наприклад, на думку Н. Янюк, посадова особа завжди наділена організаційно-розпорядчими повноваженнями, що надає їй можливість визначати завдання і вибирати відповідні методи діяльності, приймати управлінські рішення, організовувати інших осіб на здійснення компетенції відповідного органу³¹². Наявність організаційно-розпорядчих повноважень має прояв у правомочності посадових осіб здійснювати адміністративно-господарські або інші обов'язки, які пов'язані з можливістю проводити дії юридичного значення³¹³. Н. Янюк вважає, що посадова особа, на відміну від інших службовців, наділена владними повноваженнями, що дозволяють забезпечувати централізований вплив на організаційну структуру, сприяти її цілісності й узгодженості діяльності службового апарату при виконанні завдань і функцій, визначених відповідно до його компетенції. При цьому службовець, який з метою постійного чи тимчасового управління організаційною структурою і представництва її інтересів у відносинах з фізичними та юридичними особами наділений організаційно-владними повноваженнями і правомочний вчиняти службові юридичні дії, у тому числі застосовувати

³¹² Янюк Н. «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять. *Право України*. 2009. № 11. С. 181 (С. 180–184).

³¹³ Пахомов И. Н. Виды советских государственных служащих, их права и обязанности. Львов, 1965. 71 с.

заходи дисциплінарного впливу щодо осіб, які перебувають у службово-правових відносинах³¹⁴.

Таким чином, поняття «посадова особа» в адміністративному праві має відмінне значення порівняно з кримінальним правом. Саме на це значення слід орієнтуватися під час установаження того, кого слід розуміти під посадовими особами юридичних осіб публічного права у розумінні антикорупційного законодавства України.

Таким чином, доходимо наступних висновків:

- особою, на яку поширюються обмеження щодо одержання подарунків, передбачені у ст. 23 Закону №1700-VII, а отже суб'єктом правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, можуть бути лише дві категорії суб'єктів: особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону) та особи, прирівняні до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону). Інші особи, на яких поширюється дія Закону №1700-VII, не можуть визнаватися суб'єктами обмеження щодо одержання подарунків та суб'єктами правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП;
- під час встановлення того, що особа належить до категорії суб'єктів, на яких поширюється обмеження щодо одержання подарунків та суб'єктів правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, необхідно не лише у загальних рисах вказати про це, а зазначити конкретний підпункту пункту 1 або 2 ч. 1 ст. 3 Закону №1700-VII, де зазначається найменування посади у відповідному органі, де працювала особа;
- доказами на підтвердження того факту, що на особу поширюються обмеження щодо одержання подарунків та вона є суб'єктом відповідальності за ст. 172-5 КУпАП, можуть бути, зокрема, наказ про призначення особу на посаду; наказ про присвоєння особі військового, спеціального звання, рангу, чину, кваліфікаційного класу;

³¹⁴Янюк Н. «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять. *Право України*. 2009. № 11. С. 183–184 (С. 180–184).

- посадову інструкцію особи; підписане особою повідомлення про те, що на неї поширюються антикорупційні вимоги, заборони та обмеження. Ці докази мають бути зібрані спеціально уповноваженим органом у сфері протидії корупції, який склав протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією;
- особливою складністю під час ідентифікації особи як такої, на яку поширюються обмеження щодо одержання подарунків та як суб'єкта відповідальності за ст. 172-5 КУпАП, є встановлення того, чи належить вона до посадової особи юридичної особи публічного права. Зокрема, потрібно визначити та зібрати докази, що юридична особа належить до юридичних осіб публічного права, а також те, що відповідна особа належить до посадових осіб публічного права. Зокрема, доцільно проаналізувати законодавчі акти та установчі документи юридичної особи та встановити, чи є вона юридичною особою публічного права. Окрім того, на підставі аналізу посадових інструкцій потрібно довести, що відповідна особа наділена владними повноваженнями в юридичній особі та виконує організаційно-розпорядчі обов'язки.

3.2. Суб'єктивна сторона порушень обмеження щодо одержання подарунків

Як передбачено у ст. 9 КУпАП, адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Таким чином, як і в будь-яких інших складах правопорушень, обов'язковим елементом проступків є суб'єктивна сторона.

Суб'єктивна сторона проступку – це сукупність ознак, які характеризують суб'єктивне (психічне) ставлення особи до вчиненого нею проти-правного діяння та його негативних наслідків, а саме вина, мотив і мета правопорушення.

Обов'язковою серед них є вина – безпосередній вплив психічного ставлення до вчиненої суспільно небезпечної дії (бездіяльності) та її негативних наслідків.

Розрізняють дві основні форми вини – умисел і необережність. Умисел у теорії адміністративного права поділяється на прямий та непрямий. «Прямий умисел виявляється в усвідомленні правопорушником суспільно небезпечного характеру свого діяння, у передбаченні суспільно небезпечних наслідків і бажанні їхнього настання. Непрямий умисел полягає в усвідомленні правопорушником суспільно небезпечного характеру своєї дії чи бездіяльності, у передбаченні суспільно небезпечних наслідків і свідомому допущенні їх»³¹⁵.

Водночас слід мати на увазі, що КУпАП не поділяє умисел на види. Так, у ст. 10 цього Кодексу зазначено, що адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Ураховуючи наявність формального складу у всіх правопорушеннях, пов'язаних з корупцією, у тому числі у правопорушенні, передбаченому у ст. 172-5 КУпАП, констатуємо, що воно може бути вчинено виключно з умисною формою вини.

В окремих випадках підставою для закриття провадження у справі за ст. 172-5 КУпАП суди визнають недоведеність умислу особи на порушення обмежень щодо одержання подарунків. Наприклад, згідно з постановою Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 19.07.2019 у справі № 308/4949/19 підставою для закриття провадження у справі про притягнення особи до адміністративної відповідальності за ч.1 ст. 172-5 КУпАП у зв'язку з відсутністю в її діях події та складу адміністративного правопорушення, стало не доведення умислу на вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого ч. 1 ст. 172-7 КУпАП, про що вказано в протоколі

³¹⁵Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 295 (446 с.)

про адміністративне правопорушення, при цьому вид такого умислу, його направленість сформульовані не були³¹⁶. При цьому встановлення інших суб'єктивних ознак (мотиву та мети) не вимагається. Відповідна обставина інколи ігнорується судами, які й надалі, як і до 2014 року, намагаються встановити наявність корисливого мотиву або мети як обов'язкової ознаки складів адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, у тому числі передбаченому у ст. 172-5 КУпАП. Наприклад, згідно з постановою Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 29.01.2019 у справі № 175/228/19 відносно Особи-1, сільського голови Сурсько-Литовської сільської ради, який згідно з протоколом про адміністративне правопорушення за ст. 172-5 КУпАП, порушив обмеження щодо одержання подарунків (одержав від Особи-2 житловий будинок, розташований на земельній ділянці площею 0,1763 га), провадження у справі було закрито у зв'язку з відсутністю події та складу правопорушення. Як вказано у цьому судовому рішенні, обов'язковою ознакою, за якою неправомірні діяння визнаються корупційними, є корисливий або інший особистий інтерес осіб, які є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, а тому при з'ясуванні суб'єктивної сторони будь-якого із передбачених законом корупційних правопорушень, належить перевіряти наявність у правопорушника такого інтересу. В даному випадку судом не було встановлено в засіданні особи, яка притягається до адміністративної відповідальності за ст. 172-5 КУпАП, що він мав будь-який корисливий або інший особистий інтерес та матеріали таких даних також не містять взагалі, а тому суд вважає, що в його діях не має невід'ємних ознак суб'єктивної складової корупційного правопорушення. Це, як вказувалося вище, послугувало підставою для закриття справи у зв'язку з відсутністю у діях особи-1 події та складу адміністративного правопорушення³¹⁷.

³¹⁶Постанова Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 19 липня 2019 р. у справі № 308/4949/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83409907> (дата відвідування: 19.11.2019).

³¹⁷Постанова Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 29.01.2019 у справі № 175/228/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79491860> (дата звернення: 19.11.2019).

З таким рішенням складно погодитися, оскільки, як відомо, на сьогодні антикорупційне законодавство розрізняє корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією. Мета одержання неправомірної вигоди, що входить до обсягу поняття «корисливий мотив», є характерною ознакою лише корупційних правопорушень (абз. 5, 6 ст. 1 Закону №1700-VII). Тоді як для корупційних правопорушень, пов'язаних з корупцією, мета одержання неправомірної вигоди (корисливий мотив) не вимагається. В абз. 10 ст. 1 Закону №1700-VII передбачено, що правопорушення, пов'язане з корупцією – це діяння, що *не містить ознак корупції*, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Таким чином, доходимо наступних висновків:

- порушення обмежень щодо одержання подарунків характеризується виключно умисною формою вини: прямим або непрямим умислом, ознаки якого повинні бути встановлені у протоколі про адміністративне правопорушення та у судовому засіданні;

- інші ознаки суб'єктивної сторони (мотив та мета) не є обов'язковими ознаками правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, а тому не потребують установленню. Тому необґрунтованими є ті рішення судів, в яких констатується обов'язковість встановлення корисливого мотиву під час порушення особою обмеження щодо одержання подарунків.

РОЗДІЛ 4

Особливості декларування подарунків та дотримання інших вимог фінансового контролю

4.1. Порядок відображення подарунків в електронних деклараціях

Посадових та службових осіб органів прокуратури і поліцейських відповідно до статей 3, 45 Закону № 1700-VII віднесено до суб'єктів декларування, на яких поширюються заходи фінансового контролю, передбачені статтями 45, 52 вищевказаного Закону³¹⁸. Основним із них є подання на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції декларації (е-декларації) за визначеною Національним агентством формою.

Питання електронного декларування у т. ч. й подарунків, зокрема працівниками правоохоронних органів, досліджено у працях О. Резніка, А. Стеблянко, К. Чижко, М. Кучерявенка, Є. Смичка, Т. Коломоєць, П. Лютікова, В. Марченка та інших.

Згідно з вимогами п. 7 ч. 1 ст. 46 Закону № 1700-VII, одержані декларантом або членом його сім'ї подарунки будь-якого виду, в тому числі від близьких осіб, якщо вартість одного подарунка перевищує 5 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року підлягають відображенню у розділі 11 «Доходи, у тому числі подарунки» е-декларації незалежно від того, чи перебуває такий подарунок у декларанта або члена його сім'ї станом на 31 грудня звітного року. У полі «Джерело доходу» розділу 11 «Доходи, у тому числі подарунки» декларації зазначається

³¹⁸Про запобігання корупції : Закон від 14.10.2014 № 1700-VII (ч. 1 ст. 1). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

інформація від кого саме суб'єкт декларування або член його сім'ї отримав дохід.

Починаючи вже з 2015 року і протягом 2016–2019 рр., як свідчать дані Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, запровадження електронного декларування спонукає службових (публічних) осіб з низькою офіційною заробітною платою отримувати від своїх родичів або знайомих десятки мільйонів гривень у вигляді подарунків, які використовуються ними для придбання автомобілів представницького класу та елітного житла. Так, наприклад, подарунок вартістю понад 1 млн грн зазначив у змінах до своєї декларації один із керівників слідчого управління Головного управління Національної поліції в Кіровоградській області, а саме – Toyota Land Cruiser 200, 2008 року випуску вартістю 1,08 млн грн³¹⁹. У е-декларації зазначено, що автомобіль йому подарувала його баба, при цьому річний дохід декларанта у вигляді заробітної плати у 2015 році склав 78 тис. грн³²⁰, у 2016 році – 105,6 тис. грн³²¹, у 2017 – 159,2 тис. грн³²², у 2018 році – 196,4 тис. грн³²³ – тобто, вартість отриманого подарунка удвічі перевищує суму заробітної плати декларанта за чотири роки.

За підрахунками «Главкома»³²⁴, у 2017 році 25 прокурорів різних рівнів отримали подарунки на суму 10 млн грн, зокрема: один із про-

³¹⁹Кропивницький, слідчий задекларував подарунок вартістю понад мільйон гривень. URL : <http://prozoro.in.ua/news/kropivnitskij-slidchij-zadeklaruvav-podarunok-vartistyu-ponad-miljon-griven>.

³²⁰Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_03a06986-d141-4168-90d1-8f444c97fe13. (дата звернення : 06.09.2019).

³²¹Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_8c9ca7d1-1b1b-422d-b4c6-d558b71de7f7 https://declarations.com.ua/declaration/nacp_8c9ca7d1-1b1b-422d-b4c6-d558b71de7f7. (дата звернення : 06.09.2019).

³²²Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_4ce52423-83a5-402a-b9d8-cd8a74aa9a8c. (дата звернення : 06.09.2019).

³²³Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_da2e3f4d-4fc8-41c0-999e-9d49f69d8a7a. (дата звернення : 06.09.2019).

³²⁴Мільйон у подарунок. Як чиновники живуть на одну зарплату. URL : <https://glavcom.ua/publications/milyon-u-podarunok-yak-chinovniki-zhivut-na-samu-zarplatu-419319.html>. (дата звернення : 06.09.2019).

курорів Генеральної прокуратури України задекларував подарунок від свого батька у сумі 1216 тис. грн, що дозволило йому придбати квартиру вартістю 1196 тис. грн. Доходи у вигляді заробітної плати цього декларанта за роками становили: 2015 р. – 223,6 тис. грн; 2016 р. – 228,8 тис. грн; 2017 р. – 413,4 тис. грн; 2018 р. – 505 тис. грн³²⁵. Інший прокурор Генеральної прокуратури України отримав від батька в подарунок 338 тис. грн, що сприяло придбанню ним автомобіля Peugeot 3008 2017 року випуску вартістю 865 тис. грн., при сумі одержаної заробітної плати за рік 495 тис. грн³²⁶.

У 2017 році 807 тис. грн отримав у подарунок також від батька – прокурора, прокурор Київської місцевої прокуратури № 2. При цьому його заробітна плата за рік склала 265 тис. грн, що не завадило йому у цьому ж році придбати автомобіль Volkswagen Tiguan вартістю 1109 тис. грн.

Керівник Білгород-Дністровської місцевої прокуратури Одеської області отримав у подарунок 520 тис. грн від своєї тещі, 90 тис. грн – від тестя, 50 тис. грн – від матері та 52 тис. грн – від третьої особи. Подарунок у сумі 60 тис. грн отримала також і дружина декларанта – це дозволило до заробітної плати у сумі 380 тис. грн³²⁷ додатково залучити 772 тис. грн у вигляді подарунків³²⁸.

У цілому, аналіз декларацій, заповнених прокурорами та поліцейськими, дозволяє зробити висновок, що майже в усіх деклараціях допущено помилки при декларуванні подарунків³²⁹, що спонукало декларантів до подачі уточнених декларацій та форм змін до декларацій.

Декларування подарунків публічними особами (як спосіб виявлення необґрунтованих змін у майновому стані особи та запобігання

³²⁵ Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_31c3f352-585e-474f-aefd-253b4c888908. (дата звернення : 06.09.2019).

³²⁶ Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_d0b912bb-b87f-430c-8447-d15886548f4a. (дата звернення : 06.09.2019).

³²⁷ Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_9077a58e-9ce5-4d56-b50d-b7f76b323a0a. (дата звернення : 06.09.2019).

³²⁸ Антикор. URL : <https://antikor.com.ua/articles/254601>. (дата звернення : 06.09.2019).

³²⁹ Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_a1afbe30-3616-48bb-9d90-d4ed06464049. (дата звернення : 06.09.2019).

конфлікту інтересів) є усталеною світовою практикою. Так, у 59 % країн Азії подарунки підлягають декларуванню, по країнах Європи та Центральної Азії цей показник становить 57 %, по країнах ОЕСР з високим доходом – 53 %³³⁰.

У вітчизняних наукових публікаціях звернено достатньо уваги на проблемні аспекти, які виникають як у процесі декларування зазначеними особами подарунків, так і щодо їх відповідальності за недотримання встановленого порядку декларування і сплати податків з одержаних подарунків. Зокрема, у науковій статті А. Басова³³¹ досліджено поняття «обмеження» як юридичної категорії. У науковій публікації Т. Коломоєць³³² ідеться про поняття «подарунок» у вітчизняному антикорупційному законодавстві, а також – про вітчизняну нормативну модель поведінки публічними службовцями з одержаними подарунками³³³. Так, при поданні е-декларації потрібно пам'ятати, що одержаний подарунок відповідно до положень статті 14 (п. 14.1.54–14.1.55), 164, 165, 174 ПК³³⁴ України є доходом. Як зазначалося вище, в Україні підлягають декларуванню подарунки вартістю в еквіваленті 375 дол. США, у той час, коли, наприклад у Албанії такий поріг відповідає 80 дол. США, у Грузії – 217 дол. США, у Литві – 160 дол. США³³⁵.

³³⁰Котляр Д., Поп Л. Як декларують майно держслужбовців у різних країнах світу. Чи є Україна особливою. Європейська правда. 26 вер. 2016. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/26/7054986/>. (дата звернення : 06.09.2019).

³³¹Басов А.В. Поняття «обмеження» як юридична категорія: теоретичний аспект. Адміністративне право і процес. 2013. № 1 (3). С. 27–33.

³³²Коломоєць Т.О. Поняття «подарунок» у вітчизняному антикорупційному законодавстві: питання нормативного визначення та видового розмаїття. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24–25 листопада 2017 року). Дніпро: Дніпропетровський гуманітарний університет. 2017. С. 56–60.

³³³Коломоєць Т.О. Одержання подарунків публічними службовцями: вітчизняна нормативна модель поведінки із ними. Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 11 листопада 2017 року). Запоріжжя: ЗНУ. 2017. С. 24–27.

³³⁴Податковий кодекс України від 02.12.2010№ 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення : 06.09.2019).

³³⁵Котляр Д., Поп Л. Як декларують майно держслужбовців у різних країнах світу. Чи є Україна особливою. Європейська правда. 26 вер. 2016. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/26/7054986/>. (дата звернення : 03.09.2019).

Якщо у звітному періоді подарунок отримано у вигляді нерухомого майна, цінного рухомого майна, транспортного засобу, цінних паперів, грошових коштів чи інших об'єктів декларування і такий подарунок станом на 31 грудня звітного року перебуває у володінні, користуванні чи власності (спільній власності) суб'єкта декларування або члена його сім'ї, то він додатково відображається у відповідному розділі декларації (Р. 3 «Об'єкти нерухомості», Р. 5 «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)», Р. 6 «Цінне рухоме майно – транспортні засоби», Р. 7 «Цінні папери», Р. 8 «Корпоративні права», Р. 12 «Грошові активи» тощо). Якщо таке майно не належить суб'єкту декларування або члену його сім'ї на цю дату, то воно зазначається тільки в розділі 11 «Доходи, у тому числі подарунки». Якщо вартість подарунка, одержаного декларантом, перевищує 5 ПМ, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, він підлягає декларуванню в розділі 14 «Видатки та правочини» як предмет «Іншого правочину», який не спричинив видатків, навіть якщо він відчужений станом на останній день звітного періоду.

Порядок відображення подарунків в електронній декларації узагальнено у таблиці (Табл. 1).

Звертаємо особливу увагу: у разі отримання декларантом подарунка, вартість якого перевищує 50 ПМ, встановлених для працездатних осіб станом на 1 січня звітного періоду (на 01.01.2018 р. – 88 100 грн, на 01.01.2019 р. – 96 050 грн), крім подарунка у вигляді цінного рухомого майна (крім транспортних засобів), вартість якого має перевищувати 100 ПМ (станом на 01.01.2018 р. – 176 200 грн, на 01.01.2019 р. – 192 100 грн), декларант у 10-ти денний строк з моменту такого отримання зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство за формою повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства (стаття 52 Закону).

Таблиця 1 – Порядок відображення подарунків в електронних деклараціях

Вид подарунка	Вартість відома		Вартість невідома
	Отримано декларантом або членом сім'ї	Отримано декларантом, незалежно від того, чи перебуває того, чи перебуває у власності, володінні чи користуванні станом на 31 грудня звітного року	
Вид подарунка	незалежно від того, чи перебуває у власності, володінні чи користуванні станом на 31 грудня звітного року	якщо вартість перевищує 50 ПМ	Отримано декларантом, незалежно від того, чи перебуває у власності, володінні чи користуванні станом на 31 грудня звітного року
	Розділ 11 «Доходи, у тому числі подарунки»	якщо вартість перевищує 50 ПМ	Розділ 14 «Видатки та правовичини»
Нерухоме майно	Розділ 3 «Об'єкти нерухомості»	якщо вартість перевищує 5 ПМ	якщо вартість перевищує 50 ПМ
Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів) вартістю більше 100 ПМ	Розділ 5 «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)»	якщо вартість перевищує 100 ПМ	якщо вартість перевищує 100 ПМ
Цінне рухоме майно – Транспортні засоби	Розділ 6 «Цінне рухоме майно – Транспортні засоби»	якщо вартість перевищує 5 ПМ	якщо вартість перевищує 50 ПМ
Цінні папери	Розділ 7 «Цінні папери»	якщо вартість перевищує 5 ПМ	якщо вартість перевищує 50 ПМ
Корпоративні права	Розділ 8 «Корпоративні права»	якщо вартість перевищує 5 ПМ	якщо вартість перевищує 50 ПМ
Грошові кошти	Розділ 12 «Грошові активи» (якщо сукупна вартість з іншими грошовими активами перевищує 50 ПМ)	якщо розмір отриманих від однієї особи (групи осіб) сукупно протягом року перевищує 5 ПМ	-

ПМ – ПМ для працездатних осіб станом на: 01.01.2018 р. – 1762 грн; 01.01. 2019 р. – 1921 грн.

4.2. Особливості заповнення окремих розділів електронних декларації при отриманні подарунків

Розділ 3 «Об'єкти нерухомості».

При декларуванні подарунка об'єктом якого є **нерухоме майно** (земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на них (їх частині), переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення – ч. 1 ст. 181 Цивільного кодексу України³³⁶), потрібно пам'ятати, що право власності на об'єкт нерухомого майна виникає з моменту державної реєстрації (ст. 331 ЦК України). У цьому зв'язку рекомендується у е-декларації зазначити відомості про майно та його характеристики відповідно до даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно³³⁷.

У е-декларації вартість подарунка у вигляді об'єкта нерухомого майна зазначається у грошовій одиниці України на дату набуття права власності на нього. Якщо із правовстановлюючих документів встановити вартість майна у грошовій одиниці України неможливо, а оцінка такого майна не проводилася чи її результати невідомі, то суб'єкт декларування, при заповненні відповідного поля декларації про вартість майна, повинен зазначити: «не відомо».

Це стосується і поля е-декларації про вартість майна за останньою грошовою оцінкою – якщо така оцінка не проводилася чи її результати невідомі декларанту, при заповненні відповідного поля, обирається помітка «не відомо».

Якщо майно перебуває у спільній сумісній власності (наприклад, на весілля подружжю подарована квартира (без поділу на частки)), то зазначається вартість усього об'єкта нерухомості, а у разі спільної часткової власності зазначаються частки, що належать декларанту та/або членам його сім'ї.

³³⁶ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення : 06.09.2019).

³³⁷ Державний реєстр речових прав на нерухоме майно. URL : https://kap.minjust.gov.ua/services?keywords=&product_id=1&usertype. (дата звернення : 15.09.2019).

Розділ 5 «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)». Електронному декларуванню подарунка у формі цінного рухомого майна (крім транспортних засобів) підлягає тільки те майно, вартість якого перевищує 100 ПМ, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року та належить декларанту або члену його сім'ї на праві власності (спільної власності) станом на 31 грудня звітного періоду, тобто вартість його відома декларанту або члену його сім'ї.

До рухомого майна, яке підлягає відображенню в е-декларації належать: ювелірні вироби, твори мистецтва, антикваріат, одяг, взуття, аксесуари, предмети інтер'єру, годинники, напої, сімейні реліквії (столові набори) тощо. Не відображаються у Р. 5 е-декларації: цінні папери, корпоративні права, готівкові кошти, кошти на рахунках в банку чи інших фінансових установах, дорогоцінні (банківські) метали, подарунки у вигляді грошових коштів, оскільки вони підлягають декларуванню в інших розділах е-декларації.

Вартість такого майна зазначається у грошовій одиниці України на дату набуття об'єкта у власність, володіння або користування (як вказано в документі, на підставі якого було набуто право власності, за його наявності). Якщо вартість майна визначена у валюті іншої країни, для цілей декларування вказується її еквівалент у гривні на дату набуття права власності на такий об'єкт за курсом Національного банку України.

Якщо станом на 31 грудня звітного періоду цінне рухоме майно вибуло з власності декларанта або члена його сім'ї, відомості про нього у розділі 5 «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)» не зазначаються, але відображаються у розділі 11 «Доходи, у тому числі подарунки», а також у розділі 14 «Видатки та правочини суб'єкта декларування», якщо обдарованим є декларант.

Розділ 6 «Цінне рухоме майно – транспортні засоби».

У розділі 6 «Цінне рухоме майно – транспортні засоби» зазначаються відомості незалежно від вартості транспортного засобу, у тому числі сільськогосподарські, водні та повітряні судна, які є у власності декларанта або члена його сім'ї станом на 31 грудня звітного року, з урахуванням тих, які перебувають у розшуку або фактично не використовуваних.

Видача довіреності на володіння, користування та розпорядження транспортним засобом без належного укладення договору купівлі-продажу такого транспортного засобу не вважається укладеним відповідно до закону договором, та не є підставою для набуття права власності на транспортний засіб особою, яка цю довіреність отримала, тобто передача транспортного засобу за довіреністю не припиняє права власності на нього (*правова позиція у справі № 640/7052/16-ц*³³⁸). У цьому зв'язку відомості про нього відображаються у е-декларації.

Вартість транспортного засобу зазначається у грошовій одиниці України на дату набуття права на нього. До вартості не включаються витрати на митне оформлення чи реєстрацію транспортного засобу. Водночас, якщо такі витрати перевищили 50 ПМ, встановленого для працездатної особи на 1 січня звітного періоду, відомості про такі видатки декларанта відображаються у розділі 14 «Видатки та правочини суб'єкта декларування».

Якщо транспортний засіб є спільною сумісною власністю, у е-декларації зазначаються всі співвласники. При цьому доцільно пам'ятати, що майно, набуте під час перебування у шлюбі, не вважається автоматично спільною сумісною власністю подружжя³³⁹.

Розділ 7 «Цінні папери».

У е-декларації відображаються відомості про акції, векселі, чеки, інвестиційні сертифікати інші цінні папери, які станом на 31 грудня звітного періоду перебувають у власності декларанта та членів його сім'ї незалежно від вартості.

Відомості про одержані у подарунок цінні папери (незалежно від їх наявності станом на 31 грудня звітного року) зазначаються у розділі 11

³³⁸Постанова Верховного Суду від 15.02.2018 у справі № 640/7052/16-ц. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS180646.html (дата звернення : 15.09.2019).

³³⁹Підпункт 1.11 Висновків Верховного Суду України, викладених в постановах, прийнятих за результатами розгляду справ із підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4 частини першої статті 355 ЦПК України, за II півріччя 2017 року. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/view/VSS00204>. (дата звернення : 06.09.2019).

«Доходи, у тому числі подарунки», якщо їх вартість перевищує 5 ПМ, встановленого для працездатної особи на 1 січня звітного періоду, а також у розділі 14 «Видатки та правочини суб'єкта декларування», якщо обдарованим є декларант, а їх вартість перевищує 50 ПМ, встановлених на 1 січня звітного періоду.

Розділ 8 «Корпоративні права»

Розділ 8 «Корпоративні права» е-декларації повинен містити всі корпоративні права, що належать суб'єкту декларування або члену його сім'ї на праві власності, у тому числі одержані в якості подарунка, крім тих, що вже відображені у розділі 7 «Цінні папери». Такими правами можуть бути частки (паї) у статутному (складеному) капіталі чи в будь-якому іншому еквіваленті статутного капіталу товариства, підприємства, організації, що зареєстровані в Україні або за кордоном, у тому числі пайові внески в кредитній спілці.

Відомості про наявність корпоративних прав містяться у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань³⁴⁰.

Вартість корпоративних прав відображається у е-декларації у відсотковому та грошовому вираженні. У грошовому вираженні вартість зазначається станом на дату набуття прав або – якщо проводилася грошова оцінка таких прав і результати оцінки відомі суб'єкту декларування – відповідно до результатів такої оцінки.

Якщо особа в результаті одержання у подарунок корпоративних прав стала кінцевим бенефіціарним власником (контролером) суб'єкта господарювання, заповненню також підлягає розділ 9 «Юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї». У цьому розділі зазначаються відомості щодо суб'єкта декларування та членів його сім'ї щодо юридичних осіб, які зареєстровані як в Україні, так і за кордоном, які фактично, а не номінально мають право вирішального голосу.

³⁴⁰Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL : <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>. (дата звернення : 06.09.2019).

Відповідно до норм статей 25, 36 Закону № 1700-VII, посадові та службові особи органів прокуратури, а також поліцейські не мають права займатися іншими видами діяльності та зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом.

Рішенням НАЗК від 11.08.2016 р. № 10 затверджені Методичні рекомендації щодо передачі в управління підприємств та/або корпоративних прав з метою запобігання конфлікту інтересів³⁴¹, які пропонується суворо дотримуватися.

Розділ 12 «Грошові активи»

У цьому розділі відображаються відомості тільки тоді, коли подарунок у вигляді грошей сукупно з іншими грошовими активами дорівнює або перевищує 50 ПМ, встановленого для працездатних осіб станом на 1 січня звітного періоду.

Якщо кошти розміщено в одному банку, але на різних рахунках, то необхідно вносити таку інформацію до розділу окремими полями. Такими ж окремими полями вносяться відомості щодо коштів, розміщених на рахунку та в сейфі банку, навіть якщо мова йде про один і той самий банк.

Після подання та розміщення в Реєстрі інформації, що відображена у е-декларації, її обов'язково потрібно перевірити. Упродовж семи днів після подання декларації декларант має право подати виправлену декларацію.

У разі притягнення суб'єкта декларування до відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації або в разі виявлення у ній недостовірних відомостей суб'єкт декларування зобов'язаний подати відповідну декларацію з достовірними відомостями.

У цьому контексті наведемо наукову позицію вже згаданих вище авторів Т. Коломоець та П. Лютікова про взаємозв'язок між обмежен-

³⁴¹Методичні рекомендації щодо передачі в управління підприємств та/або корпоративних прав з метою запобігання конфлікту інтересів. URL : https://nazk.gov.ua/sites/default/files/metodychni_rekomendaciyi_korporatyvni_prava.pdf. (дата звернення : 11.10.2019).

ням щодо одержання подарунків публічними службовцями та розширенням повноважень контрольного характеру уповноважених осіб щодо дотримання відповідних обмежень. Це є цілком виправданим, враховуючи «кореспондуючий характер відповідних зв'язків»: звуження сфери прав одних осіб передбачає розширення прав інших учасників відповідних правовідносин, аналогічно й з обов'язками. Контрольні повноваження реалізуються з боку як спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, так і керівника відповідного службовця, суб'єктів запобігання корупції в цілому. При цьому широким є спектр підстав для контролю, в т. ч. й у разі взаємодії різних суб'єктів запобігання корупції в Україні³⁴².

Додатковим видом фінансового контролю є повідомлення НАЗК про суттєві зміни у майновому стані (стаття 52 Закону).

Суб'єкт декларування (а не член його сім'ї) у разі разового одержання доходу, яким є подарунок вартістю більше 50 ПМ, встановленого для працевдатних осіб станом на 1 січня звітного періоду, зобов'язаний у десятиденний строк письмово повідомити про це НАЗК.

Форма повідомлення про суттєві зміни у майновому стані затверджена рішенням НАЗК від 10.06.2016 р. № 3, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 15.07.2016 р. за № 959/29089. Цим же рішенням визначено правила заповнення цієї форми у Реєстрі через персональний кабінет за допомогою електронного цифрового підпису. Форма повідомлення оприлюднюється на офіційному веб-сайті НАЗК без направлення до НАЗК у паперовому вигляді.

Під поняттям «одноразовий дохід» розуміється отримання декларантом доходу, що перевищує суму в розмірі 50 ПМ, встановленого для працевдатних осіб станом на 1 січня звітного періоду, має певну ознаку доходу та визначену дату набуття права власності на такий дохід (дату отримання).

Звертаємо увагу, що строк подачі Форми повідомлення виникає з моменту набуття права власності на предмет подарунка. У випадку

³⁴² Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 164–168.

отримання як подарунок об'єкта нерухомого майна – такий обов'язок виникне з моменту державної реєстрації (стаття 331 ЦК України), а на інше майно – з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом (стаття 334 ЦК України), якщо транспортного засобу – дата реєстрації у сервісному центрі МВС України (дата підписання акту приймання-передачі чи проведення повного розрахунку).

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що Україною зроблено важливий крок у сфері боротьби з корупцією серед представників правоохоронної діяльності відповідно до європейських стандартів. Система електронного декларування (зокрема подарунків) є інструментом, здатним підвищити ефективність усунення корупційних ризиків у роботі працівників прокуратури та Національної поліції України і тим самим підвищити їхній авторитет. Запровадивши електронне декларування, українське суспільство отримало механізм дієвого контролю за майновим станом зазначених категорій осіб. Водночас, вважаємо, що обмеження щодо одержання подарунку «у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» може використовуватися у якості правового засобу уникнення кримінальної відповідальності за отримання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України), адже поняття неправомірної вигоди є майже ідентичним до поняття подарунку.

РОЗДІЛ 5

Особливості оподаткування дарунків в Україні

Грошові активи, інше майно, отримане у дарунок, а також вартість одержаних товарів (робіт, послуг) безоплатно або із знижкою, індивідуально призначеною для платника податку, визнаються доходами платника податків, які включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу і оподатковуються податком на доходи фізичних осіб³⁴³.

Правовий механізм оподаткування доходів фізичних осіб від отримання дарунку закріплений у ст. 174 ПК України.

Об'єкти дарування, подаровані платнику податку іншою фізичною особою, оподатковуються згідно з правилами, встановленими для оподаткування спадщини (п. 174.6 ст. 174 ПК України)³⁴⁴.

Доходи у вигляді дарунка, нараховані (виплачені, надані) платнику податку юридичною особою або фізичною особою-підприємцем, оподатковуються на загальних підставах, передбачених для оподаткування додаткового блага (ч. 2 п. 174.6 ст. 174 ПК України)³⁴⁵.

Перший з основних елементів податку на доходи фізичних осіб, отриманих в результаті прийняття дарунків є платники – фізичні особи-резиденти, які отримують доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи, фізичні особи-нерезиденти, яка отримують доходи з джерела їх походження в Україні та податковий агент³⁴⁶.

³⁴³Податковий кодекс України : Закон України від 08.04.2011. *Відомості Верховної Ради України* (пп.164.2.10, пп. «е» п. 164.2.17, пп. 164.2.20 п. 164.2 ст. 164). 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

³⁴⁴Там само.

³⁴⁵Там само.

³⁴⁶Там само.

Платниками податку на доходи фізичних осіб від отримання дарунку є фізичні особи, які отримали право власності на майно чи майнові права внаслідок його дарування³⁴⁷.

Переліку об'єктів майна чи майнових прав, перехід права власності на які підлягає оподаткуванню при його даруванні закріплюється у ст. 174.1 ПК України.

До них відносяться:

- а) об'єкти нерухомості;
- б) об'єкти рухомого майна, зокрема: предмети антикваріату або витвори мистецтва; природні дорогоцінні каміння чи дорогоцінні метали, прикраси з використанням дорогоцінних металів та/або природного дорогоцінного каміння; будь-які транспортні засоби та приладдя до них; інші види рухомого майна;
- в) об'єкти комерційної власності, а саме: цінні папери (крім депозитного (ощадного), іпотечного сертифіката), корпоративні права, власність на об'єкти бізнесу як такі, тобто власність на цілісні майнові комплекси, інтелектуальна (промислова) власність або право на отримання доходу від неї, майнові та немайнові права;
- г) суми страхового відшкодування (страхових виплат) за страховими договорами, а також суми, що зберігаються відповідно на пенсійному депозитному рахунку, накопичувальному пенсійному рахунку, індивідуальному пенсійному рахунку спадкодавця – учасника накопичувальної системи пенсійного забезпечення;
- г) готівка або кошти, що зберігаються на рахунках спадкодавця, відкритих у банківських і небанківських фінансових установах, у тому числі депозитні (ощадні), іпотечні сертифікати, сертифікати фонду операцій з нерухомістю³⁴⁸.

³⁴⁷Рядінська В. О. Оподаткування доходу, отриманого фізичною особою в результаті прийняття спадщини: «за» чи «проти»? Наука і правоохорона. 2012. № 4. С. 172–177.

³⁴⁸Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

Аналіз норм статті 174.1 ПК України дає нам підстави стверджувати, що об'єкти оподаткування при отриманні дарунків частково співпадають з предметами подарунку³⁴⁹. Отже, у випадку отримання дозволеного дарунку працівниками прокуратури та поліції, необхідно врахувати вимоги податкового законодавства щодо їх оподаткування.

Ставки податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття дарунку, визначаються у п. 174.2 ст. 174 ПК України, де зазначається, що об'єкти дарування оподатковуються: за ставкою 0% (пп. 174.2.1 п. 174.2 ст. 174 ПК України), за ставкою в 5% (п. 174.2.2 ст. 174, п. 167.2 ст. 167 ПК України) та за ставкою в 18 % (п. 174.2.3 ст. 174, п. 167.1 ст. 167 ПК України)³⁵⁰.

Нульова ставка податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття дарунку встановлюється:

- 1) залежно від виду майна, що успадковується чи дарується (грошові заощадження, поміщені до 2 січня 1992 року до Ощадного банку СРСР та державного страхування СРСР, що діяли на території України, облігації Державної цільової безпроцентної позики 1990 року, облігації Державної внутрішньої виграшної позики 1982 року, державні казначейські зобов'язання СРСР, сертифікати Ощадного банку СРСР, грошові заощадження громадян України, поміщені в установи Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху протягом 1992-1994 років, погашення яких не відбулося);
- 2) залежно від особи, що приймає спадок чи дарунок (члени сім'ї спадкодавця першого та другого ступенів споріднення);
- 3) залежно як від особи, що отримує спадок або дарунок, так і від об'єкту, який вона отримує (особи, які є інвалідами I групи, мають статус дитини-сироти, або дитини, позбавленої батьківського піклування, якщо вони отримують у спадщину (дарунок) об'єкти нерухомого та нерухомого майна і готівку або кошти, що зберіга-

³⁴⁹Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

³⁵⁰Там само.

ються на рахунках спадкодавця, відкритих у банківських і небанківських фінансових установах, особи, які мають статус дитини-інваліда, якщо вони отримують у спадщину (дарунок) об'єкти нерухомого та визначені об'єкти рухомого майна) (пункти «а», «б», «в» пп.174.2.1 п. 174.2 ст. 174 ПК України)³⁵¹.

У цьому переліку особливої уваги привертає отримання дарунку від членів сім'ї, оскільки, як зазначалося раніше, дозволеними подарунками для спеціальних суб'єктів, якими є працівники прокуратури та поліції, є дарунки, що отримуються ними від близьких осіб.

Відповідно до пп. 14.1.263 п. 14.1 ст. 14 ПК України членами сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення для цілей оподаткування вважаються її батьки, її чоловік або дружина, діти такої фізичної особи, у тому числі усиновлені, а другого ступеня споріднення – рідні брати та сестри, її баба та дід з боку матері і з боку батька, онуки³⁵².

Порівняння членів сім'ї фізичної особи першого та другого ступеня споріднення, визначених ПК України та близьких осіб, визначених Законом № 1700-VII переконує, що всі близькі особи є членами сім'ї фізичної особи першого та другого ступеня споріднення (див. табл. 1), а отже оподаткування дарунків від них здійснюється за ставкою 0%.

Таблиця 1

Члени сім'ї фізичної особи першого та другого ступеня споріднення, визначених у пп. 14.1.263 п. 14.1 ст. 14 ПК України	Близькі особи, визначені у ст. 1 Закону № 1700-VII
1	2
членами сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення для цілей розділу IV цього Кодексу вважаються її батьки, її чоловік або дружина, діти такої фізичної особи, у тому числі усиновлені;	члени сім'ї суб'єкта, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба,

³⁵¹ Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

³⁵² Там само.

Продовження таблиці 1

1	2
членами сім'ї фізичної особи другого ступеня споріднення для цілей розділу IV цього Кодексу вважаються її рідні брати та сестри, її баба та дід з боку матері і з боку батька, онуки	внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта

Ставка у 5% встановлюється залежно від ступеню спорідненості – її сплачують обдаровані, які не є членами сім'ї спадкодавця першого та другого ступеня споріднення при отриманні в дарунок будь-якого об'єкта (пп. 174.2.2 п. 174.2 ст. 174, п. 167.2 ст. 167 ПК України)³⁵³.

Ставка у 18% встановлюється для будь-якого об'єкта дарування, що отримується обдарованим від дарувальника-нерезидента та для будь-якого об'єкта дарування, що отримується обдарованим-нерезидентом від дарувальника-резидента (статті 174.2.3, 167.2 ПК України)³⁵⁴.

Наступним елементом податку є податковий період. Згідно ст. 33 ПК України податковим періодом визнається встановлений ПК України період часу (календарний рік, календарне півріччя, календарний квартал, календарний місяць, календарний день), з урахуванням якого відбувається обчислення та сплата окремих видів податків та зборів³⁵⁵. Податковим періодом податку на доходи фізичних осіб визнається місяць або рік. Враховуючи, що відповідно до п. 174.3 ст. 174 ПК України, дохід у вигляді вартості подарованого майна у межах, що підлягає оподаткуванню, зазначається у річній податковій декларації, то податковим періодом податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття дарунку, є рік.

³⁵³Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

³⁵⁴Там само.

³⁵⁵Там само.

Таблиця 2

Дарувальник	Ставки податку	Нормативне регулювання
Фізична особа – член сім'ї обдарованого I та II ступенів споріднення: (I – батьки, його чоловік або дружина, діти, у тому числі усиновлені, II – рідні брати, сестри, баба та дід з боку матері або батька, онуки)	ПДФО – 0 % військовий збір – 0 %	підпункт 14.1.263 пункту 14.1 статті 14 ПК України підпункт 174.2.1 пункту 174.2 статті 174 ПК України
Фізична особа, яка не є членом сім'ї обдарованого I та II ступенів споріднення	ПДФО – 5 % військовий збір – 1,5 %	пункт 167.2 статті 167, підпункт 174.2.2 пункту 174.2, пункт 174.6 статті 174 ПК України

Таблиця 3

Об'єкт дарування	Ставка податку	Нормативне регулювання
Вартість не перевищує 25 % розміру однієї мінімальної заробітної плати на 1 січня року звітного податкового року (за виключенням грошових коштів)	Не включається до оподаткованого доходу	Підпункт 165.1.39 пункту 165.1 статті 165 ПК України
грошові кошти	залежно від особи дарувальника	стаття 174 ПК України
легкові автомобілі, мотоцикли, мопеди	залежно від особи дарувальника	стаття 174 ПК України
безоплатне отримання послуг	ПДФО – 18 % військовий збір – 1,5 %	підпункт 164.2.20 пункту 164.2 статті 164 ПК України
інші доходи	ПДФО – 18 % військовий збір – 1,5 %	підпункт 164.2.20 пункту 164.2 статті 164 ПК України

Строк сплати податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття дарунку залежить від того, на кого законодавець покладає обов'язок з його сплати. Так, особами, відповідальними за сплату (перерахування) податку до бюджету є обдаровані, які отримали дарунк (п. 174.3 ст. 174 ПК України)³⁵⁶.

При цьому, законодавець розділяє платників за принципом резидентства, і виходячи з цього, встановлює строк та порядок сплати податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття дарунку. Так, для платників податку на доходи фізичних осіб, отримані в результаті прийняття дарунку-резидентів законодавець встановлює строк зі сплати цього податку раз на рік – при заповненні податкової декларації, а для нерезидентів – до нотаріального оформлення переходу права власності на дарунки (у випадках, якщо вони підлягають нотаріальному оформленню).

Строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку на доходи фізичних осіб, отриманих в результаті прийняття дарунку, залежить від строку та порядку його сплати – для обдарованих-резидентів звітністю про обчислення і сплату зазначеного податку є податкова декларація, яка подається в контролюючі органи відповідно з порядком, встановленим для подання таких декларацій, а для обдарованих-нерезидентів – документ про сплату таким спадкоємцем податку з вартості об'єкта дарування.

Форма податкової декларації та порядок її подачі визначені у наказі Міністерства фінансів України³⁵⁷.

Податкова декларація не подається у випадках одержання подарунка³⁵⁸:

- за нульовою ставкою оподаткування;

³⁵⁶Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

³⁵⁷Про затвердження форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи : Наказ Міністерства фінансів України від 02.10.2015 № 859. *Офіційний вісник України* від 17.11.2015. 2015. № 89. Стор. 102. Ст. 2987.

³⁵⁸Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (п. 179.2 ст. 179). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

- у розмірі, який не включається до бази оподаткування;
- сплати податку до нотаріального посвідчення договору дарування;
- від податкового агента (незалежно від виду та розміру нарахованого (виплаченого, наданого) доходу (через те, що податковий агент сплачує податок (збір) самостійно та виступає відповідальною особою)).

Переходячи до розгляду елементів податку на доходи фізичних осіб, отриманих в результаті прийняття дарунку від юридичної особи чи фізичною особою-підприємцем, нагадаємо, що відповідно до ч. 2 п. 174.6 ст. 174 ПК України, доходи у вигляді дарунка, нараховані (виплачені, надані) платнику податку юридичною особою або фізичною особою-підприємцем, оподатковуються на загальних підставах, передбачених для оподаткування додаткового блага³⁵⁹.

Згідно зі ст. 14.1.47 ПК України, додаткові блага – це кошти, матеріальні чи нематеріальні цінності, послуги, інші види доходу, що виплачуються (надаються) платнику податку податковим агентом, якщо такий дохід не є заробітною платою та не пов'язаний з виконанням обов'язків трудового найму або не є винагородою за цивільно-правовими договорами (угодами), укладеними з таким платником податку³⁶⁰. Оскільки ми розглядаємо елементи податку на доходи фізичних осіб у вигляді дарунка, нараховані (виплачені, надані) платнику податку юридичною особою або фізичною особою-підприємцем, то зазначимо, що загальні об'єкти оподаткування податком на доходи фізичних осіб – додаткові блага, визначені у пп. 164.2.17 п. 164.2 ст. 164 ПК України не потрібно розглядати, оскільки об'єктом податку на доходи фізичних осіб у вигляді дарунка, подарованого платнику податку юридичною особою або фізичною особою-підприємцем є майно чи майнові права, подаровані фізичній особі юридичною особою або фізичною особою-підприємцем.

³⁵⁹Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (п. 179.2 ст. 179). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112..

³⁶⁰Там само.

Дарунок може бути здійснений як у грошовій, так і у не грошовій формі. Відповідно до п. «е» пп. 164.2.17 п. 164.2 ст. 164 ПК України, якщо додаткові блага надаються у негрошовій формі, сума податку об'єкта оподаткування обчислюється за правилами, визначеними п. 164.5 ст. 164 ПК України, а саме: під час нарахування (надання) доходів у будь-якій негрошовій формі базою оподаткування є вартість такого доходу, розрахована за звичайними цінами, правила визначення яких встановлені згідно з ПК України, помножена на коефіцієнт, який обчислюється за такою формулою: $K = 100 : (100 - Sp)$, де K – коефіцієнт; Sp – ставка податку, встановлена для таких доходів на момент їх нарахування ³⁶¹. Тобто, оцінювання суб'єктами оціночної діяльності майна, що переходить у дарунок у негрошовій формі, непотрібно. Вартість дарунку, розрахована за звичайними цінами, правила визначення яких встановлені згідно з ПК України, помножена на коефіцієнт, який обчислюється за вищевказаною формулою є базою оподаткування податку на доходи фізичних осіб у вигляді дарунка, подарованого платнику податку юридичною особою або фізичною особою–підприємцем.

Відповідно до пп. 14.1.180 п. 14.1 ст. 14 ПК України, підприємство, що нараховує та виплачує заробітну плату працівнику та надає йому додаткові блага, є податковим агентом щодо податку на доходи фізичних осіб ³⁶². У пп. 186.1.1 п. 168.1 ст. 168 ПК України зазначається, що функції податкового агента, який нараховує (виплачує, надає) оподатковуваний доход на користь платника податку, полягають в утриманні податку із суми такого доходу за його рахунок, використовуючи ставку податку, визначену у ст. 167 ПК України ³⁶³.

Отже, платником податку на доходи фізичних осіб у вигляді дарунка, подарованого платнику податку юридичною особою або фізичною особою–підприємцем, є податковий агент, яким виступає

³⁶¹Про внесення змін до статті 3 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» щодо державного мита за видачу свідоцтва про право на спадщину : Закон від 05.03.2009 № 1110-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 31. Ст. 453.

³⁶²Податковий кодекс України : Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

³⁶³Там само

юридична особа або фізична особа-підприємець, що здійснює дарування на користь фізичної особи. При цьому, згідно з пп. 168.1.2 п. 168.1 ст. 168 ПК України, якщо оподатковуваний дохід надається у не грошовій формі з каси податкового агента, податок сплачується (перераховується) до бюджету протягом банківського дня, що настає за днем такого нарахування (виплати, надання)³⁶⁴. Тобто, як вірно визначає С.І. Ковач, положення ПК України не надають права вибору, а містять імперативну норму, відповідно до якої податкові агенти мають утримувати податок на доходи фізичних осіб за рахунок відповідного доходу та сплатити його у встановлені терміни до бюджету³⁶⁵.

Проте застосування цієї норми на практиці призводить до певних проблем. Так, у випадках, коли подарунок фізичній особі надається у негрошовій формі, то юридична особа або фізична особа-підприємець, які виступають податковими агентами, і, відповідно, мають обов'язок з утримання та сплати податку на доходи фізичних осіб у вигляді дарунка, подарованого ними фізичній особі, повинні запропонувати обдарованій фізичній особі внести податок, що підлягає утриманню, готівкою в їх касу чи на поточний рахунок, що в деяких випадках є проблематичним або взагалі неможливим. Вирішення цієї проблеми на практиці зазвичай досягається шляхом нарахування та сплати податку за рахунок юридичної особи або фізичної особи-підприємця, що є дарувальниками³⁶⁶.

Проте сплата юридичною особою або фізичною особою -підприємцем, що є дарувальниками, власних (не утриманих) коштів з наданих фізичним особам доходів має й певні податкові ризики, оскільки відповідно до пп. 164.2.17 п. 164.2 ст.164 ПК України не утримана, а перерахована за рахунок власних коштів юридичної особи або фізичної особи-

³⁶⁴Податковий кодекс України : Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

³⁶⁵Ковач С. І. Доходи фізичних осіб у вигляді додаткового блага: оподаткування, облік та звітність. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2016. № 4. С. 24-32.

³⁶⁶Петрова С. Подарунки та податки. URL : http://www.nky.com.ua/NalogKod/Kod4/Cons/C180512_7.htm (дата звернення: 17.07.2019).

підприємця сума податку на доходи фізичних осіб може бути розцінена як додаткове благо, надане такій фізичній особі, з відповідним оподаткуванням.

Саме таку позицію підтримує Державна фіскальна служба України – у своєму Листі № 23653/6/99-99-13-02-03-15 від 03.11.2016 вона зазначає: «разом з тим, якщо податковий агент приймає рішення щодо проведення нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб із зазначеного доходу за рахунок власних коштів, то сума коштів у розмірі не утриманого податку, є доходом у вигляді додаткового блага та оподатковується податком на доходи фізичних осіб на загальних підставах»³⁶⁷.

При цьому, до податкових агентів, які не виконують норми податкового законодавства, застосовується адміністративна відповідальність – відповідно до ст. 163 прим. 4 Кодексу про адміністративні правопорушення, «неутримання або неперерахування до бюджету сум податку на доходи фізичних осіб при виплаті фізичній особі доходів, перерахування податку на доходи фізичних осіб за рахунок коштів підприємств, установ і організацій (крім випадків, коли таке перерахування дозволено законодавством), неповідомлення або несвоєчасне повідомлення державним податковим інспекціям за встановленою формою відомостей про доходи громадян, тягне за собою попередження або накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій, а також на громадян – суб'єктів підприємницької діяльності у розмірі від двох до трьох неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за те ж порушення, тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ і організацій, а також на громадян – суб'єктів підприємницької діяльності у розмірі від трьох до п'яти неоподат-

³⁶⁷Лист ДФСУ від 03.11.2016 № 23653/6/99-99-13-02-03-15. URL : <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/70250.html> (дата звернення: 02.09.2017).

ковуваних мінімумів доходів громадян»³⁶⁸. Тому, як вірно підкреслює С.І. Ковач, юридичні особи або фізичні особи-підприємці, що є дарувальниками, мають діяти (або хоча б намагатись діяти) в межах чинного законодавства і утримувати податок на доходи фізичних осіб у вигляді дарунка, подарованого фізичній особі юридичною особою або фізичною особою-підприємцем (у вигляді додаткового блага) за рахунок фізичної особи – платника податків, а якщо таке неможливо – виконувати свої обов'язки податкових агентів за власний рахунок з відповідними податковими ризиками ³⁶⁹.

³⁶⁸Кодекс про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/print1480270217794184> (дата звернення: 20.09.2019).

³⁶⁹Ковач С. І. Доходи фізичних осіб у вигляді додаткового блага: оподаткування, облік та звітність. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2016. № 4. С. 24–32.

РОЗДІЛ 6

Відповідальність за порушення заборон та обмежень щодо одержання подарунків

Відповідальність за порушення заборон та обмежень щодо одержання подарунків доцільно розглянути за табл. 1

За даними Моніторингового звіту щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року)³⁷⁰, кількість і, відповідно, співвідношення справ, направлених за кожною зі статей, передбачених главою 13-А КУпАП, істотно відрізняється. Так, якщо питома вага справ за ст. 172-7 КУпАП у загальному масиві протоколів, направлених до суду НАЗК, становить більше 74%, то за ст. 172-6 КУпАП – близько 22%, а за ст. 172-5 КУпАП – тільки 1,2%.

Підставами для звільнення від кримінальної відповідальності (за статтею 212 КК України) є сплата особою податків до моменту притягнення до кримінальної відповідальності, а також відшкодування особою шкоди, завданої державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня) (ч. 4 ст. 212³⁷¹).

Звертаємо увагу, що визнання судом особи винутою у вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією, але звільнення від

³⁷⁰Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року). URL : http://pravo.org.ua/img/books/files/1531464560dudorov_nazk_report.pdf. (дата звернення : 01.08.2019).

³⁷¹Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20170101#n1070> (дата звернення : 01.10.2019).

Таблиця 1

Вид відповідальності	Склад порушення	Норма законодавства, якою встановлено відповідальність	Стягнення
1	2	3	4
Адміністративна	порушення встановлених обмежень щодо одержання подарунків, передбачених у статті 23 Закону	частина перша статті 172 ^а КУпАП.	штраф від 100 до 200 НМДГ з конфіскацією такого подарунка
	вчинення правопорушення особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж саме порушення	частина друга статті 172 ^а КУпАП	штраф від 200 до 400 НМДГ з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на 1 рік
	неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про суттєві зміни у майновому стані	частина друга статті 172 ^а КУпАП	штраф від 100 до 200 НМДГ
	вчинення правопорушення особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж саме порушення	частина третя статті 172 ^а КУпАП	штраф від 100 до 300 НМДГ з конфіскацією доходу та позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік
	подання завідомо недостовірних відомостей у декларації (відповідальність настає у випадку якщо такі відомості відносяться від достовірних на суму від 100 до 250 ПМ для працевздатних осіб)	частина четверта статті 172 ^а КУпАП	штраф від 1 000 до 2 500 НМДГ
рішення, прийняте посадовою чи службовою особою органу прокуратури на користь особи від якої нею або близькими особами прийнято подарунків, вважається таким, що прийняте в умовах реального конфлікту інтересів (частина четверта статті 23 Закону)	частина друга статті 172 ^а КУпАП	штраф у розмірі від 200 до 400 НМДГ. Крім того, таке рішення підлягає скасуванням уповноваженою особою, або може бути визнано незаконним в судовому порядку за заявою заінтересованої особи (стаття 67 Закону).	

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Кримінальна	ухилення від сплати податків у значних розмірах (які в 1 000 і більше разів перевищують установлений законодавством НМДГ), у тому числі внаслідок одержання подарунка	частина 1 статті 212 КК України.	штраф від 1 000 до 2 000 НМДГ або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
	ухилення від сплати податків у великих розмірах (які в 3 000 і більше разів перевищують установлений законодавством НМДГ)	частина друга статті 212 КК України	штраф від 2 000 до 3 000 НМДГ з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
	ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах (суми податків, зборів, інших обов'язкових платежів, які в 5 000 і більше разів перевищують установленний законодавством НМДГ)	частина третя статті 212 КК України	штраф від 15 000 до 25 000 НМДГ з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років з конфіскацією майна
	подання завідомо недостовірних відомостей у декларації (відповідальність настає у випадку якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 ПМ для працездатних осіб).	стаття 366 ¹ КК України	штраф від 2 500 до 3 000 НМДГ або громадські роботи на строк від 150 до 240 годин, або позбавлення волі на строк до 2 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років
	набуття у власність активів* у значному розмірі (якщо їх розмір (вартість) перевищує 1 000 НМДГ), законність підстав набуття яких не підтверджено доказами або передача таких активів будь-якій іншій особі	частина 2 статті 368 ² КК України	позбавлення волі на строк від 2 до 5 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років з конфіскацією майна
	вчинення цього ж злочину (поп. пункт) особою, яка займає особливо відповідальне становище – Генеральний прокурор, його перший заступник і заступники, Міністр	частина 3 статті 368 ² КК України	позбавлення волі на строк від 5 до 10 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років з конфіскацією майна

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
<p>Дисциплінарна</p>	<p>порушення обмеження щодо одержання подарунка</p>	<p>пункт 5 частини першої статті 43, стаття 49 «Про прокуратуру»</p>	<p>1) догана; 2) заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду (крім Генерального прокурора); 3) звільнення з посади в органах прокуратури.</p>
<p>Дисциплінарна</p>	<p>порушення обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, вчинення дій, що підривають авторитет поліції</p>	<p>частина 1 статті 12 частини 3 статті 13 Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII</p>	<p>1) зауваження; 2) догана; 3) суворого догана; 4) попередження про неповну службу відповідність; 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь; 6) звільнення з посади; 7) звільнення із служби в поліції</p>

відповідальності з підстав, визначених законом, не виключає можливості притягнення її до дисциплінарної відповідальності³⁷².

Відповідно до ч. 2 ст. 147 Кодексу законів про працю для окремих категорій працівників можуть застосовуватися додаткові види дисциплінарної відповідальності (т. зв. спеціальний вид дисциплінарної відповідальності), передбачені індивідуальними для певної сфери законами, статутами і положеннями про дисципліну. Така норма стосується, зокрема, державних службовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ тощо.

Так, порушення вимог, заборон та обмежень, встановлених Законом, віднесено до дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності (п. 2 розділу 1³⁷³). У цьому зв'язку, незалежно від того, чи складався уповноваженою особою протокол про адміністративне правопорушення за статтею 172⁵ КУпАП, порушення обмеження щодо одержання подарунка є підставою для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності, з посиланням на пункт 5 частини першої статті 43 Закону України «Про прокуратуру». Притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності не виключає можливості притягнення його до адміністративної чи кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом³⁷⁴.

Потрібно також пам'ятати, що притягнення прокурора, слідчого до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане

³⁷²Рішення Верховного Суду від 12.03.2018р. у справі №П/9901/298/18800/578/17 за позовом прокурора відділу Генеральної прокуратури України до КДКП про визнання незаконним і скасування рішення КДКП «Про накладення дисциплінарного стягнення». URL : <file:///C:/Documents%20and%20Settings/kobec/Мои%20документы/Downloads/Рекомендації%20щодо%20подарунків%20друковане%20видання%2007%2011%2018.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

³⁷³Порядок організації роботи з питань внутрішньої безпеки в органах прокуратури України. Наказ Генерального прокурора України від 13.04.2017 № 111 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 16.05.2017 № 623/30491). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0623-17>. (дата звернення : 01.08.2019).

³⁷⁴Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18> (дата звернення : 01.10.2019).

з корупцією, є підставою для звільнення, припинення повноважень на посаді (ч. 1 ст. 51 Закону³⁷⁵).

Набрання законної сили рішенням суду у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, стосовно державного службовця є підставою для припинення державної служби та обмеження права на неї ще протягом 3 років (ст. 19, 83 Закону³⁷⁶).

Відомості про осіб, яких притягнуто до дисциплінарної, адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Поліцейських, яких в установленому порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або цивільно-правової відповідальності, одночасно може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності (ч. 3 ст. 11 Дисциплінарного статуту³⁷⁷).

Дисциплінарним проступком визнається протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, **порушенні обмежень** та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції (ч. 1 ст. 12 Дисциплінарного статуту³⁷⁸).

Дисциплінарне стягнення є засобом підтримання службової дисципліни, що застосовується за вчинення дисциплінарного проступку з метою виховання поліцейського, який його вчинив, для безумовного дотримання службової дисципліни, а також з метою запобігання вчиненню нових дисциплінарних проступків (ст. 13 Дисциплінарного статуту³⁷⁹).

³⁷⁵Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18> (дата звернення : 01.10.2019).

³⁷⁶Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19>. (дата звернення : 01.11.2019).

³⁷⁷Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>. (дата звернення : 01.08.2019).

³⁷⁸Там само.

³⁷⁹Там само.

До поліцейських можуть застосовуватися такі види дисциплінарних стягнень:

- 1) зауваження;
- 2) догана;
- 3) сувора догана;
- 4) попередження про неповну службову відповідність;
- 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь;
- 6) звільнення з посади;
- 7) звільнення із служби в поліції.

На державних службовців поширюються обмеження, передбачені Законом України «Про запобігання корупції». Якщо порушення обмежень, встановлених Законом України «Про запобігання корупції», віднести до дій, що шкодять авторитету державної служби (п. 4 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу»), то до посадових/службових осіб та державних службовців Національної поліції України і органів прокуратури України може бути застосовано дисциплінарну відповідальність у вигляді догани (ч. 5 ст. 32 Закону ³⁸⁰).

При вчиненні систематично (повторно протягом року) дисциплінарного проступку, передбаченого п. 4 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу», суб'єкт призначення або керівник державної служби може попередити такого державного службовця про неповну службову відповідність (п. 3 ст. 66 Закону ³⁸¹).

Масюта Т.Р. у своїй науковій роботі ³⁸² звертає увагу на те, що аналіз офіційних даних щодо кількості протиправних діянь, оформлених уповноваженими суб'єктами протидії корупції в Україні, а також даних ЄДРСР України свідчать про те, що кількість складених протоколів перевищує майже утричі кількість підсумкових документів щодо при-

³⁸⁰Про державну службу : Закон від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19>. (дата звернення : 01.11.2019).

³⁸¹Там само.

³⁸²Масюта Т.Р. Обмеження щодо одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та особами, які прирівнюються до них». С. 21–22. URL : www.lf-znu.zp.ua/docs/roboti/12.doc. (дата звернення: 20.11.2019).

тягнення винних осіб до відповідальності (вироків, постанов про притягнення до адміністративної відповідальності), що, на його думку, зумовлене, перш за все, особливостями фіксування можливих протиправних діянь і різним тлумаченням оціночних понять, наявністю прогалин щодо переліку можливих зовнішніх форм виразу гостинності, недооформленням (неправильним оформленням) протоколів про правопорушення, пов'язані з корупцією, неправильною попередньою кваліфікацією протиправних діянь тощо. Втім, превалюючими є тенденції фіксації саме протиправних діянь, пов'язаних із корупцією, із неправильним з'ясуванням спеціального статусу особи (відсутністю суб'єкта), із визначенням відповідності подарунків вартісним ознакам (особливо, якщо вони надходять з одного джерела протягом року неодноразово), із неточним з'ясуванням ознак «опосередкованих» подарунків тощо.

Стосовно ж порушення вимог, передбачених ст. 24 Закону, слід зазначити, що відповідальність настає або ж за ст. 172-7 КпАП України «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» або ст. 172-9 КпАП України «Невжиття заходів щодо протидії корупції». При цьому типовими є порушення вимог щодо відмови від подарунку, несвоєчасного повідомлення про одержання подарунку, його виявлення у службовому приміщенні або за місцем проживання, незалучення свідків, а також невжиття безпосередніми керівниками адекватних заходів реагування на повідомлення підлеглих щодо отримання подарунку.

Автор наукової роботи зазначає, що за узагальненими матеріалами правозастосування можна з упевненістю стверджувати: кількість осіб, які притягаються до відповідальності, не повною мірою узгоджується із кількістю правопорушень, які фіксуються суб'єктами протидії корупції, що зумовлене, перш за все, недоліками нормативного визначення обмежень щодо одержання подарунків та правил поведження із ними. Види і розміри стягнень, передбачених за вчинення таких діянь, не повною мірою узгоджуються із ступенями шкідливості адміністративних правопорушень, забезпечують реалізацію завдань і функцій адміністративних стягнень. Як зазначає цей же автор, цілком можливим і доцільним є посилення карального елементу адміністративної відпо-

відальності у частині збільшення розмірів штрафів (принаймні втричі) й запровадження в якості альтернативного стягнення позбавлення права займатися певною службовою діяльністю, тим самим забезпечивши узгодження ступеня вчиненого правопорушення з видом і розміром стягнення. У цьому аспекті цілком можливим є запозичення позитивного досвіду зарубіжних країн у частині розширення сфери застосування позбавлення права займатися службовою діяльністю (Італія, Іспанія та ін.) та пише про можливість внесення відповідних змін до ст. 172-5, 172-7, 172-9 КпАП України.

Ще одна думка, яка заслуговує на увагу та підтримку, викладена С. Рощупкіним³⁸³, що «Який би предмет не став об'єктом дарування, для притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення обмежень до одержання дарунка, слід обов'язково встановити причинно-наслідковий зв'язок між дарунком і впливом його отримання на подальше вчинення або невчинення дій чи рішень на користь дарувальника (третьої особи). Існує досить тонка межа, за якої дарунок стає підставою для притягнення особи до певного виду відповідальності, тому під час прийняття рішення потрібно ретельно проаналізувати сукупність доказів, які підтверджують наявність юридичного складу, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків».

Саме так обґрунтовують суди відсутність у діях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, складу правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП та закривають провадження у справі. Так, у постанові Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 29 січня 2019 р. у справі 175/228/19 вказано, що, виходячи із диспозиції ст. 172-5 КУпАП, з об'єктивної сторони правопорушення становлять діяння у виді одержання у власність речей або майнових прав з порушенням вимог Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, таке порушення, матиме місце у разі одержання подарунку в зв'язку з виконанням особою функцій держави або

³⁸³Рощупкін С. В. Актуальні питання обмеження щодо одержання подарунків. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 2 (16). С. 224–235

органів місцевого самоврядування, тобто обумовлюється службовим становищем одержувача, посадою, яку він обіймає.

Пов'язаними із виконанням службових обов'язків є подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздальгідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб.

Таким чином, для наявності корупційного правопорушення має бути встановлений зв'язок між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка. Якщо такий зв'язок у конкретному випадку не встановлено, відповідальність за ст. 172-5 КУАП виключається³⁸⁴.

Аналогічна аргументація міститься і в багатьох інших рішеннях судів. Зокрема, це постанова Галицького районного суду м. Львова від 13 березня 2019 р. у справі № 461/1356/19³⁸⁵, постанова Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 06 червня 2019 р. у справі № 185/4680/19³⁸⁶

Вважаємо, що вказана вище аргументація судів є об'єктивною та такою, що впливає з положень Закону України «Про запобігання корупції» у частині визначення поняття «подарунок» та встановлення обмежень щодо одержання подарунків. Системний аналіз відповідних норм дає підстави зробити висновок, що «особисті» подарунки, які даруються близькими особами, належать до дозволених та виокремленні від «корупційних» подарунків. Це, на нашу думку, означає, що отримання подарунка утворює об'єктивну сторону складу правопору-

³⁸⁴Постанова Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 29.01.2019 у справі № 175/228/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79491860> (дата звернення: 19.11.2019).

³⁸⁵Постанова Галицького районного суду м. Львова від 13.03.2019 у справі № 461/1356/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80432416> (дата звернення: 19.11.2019).

³⁸⁶Постанова Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 06.06.2019 у справі № 185/4680/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82238261> (дата звернення: 19.11.2019).

шення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, у випадку, коли одержання подарунку нерозривно пов'язано з можливістю того, хто отримав такий подарунок, надати певні блага дарувальнику у зв'язку із здійсненням діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Вагомим аргументом на користь притягнення особи до адміністративної відповідальності за одержання дарунків слугує:

1) встановлення причинно-наслідкового зв'язку між фактом одержання дарунка та використанням власних службових повноважень на користь дарувальника чи третіх осіб з боку останнього;

2) отримання подарунка на безоплатній основі або за ціною, нижчою мінімальної ринкової;

3) ідеться про перевищення одного ПМ для працевдатних осіб, встановленого на день прийняття подарунка одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує два прожиткових мінімуми, встановлених для працевдатної особи на 1 січня того року, у якому прийнято подарунки.

Наведені факти та аргументи дозволяють підтримати думку про те, що антикорупційне законодавство потребує системних змін в частині чіткого визначення юридичного складу правопорушення, передбаченого ст. 172⁵ КУпАП, та визначення чітких обмежень щодо одержання подарунків під час виконання посадовими особами своїх адміністративно-господарських та організаційно-розпорядчих функцій. Крім того, можливість декларування подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, сприяє маскуванню отримуваної неправомірної вигоди та уникненню від кримінальної відповідальності за її отримання (ст. 368 Кримінального кодексу України), що не дозволяє говорити про наявність в Україні ефективного антикорупційного законодавства. У цьому зв'язку вбачається за доцільну заборонна (замість обмежувальної) правова модель урегулювання відносин щодо подарунків для публічних службовців, з метою забезпечення реалізації реальних запобіжних заходів у сфері попередження корупційних ризиків та досягнення ефективних результатів у сфері боротьби з корупцією.

РОЗДІЛ 7

Міжнародні стандарти обмеження одержання подарунків

7.1. Міжнародно-правові основи обмеження одержання подарунків

Корупція ніколи не була проблемою окремої держави, вона є міжнародною загрозою, що становить небезпеку для всіх країн. Уряди більшості країн світу здійснюють значні зусилля для мінімізації наслідків корупції, однак вони прекрасно усвідомлюють, що рівень корупції неможливо зменшити тільки шляхом застосування внутрішньополітичних заходів. Для цього необхідна тісна співпраця на міжнародному рівні, що включає в себе цілий ряд напрямків до яких відносять:

- прийняття і ратифікацію міжнародних нормативних правових актів з питань боротьби з корупцією;
- сприяння реалізації міжнародних антикорупційних програм;
- обмін досвідом між органами державної влади різних країн, уповноважених на боротьбу з корупцією;
- створення і підтримка міжнародних громадських організацій, що пропагують протидію корупції;
- інформаційний супровід антикорупційної політики в державі з метою поліпшення її міжнародному рівні тощо.³⁸⁷

Запобігання та протидія корупційним проявам у демократичних державах здійснюється виключно у правовій площині за допомогою законних форм та методів роботи. З цією метою формується відповід-

³⁸⁷Поляков М. М. Применение основных положений Конвенции ООН против коррупции в органах государственного управления Российской Федерации. *Известия ТулГУ. Экономические и юридические науки*. 2012. № 3-2. С. 107–108.

ний механізм, який охоплює комплекс заходів правового, організаційного, кадрового та профілактичного характеру.

Міжнародне співтовариство і уряди багатьох країн давно визнали, що корупція завдає значної та непоправної матеріальної, політичної, моральної шкоди суспільству, а корупціонери є більш професійно підготовленими і гнучкими у порівнянні із законослухняним працівником. У зв'язку з цим вони приділяють підвищену увагу до питань боротьби з корупцією, розуміючи, що перемогти її можна тільки при наявності твердої політичної волі та масштабних системних заходів³⁸⁸.

Багатовікове існування корупції у світі зумовило необхідність формування на міжнародному рівні дієвої системи запобігання та протидії корупційним проявам, у тому числі стосовно неправомірного надання/отримання чиновниками подарунків у зв'язку з виконанням ними своїх функцій.

Вважається, що одним із перших міжнародних антикорупційних актів стала Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3514 (XXX) від 15 грудня 1975 року, в якій засуджуються всі види корупції, **включаючи хабарництво**, що практикуються транснаціональними та іншими корпораціями, їх посередниками та іншими причетними до цього сторонами в порушення законів та правил приймаючих країн. Уряди країн світу закликано вжити на національному рівні всіх необхідних заходів, включаючи законодавчих, для запобігання корупції та протидії корупціонерам. У цій резолюції державам рекомендовано здійснювати збір інформації про корупцію, а також про антикорупційні заходи, які вживаються, і обмінюватися цією інформацією на двосторонній та багатосторонній основі.³⁸⁹

У грудні 1979 року Генеральна Асамблея ООН затвердила Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, в якому наголо-

³⁸⁸ Охотский И.Е. *Международные правовые стандарты противодействия коррупции: и возможности его применения в России*. 2012. Выпуск 11. URL : <http://ego.uapa.ru/ru/authors/1445/> (дата звернення : 22.09.2019).

³⁸⁹ Меры против коррупции, практикуемой транснациональными и другими корпорациями, их посредниками и другими причастными к этому сторонами. URL : <https://undocs.org/ru/A/RES/3514%28XXX%29>. (дата звернення : 01.10.2019).

шується на тому, що зазначені особи зобов'язані не тільки не вчиняти жодних корупційних дій, але й всіляко перешкоджати і боротися з ними (стаття 7).

У коментарі до цієї норми, вказано, що «а) будь-який акт корупції, як і будь-яке інше зловживання владою, несумісні зі службовим статусом посадової особи з підтримання правопорядку. До будь-якої посадової особи, яка здійснило акт корупції, закон повинен застосовуватися в повній мірі, оскільки уряди не можуть очікувати від громадян дотримання ними правопорядку, якщо вони не можуть або не хочуть забезпечувати дотримання законності їх власними посадовими особами і в рамках їх власних установ. б) Хоча поняття корупції має визначатися відповідно до національного права, слід розуміти, що воно охоплює вчинення або не вчинення будь-яких дій при виконанні обов'язків або через ці обов'язки в результаті вимагання та прийняття подарунків, обіцянок або стимулів або їх незаконне отримання кожного разу, коли має місце така дія або бездіяльність. с) Вираз «акт корупції» слід розуміти як такий, що охоплює спробу підкупу»³⁹⁰.

Економічна та Соціальна Рада ООН у 1990 році розробила Рекомендації щодо міжнародного співробітництва у сфері попередження злочинності та кримінального правосуддя, в яких зазначила, що корупція серед державних посадових осіб може звести нанівець потенціально ефективність усіх видів урядових програм, утруднити розвиток та створити загрозу для окремих осіб та груп осіб. У зв'язку з цим державам рекомендовано:

- а) розглянути адекватність свого кримінального законодавства, включаючи процесуальні норми, з тим, **щоб реагувати на всі види корупції та відповідні дії, що сприяють або підтримують корупцію**, які забезпечать належне стримування;
- б) розробити адміністративні механізми і механізми регулювання для попередження корупції або зловживання владою;

³⁹⁰Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_282. (дата звернення : 03.09.2019).

- в) встановити процедури виявлення, розслідування та осудження корумпованих посадових осіб;
- г) розробити правові положення стосовно конфіскації засобів та майна, придбаних у результаті корупції;
- г) застосувати економічні санкції до підприємств, причетних до корупції³⁹¹.

Під час восьмого конгресу ООН з попередження злочинності та поведіння з правопорушниками, що відбувався в м. Гавана (Республіка Куба), було ухвалено «Практичні заходи боротьби з корупцією», в яких вказано, що необхідно передумовою будь-якої ефективної кампанії по боротьбі з корупцією є адекватний комплекс законодавчих норм, що забороняють такі форми неправомірної поведінки посадових осіб, які спричиняють найбільшу шкоду доброчесному уряду та громадянам (пункт 5); Зловживання посадовим становищем з метою неправомірного одержання окремих переваг може включати будь-яке заплановане, передбачуване, необхідне або успішне отримання пільг в результаті необґрунтованого використання офіційного статусу. Корумпована посадова особа може домагатися статевої близькості або отримання грошей, подарунків, привілеїв або прибуткових умов щодо підприємницької діяльності в обмін на виконання або невиконання будь-яких офіційних дій; невинуваті переваги, які одержуються посадовою особою для її особистої користі, спричиняють шкоду моралі в державі і підривають довіру громадян до уряду (пункт 7); більшість громадян можуть піддаватися корупції на низькому рівні, **що зв'язано, наприклад, з «підмазуванням» посадових осіб для прискорення прийняття дій, підношеннями за вибачення порушення, підозрілими проявами матеріального добробуту** низькооплачуваної посадової особи (пункт 19); службовці повинні служити на благо суспільства, а не вдаватися до нескінченних зволікань, і діставати для себе користь, **провокуючи людей на підношення** тільки за те, щоб було зроблене те, що входить

³⁹¹Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_785/sp:max20. (дата звернення : 03.09.2019).

в обов'язки даного службовця; врешті, професіоналізму уряду слід розглядати як прагнення виправдати довіру суспільства, ставлячи інтереси громадян і уряду вище особистих інтересів; вірність цьому принципу знімала б гостроту конфліктів інтересів, обмежувала б фаворитизм, **підношення подарунків**, сімейність, які викликають недовіру до уряду у багатьох країнах (пункт 41).

Важливим міжнародним актом з питань запобігання та протидії корупції є Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН у 1996 році. У цьому кодексі зазначено, що державні посадові особи не використовують своє офіційне становище для невинуватеного здобування особистої користі або особистої та фінансової користі для своїх сімей (пункт 4); державні посадові особи сповіщають про ділові, комерційні або фінансові інтереси та про діяльність, яка здійснюється з метою отримання фінансового прибутку, які можуть привести до можливої колізії інтересів (пункт 5); **державні посадові особи не домагаються і не отримують, прямо або опосередковано, будь-яких подарунків або інших знаків уваги, які можуть впливати на виконання ними своїх функцій, здійснення своїх обов'язків і прийняття рішень** (пункт 9)³⁹².

У Декларації ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних операціях» звертається увага на те, що хабарництво може включати, зокрема, такі елементи:

- a) **пропозицію, обіцянку або передачу будь-яких виплат, подарунків або інших благ**, прямо або побічно, будь-якою приватною або державною корпорацією, в тому числі транснаціональною корпорацією, окремою особою якої-небудь держави будь-якій державній посадовій особі або обраному представникові іншої країни як неправомірної винагороди за виконання або утримання від виконання цією посадовою особою або представником своїх обов'язків у зв'язку з тією чи іншою міжнародною комерційною операцією;

³⁹²Боротьба с коррупцией. URL : <https://undocs.org/ru/A/RES/51/59> (дата звернення : 03.09.2019).

- б) **вимога, прийняття або отримання, прямо або опосередковано, будь-якою посадовою особою або обраним представником будь-якої держави виплат, подарунків або інших благ у будь-якій приватній або державній корпорації, в тому числі транснаціональній корпорації, або окремої особи з іншої країни як неправомірної винагороди за виконання або утримання від виконання цією посадовою особою або представником своїх обов'язків у зв'язку з тією чи іншою міжнародною комерційною операцією (пункт 3)³⁹³.**

Організація економічного співробітництва та розвитку у 1997 році прийняла Конвенцію з боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав у разі проведення міжнародних ділових операцій, в якій на міжнародному рівні фактично криміналізувала підкуп посадових осіб іноземних держав.

Відповідно до її частини першої статті 1 «Кожна Сторона вживатиме всіх необхідних заходів для того, щоб встановити, що відповідно до національного законодавства свідома пропозиція, обіцянка або надання прямо або через посередників будь-яких матеріальних, грошових чи інших переваг з боку будь-якої юридичної або фізичної особи на користь посадових осіб іноземних держав, або для таких посадових осіб, або для третіх осіб в обмін на певні дії або бездіяльність цієї посадової особи в зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків з метою отримання або збереження ділової вигоди, а також отримання неналежних переваг при здійсненні міжнародних ділових операцій утворює склад кримінально-караного злочину».

Вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що в офіційних коментарях до цієї статті вказано, що «Дрібні заохочувальні платежі не відносяться до категорії платежів, що здійснюються з метою «отримання або збереження бізнесу чи інших неналежних переваг» в контексті п. 1 і, відповідно, теж не відносяться до категорії злочину. Такі платежі, які здійснюються в деяких країнах для того, щоб стимулювати виконання

³⁹³ Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_369. (дата звернення : 03.09.2019).

своїх функцій посадовими особами, таких як, наприклад, видача ліцензій або дозволів, як правило, є незаконними в цій іноземній державі. Інші країни можуть і повинні прагнути усунути це аморальне явище, використовуючи такі засоби як надання підтримки програмам ефективного адміністративного і корпоративного управління. Разом з тим криміналізація такої поведінки іншими країнами не представляється ефективним або практичним додатковим підходом»³⁹⁴.

У 2003 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила Конвенцію проти корупції, яка містить дієві універсальні механізми запобігання та протидії корупції як на національному, так і міжнародному рівнях. Державам рекомендовано на базі основоположних принципів свого внутрішнього права **створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи, які сприяють прозорості й запобігають виникненню конфлікту інтересів** (стаття 7).

У цій конвенції вказано, що кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання кримінально караними наступних діянь, якщо вони вчинені умисно:

- 1) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх службових обов'язків; вимагання або прийняття державною посадовою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх посадових обов'язків (стаття 15);
- 2) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі чи будь-якій іншій особі, особисто або через посередників, будь-

³⁹⁴ Конвенція з боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав у разі проведення міжнародних ділових операцій. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/998_154. (дата звернення: 02.09.2019).

якої неправомірної переваги, щоб ця посадова особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації чи державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги для ініціатора таких дій чи будь-якої іншої особи; вимагання або прийняття державною посадовою особою чи будь-якою іншою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої себе чи для іншої особи, щоб ця особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації або державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги (стаття 18);

- 3) обіцянка, пропозиція або надання, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка керує роботою організації приватного сектора або працює, на будь-якій посаді, у такій організації, для такої особи чи іншої особи, щоб ця особа вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій; вимагання або прийняття, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги будь-якою особою, яка керує роботою організації приватного сектора або працює на будь-якій посаді, у такій організації, для такої особи чи іншої особи, щоб ця особа вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій (стаття 21)³⁹⁵.

На теренах Європи також ухвалено низку міжнародних актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції. Так, Комітет Міністрів Ради Європи у 1997 році затвердив 20 керівних принципів боротьби з корупцією, до яких належить, зокрема, гарантування криміналізації національної та міжнародної корупції; забезпечення заходів для конфіскації і позбавлення доходів в результаті випадків корупції; гарантування того, що правила, які стосуються прав і обов'язків посадових осіб, містять вимоги боротьби з корупцією і забезпечують відповідні та ефективні дисциплінарні заходи; гарантування того, що система громад-

³⁹⁵Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845. (дата звернення : 01.08.2019).

ської відповідальності враховуватиме наслідки корумпованої поведінки громадських посадових осіб; гарантування того, що в кожному аспекті боротьби з корупцією, враховуються можливі зв'язки з організованою злочинністю і відмиванням грошових коштів³⁹⁶.

Кримінальна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією імперативно визначає, що кожна держава-учасник вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне обіцяння, пропонування чи надання будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким посадовим особам, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків. Положення зазначеної конвенції спрямовані на протидію різним видам хабарництва, зловживанню впливом, відмиванню доходів, отриманих від злочинів, пов'язаних із корупцією³⁹⁷.

Цивільна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією спрямована на регулювання порядку надання особам, яким заподіяно шкоду від корупції, можливості отримати справедливу компенсацію. У цій конвенції зазначено, що поняття «корупція» означає прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хаба, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи. Крім того вказано, що «кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, право на порушення судової справи з метою отримання повної компенсації за заподіяну шкоду. Така компенсація може охоплювати матеріальні збитки, втрачену вигоду та немайнову шкоду.»; «Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві належний захист проти будь-якої необґрунтованої санкції щодо

³⁹⁶Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). URL : https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101. (дата звернення : 11.10.2019).

³⁹⁷Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_102. (дата звернення : 05.10.2019).

працівників, які мають достатні підстави підозрювати корупцію та які добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам» (статті 2, 3, 9)³⁹⁸.

У 2000 році Комітет Міністрів Ради Європи затвердив модельний кодекс поведінки державних службовців, завданням якого є чітке визначення стандартів честі та поведінки, яких повинні дотримуватись державні службовці, надання допомоги їм у дотримванні цих стандартів і інформування громадськості про те, на яку поведінку державних службовців вона може сподіватись.

Відповідно до положень статті 13 цього кодексу конфлікт інтересів виникає у ситуації, коли державний службовець має особистий інтерес, який впливає, або може вливати на безсторонність та об'єктивність виконання його чи її службових обов'язків. Особистий інтерес державного службовця включає будь-які переваги для нього чи неї, його чи її сім'ї, близьких родичів, друзів або особи чи організацій, з якими він чи вона має або мали бізнесові чи політичні стосунки. Це також включає будь-які фінансові чи цивільні зобов'язання, в такому ж відношенні.

Згідно зі статтею 18 зазначеного кодексу державний службовець не повинен вимагати чи приймати дарунки, послуги, гостинність, або будь-які інші переваги для себе чи своєї сім'ї, близьких родичів і друзів, або осіб чи організацій, з якими він чи вона має чи мав бізнесові чи політичні стосунки, що може вплинути чи уможливити вплив на безсторонність, з якою він чи вона виконують свої обов'язки, або може бути чи виглядає як нагорода, що стосується його чи її повноважень. Це не стосується традиційної гостинності та незначних дарунків. Якщо державний службовець сумнівається щодо того, чи він чи вона може прийняти дарунок чи гостинність, він чи вона повинні звернутись за порадою до свого керівника.

Крім того, визначено, що державний службовець не повинен дозволити собі опинитись або бути під загрозою перебування у ситуації, коли

³⁹⁸Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців. URL : http://www.dridu.dp.ua/cpk/Lib/7_Zapobigannya%20ta%20protydiya%20proyavam%20korup/Legislation/Legislature/Rekomend_poved_DS.pdf (дата звернення : 05.10.2019).

він чи вона зобов'язаний повернути послугу якійсь особі чи органу. Він чи вона також не повинні поводити себе під час виконання службових обов'язків чи в приватному житті таким чином, щоб піддаватись негативному впливу оточуючих (стаття 20)³⁹⁹.

У Рекомендації «Про загальні правила боротьби з корупцією та фінансування політичних партій і передвиборної агітації» Комітет Міністрів Ради Європи зазначив, що:

- «Держави повинні розглянути можливість прийняття норм, що обмежують максимальну вартість подарунків політичним партіям» (стаття 3);
- «Крім ухвалення загальних принципів дарування, держава повинна забезпечити, щоб подарунки політичним партіям від юридичних осіб реєструвалися в бухгалтерських книгах і в бюджеті юридичних осіб» (стаття 5);
- «Правила дарування на користь політичних партій, за винятком правил про оподаткування операцій з дарування, що містяться в статті 4, повинні застосовуватися до всіх осіб, прямо чи опосередковано пов'язаних з політичною партією або контрольованим політичною партією» (стаття 6)⁴⁰⁰.

З огляду на конституційно визначений стратегічний курс нашої держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі, важливим є розуміння підходів європейського співтовариства до правового регулювання одержання подарунків особами, які виконують публічні функції.

³⁹⁹Рекомендація N Rec (2003) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про загальні правила боротьби з корупцією при фінансуванні політичних партій і виборчих кампаній». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_867 (дата звернення : 19.10.2019).

⁴⁰⁰Конвенция Совета Европейского Союза от 26 мая 1997 г., принятая на основании Статьи К.3(2)(с) Договора о Европейском Союзе, о борьбе с коррупцией, к которой причастны служащие Европейских сообществ или служащие государств-членов Европейского Союза* (Докипедия: Конвенция Совета Европейского Союза от 26 мая 1997 г., принятая на основании Статьи К.3(2)(с) Договора о Европейском Союзе, о борьбе с коррупцией, к которой причастны служащие Европейских сообществ или служащие государств-членов Европейского Союза*). URL : <https://dokipedia.ru/document/5167376> (дата звернення : 01.08.2019).

У Конвенції по боротьбі з корупцією, яка зачіпає посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав – членів ЄС, закріплено розуміння активної та пасивної корупції, а саме:

- «активна корупція є умисним діянням будь-якої особи, яка обіцяє чи надає прямо або через посередника вигоди будь-якого характеру службовцю для нього або для третьої особи, для того, щоб в порушенні своїх обов'язків зазначена особа вчинила діяння чи невиконання вчинення дії»;
- «пасивна корупція є умисним діянням службовця, який прямо або через посередника запитує чи отримує вигоди будь-якого характеру для себе або для третьої особи або приймає обіцянку таких вигод, для того, щоб в порушенні своїх офіційних обов'язків він вчинив дію або утримався від вчинення дії»⁴⁰¹.

Відповідно до Рамкового рішення Ради Європейського Союзу «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі» «Государства-члены принимают необходимые меры с целью возвести в разряд уголовного преступления указанные ниже акты, совершаемые умышленно в рамках профессиональной деятельности:

- а) діяння, що полягає в обіцянці, пропозиції або наданні, безпосередньо або через третіх осіб, особі, яка здійснює на будь-якій підставі керівну функцію або роботу на користь організації, що відноситься до приватного сектору, неналежної вигоди будь-якого характеру, призначеної для неї особисто чи третьої особі, для того, щоб в порушення своїх обов'язків дана особа вчинила дію чи утрималась від вчинення дій;
- б) діяння, коли в ході здійснення на будь-якій підставі керівної функції або роботи на користь організації, що відноситься до приватного сектору, особа запитує чи отримує, безпосередньо або через третіх осіб, неналежну вигоду будь-якого характеру, призначену йому самому або третій особі, або

⁴⁰¹Рамкове рішення Ради N 2003/568/ПВД про боротьбу з корупцією в приватному секторі. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_945. (дата звернення : 01.08.2019).

приймає обіцянку такої вигоди для того, щоб в порушення своїх обов'язків вона вчинила дію чи утрималась від вчинення дій (стаття 2)⁴⁰².

З огляду на збройну агресію Російської Федерації наша держава започаткувала процес виходу зі Співдружності Незалежних Держав. Україна вийшла з низки багатосторонніх угод та припинила членство у багатьох органах галузевого співробітництва. Хоча співробітництво зведено до мінімуму і триває процес денонсації міжнародних угод, прийнятих під егідою цієї організації, вважаємо за необхідне розкрити окремі аспекти антикорупційних стандартів, вироблених в рамках Співдружності Незалежних Держав.

Так, Міжпарламентська асамблея держав-учасників Співдружності Незалежних Держав 1996 року ухвалила Модельний Кримінальний кодекс для держав-учасників Співдружності Незалежних Держав. Це акт, хоч і має рекомендаційний характер, однак окремі його норми є актуальним і можуть бути імплементовані в українське законодавство. Так, відповідно до статті 305 цього кодексу **отримання хабаря** визначається як:

«(1) Завідомо незаконне отримання публічним службовцем особисто або через посередника майна, права на майно або іншої майнової вигоди, що надаються йому виключно в зв'язку з займаним службовим становищем за заступництво чи потурання по службі, сприятливе вирішення питань, що входять в його компетенцію, або за виконання чи невиконання в інтересах надавача будь-яких дій, що публічний службовець повинен був або міг зробити з використанням службового становища, – злочин середньої тяжкості.

2) Те саме діяння, вчинене:

- а) шляхом вимагання;
- б) за попередньою змовою групою публічних службовців,
- в) у великому розмірі⁴⁰³. – тяжкий злочин.

⁴⁰²Рамкове рішення Ради N 2003/568/ПВД про боротьбу з корупцією в приватному секторі. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_945. (дата звернення : 01.08.2019).

⁴⁰³Поняття крупного розміру визнається законодавством країни

(3) Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені публічним службовцем, які займають відповідальну державну посаду, – особливо тяжкий злочин.

Примітки. 1. Особа, яка отримала хабар, не пов'язаний з його вимаганням, звільняється судом від покарання, якщо вона прийшла з повинною, не знаючи про обізнаність органів влади про скоєний нею злочин, активно сприяла його розкриттю, повернула отримане або відшкодувала його вартість.

2. Не є злочином через малозначність і переслідується в дисциплінарному порядку отримання публічним службовцем майна, права на майно або іншу майнову вигоду в якості подарунка за відсутності попередньої домовленості за вже виконану дію (бездіяльність), що не порушує службових обов'язків даної особи, якщо вартість подарунка не перевищувала одноразового мінімального розміру заробітної плати, встановленого законодавством»⁴⁰⁴.

У межах дослідження підходів світового співтовариства до обмеження отримання подарунків особами, які виконують публічні функції, важливо звернути увагу на положення міжнародних актів, ухвалених в межах інших регіональних організацій міждержавного співробітництва, зокрема Міжамериканської конвенції проти корупції, Конвенції Африканського союзу щодо запобігання та боротьби з корупцією та Конвенції Ліги арабських держав про боротьбу з корупцією.

У Міжамериканській конвенції проти корупції розкрито поняття «публічна функція», під яким пропонується розуміти будь-яку тимчасову або постійну, оплачувану або почесну діяльність, здійснювану фізичною особою від імені Держави або на службі у Держави, або в одному з її інститутів, на будь-якому рівні її ієрархії.

Крім того, надано визначення понять «публічна посадова особа», «урядовий чиновник» або «державний службовець» – означає будь-яку офіційну особу або службовця Держави або її органів, включаючи тих, хто був відібраний, призначений або обраний для проведення різної

⁴⁰⁴ Модельный Уголовный кодекс (с изменениями на 16 ноября 2006 года). URL : <http://docs.cntd.ru/document/901781490> (дата звернення : 06.09.2019).

діяльності або здійснення функцій від імені Держави, або на службі у Держави, на будь-якому рівні її ієрархії.

Згідно статті 6 цієї конвенції корупційними визнаються такі діяннями:

- спроба отримання або отримання, прямо або опосередковано, урядовим чиновником або особою, які здійснюють публічні функції, будь-яких предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи або організації, в обмін на будь-який акт або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій;
- пропозиція або надання, прямо або опосередковано, урядовому чиновнику або особі, які здійснюють публічні функції, предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи або організації, в обмін на будь-який акт або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій;
- будь-який акт або бездіяльність при виконанні своїх обов'язків урядовим чиновником або особою, які здійснюють публічні функції, з метою незаконного отримання прибутку для себе або третьої сторони;
- шахрайське використання або приховання майна, отриманого внаслідок скоєння одного з актів, на який було посилення у цій статті;
- участь як основний виконавець, співучасник, підбурювач, пособник або співучасник після скоєння, або у будь-який інший спосіб, у скоєнні або замаху на скоєння, а також у пособництві або зговорі з метою скоєння одного з актів, на який було посилення у цій статті.

У статті 8 зазначеної конвенції, що відповідно до своєї Конституції і основних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця мусить заборонити під страхом покарання пропозицію або надання, прямо або опосередковано, її громадянами, особами, що звичайно проживають на її території, і постійно розташованими там бізнесовими організаціями, урядовим чиновникам іншої Держави, будь-якого предмета грошової вартості а також іншої користі, такої, як подарунок,

послуга, обіцянка або перевага, у зв'язку з економічною або комерційною угодою, у обмін на будь-який акт або бездіяльність під час здійснення публічних функцій цієї посадової особи⁴⁰⁵.

За приписами Конвенції Африканського союзу щодо запобігання та боротьби з корупцією корупційними проявами вважаються, зокрема, такі діяння як:

- вимагання або прийняття, прямо чи опосередковано, державною посадовою особою або іншою особою, будь-яких товарів з грошовою вартістю чи іншою вигодою, таких як подарунок, послуга, обіцянка чи вигода, для себе чи для іншої фізичної або юридичної особи в обмін на будь-яку дію чи бездіяльність при виконанні своїх публічних функцій;
- пропозиція або надання, прямо чи опосередковано, державними посадовими особами чи іншою особою, будь-яких товарів з грошовою вартістю чи іншою вигодою, як, наприклад, подарунок, послуга, обіцянка чи перевага, для себе чи для іншої фізичної чи юридичної особи, в обмін на будь-яке діяння чи бездіяльність при виконанні своїх публічних функцій (стаття 4)⁴⁰⁶

Системний аналіз зазначених міжнародних актів дає нам підстави стверджувати, що вони є основою для розробки антикорупційного законодавства будь-якої демократичної держави. Більше того, зазначені міжнародні стандарти є лакмусовим папірцем для оцінки рівня ефективності існуючого національного законодавства, практики його застосування та ймовірних напрямів вдосконалення.

На переконання Хабрієвої Т.В., імплементація норм міжнародного права у сфері боротьби з корупцією є важливою складовою формування глобального антикорупційного порядку, а також необхідною умовою ефективною боротьби з корупцією на національному рівні. Разом з тим, науковець звертає увагу на те, що законодавству практично всіх держав притаманна фрагментація імплементованих поло-

⁴⁰⁵ Міжамериканська конвенція проти корупції: прийнята на третій пленарній сесії Організації Американських Держав 29 березня 1996 року. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_089 (дата звернення : 11.08.2019).

⁴⁰⁶ Там само.

жень міжнародних актів, їх вибірковий характер, що значно знижує успішність правореалізації⁴⁰⁷

Міжнародні експерти зазначають, що в умовах реформування системи протидії та запобігання корупції Україна сформувала законодавчу базу, яка в цілому відповідає міжнародним стандартам, виробленим у міжнародно-правових документах, і практиці багатьох зарубіжних держав, які зарекомендували себе як активні й успішні реформатори⁴⁰⁸. Водночас ще не всі міжнародні стандарти імплементовані в українське законодавство, більше того окремі антикорупційні інститути потребують вдосконалення з огляду на дефекти їх правового регулювання, що породжує не тільки труднощі у правозастосуванні, але й уникнення винними особами юридичної відповідальності, а також притягнення до суворої юридичної відповідальності осіб за скоєння незначних (малозначних) корупційних правопорушень.

7.2. Правове регулювання обмеження одержання подарунків у зарубіжних країнах

З метою вдосконалення практики запобігання та протидії корупційним правопорушенням в Україні вважаємо за необхідне висвітлити існуючі підходи до обмеження одержання подарунків публічними особами в окремих державах сталої демократії.

I. Сполучені Штати Америки

Управління службової етики держаних органів у листопаді 2016 року прийняло директиву, якою затверджено Стандарти етичної поведінки державних службовців у системі органів виконавчої влади (далі – Стандарти), які регулюють, зокрема, питання одержання чиновниками подарунків⁴⁰⁹.

⁴⁰⁷African_union_convention_on_preventing. URL : https://au.int/sites/default/files/treaties/36382-treaty-0028_-_african_union_convention_on_preventing_and_combating_corruption_e.pdf (дата звернення : 11.09.2019).

⁴⁰⁸Хабриева Т.Я. Коррупция и право: доктринальные подходы к постановке проблемы. Журнал российского права. 2012. № 6. С. 5–17..

⁴⁰⁹Standards of Ethical Conduct for Employees of the Executive Branch. URL : [https://www.oge.gov/Web/oge.nsf/0/076ABBBFC3B026A785257F14006929A2/\\$FILE/SOC%20as%20of%2081%20FR%2081641%20FINAL.pdf](https://www.oge.gov/Web/oge.nsf/0/076ABBBFC3B026A785257F14006929A2/$FILE/SOC%20as%20of%2081%20FR%2081641%20FINAL.pdf) (дата звернення : 06.09.2019).

У § 2635.203 розкрито поняття «подарунок», під яким розглядається будь-яка винагорода, послуга, знижка, розвага, гостинність, позика або інший предмет, що має грошову вартість. Воно включає послуги, а також подарунки на навчання, перевезення, місцеві подорожі, житло та харчування, надані в натуральній формі, придбання квитків, попередню оплату або відшкодування коштів після здійснення витрат.

Водночас існують виключення, які не підпадають під дію цього поняття, а саме:

- скромні предмети харчування та безалкогольні напої, такі як кава чи пончики, що є частиною трапези;
- вітальні листівки та предмети з малою внутрішньою цінністю, наприклад, таблички, сертифікати та трофеї, призначені насамперед для презентації;
- кредити від банківських та інших фінансових установ на загальнодоступних умовах;
- можливості та переваги, включаючи пільгові ставки та комерційні знижки, доступні громадськості або класу, що складається з усіх державних службовців або всіх військовослужбовців у військовій формі, незалежно від географічного розташування;
- нагороди та призи, що надаються учасникам на змаганнях чи заходах, включаючи випадкові розіграші, відкриті для публіки, якщо участь працівника в конкурсі чи заході не вимагається в рамках його службових обов'язків;
- пенсійні та інші виплати, що здійснюються внаслідок постійної участі у соціальних програмах, які підтримує поточний чи колишній роботодавець;
- все, що сплачується урядом або забезпечується урядом за урядовим контрактом;
- безкоштовне відвідування заходів;
- будь-який подарунок, прийнятий Урядом відповідно до визначених законом повноважень (існує відповідний перелік)
- все, за що сплачено працівником за ринковою вартістю.

Поняття «заборонене джерело» означає будь-яку особу, яка:

- шукає офіційних дій з боку органу, в якому працює службовець;

- веде бізнес чи прагне вести бізнес з органом, в якому працює службовець;
- веде діяльність, яка регулюється органом, в якому працює службовець;
- має інтереси, які можуть бути істотно порушені виконанням або невиконанням працівником своїх службових обов'язків;

Крім того, це поняття охоплює організацію, в якій більшість членів підпадають під зазначені вище ознаки.

У Стандартах зазначено, що працівникам слід відмовитися від подарунку, якщо вони вважають, що розумна людина, яка взнає про відповідний факт, поставила б під сумнів їх чесність або неупередженість в наслідок його отримання.

При розгляді питання про прийнятність подарунку службовець має враховувати, серед іншого, такі фактори:

- подарунок має високу ринкову вартість;
- час надання подарунка створює враження, що дарувальник прагне вплинути на його офіційну діяльність;
- подарунок був наданий особою, яка має інтереси, на які може істотно вплинути виконання або невиконання особою, його службових обов'язків;
- прийняття подарунка забезпечить дарувальнику значний непропорційний доступ до службовця.

Службовцям заборонено прямо чи опосередковано вимагати або отримувати подарунки:

- від заборонених джерел;
- у зв'язку зі здійсненням ними офіційної діяльності.

Загальні правила отримання подарунків службовцями мають ряд винятків, на які не поширюються існуючі заборони, зокрема:

1) подарунки від 20 доларів США або менше.

Службовець може приймати непрошені подарунки, що мають сукупну ринкову вартість 20 доларів США або менше за кожне джерело, за умови, що сукупна ринкова вартість індивідуальних подарунків, отриманих від будь-якої однієї особи, не перевищує 50 доларів США в календарному році;

2) подарунки, засновані на особистих стосунках.

Службовець може прийняти подарунок, наданий фізичною особою, за обставин, які дають зрозуміти, що подарунок мотивований сімейними стосунками або особистою дружбою, а не позицією працівника. При визначенні таких питань враховується історія та характер стосунків та чи платить за подарунок особисто член сім'ї чи друг.

3) нагороди та почесні звання;

4) соціальні запрошення;

5) харчування, закуски та розваги закордоном;

6) інформаційні матеріали.

У Стандартах виокремлено також питання щодо надання службовцями подарунків один одному та їх керівництву.

Так, заборонено прямо чи опосередковано дарувати або робити внески на подарунок керівництву, чи вимагати здійснення таких внесків від інших колег. Начальники не можуть примушувати підлеглих дарувати їм подарунки. Службовець не може отримувати подарунки від осіб, які отримують меншу зарплату за нього, за виключенням випадків, коли:

- вони не перебувають у підпорядкуванні;
- існують особисті стосунки, які б виправдали подарунок.

Із загальних заборон щодо одержання подарунків від колег також існують виключення, зокрема дозволяється отримувати:

- товари, крім грошових коштів, з сукупної ринкової вартістю \$ 10 або менше за один раз;
- предмети, такі як продукти харчування і напої для спільного використання в офісі серед кількох співробітників;
- особиста гостинність, тип і вартість якої зазвичай надається працівником особистим друзям у місцях його проживання;
- предмети, надані у зв'язку з особистою гостинністю, яка зазвичай надається в такі випадках.

Крім того, службовцям дозволяється отримувати від колег подарунки з нагоди особистих подій: шлюб, хвороба, народження чи усиновлення дитини, припинення публічної служби (звільнення, відставка, переведення).

II. Велика Британія

Відповідно до Кодексу державної служби⁴¹⁰ державні службовці не повинні приймати від будь-кого подарунки, гостинність чи інші вигоди, що може спричинити загрозу їх особистому судженню або чесності. Кожне відомство може розробляти власні стандарти поведінки своїх службовців, які базуються на існуючих етичних цінностях.

У Керівництві з отримання державними службовцями гостинності⁴¹¹ зазначено, що державним службовцям важливо підтримувати та будувати ефективні мережі з метою реального розуміння думок зацікавлених сторін та підтримки роботи їхніх відомств. Водночас наголошено, що контакт з недержавними організаціями може породжувати пропозиції про гостинність. Хоча прийняття гостинності за певних обставин може сприяти інтересам уряду, однак це має бути збалансовано з відстоюванням високих стандартів пристойності та захисту від будь-яких розумних підозр у потенційному чи фактичному конфлікті інтересів або створення необґрунтованого зобов'язання.

Перед прийняттям гостинності або подарунків державним службовцям слід враховувати наступні чинники:

1) призначення

Прийняття гостинності повинно бути в інтересах відомств та сприяти досягненню завдань уряду.

2) пропорційність

Прийняття гостинності не повинно бути надто частим або надмірним. Часте прийняття гостинності від однієї організації може спричинити уявлення про те, що ця організація впливає на роботу відомства. Гостинність не повинна здаватися щедрою або непропорційною природі відносин.

3) конфлікт інтересів

Важливо враховувати характер взаємовідносин між організацією та відомством, а також чи претендує організація на роботу або отримання

⁴¹⁰Civil Service values. URL : <https://www.gov.uk/government/publications/civil-service-code/the-civil-service-code> (дата звернення : 06.09.2019).

⁴¹¹Guidance on Civil Servants receiving hospitality. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61190/guide-hospitality.pdf (дата звернення : 06.09.2019).

грантів від відомства, чи знаходиться вона під слідством або жорстко критикується, чи фінансується за рахунок платників податків.

У Кодексі поведінки міністрів⁴¹² вказано, що міністри не повинні приймати від будь-кого жодні подарунки, послуги чи гостинність, які можуть обґрунтовано поставити під сумнів їхні рішення або зумовити виникнення неналежних зобов'язань. Цей же принцип застосовується, якщо подарунки, послуги чи гостинність пропонуються членам їх сім'ї.

Подарунки, надані міністрам як посадовцям стають власністю уряду і не потребують декларування. Подарунки невеликої вартості (у розмірі до 140 фунтів стерлінгів), одержувач може залишити собі. Подарунки, що мають більшу вартість, слід здати у відповідний підрозділ. За бажанням особа може їх викупити. Міністерства щоквартально опубліковують відомості про отримані міністрами подарунки вартістю понад 140 фунтів стерлінгів, а також про надану їм гостинність.

У Кодексі поведінки членів Палати лордів⁴¹³ наголошено, що члени парламенту повинні уникати будь-яких зобов'язань перед людьми чи організаціями, які можуть намагатися неналежним чином впливати на їхню роботу. Вони не повинні діяти чи приймати рішення з метою отримання фінансових чи інших матеріальних благ для себе, своєї родини чи своїх друзів.

З огляду на зазначене у Керівництві до Кодексу⁴¹⁴ поведінки членів Палати лордів вказано, що парламентарі мають відмовитися від усіх подарунків, пільг чи гостинності, запропонованих лобістами, за винятком малозначних та випадкових.

Будь-який подарунок чи інша вигода вартістю понад 300 фунтів стерлінгів, які наданні парламентаріям у зв'язку з їх діяльністю безкоштовно або за ціною, нижчою, ніж загальнодоступна, мають бути відповідним

⁴¹²MINISTERIAL CODE. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/826920/August-2019-MINISTERIAL-CODE-FINAL-FORMATTED-2.pdf (дата звернення : 01.08.2019).

⁴¹³Code of Conduct for Members of the House of Lords. URL : <https://www.parliament.uk/documents/lords-commissioner-for-standards/HL-Code-of-Conduct.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

⁴¹⁴Guide to the Code of Conduct. URL : <https://www.parliament.uk/documents/lords-commissioner-for-standards/HL-Code-of-Conduct.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

чином зареєстровані. Подарунки та матеріальні блага повинні бути зареєстровані протягом місяця з моменту отримання. Не підлягають реєстрації блага, отримання яких не пов'язано з роботою в парламенті.

Згідно з положеннями Керівництва щодо прийому подарунків, пільг та гостинності членами Палати Лордів⁴¹⁵ депутату заборонено приймати подарунок, вигоду чи гостинність будь-якої вартості в обмін на надання парламентських консультацій, послуг або здійснення парламентського впливу. Членам Палати Лордів дозволяється приймати подарунки, пільги чи гостинність вартістю понад 140 фунтів стерлінгів за умови їх реєстрації.

В Інспекції з планування для Англії та Уельсу було розроблено Керівництво з прийняття подарунків, пільг та гостинності⁴¹⁶ (далі – Керівництво), яке досить детально розкриває порядок поведження державних службовців при отриманні подарунків. У ньому зазначено, що пропозиції надання подарунків, пільг та гостинності розглядається багатьма людьми та організаціями як звичайна ділова практика, яка сприяє корисним контактам та робочим стосункам. Такі контакти та стосунки можуть сприяти інтересам Інспекції та платників податків, але вони можуть поставити службовців у дуже важке становище, адже:

- відмова може спричинити непорозуміння або образити донора (особливо якщо пропозиція надходить від закордонного уряду чи організації);
- прийняття може спричинити кримінальну відповідальність або виникнення підозри у конфліктів інтересів чи недоречності.

Під гостинністю пропонують розуміти харчування, коктейлі, прийоми, презентації, конференції, а також соціальні, культурні та спортивні заходи. Деякі пропозиції можуть включати ночівлю та поїздку до місця та з місця, де проводиться захід.

⁴¹⁵Guidance to members on accepting gifts, benefits and hospitality URL : <https://publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/ldprivi/14/14.pdf> (дата звернення : 01.08.2019)

⁴¹⁶Acceptance of Gifts, Benefits and Hospitality. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/582325/acceptance_of_gifts_guidance_FINAL_v2.pdf (дата звернення : 01.08.2019).

У Керівництві наголошено, що згідно із Законом «Про хабарництво» злочином є вимагання або прийняття будь-якого подарунку чи компенсації в якості стимулу чи винагороди за:

- діяльність у межах наданих повноважень;
- прихильність чи немилість до будь-яких осіб, у межах наданих повноважень

Крім того, звертається увага на те, що Суди вважають проявом корупції отримання державним службовцем грошей, подарунків або компенсацій від особи або організації, яка отримала або намагається отримати державний контракт, за умови що службовець не може довести протилежне.

III. Канада

Згідно з положеннями Закону «Про конфлікт інтересів»⁴¹⁷ подарунком або іншою перевагою визнається:

- сума грошей, яку не потрібно повертати;
- послуга, майно або використання майна чи грошей, які надаються безкоштовно, або менше їх комерційної вартості.

Жоден державний службовець чи член його сім'ї не повинен приймати подарунки чи інші переваги, у тому числі від трастових фондів, які можна обґрунтовано розглядати як такі, що отримані з метою впливу на службовця у виконання ним своїх повноважень, обов'язків чи функцій.

Державний службовець або члени його сім'ї можуть прийняти подарунок або іншу перевагу відповідно до Закону «Про вибори у Канаді» або у разі, якщо їх надає родич або друг.

Також дозволяється приймати подарунки та інші переваги у разі, якщо це є звичайним проявом ввічливості або протоколу, або входить у звичні стандарти поведінки з державним службовцем. Разом з тим, якщо такі блага коштують більше 1000 доларів США, то вони підлягають конфіскації на користь держави.

У випадку, коли сукупна вартість подарунків чи інших переваг, отриманих державним службовцем або членом його сім'ї, перевищує 200 доларів США від будь-якого джерела, окрім родичів та друзів,

⁴¹⁷Conflict of Interest Act. URL : <https://laws.justice.gc.ca/PDF/C-36.65.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

у продовж 12 місяців, то така інформація надається відповідному Комісару з етики та конфлікту інтересів. Крім того, державний службовець у 30-й строк має оприлюднити декларацію, вказавши деталі подарунки чи переваги, дарувальника та обставини, за яких вони були прийняті.

Агентство доходів Канади у своїй Директиві «Про конфлікт інтересів, подарунки, гостинність після працевлаштування»⁴¹⁸ чітко вказало, що якщо подарунок, гостинність чи інша перевага пропонуються з метою впливу на здійснення службовцем своїх обов'язків або ухвалення ним рішень, то це вважається хабарем, а не подарунком.

Службовців зобов'язали повідомляти відповідній посадовій особі про будь-які випадки, надання їм заборонених подарунків, до яких належать:

- готівка, грошові еквіваленти (подарункові картки, грошові гоно-рари) або пільги у будь-якій сумі;
- товари або послуги (або знижені ціни на них) в обмін на префе-ренції від відомства;
- безкоштовні або зі знижкою квитки на розважальні або спортивні змагання;
- алкоголь, канабіс, сигарети чи супутні товари;
- все, що заборонено законодавством Канади;
- будь-який подарунок, гостинність або перевагу, які можуть поставити під сумнів чесність службовця або відомства в цілому.

Водночас, державним службовцям дозволено приймати подарунки, гостинність чи іншу вигоду, якщо це відповідає нормальним стандар-там ділового етикету або протоколу та за умови що це:

- 1) не є забороненим подарунком;
- 2) службовець не може надати будь-яку вигоду, привілей, перевагу фізичній чи юридичній особі (або це так ним сприймається);
- 3) пропозиція нечаста і має мінімальну комерційну цінність, зокрема:
 - випадкові подарунки (кухлі, ручки, календарі, рекламні мате-ріали) або швидкопсувні предмети (квіти чи шоколадки) вартістю менше 50 доларів США;

⁴¹⁸Directive on conflict of interest, gifts and hospitality, and post-employment <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/corporate/careers-cra/information-moved/directive-on-conflict-interest-gifts-hospitality-post-employment.html#toc15>

- подарунок чи гостинність за виконання службових обов'язків, пов'язана з діловими інтересами та цілями Агентства доходів Канади, комерційною вартістю менше 50 доларів США;
- ситуація, коли в особи немає можливості оплатити за себе.

Опрацювання міжнародних правових актів та законодавства окремих іноземних держав дає нам підстави стверджувати, що обмеження отримання подарунків, особами, які виконують публічні функції, застосовуються, як правило, у випадку, якщо дарувальник прямо чи опосередковано прагне отримати певні вигоди від службового становища обдарованого.

Зауважимо, що зарубіжний досвід переконує, що в інших країнах не існує категоричної заборони на отримання спеціальними суб'єктами подарунків від підлеглих. Допускається надання керівнику подарунків (у межах встановленої граничної суми), у тому числі грошових коштів, у зв'язку з настанням певної позитивної нагоди (день народження, ювілей, народження дітей, отримання диплому, відставка тощо) або трагічної події (хвороба, загибель близької людини, стихійне лихо тощо). Крім цього, допускається надання подарунків у випадку існування дружніх стосунків між керівником та підлеглою особою. В окремих випадках вважається прийнятним надання подарунку, вартість якого перевищує встановлену граничну суму. У цьому разі такий подарунок має бути розумним, відповідати певній події. Крім того, обов'язково має враховуватися мета його надання та отримання, періодичність, умови, в яких його надано, характер взаємовідносин між дарувальником і обдарованим, їх матеріальне та фінансове становище, наявність подальших зобов'язань. Окремо вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що за кордоном спеціальним суб'єктам дозволяється отримувати дрібні подарунки у зв'язку із здійсненням ними публічних функцій. Наприклад сувенірна, рекламна або представницька продукція (блокноти, ручки, чашки, записники з певними логотипами). Ці подарунки мають бути незначної вартості та обумовлені діловою практикою або робочими стосунками. На наш погляд, такий підхід є виправданим і відповідає характеру ділових та службових відносин. Тому правове регулювання існуючих в Україні заборон та обмежень на отримання спеціальними суб'єктами подарунків доцільно було б удосконалити з урахуванням закордонного досвіду.

РОЗДІЛ 8

Правові позиції національних судів у справах щодо притягнення осіб до відповідальності за ст. 172-5 КУпАП

Опрацювання практики судів у справах щодо порушення обмежень і заборон одержання подарунків, дає підстави стверджувати про відсутність єдиних підходів до їх розгляду і вирішення як у правоохоронних органів, так і суддів. Це зумовлено, насамперед, дефектною конструкцією багатьох положень статті 23 Закону № 1700, що зумовлює їх неоднозначне розуміння і застосування в аспекті притягнення осіб до юридичної відповідальності за статтею 172-5 КУпАП.

Особливістю розгляду справ про адміністративні правопорушення є те, що законом не передбачено оскарження рішень місцевих та апеляційних судів в касаційному порядку. Крім того, багато справ не переглядаються в апеляційному порядку. У зв'язку з цим в межах держави відсутня єдність судової практики стосовно притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Дослідження практики розгляду справ за статтею 172-5 КУпАП свідчить про незначну кількість справ даної категорії. У переважній більшості предметом нашого вивчення стали справи, які розглядалися судами в апеляційному порядку.

За результатами аналізу судових рішень ми виокремили в окремі групи правові позиції судів, які, на наш погляд, є належним чином обґрунтованими. Вважаємо, що вони узгоджуються з необхідністю забезпечення принципу верховенства права та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, а тому поліцейським, прокурорам, державним службовцям та посадовим і службовим особам Національної поліції України і органів прокуратури України доцільно їх використовувати у своїй практичній діяльності.

I. Склад адміністративного правопорушення та питання доказування

1. При розгляді справ щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності за ст. 172-5 КУпАП, місцевими та апеляційними судами сформовані позиції щодо особливостей доказування правопорушення, передбаченого зазначеною статтею:

- 1) для притягнення особи до юридичної відповідальності необхідно, щоб його діяння відповідали всім елементам складу зазначеного адміністративного правопорушення.

Так, Біляївський районний суд Одеської області зазначив, що «Відповідно частини першої статті 172⁵ КУпАП відповідальність за вказаною статтею настає за умови порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Об'єктом даного адміністративного правопорушення виступають суспільні відносини у сфері державного управління та у сфері запобігання і протидії корупції, щодо дотримання встановленого порядку одержання подарунків (пожертви) суб'єктами владних повноважень та їх декларування.

Предметом правопорушення виступають дарунки (пожертви).

З об'єктивної сторони правопорушення характеризується діянням, яке знаходить своє відображення у порушенні особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вимог закону щодо заборони або обмежень щодо одержання дарунка (пожертви).

Склад правопорушення є формальним. Такі факультативні ознаки об'єктивної сторони як час, місце, способи та засоби його вчинення на кваліфікацію не впливають.

Суб'єктами правопорушення є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону № 1700.

Із суб'єктивної сторони правопорушення характеризується умисною формою вини та корисливою метою»⁴¹⁹.

⁴¹⁹Постанова Біляївського районного суду Одеської області від 30.05.2018 у справі № 496/1694/18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73925369> (дата звернення: 10.11.2019).

2) необхідно, щоб був встановлений причинний зв'язок між діян-ням (одержанням подарунка) і виконанням особою, яка його вчинила, функцій держави або органів місцевого самовряду-вання, на користь дарувальника.

Відповідно до постанови Луганського апеляційного суду «Диспозиція статті 172-5 КУпАП є бланкетною нормою й передбачає відповідальність за порушення особою встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків. Такі обмеження встановлені пунктом 1 частини першої статті 23 Закону № 1700, зокрема те, що особам, зазначеним у підпун-ктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону № 1700 забороняється безпосе-редньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб. В тому числі, у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

З об'єктивної сторони правопорушення, яке ставилося у провину ОСОБА_2, виходячи з диспозиції статті 172-5 КУпАП, становлять діян-ня у вигляді одержання у власність (приймання у власність) речей або май-нових прав на порушення вимог Закону № 1700. Зокрема, таке пору-шення матиме місце у разі одержання подарунка у зв'язку з виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування, тобто обумовлюється службовим статусом одержувача, посадою, яку він обіймає. Отже, для наявності корупційного правопорушення має бути встановлений причинний зв'язок між діян-ням (одержанням подарунка) і виконанням особою, яка його вчинила, функцій держави або органів місцевого самоврядування»⁴²⁰.

Дана позиція розвинута Валківським районним судом Харківської області, який, яка його вчинила, функцій держави або органів місцевого самоврядування вказав, що для наявності корупційного правопору-шення має бути встановлений причинний зв'язок між діян-ням (одержан-ням подарунка) і виконанням особою, саме на користь дарувальника ⁴²¹.

⁴²⁰Постанова апеляційного суду Луганської області від 14 квітня 2017 року у справі № 431/664/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66007890> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴²¹Постанова Валківського районного суду Харківської області від 27 квітня 2017 року у справі № 615/324/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66205827> (дата звернення: 28.11.2019).

- 3) обов'язковою ознакою, за якою неправомірні діяння осіб визнаються корупційними, є корисливий або інший особистий інтерес. Пов'язаними із виконанням службових обов'язків є подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб.

Чернігівський апеляційний суд наголосив, що «Правова природа будь-якого корупційного правопорушення визначається виходячи зі змісту поняття корупції, наведеного в статті 1 Закону № 1700. Зокрема, корупційними визнаються лише ті неправомірні діяння, які спрямовані на задоволення корисливого або іншого особистого інтересу особи, зазначеної в частині першій статті 3 Закону, чи інтересу третіх осіб. За змістом цього закону обов'язковою ознакою, за якою неправомірні діяння осіб визнаються корупційними, є корисливий або інший особистий інтерес.

Порушення статті 172-5 КУпАП матиме місце у разі одержання подарунку в зв'язку з виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування, тобто обумовлюється використанням службового становища одержувачем, посадою, яку він обіймає.

Пов'язаними із виконанням службових обов'язків є подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб.

Для наявності корупційного правопорушення має бути встановлений зв'язок між виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування та одержанням подарунка. Якщо такий зв'язок у конкретному випадку не встановлено, відповідальність за статтею 172-5 КУпАП виключається»⁴²².

⁴²²Постанова Чернігівського апеляційного суду від 20 серпня 2019 року у справі № 750/5837/19. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83746290> (дата звернення: 28.11.2019).

4) мають бути надані переконливі докази про те, що подарунок перейшов у власність особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Розглядаючи справу, апеляційний суд Черкаської області вказав, що «З матеріалів справи вбачається, що ОСОБА_4 08.08.2011 року на період відпустки виконував обов'язки міського голови м. Кам'янка, в цей же час згідно розпорядження № 18-к від 29.07.2011 року у відпустці перебувала і секретар міської ради ОСОБА_7 08.08.2011 року уклав договір з ФОП ОСОБА_6 про проведення сумісного заходу виставка колекції «Мавпи та рептилії», згідно якого останній зобов'язався забезпечити безкоштовний вхід на виставку дітей пільгових категорій міста у кількості 30 відвідувачів.

У матеріалах справи відсутні будь-які фактичні дані в підтвердження пояснень ОСОБА_5 про отримання заступником міського голови м. Кам'янка ОСОБА_4 безоплатно у власність дарунку у вигляді 30 білетів загальною вартістю 1500 грн. на відвідування вищевказаної виставки колекції тварин.

Таким чином, суддя місцевого суду дійшов правильного висновку про те, що дії ОСОБА_4А не містять протиправного використання наданих йому повноважень і прийняв законне та обґрунтоване рішення про закриття провадження у даній справі за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення»⁴²³.

У подальшому апеляційний суд Черкаської області розвинув свою практику, вказавши, що він «... погоджується із викладеними у постанові суду висновками про відсутність в діях ОСОБА_3 складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 172-5 КУпАП, оскільки в матеріалах справи відсутні достатні та переконливі докази протилежного.

З об'єктивної сторони правопорушення становлять діяння у вигляді одержання у власність (приймання у власність) речей або майнових прав на порушення вимог Закону. В той же час, в судовому засіданні

⁴²³Постанова апеляційного суду Черкаської області від 5 січня 2012 року у справі № 33-6/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/20976751> (дата звернення: 28.11.2019).

було встановлено, що 14.05.2014 року ОСОБА_3 діяв відповідно до наказу відділу освіти Тальнівської РДА Черкаської області № 445 від 30.12.2011 року; що папір наданий ОСОБА_5 отриманий відділом освіти Тальнівської РДА як подарунок державній установі, що підтверджується показами свідків ОСОБА_5, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11 та Актом про оприбуткування матеріальних цінностей на баланс відділу освіти від 11.04.2014 року (ак.с.17, 30). Доказів отримання ОСОБА_3 подарунка у власність до суду не надано, що вказує на відсутність об'єктивної сторони правопорушення.

До матеріалів справи прокуратурою не надано доказів вартості паперу, відсутній акт вилучення вказаного паперу, що позбавляє суд встановити дійсну вартість паперу»⁴²⁴.

5) дарування характеризується ініціативою та добровільністю зі сторони дарувальника.

Апеляційний суд Житомирської області у своїй постанові зазначив, що «для притягнення особи до відповідальності за вказаним законом необхідно довести факт отримання дарунка, якого можливо визначити за певними родовими ознаками, чи пожертви, факт передачі яких характеризується ініціативою та добровільністю зі сторони дарувальника. В матеріалах справи відсутні докази прийняття ОСОБА_1 дарунків від ОСОБА_4, їх вилучення чи огляду.

Враховуючи наведені обставини, суд першої інстанції дійшов до правильного висновку, що для наявності корупційного правопорушення має бути встановлений зв'язок між виконання функції держави та одержанням дарунка чи пожертви, та доведеність факту одержання саме дарунка чи пожертви. Оскільки будь-які докази про одержання дарунка чи пожертви ОСОБА_1 від ОСОБА_4 відсутні, то відповідальність за частиною другою статті 172⁵ КУпАП виключається»⁴²⁵.

⁴²⁴Постанова апеляційного суду Черкаської області від 21 липня 2014 року у справі № 704/590/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39851254> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴²⁵Постанова апеляційного суду Житомирської області від 11 червня 2015 року у справі № 276/100/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44886900> (дата звернення: 28.11.2019).

б) має бути з'ясовано характер вчиненого діяння, повноваження особи, яка його вчинила, наявність причинного зв'язку між діянням і виконанням особою повноважень

Апеляційний суд Донецької області імперативно вказав, що «При розгляді справ про адміністративні корупційні правопорушення, передбачені статтями 172-2 – 172-9 КУпАП, суди повинні забезпечувати своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне дослідження всіх обставин, передбачених статтями 247 і 280 КУпАП, звертаючи особливу увагу на з'ясування таких питань:

- чи мало місце правопорушення, за яке особа притягається до відповідальності;
- чи містить діяння склад адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого КУпАП;
- чи є особа винною у його вчиненні;
- чи належить вона до суб'єктів цього правопорушення;
- чи не містить правопорушення ознак злочину;
- чи не закінчилися на момент розгляду справи строки, передбачені статтею 38 КУпАП;
- чи немає інших обставин, що виключають провадження у справі.

Суд має також з'ясувати мотиви і характер вчиненого діяння, повноваження особи, яка його вчинила, наявність причинного зв'язку між діянням і виконанням особою повноважень.

При розгляді адміністративної справи стосовно ОСОБА_1 судом першої інстанції в повному обсязі не дотримано вищезазначених обставин, які підлягають обов'язковому встановленню.

Так, судом першої інстанції в ході розгляду справи, не з'ясовано таких обставин як, чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності.

Крім того, судом не встановлено жодних фактичних обставин по справі, оскільки суд обмежився лише перенесенням описової частини протоколу стосовно ОСОБА_1, до свого рішення.

За таких обставин постановва районного суду як незаконна підлягає скасуванню»⁴²⁶.

7) має бути з'ясовано мотив надання дарунка, обставини його отримання та його місцезнаходження.

Апеляційний суд Харківської області акцентував на тому, що «ОСОБА_2, як сільський голова не має права розпоряджатися спірною земельною ділянкою, та відповідно, не має повноважень надавати ПП можливість безоплатно використовувати земельну ділянку, відповідно, відсутній мотив для надання ОСОБА_2 дарунка. Крім того, відсутні будь-які документи, які б підтверджували дозвіл зі сторони ОСОБА_2 на використання ПП ОСОБА_3 вищезазначеною ділянкою.

Що стосується безпосередньо предмета адміністративного правопорушення, а саме двох пляшок коньяку «Старий Кахеті», то ні в протоколі, ні в наявних матеріалах справи пояснень ОСОБА_3 та ОСОБА_4 не міститься відомості про точну дату, місце та обставини отримання ОСОБА_2 двох пляшок коньяку а також не конкретизується який саме різновид коньяку марки «старий Кахеті» вона отримала. Крім того, відсутні будь-які відомості про місцезнаходження цих коньяків.

Таким чином, за наявністю переконливих доказів про відсутність в діях ОСОБА_2 складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 172-5 КУпАП, постановва суду першої інстанції підлягає скасуванню а провадження закриттю у зв'язку з відсутністю в діях ОСОБА_2 складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП України»⁴²⁷.

8) має бути вказано якими саме обставинами характеризувалися відносини підпорядкування між дарувальником і обдарованим, що саме спеціальний суб'єкт отримав.

Апеляційний суд Тернопільської області вказав, що «В порушення вимог ст. 256 КУпАП в протоколі про корупційне адміністративне пра-

⁴²⁶Постанова апеляційного суду Донецької області від 27 липня 2018 року у справі № 263/1587/18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75585918> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴²⁷Постанова апеляційного суду Харківської області від 13 червня 2011 року у справі № 2015/588/2012. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27244487> (дата звернення: 28.11.2019).

вопорушення відносно ОСОБА_2 від 08 серпня 2014 року не зазначено, якими саме обставинами характеризувалися відносини підпорядкування засудженого ОСОБА_3, директору підприємства установи-заступнику начальника Копичинської виправної колонії № 112 з виробництва, в тому числі і з огляду на вимоги п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», а лише зазначено що засуджений ОСОБА_3, перебував у підпорядкуванні ОСОБА_2, тобто в повному обсязі не викладено суть інкримінованого адміністративного корупційного правопорушення.

Крім цього, в протоколі не конкретизовано до якого саме суб'єкту інкримінованого правопорушення, віднесено посаду (особу) ОСОБА_2, за умов того, що п. «д» ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», на який міститься посилання в протоколі про адміністративне корупційне правопорушення, включає в себе декілька суб'єктів відповідальності, а також що саме ОСОБА_2 отримував з порушенням встановлених обмежень, зокрема чи дарунок чи пожертву.

Вищевказані порушення вимог ст. 256 КУпАП, суд першої інстанції залишив поза увагою, чим не виконав належним чином вимоги п. 2 ч. 1 ст. 278 КУпАП за змістом якого орган (посадова особа) при підготовці до розгляду справи про адміністративне правопорушення окрім іншого повинен вирішити чи правильно складено протокол та інші матеріали справи про адміністративне правопорушення»⁴²⁸.

9) має бути забезпечений повний, всебічний та об'єктивний аналіз та оцінка усіх фактичних даних, які зібрані у справі.

Апеляційний суд Хмельницької області наголосив, що «Відповідно до ст. 283 КУпАП постанова судді повинна бути законною і обґрунтованою. Виходячи зі змісту вказаної норми закону, постанова є обґрунтованою, якщо вона постановлена на матеріалах, повністю зібраних, всебічно досліджених і правильно оцінених суддею, а висновки судді про подію правопорушення та про винуватість особи, яка притягується до адміністративної відповідальності у його вчиненні з достовірністю

⁴²⁸Постанова апеляційного суду Тернопільської області від 23 жовтня 2014 року у справі № 596/1774/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41078484> (дата звернення: 28.11.2019).

впливають із матеріалів справи. Для цього у постанові повинні бути проаналізовані й оцінені всі розглянуті в судовому засіданні докази, які як підтверджують висновок судді, так і спростовують його.

При цьому судді належить дати аналіз усіх зібраних у справі доказів, тобто всіх фактичних даних, які містяться в показаннях свідків та інших джерелах доказів, які стверджують чи спростовують обвинувачення. Прийняття одних і відхилення інших доказів суддею повинно бути мотивовано, не обмежуючись лише зазначенням прізвищ свідка, або назви процесуального документа.

Відповідно до вимог ст. 283 КУпАП у мотивувальній частині постанови має бути наведена оцінка доводів, на які особа, яка притягується до адміністративної відповідальності послалася на свій захист. В результаті ретельного дослідження, суддя зобов'язана дати їм у постанові належну оцінку в сукупності з іншими доказами, що є у справі.

Проте ці вимоги закону під час розгляду справи у повній мірі виконані не були. Як видно з оскаржуваної постанови, суддя, всупереч вимогам закону, належної оцінки показанням ОСОБА_3, в сукупності з іншими доказами, що є у справі не дала.

Так, дійшовши висновку, що показання ОСОБА_3 в частині заперечення вини у отриманні подарунку, не відповідають фактичним обставинам справи та зумовлені позицією його захисту з метою уникнути відповідальності, як убачається з мотивувальної частини постанови, взагалі не навела у ній суть показань цілого ряду свідків, не проаналізувавши наведені докази в сукупності з іншими доказами по справі та не зазначила мотивів, з яких відкинула ці докази та прийняла інші, що є істотним порушенням вимог процесуального закону, оскільки належним чином не перевірені доводи ОСОБА_3 про відсутність в його діях складу правопорушення в якому його обвинувачують органи поліції та прокурор.

Суддя також не навела доказів на обґрунтування висновків щодо винуватості ОСОБА_3 у вчиненні правопорушення та не дала їм належної оцінки відповідно до вимог ст. 252 КУпАП. Суддя фактично, за деяким виключенням, виклала лише зміст показань особи притягнутої до адміністративної відповідальності та деяких свідків, а також

зазначила, що його винність підтверджується письмовими доказами, перерахувавши їх. Однак замість аналізу та оцінки фактичних даних, які містяться в письмових доказах, показаннях свідків, суддя у постанові лише зазначила назву частини доказів, а також вжила неприпустимі формулювання про те, що винність ОСОБА_3 підтверджуються також відомостями з протоколу за результатами проведення оперативно-розшукових заходів, висновку службового розслідування, протоколу огляду, довідок, наказу по особовому складу, поясненнями ряду свідків та іншими доказами. У постанові не зазначено, які саме документи досліджувались, їх назву, відсутній аналіз змісту цих документів, також не зазначено, які дані вони містять, чи стосуються ці дані досліджуваних суддею обставин справи, які обставини цими доказами підтверджуються або спростовуються.

Із наведених обставин вбачається, що суд першої інстанції не дав аналізу всім зібраним у справі доказам, тобто всім фактичним даним, які містяться в показаннях особи, яка притягнута до адміністративної відповідальності, свідків, письмових доказах по справі, які стверджують чи спростовують обвинувачення, а тому питань, що вирішуються суддею при ухваленні постанови, зазначених у ст. 283 КУпАП, не вирішила.

Вищеназвані порушення вимог закону є істотними, такими, що ставлять під сумнів законність та обґрунтованість ухваленої у справі постанови, оскільки висновки судді є передчасними, ухвалені без повного, всебічного та об'єктивного аналізу наявних у справі доказів, а тому не можуть визнаватися законними, у зв'язку з чим судові рішення підлягає до скасування

Інші письмові дані, які знаходяться в матеріалах справи стверджують виключно обставини перебування ОСОБА_3 на посаді в органах поліції та його кар'єрну складову, однак аж ніяк прохання та отримання ним подарунку у вигляді продуктів харчування.

Жодних належних, об'єктивних, обґрунтованих та допустимих доказів, здобутих з дотриманням вимог закону, які б стверджували прохання та отримання ОСОБА_3 подарунку у вигляді продуктів харчування та спростовували твердження останнього, що він за них розраховувався, ні органи досудового розслідування, ні прокурор суду не надали,

не здобуто таких і в процесі апеляційного розгляду, а ті на які вони посилаються не заслуговують на увагу та носять надуманий характер.

Відповідно до ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

Виходячи з даного конституційного принципу, з огляду на те, що усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь, вважаю, що провадження в справі відносно ОСОБА_3 підлягає закриттю за відсутністю в його діях складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП»⁴²⁹.

II. Предмет подарунку

Апеляційний суд Полтавської області сформував позицію щодо розуміння предмету подарунку в аспекті вимог антикорупційного законодавства, вказавши у своїй постанові, що «Предметом, як обов'язковою ознакою складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП є подарунок – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової (ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»). При цьому безоплатно означає безкоштовно, дарма. Обіцяючи/пропонуючи, надаючи грошові кошти, інше майно, переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи, особа не одержує навзамін ні матеріальних активів, ні послуг, ні пільг, ні переваг, ні грошових коштів чи іншого майна, а одержуючи такі предмети, не надає навзамін аналогічні предмети. Слова «за ціною, нижчою за мінімальну ринкову», означають обіцянку, пропозицію, надання та одержання предмета НВ за фіктивною вартістю, внаслідок чого одержувач виграє матеріально»⁴³⁰.

⁴²⁹Постанова апеляційного суду Хмельницької області від 12 лютого 2018 року у справі № 33/792/27/18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72168605> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴³⁰Постанова апеляційного суду Рівненської області від 21 серпня 2017 року у справі 560/436/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68489447> (дата звернення: 28.11.2019).

Дослідження рішень апеляційних та місцевих судів дало нам змогу встановити, що слідчі та прокурори порушували провадження за ст. 172-5 КУпАП у випадку виявлення факту отримання спеціальними суб'єктами таких подарунків.

1) земельні ділянки.

Чернігівський апеляційний суд вказав, що «ОСОБА_1 суду апеляційної інстанції повідомив, що будучи головою Іванівської сільської ради Чернігівського району Чернігівської області не приймав будь-яких рішень на користь дарувальників ОСОБА_2 та ОСОБА_3, вони не були у його підпорядкуванні та після отримання у дарунок земельних ділянок він повідомив у 10-ти денний строк Національне агентство з питань запобігання корупції про суттєві зміни у майновому стані.

З урахуванням викладеного, на думку суду, не було доведено, що ОСОБА_2 та ОСОБА_3 подарували ОСОБА_1, як публічному службовцю, земельні ділянки з метою вирішення питань у власних інтересах, а також те, що останні є особами, на інтереси яких може вплинути виконання чи невиконання ОСОБА_1 своїх посадових обов'язків.

Апеляційний суд дійшов висновку, що матеріали справи не містять доказів того, що ОСОБА_1 отримав у подарунок земельні ділянки від ОСОБА_2 та ОСОБА_3 у зв'язку із здійсненням ним діяльності, пов'язаної із виконанням функцій органів місцевого самоврядування, тобто, відсутній наслідковий зв'язок між виконанням ним даних функцій та одержанням подарунків.

В даному випадку дії ОСОБА_1 не загрожують інтересам Держави, не суперечать інтересам служби та інтересам третіх осіб, а тому вони, і на підставі всього вищезазначеного, не є корупційними»⁴³¹.

2) компенсація витрат на лікування та оздоровлення.

Апеляційний суд Кіровоградської області вказав, що «ОСОБА_3, як член громадської організації, а не як посадова особа органу місцевого самоврядування, **одержав від громадської організації компенсацію витрат, понесених ним під час санаторно-курортного лікування**

⁴³¹Постанова Чернігівського апеляційного суду від 20 серпня 2019 року у справі № 750/5837/19. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83746290> (дата звернення: 28.11.2019).

на оздоровлення, і не одержував дарунок, який відповідав би загально-визнаним уявленням про гостинність, та пожертви, в розумінні частини другої статті 8 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Матеріалами справи достовірно встановлено, що ОСОБА_3, як посадова особа органу місцевого самоврядування, для одержання подарунку не приймав будь-яких рішень, не здійснював дії чи бездіяльність в інтересах дарувальника, як безпосередньо, так і за його сприяння іншими посадовими особами та органами, та громадська організація «Спілка архітекторів міста Світловодська» не перебуває в підпорядкуванні ОСОБА_3

З вказаного слідує, що ОСОБА_3, як член громадської організації, а не як посадова особа органу місцевого самоврядування, одержав від громадської організації компенсацію витрат, понесених ним під час санаторно-курортного лікування на оздоровлення, і не одержував дарунок, який відповідав би загально-визнаним уявленням про гостинність, та пожертви, в розумінні ч. 2 ст. 8 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».⁴³²

3) грошові кошти.

Апеляційний суд Тернопільської області встановив, що «ОСОБА_1 будучи суб'єктом корупційного правопорушення, ... одержав від ОСОБА_2 дарунок у вигляді 200 (двохсот) гривень за виставлення останньому діагнозу «струс головного мозку» та видачу консультативного висновку, бланк якого власноручно підписав та завірив своєю печаткою, який в подальшому міг надати ОСОБА_2 можливість отримання листка непрацездатності»⁴³³.

Водночас, Ізяславський районний суд Хмельницької області зауважив, що «хоча ОСОБА_1 являвся суб'єктом відповідальності за вчи-

⁴³²Постанова апеляційного суду Кіровоградської області від 9 липня 2012 року у справі № 1121/2638/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25259218> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴³³Постанова апеляційного суду Тернопільської області від 27 січня 2012 року у справі № 33-9/12. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/23766101> (дата звернення: 28.11.2019).

нення правопорушення, пов'язаного з корупцією, відповідно до Закону № 1700, а також факт отримання коштів останнім на особистий рахунок, знайшли своє підтвердження в судовому засіданні, однак, жодного належного та достатнього доказу того, ким ці кошти були перераховані та, що ці кошти він отримав саме в якості «подарунку», про що зазначено у протоколі, надано не було.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 247 КУпАП, провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочате, а розпочате підлягає закриттю за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення»⁴³⁴.

4) картка поповнення рахунку.

Апеляційний суд Миколаївської області відзначив, що «матеріали справи не містять даних, які б свідчили про наявність домовленості між ОСОБА_3 та ОСОБА_5 та підтверджували факт вимагання ОСОБА_3 картки поповнення рахунку, чи обіцянку зі сторони ОСОБА_5 надати йому таку картку. Тобто, це свідчить про відсутність особистої зацікавленості зі сторони ОСОБА_3, чи того, що він діяв в інтересах інших осіб. Крім того, з особистих пояснень ОСОБА_3 та свідка ОСОБА_7 (протоколи судових засідань на а.с. 130-131, 133-134) вбачається, що ОСОБА_3 в ОСОБА_5 картки поповнення рахунку не вимагав, дану картку на його столі вона залишила, і оскільки картка була йому не потрібна, то віддав її ОСОБА_7. Обидва підтвердили, що боргових зобов'язань перед ОСОБА_7 ОСОБА_3 не мав.

Натомість, поведінка громадянки ОСОБА_5 дала привід органам прокуратури під час складення протоколів про адміністративне правопорушення дійти хибного висновку щодо наявності в діях ОСОБА_3 складу адміністративного корупційного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-5 та ст. 172-8 КУпАП. Так, громадянка ОСОБА_5 вже 14.07.2014р., в день звернення з проханням до ОСОБА_3, написала заяву на ім'я начальника ВВБ в Миколаївській області про неправомірні дії ОСОБА_3, при цьому, додала до своєї заяви ксерокопію картки

⁴³⁴Постанова Ізяславського районного суду Хмельницької області від 29 січня 2018 року у справі № 675/1053/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72176049> (дата звернення: 28.11.2019).

поповнення рахунку. Це свідчить про те, що звертаючись до ОСОБА_3, маючи намір передати останньому картку поповнення рахунку та маючи ще до свого звернення, ксерокопію даної картки, ОСОБА_5 свідомо вчинила дії, які були направлені на створення умов для того, щоб хибно трактувати дії ОСОБА_3 як корупційне правопорушення»⁴³⁵.

5) алкогольна продукція.

Апеляційний суд м. Києва встановив, що «ОСОБА_2. будучи державним службовцем, ... діючи умисно, з корисливих мотивів, отримала від ОСОБА_4 за швидке оформлення та видачу йому дублікату військового квитка подарунок у вигляді однієї пляшки віскі Glenmorangie The Original 40% ємністю 0.7 л. чим вчинила порушення встановленої законом заборони щодо одержання дарунка, тобто адміністративне корупційне правопорушення, передбачене частиною другою статті 172-5 КУпАП»⁴³⁶.

Апеляційний суд Харківської області встановив, що «ОСОБА_2 обвинувачується в тому, що вона, працюючи на посаді головою в Довжицькій сільській раді, що відноситься до 4 категорії посад державних службовців органів місцевого самоврядування 8 рангу, допустила порушення обмежень щодо одержання дарунків, а саме: сприяла «ОСОБА_3.» у здійсненні господарської діяльності, надавши можливість безоплатно використовувати земельну ділянку загальною площею 0,075 га на території с. Довжик, без оформлення необхідних документів на земельну ділянку, з одержанням за це дарунків у вигляді отримання двох пляшок коньяку «Старий Кахетті», загальною вартістю 190 грн.»⁴³⁷.

Кегичівський районний суд Харківської області встановив, що «ОСОБА_1, працюючи на посаді землевпорядника Медведівської сільської ради та будучи державним службовцем 15 рангу, 7 категорії,

⁴³⁵Постанова апеляційного суду Миколаївської області від 22 вересня 2014 року у справі № 489/5159/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40560992> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴³⁶Постанова апеляційного суду м. Києва від 4 вересня 2013 року у справі № 33/796/1190/2013. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33381743> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴³⁷Постанова апеляційного суду Харківської області від 13 червня 2011 року у справі № 2015/588/2012. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27244487> (дата звернення: 28.11.2019).

використовуючи своє службове становище, з метою незаконного одержання матеріальних благ, виконуючи обов'язки, передбачені п. 15 роз. II розділу «Посадової інструкції спеціаліста-землевпорядника сільської ради», затвердженої 05.01.2011 р. Медведівським сільським головою, за надання допомоги по роз'ясненню процедури виділення земельної ділянки (паю) в натурі ОСОБА_2, у приміщенні службового кабінету отримав від нього в дарунок пляшку коньяку торгової марки «Клінков», вартістю 132 грн.

Зазначені дії кваліфіковані за ч. 2 ст.172-5 КУпАП, ч. 1 ст. 8 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»⁴³⁸.

6) тютюнові вироби.

Апеляційний суд Миколаївської області встановив, що «Прапорщик ОСОБА_3 перебувала в складі зміни прикордонних нарядів відділу прикордонної служби «Миколаїв» та виконувала наказ на охорону державного кордону в прикордонному наряді «Перевірка документів» та «Огляд транспортних засобів» в пункті пропуску «Дніпро-Бузький морський торговельний порт». 13 квітня 2016 року близько 02 год. 20 хв. остання виїхала в складі прикордонного наряду на оформлення судна «Marylaki» (Кіпр). Після закінчення оформлення судна капітан судна передав ОСОБА_3 в якості подарунку два блоки цигарок іноземного виробництва без акцизної марки «Karelia Blue» (двадцять пачок), загальною вартістю 380 грн., чим вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене ч. 1 ст. 172-5 КУпАП»⁴³⁹.

7) канцелярські товари.

Апеляційний суд Черкаської області встановив, що «старшим прокурором прокуратури Тальнівського району Федоренком В.А. було складено протокол № 1414442 про корупційні правопорушення відносно ОСОБА_3 за ч. 1 ст. 172-5 КУпАП, згідно якого ОСОБА_3, будучи

⁴³⁸Постанова Кегичівського районного сууд Харківської області від 1 грудня 2011 року у справі № 2017/3-573/11. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19812133> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴³⁹Постанова апеляційного суду Миколаївської області від 18 серпня 2016 року у справі № 488/2547/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59765352> (дата звернення: 28.11.2019).

державним службовцем 11 рангу, перебуваючи на посаді начальника відділу освіти Тальнівської районної державної адміністрації, та згідно п.п.«в» п.1 ст.4 ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції», являючись суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, 11.04.2014 року отримав дарунок (пожертву) від громадянки ОСОБА_5, жительки с. Білашки, Тальнівського району у вигляді 10 пачок офісного паперу в обмін на видачу їй довідок на чоловіка та двох синів про те, що останні володіють українською мовою»⁴⁴⁰.

III. Удавані договори дарування

У процесі аналізу судової практики нами встановлено, що правоохоронні органи порушували провадження за ст. 175-2 КУпАП у разі виявлення фактів дарування спеціальним суб'єктам нерухомості.

Однак суди при розгляді справи виходили з того, що ці договори дарування уклалися з метою ухилення від сплати податків та спрощення юридичних процедур. Фактично це були приховані договори купівлі-продажу. Факт удаваності правочину встановлювався рішенням інших судів, що було підставою для закриття адміністративного провадження у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення.

- 1) Шевченківський районний суд м. Києва встановив, що «Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення від 23.09.2014 № 43 гр. ОСОБА_3, будучи суб'єктом відповідальності за вчинення корупційного правопорушення згідно з п.п. «в» п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», працюючи заступником начальника управління фінансів АПК та природоохоронних заходів Департаменту фінансів виробничої сфери та майнових відносин Міністерства фінансів України, порушив обмеження щодо отримання подарунків у розмірі, що перевищує 50 відсотків мінімальної заробітної плати.

⁴⁴⁰Постанова апеляційного суду Черкаської області від 21 липня 2014 року у справі № 704/590/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39851254> (дата звернення: 28.11.2019).

Гр. ОСОБА_3 своєї вини у скоєнні вказаного правопорушення не визнав, суду пояснив, що вказану земельну ділянку він фактично придбав за договором купівлі-продажу, сплативши її власнику грошові кошти в еквіваленті 350 дол. США за одну сотку. Спілкувався з цього питання з представником продавця ОСОБА_6, який за дорученням ОСОБА_5 наполягав на оформленні правочину шляхом укладання договору дарування, оскільки це суттєво зменшує витрати на нотаріальне посвідчення угоди. Надав суду копію розписки ОСОБА_6 від 06.03.2014 про отримання останнім повної суми грошового розрахунку за передачу ОСОБА_3 земельної ділянки з кадастровим номером 3221887800:03:048:0328.

Як свідчать письмові пояснення дарувальника ОСОБА_5, він у родинних стосунках з обдарованим не перебуває.

У той же час, рішенням Вишгородського районного суду Київської області від 09.10.2014 задоволений позов ОСОБА_7 до ОСОБА_3 та ОСОБА_5 в частині визнання удаваним вказаного вище договору дарування та встановлено, що даний договір є договором купівлі-продажу з моменту його укладання. Рішення набрало законної сили.

Приймаючи до уваги, що судовим рішенням, яке набрало чинності, спростовані викладені у протоколі про адміністративне правопорушення обставини про отримання ОСОБА_3 земельної ділянки як подарунка та встановлено, що право власності на вказане майно ним набуто за відплатним договором, в діях ОСОБА_3 відсутній склад адміністративного проступку за ч. 1 ст.172-5 КУпАП⁴⁴¹.

- 2) Черкаський апеляційний суд вказав, що «ОСОБА_1, будучи головним спеціалістом Департаменту соціальної політики Черкаської міської ради та відповідно до підпункту «в» пункту 1 частини 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктом відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, в порушення вимог ч. 2 ст. 23 Закону, одержала від громадянки ОСОБА_3 подарунок у негрошовій формі, а саме:

⁴⁴¹Постанова Шевченківського районного суду м. Києва від 18 грудня 2014 року у справі № 761/35128/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42174085> (дата звернення: 28.11.2019).

відповідно до договору дарування частини житлового блоку (секції) у гуртожитку, загальною площею 25, 2 кв. м, за адресою: будинок АДРЕСА_2 , загальною вартістю 110 376 грн, що перевищує дозволений законом розмір сукупної вартості подарунків.

В обґрунтування апеляційних вимог апелянт посилається на те, що договори дарування ОСОБА_1 житлових приміщень є удаваними, фактично було укладено договори купівлі-продажу цих приміщень, за якими ОСОБА_1 сплатила кошти за придбання вказаних приміщень, і виключно задля оптимізації нотаріальних витрат оформлені, як дарування, оскільки ОСОБА_1 та контрагенти по договорах ОСОБА_4 та ОСОБА_5 є абсолютно чужими людьми і не мали ніяких мотивів дарувати житло сторонній особі.

Зазначає, що в судах тривають процеси у справах № 711/2894/19 та № 711/2892/19 саме про визнання досліджуваних правочинів дарування удаваними, рішення по яких ще не вступили в законну силу. Відповідно у разі задоволення позовних вимог і визнання договорів дарування удаваними, буде доведено відсутність складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП, а саме його предмета – подарунка.

Як встановлено під час апеляційного розгляду справи, постановою Черкаського апеляційного суду від 29.08.2019 скасовано рішення Придніпровського районного суду м. Черкаси від 31.05.2019, та ухвалено нове, яким визнано удаваним договір дарування частини жилого блоку (секції) у гуртожитку від 30 жовтня 2017 року, посвідчений приватним нотаріусом Черкаського міського нотаріального округу Черкаської області Левицькою Е. А. 30 жовтня 2017 року, укладений між ОСОБА_1 та ОСОБА_4, з метою приховування насправді договору купівлі-продажу частини цього об'єкту нерухомості. Визнано, що між ОСОБА_1 та ОСОБА_4 , було фактично укладено договір купівлі-продажу приміщення у будинку АДРЕСА_2 , а саме: кімнати № 6, 7 (а.с. 162-165). Рішення вступило в законну силу.

За таких обставин, вищезазначені докази в своїй сукупності, дають підстави вважати, що в даному випадку відсутній склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП,

оскільки право власності на приміщення у гуртожитку, що знаходиться в АДРЕСА_2 , ОСОБА_1 фактично набула згідно договорів купівлі-продажу, а не дарування , а тому постановою місцевого суду не відповідає вимогам закону та підлягає скасуванню, а адміністративне провадження закрито на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП в зв'язку з відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП»⁴⁴².

IV. Подарунок через довіреність

У процесі аналізу судової практики виявлено позицію суду щодо оформлення подарунку на підставі довіреності на представництво інтересів та без відома особи, яка цю довіреність надавала. Суд вказав на відсутності у спеціального суб'єкта умислу на порушення антикорупційного законодавства та визнав відсутність події та складу адміністративного правопорушення.

Так, Біляївський районний суд Одеської області у своїй постанові вказав, що «З договору дарування від 11 грудня 2017 року вбачається, що ОСОБА_2 «Дарувальник» та ОСОБА_3 діючи від імені Грабовенко ОСОБА_1 як «Представник Обдарованої» уклали договір, відповідно до якого «Дарувальниця» передала безоплатно у власність, а Обдаровувана в особі Представника прийняла в дар земельну ділянку № 87 в садівничому кооперативі «Едем» Таїровська селищна рада Овідіопольського району Одеської області, площею 0.0700 га. Відповідно до п. 2.1 договору дарування дар оцінено у розмірі 187992,11 грн. Вказаний договір підписаний ОСОБА_2 та ОСОБА_3

З довіреності, посвідченої 20 жовтня 2017 року приватним нотаріусом ОСОБА_5 вбачається, що ОСОБА_1 уповноважила ОСОБА_3 бути її представником з усіма необхідними повноваженнями. Вказана довіреність видана строком на 5 років.

В судовому засіданні ОСОБА_1 пояснила, що вказану довіреність вона дала своєму батькові оскільки він представляє її інтереси у всіх

⁴⁴²Постанова Черкаського апеляційного суду від 17 жовтня 2019 року у справі № 712/5775/19. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85157805> (дата звернення: 28.11.2019).

органах і те, що він має укласти договір дарування на її ім'я дізналась після укладення договору дарування 19 січня 2018 року в зв'язку з чим 24.02.2018 року подала декларацію про суттєві зміни.

Крім цього, з додатку до доручення ГТЮУ в Одеській області від 26.12.2017 року №12-11/9772 вбачається, що ОСОБА_1 була проінформована про обмеження щодо отримання подарунків та заходи, які повинні вживатись для запобігання одержання неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними 10 січня 2018 року, тобто після укладення її батьком договору дарування.

Вказані обставини свідчать про те, що ОСОБА_1 не мала умислу щодо порушення вимог закону України «Про запобігання корупції». Згідно п. 1 ч. 1 ст. 247 КпАП України провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю в разі відсутності події і складу адміністративного правопорушення»⁴⁴³.

V. Питання малозначності діяння

В окремих випадках суди визнавали порушення спеціальним суб'єктом вимог щодо отримання подарунка малозначним адміністративним правопорушенням та звільняли його від адміністративної відповідальності.

Таку позицію суди обґрунтовували наступним:

- 1) позитивна характеристика правопорушника, наявність на утриманні неповнолітньої дитини.**

Володимир-Волинський міський суд Волинської області у своїй постанові зазначив, що «Враховуючи характер вчиненого правопорушення, дані про особу порушника, який позитивно характеризується за місцем проживання, раніше не притягувався до адміністративної відповідальності, має на утриманні неповнолітню дитину, відсутність обставин, що обтяжують його відповідальність та те, що він не виступав ініціатором одержання дарунка, відсутність негативних наслідків

⁴⁴³Постанова Біляївського районного суду Одеської області від 11 травня 2018 року у справі № 96/1694/18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73925369> (дата звернення: 28.11.2019).

від вчиненого, вважаю можливим визнати вчинене адміністративне правопорушення малозначним та, відповідно до стаття 22 КУпАП звільнити його від адміністративної відповідальності обмежившись усним зауваженням»⁴⁴⁴.

Зазначена позиція місцевого суду підтримана апеляційним судом Волинської області, який зазначив, що «Звільняючи ОСОБА_2 від адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 172-5 КУпАП на підставі ст. 22 КУпАП і обмежуючись усним зауваженням, суддя у постанові навів переконливі мотиви прийняття такого рішення.

Так, з врахуванням обставин та характеру вчиненого правопорушення, яке є самотнім випадком, незначну суму дарунку, відсутність будь-яких негативних наслідків від вчиненого та обставин, що обтяжують відповідальність особи, яка ж до того не була ініціатором отримання подарунку, а тому вчинене ОСОБА_2 адміністративне правопорушення обґрунтовано визнано малозначним. При цьому, правильно враховані дані про особу порушника, який до адміністративної відповідальності притягується вперше, по місцю роботи характеризується виключно позитивно, має на своєму утриманні малолітню дитину»⁴⁴⁵.

2) накладення на спеціального суб'єкта стягнення за антикорупційним законом матиме для нього подальші негативні юридичні наслідки, що не відповідає характеру вчиненого порушення, а також завданням і меті адміністративного стягнення.

Апеляційний суд Черкаської області у свої постанові вказав, що «Як було встановлено в судовому засіданні, ОСОБА_4 отримав «Стіл керівника», не як дарунок для себе особисто, а для державної установи – Шполянської РДА Черкаської області, і після звільнення з займаної посади не забрав його, а залишив у кабінеті. Крім цього, «Стіл керівника» хоча і знаходився в кабінеті голови Шполянської РДА в Черкась-

⁴⁴⁴Постанова Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 8 квітня 2014 року у справі № 154/782/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38881557> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴⁴⁵Постанова апеляційного суду Волинської області від 15 травня 2014 року у справі № 154/782/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38686210> (дата звернення: 28.11.2019).

кій області, але перебуває на балансі СТОВ «Іскра». Будь які дані про те, що ОСОБА_4 мав намір після звільнення з посади голови Шполянської РДА забрати зазначені меблі, в матеріалах справи відсутні.

Таким чином, дії ОСОБА_4 хоча і містили формальні ознаки правопорушення передбаченого ст. 172-5 КУпАП, однак, з врахуванням обставин його вчинення, відсутністю негативних наслідків такого правопорушення, а також того факту, що ОСОБА_4 отримав стіл керівника не для себе особисто як подарунок, а для установи – для користування в кабінеті голови Шполянської РДА Черкаської області, і після звільнення з займаної посади не забрав його, а залишив у кабінеті, зазначений стіл перебуває на балансі СТОВ «Іскра», таке порушення слід визнати малозначним.

За таких обставин, притягнення ОСОБА_4 до відповідальності з накладенням на нього стягнення за антикорупційним законом та з подальшими негативними для нього юридичними наслідками, є надто суворим впливом відносно останнього, що не відповідає характеру вчиненого порушення, завданням, зазначеним у ст. 1 КУпАП, а також меті адміністративного стягнення, визначеній у ст. 23 КУпАП.

Згідно з вимогами ст. 22 КУпАП, при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням».⁴⁴⁶

3) особу вперше притягається до адміністративної відповідальності, а сума отриманого подарунку не є значною.

Розглядаючи справу щодо отримання спеціальним суб'єктом подарунку у вигляді 200 грн, апеляційний суд Тернопільської області вказав, що «Звільняючи ОСОБА_1 від адміністративної відповідальності на підставі статті 22 КУпАП, з оголошенням йому усного зауваження, суд правильно врахував те, що він притягується до адміністративної відповідальності вперше, виключно позитивно характеризується за місцем роботи та проживання, сума отриманого дарунку не є значною, а тому

⁴⁴⁶Постанова апеляційного суду Черкаської області від 7 листопада 2012 року у справі № 2310/1502/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/48723885> (дата звернення: 28.11.2019).

порушені ним вимоги Закону через малозначність не потягли негативних наслідків»⁴⁴⁷.

4) відсутність тяжких наслідків вчиненого адміністративного правопорушення.

Розглядаючи справу щодо отримання спеціальним суб'єктом подарунку у вигляді пляшки віскі Glenmorangie The Original 40% ємністю 0.7 л, апеляційний суд м. Києва зазначив, що «Враховуючи, що вчинене ОСОБА_2 правопорушення є незначним, тяжких наслідків даного порушення не настало, а також враховуючи дані про особу порушницю, приходжу до висновку, про можливість застосування ст. 22 КУпАП до ОСОБА_2 зі звільненням її від адміністративної відповідальності, обмежившись при цьому усним зауваженням»⁴⁴⁸.

VI. Питання гостинності

Судами сформована низка юридичних позицій стосовно одержання спеціальними суб'єктами подарунків, які відповідають загальновизначним уявленням про гостинність.

1) подарунок з нагоди новорічних свят.

Валківський районний суд Харківської області зазначив, що «У судовому засіданні свідок ОСОБА_3 пояснив, що він в 2016 році, близько кінця літа – початку осені, звернувся до ОСОБА_2 з питанням виділення земельної ділянки для улаштування АЗС. Розмова була про те, чи є можливість виділити земельну ділянку. Розмова закінчилась тим, що ОСОБА_2 намагаючись допомогти, направив його до Відділу держгеокадастру, але там нічого не вирішилось. Зазначив, що ОСОБА_2 йому говорив, що він не вирішує питання щодо виділення земельних ділянок. Також зазначив, що на початку 2017 року він купив пляшку коньяку в подарунковій упаковці з фужерами в районі холодної гори

⁴⁴⁷Постанова апеляційного суду Тернопільської області від 27 січня 2012 року у справі № 33-9/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/23766101> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴⁴⁸Постанова апеляційного суду м. Києва від 4 вересня 2013 року у справі № 33/796/1190/2013. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33381743> (дата звернення: 28.11.2019).

в м. Харків та поїхав до ОСОБА_2 Зайшовши до його робочого кабінету, вручив коньяк, привітав його з новорічними святами. ОСОБА_2 практично одразу взяв пакет з коньяком, але спочатку сказав, що не потрібно було. Розмовляли вони про реформи земельного законодавства. Ніяких сторонніх людей з ними в кабінеті під час розмови не було. Коньяк подарував з метою привітання останнього з новорічними святами, ОСОБА_2 ніяких рішень на його користь, чи користь його родичів не приймав.

З дослідженого в судовому засіданні, в якості доказу, протоколу про результати здійснення негласних слідчих (розшукових) дій № 1, 6 від 10.02.2017 р., судом не встановлено, що ОСОБА_2 отримав пляшку коньяку у подарунок від ОСОБА_3 саме за виконання ним своїх повноважень як голови районної ради на користь дарувальника»⁴⁴⁹.

2) кошти, отримані за продовження терміну дії групи інвалідності, не є дарунком, що відповідає загально визнаним уявленням про гостинність та пожертви.

Шевченківський районний суд м. Чернівці зазначив, що «24.05.2012 будучи в складі вказаної комісії, а саме головою комісії, в період з 10 год. по 13 год. за результатами медичних оглядів та висновків комісії продовжила термін групи інвалідності гр.гр. ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10 та ОСОБА_11, які в свою чергу з метою подяки, цього ж числа, передали ОСОБА_2, дарунки (пожертви) у вигляді грошових коштів на суму 1900 грн та 50 дол. США, що станом на 24.05.2012 згідно офіційного курсу НБУ становить 399,63 грн, а всього на загальну суму 2299,63 грн.

Грошові кошти надавались наступними громадянами: ОСОБА_3, – 100 грн; ОСОБА_4, – 300 грн; ОСОБА_5, – 200 грн; ОСОБА_6, – 400 грн; ОСОБА_7, – 100 грн; ОСОБА_8, – 300 грн; ОСОБА_9, – 50 доларів США; ОСОБА_10, – 300 грн; ОСОБА_11, – 200 грн.

Походження та обставини отримання, ОСОБА_2, вказаних дарунків (пожертв) не відповідає загально визнаним уявленням про гостинність

⁴⁴⁹Постанова Валківського районного суду Харківської області від 27 квітня 2017 року у справі № 615/324/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66205827> (дата звернення: 28.11.2019).

та пожертви. Крім цього зазначені грошові кошти ОСОБА_2 не передала в касу установи, а привласнила собі.

У судовому засіданні ОСОБА_2 свою вину у скоєному адміністративному корупційному правопорушенні, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУпАП визнала, підтвердила факти одержання дарунків (пожертв) від зазначених в протоколі громадян, пояснила, що отримані кошти планувала витратити на ремонт лікарських кабінетів, придбання канцелярських приладів та оргтехніки для роботи комісії. Підтвердила той факт, що гроші були вилучені у неї з сумки»⁴⁵⁰.

3) кошти, отримані за внесення змін у таблиць відпрацьованого часу, не є подарунком, що відповідає загальноновизнаним уявленням про гостинність.

Шевченківський районний суд м. Чернівці вказав, що «ОСОБА_1, перебуваючи на посаді заступника завідувача гуртожитку педагогічного коледжу ЧНУ імені ОСОБА_2, будучи посадовою особою юридичної особи публічного права та відповідно до підпункту «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктом, на якого поширюється його дія, всупереч вимогам п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції», особисто одержала подарунок, який не відповідає загальноновизнаним уявленням про гостинність від фізичної особи, яка перебувала в її підпорядкуванні.

В ході ревізії було виявлено, що у липні серпні 2015 року ОСОБА_3 перебував за межами України, а саме в Болгарії, в період часу із 21.07.2015 по 03.08.2015 року. На роботу фактично не виходив та безпосередні свої обов'язки не виконував. Як мені стало відомо пізніше виїжджав за межі території України у зв'язку із відпочинком. До керівництва коледжу та до неї, як безпосереднього керівника із будь-якого роду заявами чи повідомленнями про виїзд чи необхідність відпустки до виїзду не звертався. Про його виїзд за кордон, у період того, як документально було оформлено, що ОСОБА_3 нібито працював у гуртожитку не складались будь-які заяви, уточнені таблиці, графіки та інше.

⁴⁵⁰Постанова Шевченківського районного суду м. Чернівці від 14 червня 2012 року у справі № 3-1731/12 р. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51593839> (дата звернення: 28.11.2019).

Після того як ОСОБА_3 приїхав із Болгарії він підійшов до неї та повідомив, що перебував у відпустці за межами України та оскільки не привіз ніякого подарунка, то поклав на стіл їй гроші в сумі 800 грн.

Свідок ОСОБА_3 в судовому засіданні пояснив, що в педагогічному коледжі ЧНУ ім. Юрія Федьковича працює з 1998 року на посаді вихователя гуртожитку. У липні – серпні 2015 року він перебував за межами України, а саме в Болгарії, в період часу із 21.07.2015 по 03.08.2015 року. На роботу фактично не виходив та безпосередні свої обов'язки не виконував. Виїжджав за межі території України у зв'язку із відпочинком. До керівництва коледжу та безпосереднього керівника із будь-якого роду заявами чи повідомленнями про виїзд чи необхідність відпустки він не звертався. **Після того як приїхав із Болгарії підійшов до безпосереднього керівника ОСОБА_1, якій повідомив про те, що перебував за межами тертої України на відпочинку, пропустив декілька днів на роботі та в якості подарунка, передав їй 800 грн.**

Заслухавши пояснення ОСОБА_1, допитавши свідка ОСОБА_3, вислухавши думку прокурора Романюка В.І., вважаю, що в діях правопорушниці вбачається склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-5 ч. 1 КпАП України»⁴⁵¹.

- 4) з огляду на стосунки між дарувальником і обдарованим, дарування автомобільних комплектуючих та послуг з ремонту автомобіля не можуть вважатися такими що відповідають загально-визнаним уявленням про гостинність.

Херсонський міський суд Херсонської області вказав, що «ОСОБА_1, займаючи посаду прокурора Херсонської місцевої прокуратури Херсонської області, тобто являючись суб'єктом відповідальності за Законом України «Про запобігання корупції», в порушення вимог ч. 1 ст. 23 цього Закону, 20.07.2017 року, у зв'язку із здійсненням ОСОБА_1 діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави, за сприяння у поверненні ОСОБА_2 викраденого мобільного телефону iPhone 55, одержав від ОСОБА_3, подарунок: автомобільний салонний фільтр вартістю 504

⁴⁵¹Постанова Шевченківського районного суду м. Чернівці від 6 вересня 2016 року у справі № 727/6101/16-п URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61116258> (дата звернення: 28.11.2019).

грн. та послугу вартістю 400 грн., у виді заправки системи кондиціювання автомобілю Honda Accord д.н. НОМЕР_1, що належить дружині ОСОБА_1, чим вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172-5 КУпАП за наступними обставинами.

Доводи ОСОБА_1 та його захисника про те, що він не є суб'єктом адміністративного правопорушення, так як не виконував обов'язків прокурора, оскільки не був процесуальним керівником по кримінальному провадженню стосовно повернення мобільного телефону, тому не здійснював обов'язків, пов'язаних з функцією держави, про що зазначено також у постанові про закриття кримінального провадження відносно нього, та в ухвалі Цюрупинського районного суду Херсонської області від 02.09.2019 року є необґрунтованими та не приймаються, оскільки ОСОБА_3 фактично звертався до ОСОБА_1 як до прокурора, процесуального керівника, та ОСОБА_1 знав, що оплата послуг здійснена саме у зв'язку з цими його повноваженнями прокурора, після повернення мобільного телефону ОСОБА_2 кримінальне провадження №1201723030002429 за фактом придбання майна, одержаного злочинним шляхом, було закрито за відсутності складу злочину, тобто його провадження фактично здійснювалось з метою відшукування, вилучення та повернення мобільного телефону, без мети притягнення будь-кого до кримінальної відповідальності, тому дії ОСОБА_1 є правопорушенням, пов'язаним з корупцією, тобто діянням, що містить ознаки корупції, так як порушує встановлені ч.1 ст.23 Закону України «Про запобігання корупції» обмеження щодо одержання подарунків, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, оскільки оцінюючи стосунки між ним та ОСОБА_3 вони не можуть вважатися такими що відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність»⁴⁵².

- 5) надання алкогольної продукції з метою отримання ветеринарного документа не відповідає загальноновизнаним уявленням про гостинність та пожертви.**

⁴⁵²Постанова Херсонського міського суду Херсонської області від 8 жовтня 2019 року у справі № 766/3045/18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85471812> (дата звернення: 28.11.2019).

Садгірський районний суд м. Чернівці вказав, що «ОСОБА_1, перебуваючи на посаді завідуючого дільничною лікарнею ветеринарної медицини № 2 м. Чернівці, будучи посадовою особою органу державної влади, безпосередньо одержав дарунок, який не відповідає загально визнаним уявленням про гостинність та пожертви, від фізичної особи за прийняття ним рішення про видачу ветеринарного документу в інтересах дарувальника, що виявлено в ході проведення перевірки у порядку нагляду за додержанням і застосуванням законів, чим порушив вимоги п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», за що передбачена адміністративна відповідальність за ч. 2 ст. 172-5 КУпАП.

Судом встановлено, що ОСОБА_1 07.04.14 року, прийняв рішення в інтересах ОСОБА_2 про видачу довідки на переміщення птиці, після видачі зазначеного вище ветеринарного документу, ОСОБА_1 безпосередньо одержав від ОСОБА_2 одну пляшку коньяку «Hennessy V.S.», об'ємом 0,5 літра, яка згідно довідки ТОВ «ОСОБА_3 ОСОБА_4 Україна», вартість однієї пляшки коньяку «Hennessy V.S.», об'ємом 0,5 літра, становить 309,90грн.

На підставі викладеного суд приходять до висновку, що своїми діями правопорушник ОСОБА_1 вчинив корупційне правопорушення, що виразилось у безпосередньому одержанні дарунку у виді однієї пляшки коньяку «Hennessy V.S.», об'ємом 0,5 літра, вартістю 309,90 грн., чим вчинив адміністративне корупційне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 172-5 КУпАП, тобто порушення встановленої законом заборони щодо одержання дарунка (пожертви)»⁴⁵³.

б) майно, отримане внаслідок вимагання від підлеглого не є подарунком, який відповідає загально визнаним уявленням про гостинність та пожертви

Куп'янський міськрайонний суд Харківської області вказав, що «ОСОБА_1, будучи наказом №113 від 21.11.2016 року, призначений на посаду майстра філії Харківського обласного комунального під-

⁴⁵³Постанова Садгірського районного суду м. Чернівці від 6 травня 2014 року у справі № 726/789/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41315810> (дата звернення: 28.11.2019).

приємства «Дирекція розвитку інфраструктури території» «Куп'янське підприємство теплових мереж», під час виконання своїх службових обов'язків, запропонував ОСОБА_2, який працює слюсарем зазначеного підприємства та перебуває в безпосередньому підпорядкуванні ОСОБА_1, зробити йому подарунок у вигляді мобільного телефону та безпосередньо одержав у якості подарунка, мобільний телефон марки «Самсунг В 110Е» вартістю 705 гривень, що не відповідає загальнови-знаним уявленням про гостинність та пожертви у зв'язку зі здійсненням діяльності пов'язаної з виконанням функцій держави, чим вчинив правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172-5 КУпАП порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків»⁴⁵⁴.

VII. Без конфіскації подарунка

Відповідно до ст. 172-5 КУпАП санкція за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків передбачає обов'язкову конфіскацію подарунка. Водночас нами виявлено, що не у всіх справах застосовувалася конфіскація. Такий підхід суди мотивували наступним.

- 1) характером вчиненого правопорушення, особою, що притягується до адміністративної відповідальності, ступенем її вини, а також обставинами справи, які не вказують на те що подарунок здійснено як публічному службовцю з метою вирішення питань у власних інтересах.

Автозаводський районний суд м. Кременчука вказав, що «ОСОБА_1 будучи головним спеціалістом Бюджетного управління Департаменту фінансів виконавчого комітету Кременчуцької міської ради, являючись відповідно до п.п. «в» п. 1 ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції», всупереч вимог ч. 2 ст. 23 Закону одержала від групи осіб подарунки у не грошовій формі (квартиру) загальною вартістю 244 421,33 грн, що перевищує дозволений Законом розмір сукупної вартості подарунків (3524 грн) чим вчинила адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене частиною 1 статті 172-5 КУпАП.

⁴⁵⁴Постанова Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 27 грудня 2016 року у справі № 628/4313/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63756466> (дата звернення: 28.11.2019).

Надаючи пояснення ОСОБА_1 повідомила, що дійсно 18.09.2018 отримала від рідної тітки ОСОБА_2 та двоюрідного брата ОСОБА_3 подарунок у вигляді квартири вартістю 244 421 грн. 33 коп., що розташована за адресою: АДРЕСА_2 .

В судовому засіданні правопорушник ОСОБА_1 свою вину у вчиненні правопорушення визнала повністю.

Вирішуючи питання про накладання стягнення на ОСОБА_1, суд враховує те, що хоча санкція ч. 1 ст. 172-5 передбачає конфіскацією, але беручи до уваги характер вчиненого правопорушення, особу, що притягується до адміністративної відповідальності, ступінь її вини, а також обставини справи, які не вказують на те що ОСОБА_2 та ОСОБА_3 подарували ОСОБА_1 квартиру саме як публічному службовцю з метою вирішення питань у власних інтересах, що ОСОБА_1 є зацікавленою у певних офіційних діях ОСОБА_2 та ОСОБА_3 та вважає можливим обмежитись накладенням стягнення у виді штрафу.

Враховуючи вище викладене та характер вчиненого правопорушення, дані про особу ОСОБА_1 , ступінь її вини, її майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, вважає за необхідне застосувати до ОСОБА_1 вид стягнення у вигляді штрафу без конфіскації подарунка, з метою запобігання вчинення нею нових правопорушень у подальшому»⁴⁵⁵.

2) на момент розгляду справи в суді подарунок було повернуто особі, яка його дарувала під час проведення слідчих дій в межах кримінального провадження.

Попаснянський районного суду Луганської області відзначив, що «дарунком 2 (дві) пляшки шампанського та 2 (дві) коробки цукерок ОСОБА_1 розпорядилась на власний розсуд., тобто вчинила дії, які містять ознаки адміністративного корупційного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 8 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», ч. 1 ст. 172-5 КУпАП.

⁴⁵⁵Постанова Автозаводського районного суду м. Кременчука від 25 липня 2019 року у справі № 524/5184/19. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83368660> (дата звернення: 28.11.2019).

Подарунок у вигляді двох пляшок шампанського та двох коробок цукерок у ОСОБА_1 в межах кримінального провадження чи провадження про адміністративне правопорушення не вилучався, в матеріалах справи є розписка про те, що ОСОБА_1 повернула подарунок ОСОБА_2 після вчинення правопорушення.

Враховуючи обставини справи, обставини, що характеризують особу ОСОБА_1, обставини, що пом'якшують відповідальність, зокрема, щире каяття, суд вважає за накласти на неї адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 1700 гривень. При цьому застосувати додаткове покарання у вигляді конфіскації подарунка є неможливим, адже на момент розгляду справи в суді його було повернуто особі, яка його дарувала під час проведення слідчих дій в межах кримінального провадження»⁴⁵⁶.

Така ж позиція була висловлена Криничанським районним судом Дніпропетровської області, який у своїй постанові зазначив, що «ОСОБА_3 передала ОСОБА_4 витяг з Державного земельного кадастру і проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки ОСОБА_5, розташованої по пр. Аношкіна, 25 А, блок 1 гараж 9 у м. Дніпродзержинську, після чого ОСОБА_3 отримала від ОСОБА_4 дарунок у вигляді грошових коштів в сумі 2000 грн. за видачу зазначених документів.

Враховуючи характер вчиненого правопорушення, особу правопорушниці, яка раніше до адміністративної відповідальності не притягувалась, характеризується позитивно, суд вважає необхідним накласти на неї адміністративне стягнення у виді штрафу. При цьому суд не вбачає можливості застосування конфіскації подарунка, оскільки передані в якості подарунка гроші вилучені під час кримінального провадження і повернуті власнику»⁴⁵⁷.

⁴⁵⁶Постанова Попаснянського районного суду Луганської області від 30 червня 2015 року у справі № 423/624/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46095140> (дата звернення: 28.11.2019).

⁴⁵⁷Постанова Криничанського районного суду Дніпропетровської області від 30 березня 2015 року у справі 178/333/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43342028> (дата звернення: 28.11.2019).

3) подарунок у правопорушника не зберігся.

Новоселицький районний суд Чернівецької області вказав, що «ОСОБА_2 працюючи на посаді завідувачої приймального відділення КУ «Новоселицька центральна районна лікарня» одержала від медичної сестри приймального відділення ОСОБА_3 подарунок у формі однієї пляшки шампанського вина виробництва Італії та одну коробку цукерок марки «Світоч» на загальну суму 300 гривень.

Вказаний подарунок ОСОБА_2 отримала за те, що вона проставила в табелях робочого часу за грудень 2014 року дві зміни, та за січень 2015 року три зміни виходу на роботу ОСОБА_3, яка фактично тоді не працювала.

При накладенні стягнення враховується, що правопорушниця вину визнала, щиро розкалася, відшкодувала заподіяну шкоду, вперше притягується до адміністративної відповідальності, позитивно характеризується за місцем проживання та роботи.

Враховуючи те, що отриманий ОСОБА_2 дарунок на час розгляду справи вилучений не був та у порушниці не зберігся, то суд не застошує його конфіскацію»⁴⁵⁸.

4) подарунок був спожитий.

Кегичівський районний суду Харківської області зазначив, що «У жовтні 2011 року в АДРЕСА_1 ОСОБА_1, працюючи на посаді землевпорядника Медведівської сільської ради та будучи державним службовцем 15 рангу, 7 категорії, використовуючи своє службове становище, з метою незаконного одержання матеріальних благ, виконуючи обов'язки, передбачені п. 15 роз. II розділу «Посадової інструкції спеціаліста-землевпорядника сільської ради», затвердженої 05.01.2011 р. Медведівським сільським головою, за надання допомоги по роз'ясненню процедури виділення земельної ділянки (паю) в натурі ОСОБА_2, у приміщенні службового кабінету отримав від нього в дарунок пляшку коньяку торгової марки «Клінков», вартістю 132 грн.

⁴⁵⁸Постанова Новоселицького районного суду Чернівецької області від 20 березня 2015 року у справі № 720/424/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43216750> (дата звернення: 28.11.2019).

Під час розгляду справи, у вчиненні правопорушення ОСОБА_1 винним себе визнав, протиправність своїх дій усвідомив, щиро розкався, з 31.10.2011 року не працює на посаді землевпорядника, отриманий в дарунок коньяк випив.

При накладенні основного адміністративного стягнення у вигляді штрафу враховується як характер і ступінь вчиненого правопорушення, так і щире розкаяння, що, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 34 КУпАП, визнається обставиною, яка пом'якшує відповідальність, те, що ОСОБА_1 характеризується позитивно як відповідальний працівник, користується повагою серед односельців. Обставин, що обтяжують відповідальність, згідно зі ст. 35 Кодексу, не встановлено.

Враховуючи відсутність коньяку, отриманого в якості дарунка, підстав для його конфіскації не знайдено»⁴⁵⁹.

5) подарунок не вилучався.

Луцький міськрайонний суд Волинської області вказав, що «В судовому засіданні ОСОБА_1 свою вину в скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-5 ч. 1 КУпАП визнав та підтвердив, що під час несення служби на посту в складі чергової зміни Луцького СІЗО прийняв пропозицію від засудженого ОСОБА_3 взяти в дружини засудженого три мобільні телефони та зарядні пристрої, та за винагороду в 1400 гривень принести в слідчий ізолятор та ОСОБА_3.

Дії ОСОБА_1 слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 172-5 Кодексу України за ознаками, порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка. Обставин, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність ОСОБА_1 суд не встановив.

При накладенні стягнення суддя враховуючи викладене, а також характер вчиненого правопорушення, особу порушника який притягується до адміністративної відповідальності, що характеризується посередньо, ступінь його вини, незадовільний майновий стан, відсутність обставин, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність вважає, що на ОСОБА_1 слід накласти адміністративне стягнення у виді штрафу.

⁴⁵⁹Постанова Кегичівського районного суду Харківської області від 1 грудня 2011 року у справі № 2017/3-573/11. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19812133> (дата звернення: 28.11.2019).

Разом з тим, суддя не застосовує конфіскацію дарунка, оскільки грошові кошти не вилучались»⁴⁶⁰.

VIII. Співвідношення подарунку та неправомірної вигоди

На наше переконання, для поліцейських, прокурорів, державних службовців та посадових і службових осіб Національної поліції України і органів прокуратури України важливо розуміти вміти розмежовувати підстави притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення обмеження щодо одержання подарунка (ст. 172-5 КУпАП) та підстави притягнення особи до кримінальної відповідальності за отримання чи вимагання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України).

Судами сформована практика, яка виключає можливість притягнення особи за одне і те ж діяння до двох видів юридичної відповідальності, а також унеможлиблює підміну понятійного апарату.

1) вимагання коштів як подяки за не проведення перевірки не є подарунком.

Апеляційний суд Житомирської області зазначив, що «Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення та постанови про закриття кримінального провадження від 31.12.2014 р., ОСОБА_1 інкримінувалось вимагання неправомірної винагороди, тобто грошових коштів, як подяки, за не проведення позапланових та фактичних перевірок можливих порушень дотримання вимог податкового законодавства платниками податків, що ніяким чином не пов'язане з порушенням встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви), а тому в даному конкретному випадку вочевидь підміна понять, що призвела до переведення діянь ОСОБА_1 у площину відповідальності за адміністративне правопорушення.

Враховуючи наведені обставини, суд першої інстанції дійшов до правильного висновку, що для наявності корупційного правопорушення має бути встановлений зв'язок між виконання функції держави та одержанням дарунка чи пожертви, та доведеність факту одержання саме

⁴⁶⁰Постанова Луцького міськрайонного суду Волинської області від 18 липня 2016 року у справі № 161/8208/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59178437> (дата звернення: 28.11.2019).

дарунка чи пожертви. Оскільки будь-які докази про одержання дарунка чи пожертви ОСОБА_1 від ОСОБА_4 відсутні, то відповідальність за ст. 172-5 ч. 2 КУпАП виключається».⁴⁶¹

2) умисне, за винагороду, не притягнення особи до адміністративної відповідальності не свідчать про отримання подарунку.

Апеляційний суд Полтавської області вказав, що «слідчий в ОВС СВ прокуратури Полтавської області ОСОБА_5 вніс відомості за заявою ОСОБА_6 до ЄРДР про вчинення правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК України за фактом отримання від заявниці працівниками УМВС України в Полтавській області неправомірної вигоди в сумі 1000 грн і розпочав кримінальне провадження за № 4201517000000110.

25 березня 2015 року постановою цього ж слідчого кримінальне провадження було закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, а копія матеріалів кримінального провадження була направлена до прокуратури м. Полтави для складання адміністративного протоколу (а.с. 97).

Приймаючи рішення про закриття провадження слідчий прийшов до висновку, що в діях оперуповноваженого СКМСД Октябрського РВ ПМУ УМВС України в Полтавській області ОСОБА_3, що отримав від ОСОБА_4 неправомірну вигоду в сумі 1000 грн та пачку цигарок «Парламент Аква» за не складання стосовно останньої протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 156 КУпАП, формально вбачаються ознаки злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК України, однак посилаючись на положення ч. 2 ст. 11 КК України слідчий прийшов до висновку, що діяння вчинене ОСОБА_3 є малозначним через невеликий розмір такої вигоди, яка полягає лише у майже 59 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не становить суспільної небезпеки, як кримінальне правопорушення, а тому його дії підпадають під адміністративну відповідальність.

Із змісту протоколу про вчинення адміністративного правопорушення від 26.03.2015 року та постанови судді від 03.04.2015 року про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_3, за ч. 2 ст. 175-2 КУпАП слідує, останній насправді отримав грошові кошти від

⁴⁶¹Постанова апеляційного суду Житомирської області від 11 червня 2015 року у справі № 276/100/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44886900> (дата звернення: 28.11.2019).

ОСОБА_7 не як дарунок, а за не притягнення її до адміністративної відповідальності.

Такий однозначний висновок слідує і із пояснень самої потерпілої ОСОБА_7, дії якої були обумовлені не бажанням обдарувати ОСОБА_3, а навпаки відсутністю власного волевиявлення дарувальника та штучним створенням працівником міліції умов до отримання грошей і майна (імітування складання процесуальних документів під приводом притягнення до відповідальності, заяви про позбавлення кіоску торгової ліцензії).

Отже, умисне, за винагороду, не притягнення ОСОБА_3 особи до адміністративної відповідальності, що поставлено йому у провину у оскаржуваній постанові суду, як і штучне створення ним умов до отримання неправомірної вигоди, не свідчать про отримання ним дарунку від ОСОБА_4 в розумінні наведених норм чинного законодавства.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 9 КУпАП адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

За таких обставин, приходжу до висновку, що у діях ОСОБА_3, відсутній склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-5 КУпАП (в ред. Закону України № 3207-VI від 07.04.2011), а тому провадження по справі слід закрити⁴⁶².

3) штучне створення умов та фактичне вимагання грошових коштів не свідчать про отримання подарунку.

Апеляційний суд Полтавської області вказав, що «Статтею 172-5 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви). При цьому об'єктом, що входить до складу адміністративного правопорушення, а у даному випадку безпосереднім об'єктом, є предмет посягання, тобто дарунок (пожертва).

З цього слідує, що предметом інкримінованого ОСОБА_2 злочину (ч. 1 ст. 368 КК України), на момент як відкриття, так і закриття кри-

⁴⁶²Постанова апеляційного суду Полтавської області від 8 травня 2015 року у справі № 554/3923/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44079274> (дата звернення: 28.11.2019).

мінального провадження, була неправомірна вигода, а не дарунок (пожертва), як це було вказано у протоколі про адміністративне правопорушення, та, відповідно, притягнуто ОСОБА_2 до адміністративної відповідальності згідно оскаржуваної постанови судді.

Відповідно до диспозиції ч. 2 ст. 172-5 КУпАП встановлено відповідальність за одержання дарунка. Поняття договору дарування визначено ст. 717 ЦК України та згідно ч. 2 цієї статті вказано, що договір, що встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування. Із протоколу про вчинення адміністративного правопорушення від 20.10.2014 року та постанови судді від 08.12.2014 року про визнання винуватим та притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_2 за вчинення корупційного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 175-2 КУпАП видно, що за отримання грошових коштів від ОСОБА_3, ОСОБА_2 повинен був знищити протокол про вчинення адміністративного правопорушення щодо нього.

Отже, правоохоронними органами та суддею встановлено, що у ОСОБА_2 після отримання коштів виникав відповідний обов'язок. Слід вказати, що як вбачається із протоколу та матеріалів провадження дії ОСОБА_3 були обумовлені не бажанням останнього обдарувати ОСОБА_2, а навпаки: відсутністю власного волевиявлення дарувальника та створення умов ОСОБА_2, шляхом введення в оману ОСОБА_3 щодо складання протоколу відносно останнього. Оскільки, як вбачається із матеріалів провадження, ОСОБА_2 були використанні всі номерні бланки протоколів, при цьому протокол щодо ОСОБА_3 ним не складався. Таким чином, штучне створення умов та фактичне вимагання грошових коштів ОСОБА_2, не свідчать про отримання ним дарунку від ОСОБА_3 в розрізі наведених норм чинного законодавства»⁴⁶³.

4) винесення постанови про закриття кримінального провадження через малозначність діяння виключає можливість притягнення винного за ті ж дії до адміністративної відповідальності

⁴⁶³Постанова апеляційного суду Полтавської області від 13 лютого 2015 року у справі № 525/1222/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44193710> (дата звернення: 28.11.2019).

за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Апеляційний суд Тернопільської області вказав, що «Старший слідчий відділу прокуратури Тернопільської області Ференц А.В. при винесенні 27 січня 2016 року постанови про закриття кримінального провадження, зазначив, що під час досудового розслідування встановлено, що в діях головного експерта другого відділу досліджень і розслідувань Тернопільського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету ОСОБА_1 вбачаються ознаки складу кримінального правопорушення ч.3 ст. 368 КК України, однак відповідно до статті 11 КК України, через його малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяло істотної шкоди фізичній особі, суспільству або державі, що суперечить одне одному.

Дана постанова не оскаржувалася ОСОБА_1 та його захисником в порядку, передбаченому ст. 303, 304 КПК України, а тому, оскільки суд не вправі при розгляді справи про притягнення особи до адміністративної відповідальності надавати оцінку діям слідчого в кримінальному провадженні, судом розуміється зміст, встановлених органом досудового розслідування обставин вчинення кримінального правопорушення.

Разом з тим в адміністративному протоколі від 29.01.2016 року, про притягнення ОСОБА_1 до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, зазначено, що останній, діючи умисно з корисливих мотивів, отримавши подарунок у вигляді грошових коштів в сумі 200 гривень, порушив встановлені законом обмеження щодо подарунків, визначені ст. 23 ЗУ «Про запобігання корупції», чим вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 172-5 КУпАП.

Із змісту фабули справи вбачається, що кошти в сумі 200 гривень ОСОБА_1 отримано від громадянина ОСОБА_4 за не притягнення останнього до відповідальності у сфері порушення законодавства про захист економічної конкуренції за результатами вирішення заяви ОСОБА_7, тобто за потенційно надані послуги, що автоматично виключає безоплатність одержаних ОСОБА_1 коштів.

Водночас, якщо подарунок є неправомірною вигодою і особа, зазначена у п. 3 ст. 3 Закону, одержала його для себе чи третьої особи за

вчинення дії чи бездіяльності в інтересах того, хто порушує чи надає цей подарунок, чи в інтересах третьої особи з використанням наданих їй повноважень, свого становища або у зв'язку з її діяльністю на користь роботодавця, її діяння є протиправним відповідно до ст. 22 Закону і статей 354 та 368-3 КК.

Таким чином, винесення постанови про закриття кримінального провадження відповідно до ст. 11 КК України через його малозначність, що є суб'єктивною категорією, однак за наявності в діях ОСОБА_1 складу кримінального провадження, передбаченого частиною третьою ст. 368 КК України, виключає можливість притягнення останнього за ті ж дії до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

З огляду на наведені обставини суд прийшов до висновку, що справа про вчинення ОСОБА_1 корупційного діяння підлягає закриттю за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-5 КУПАП, що відповідає положенням ст. 284 КУПАП»⁴⁶⁴.

Підсумовуючи зазначене, констатуємо, що на сучасному етапі судова практика уточнила та розвинула положення антикорупційного законодавства в частині притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 172-5 КУПАП. З метою належного реагування на правопорушення пов'язані з корупцією поліцейським, прокурорам, державним службовцям та посадовим і службовим особам Національної поліції України і органів прокуратури України необхідно враховувати наступне.

Для притягнення особи до юридичної відповідальності необхідно, щоб

- діяння особи відповідали всім елементам складу адміністративного правопорушення
- був встановлений причинний зв'язок між діянням (одержанням подарунка) і виконанням особою, яка його вчинила, функцій держави або органів місцевого самоврядування, на користь дарувальника;

⁴⁶⁴Постанова апеляційного суду Тернопільської області від 18 березня 2016 року у справі № 607/877/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56565093> (дата звернення: 28.11.2019).

- був забезпечений повний, всебічний, об'єктивний аналіз та оцінка усіх фактичних даних, які зібрані у справі, а також надані переконливі докази про те, що подарунок перейшов у власність особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- дарування було здійснено добровільно та за ініціативою дарувальника.
- були з'ясовані: а) характер вчиненого діяння, повноваження особи, яка його вчинила, наявність причинного зв'язку між діянням і виконанням особою повноважень; б) мотив надання дарунка, обставини його отримання та його місцезнаходження; в) обставини, які характеризують відносини підпорядкування між дарувальником і обдарованим.

2. Пов'язаними із виконанням службових обов'язків є подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб.

3. Отримання спеціальним суб'єктом подарунку незначної вартості може стати підставою для звільнення його від адміністративної відповідальності через малозначність правопорушення.

4. Майно, отримане внаслідок вимагання від підлеглого не є подарунком, який відповідає загальноновизнаним уявленням про гостинність та пожертви.

5. Неправомірною вигодою, а не подарунком, є:

- вимагання коштів як подяки за прийняття рішення вчинення дій чи бездіяльності;
- штучне створення умов до отримання неправомірної вигоди, не свідчать про отримання подарунку.

6. Винесення постанови про закриття кримінального провадження через малозначність діяння виключає можливість притягнення винного за ті ж дії до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

РОЗДІЛ 9

Порядок дій особи у разі виявлення чи отримання нею матеріальних чи нематеріальних активів, що можуть бути неправомірною вигодою або подарунком

I. Порядок дій особи, у разі отримання пропозиції щодо отримання матеріальних чи нематеріальних активів, що можуть бути неправомірної вигодою або подарунком.

У разі надходження спеціальному суб'єкту пропозиції щодо отримання подарунка або неправомірної вигоди, він, незважаючи на наявний у нього приватний інтерес, зобов'язаний:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;

Важливо!

Не варто приймати матеріальні чи нематеріальні активи як неправомірну вигоду чи подарунок з метою їх подальшого використання як доказ протиправних дій дарувальника, у тому числі як провокацію. Зазначене зумовлено складністю подальшої процесуальної реалізації такого задуму та доведення вини дарувальника.

Нормативно-правові акти та рішення видані (прийняті) на користь або в інтересах особи, яка надала подарунок чи неправомірну вигоду посадовій або службовій особі органу державної влади або будь-кому з її близьких осіб вважаються такими, що видані (прийняті) в умовах конфлікту інтересів та можуть бути скасовані органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень.

Крім того, вони можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної чи юридичної особи, прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування. У разі укладення правочинів в умовах зазначеного конфлікту інтересів, то вони можуть бути визнані недійсними в судовому порядку.

Про надходження пропозиції щодо подарунка або неправомірної вигоди особа зобов'язана невідкладно, але не пізніше наступного робочого дня, письмово повідомити:

- свого безпосереднього керівника (за наявності)
- або керівника відповідного органу державної влади;
- спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Про надходження пропозиції щодо отримання неправомірної вигоди або подарунка особа повідомляє шляхом подання доповідної записки (зразок – додаток 1).

У доповідній записці викладаються відомості про дату, час та місце отримання такої пропозиції, особу, що її надала (у разі її встановлення), а також зміст отриманої пропозиції та факт відмови від неї.

Якщо до фіксації факту відмови від отриманої пропозиції були залучені свідки у доповідній записці зазначається їх прізвище, ім'я, по батькові, посада (за наявності).

Доповідна записка підписується посадовою особою, якій надійшла пропозиція та залученими свідками (за можливості) із зазначенням дати.

II. Порядок дій особи у разі виявлення або отримання майна матеріальних чи нематеріальних активів, що можуть бути неправомірної вигодою або подарунком

У випадку виявлення особою у своєму службовому приміщенні чи іншому місці активу, що може бути неправомірною вигодою або подарунком, або отримання нею такого майна, вона зобов'язана **невідкладно, але не пізніше одного робочого дня**, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу державної влади, в якому працює (зразок – додаток 2).

Про виявлення активу, що може бути неправомірною вигодою або подарунком складається акт (зразок – додаток 3), який підписується особою, яка виявила відповідний актив, та її безпосереднім керівником або керівником органу державної влади, в якому працює.

Якщо актив, який може бути неправомірною вигодою або подарунком виявляє керівник органу державної влади, то відповідний акт підписує ця особа та особа, яка уповноважена на виконання обов'язків керівника у разі його відсутності.

Майно, що може бути неправомірною вигодою або подарунком, передається у найкоротші строки на відповідальне зберігання особі, яка визначена керівником установи.

Факт приймання-передачі такого майна, оформляється шляхом складання акту (зразок – додаток 4), що підписується особою, яка виявила (отримала) подарунок (майно) та матеріально-відповідальним працівником.

Акт приймання-передачі складається у двох примірниках, кожен з яких зберігається у зазначених осіб.

У випадку наявності в особи сумнівів щодо можливості одержання нею майна як подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до Національного агентства з питань запобігання корупції (зразок – додаток 5).

III. Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям

Подарунки, одержані особами, зазначеними у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону України «Про запобігання корупції», як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю.

Спеціальні суб'єкти зобов'язані передати його органу, в якому вони працюють або який представляють протягом місяця. У разі подання особою підтвердних документів орган компенсує витрати, пов'язані

з доставкою дарунка або сплатою митних зборів, у триденний строк після його передачі органіві.

Передача дарунка здійснюється в адміністративному приміщенні органу, про що складається акт приймання-передачі (зразок – додаток 6). Спеціальний суб'єкт передає дарунок матеріально-відповідальній особі органу з одночасним складенням акта його приймання-передачі.

Акт приймання-передачі дарунка складається у двох примірниках, що мають однакову юридичну силу. Один примірник залишається в органі та передається матеріально-відповідальною особою до підрозділу, на який покладено ведення бухгалтерського обліку, а другий – у спеціального суб'єкта. Операції, пов'язані з передачею дарунка органіві, відображаються в бухгалтерському обліку відповідно до законодавства.

З метою оцінки вартості дарунка, вирішення питання щодо можливості його використання, місця та строку зберігання орган утворює комісію у складі не менш як трьох осіб, однією з яких є фахівець з оцінки майна. Положення про комісію затверджується керівником органу.

Організаційною формою роботи комісії є засідання, яке проводиться протягом місяця з моменту передачі уповноваженою особою дарунка. Комісія має право залучати до участі в засіданнях на громадських засадах фахівців з питань оцінки вартості дарунка. Засідання комісії вважається правоможним, якщо на ньому присутні більшість її членів.

Рішення комісії приймається простою більшістю голосів присутніх на засіданні її членів. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови комісії. Рішення комісії оформляється протоколом, який підписують голова і секретар комісії, та у триденний строк з дати його прийняття затверджується наказом керівника органу.

ВИСНОВКИ

1. Види подарунків:

1) дозволені подарунки – подарунки, прийняття яких спеціальним суб'єктом не містить жодних обмежень і не порушує вимог антикорупційного законодавства:

- подарунки, що одержуються як дарунки від близьких осіб, коли очевидно, що цей подарунок мотивовано близькими відносинами, а не службовим становищем особи, підставами для визначення чого слугують історія взаємовідносин між спеціальним суб'єктом та його близькою особою та впевненість у тому, що близькими особами цей подарунок придбано за власні кошти.
- подарунки, що одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси, якщо розпродажі, змагання, розіграші тощо, за результатами яких передбачалося зниження цін на товари чи послуги або надання виграшів, призів, премій, бонусів, застосовувалися протягом визначеного та обмеженого періоду часу, а спеціальний суб'єкт виконав усі, наперед обумовлені у відповідному розпорядчому документі умови участі у таких змаганнях, розіграшах, розпродажах тощо.

2) обмежені подарунки – подарунки щодо яких антикорупційним законодавством встановлюються певні обмеження:

- подарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує один ПМ для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки;

3) заборонені подарунки – подарунки, яких спеціальний суб'єкт не може приймати за будь-яких обставин:

- подарунки, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- подарунки, які спеціальний суб'єкт може отримувати від осіб, які перебувають у його підпорядкуванні;
- подарунки, що відповідають загально визнаним уявленням про гостинність і не перевищують встановленої у законодавстві вартості, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;
- подарунки, що відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, але перевищують встановлену у законодавстві вартість.

2. Подарунку, в аспекті антикорупційного законодавства, притаманні такі ознаки:

- він може бути як безоплатним, так і платним;
- його предметом, крім рухомого та нерухомого майна (які традиційно можуть бути предметом дарунку), можуть бути переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси;
- спрямованість дій дарувальника на передачу майна у власність спеціального суб'єкта;
- спеціальний суб'єкт при надходженні пропозиції щодо надання подарунку, може скористатися правом на його прийняття у випадку, якщо такий подарунок є «дозволенним» відповідно до вимог антикорупційного законодавства, і зобов'язаний відмовитися від пропозиції та здійснити комплекс відповідних заходів у випадку, якщо такий подарунок є забороненим чи обмеженим.

3. Співвідношення понять «неправомірна вигода» і «подарунки»:

1) поняття «неправомірна вигода» та «подарунок» – не тотожні, вони межують між собою в окремому аспекті, а саме деякі «заборонені» подарунки можуть бути неправомірною вигодою;

2) до «заборонених» подарунків, які можуть бути визнані неправомірною вигодою, відносяться:

- подарунки, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із використанням наданої йому влади чи службового становища (яка надається їм для виконання функцій держави або місцевого самоврядування);
- подарунки, які спеціальний суб'єкт може отримувати від осіб, що перебувають у його підпорядкуванні, у випадку, якщо вони передаються як винагорода за вирішення питань на їх користь чи користь третіх осіб з використанням спеціальним суб'єктом наданої йому влади чи службового становища, що надаються йому для виконання функцій держави або місцевого самоврядування (у такому випадку підлеглий виступає або надавачем або посередником у переданні неправомірної вигоди);
- подарунки, навіть якщо вони відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, які спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

4. Співвідношення понять «дарунок» та «подарунок»:

- поняття «дарунку», закріплене у ЦК України, є вужчим, ніж поняття «подарунку», яким оперує Закон № 1700-VII, оскільки предметом подарунків, крім рухомого та нерухомого майна (які традиційно можуть бути предметом дарунку), віднесено переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової;
- обдарованими за договором дарування можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, АРК, територіальна громада, в той час як отримувати подарунки можуть лише

спеціальні суб'єкти, які є фізичними особами зі спеціальним статусом;

- основною ознакою дарування є його безоплатність (отримання символічної плати не порушує цієї ознаки), в той час як подарунок може бути надано і за символічну плату (що не порушує безоплатності), і за ціною, нижчою мінімальної ринкової (що надає йому ознаки відплатності);
- прийняття дарунка є правом обдарованого (він може заявити відмову від його прийняття), в той час як при надходженні пропозиції щодо надання подарунку, спеціальний суб'єкт може скористатися правом на його прийняття лише у випадку, якщо такий подарунок є «дозволеним» відповідно до вимог антикорупційного законодавства, і зобов'язаний відмовитися від пропозиції та здійснити комплекс відповідних заходів у випадку, якщо такий подарунок є забороненим чи обмеженим;
- поняття «дарунок» та «подарунок» не тотожні, вони межують між собою в окремому аспекті, а саме подарунки, що отримує спеціальний суб'єкт від близьких осіб (коли очевидно, що цей подарунок мотивовано близькими відносинами, а не службовим становищем особи, підставами для визначення чого слугують історія взаємовідносин між спеціальним суб'єктом та його близькою особою та впевненість у тому, що близькими особами цей подарунок придбано за власні кошти) є дарунками.

Спеціальні суб'єкти можуть приймати лише ті дарунки, які є «дозволеними» подарунками.

У випадку, якщо спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб «дарунки» від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, ці «дарунки» представляють собою неправомірну вигоду.

5. Співвідношення понять «подарунок» та «пожертва/благодійна жертва»:

- жертва (благодійна жертва) завжди безоплатна, а подарунок може мати як безвідплатний, так і платний характер;

- предметом договору пожертви можуть бути нерухомі та рухомі речі (благодійної пожертви) можуть бути кошти, інше майно, майнові права, а подарунку – рухоме та нерухоме майно, майнові права, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, загальнодоступні знижки на товари, послуги, виграші, призи, премії, бонуси;
- набувачем пожертви можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, АПК, територіальна громада (бенефіціаром благодійної допомоги може бути фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), в той час як подарунки можуть отримувати лише спеціальні суб'єкти, які є фізичними особами з особливим статусом;
- предмет пожертви призначається на певні, наперед обумовлені цілі (предмет благодійної пожертви призначається на благодійні цілі), предмет подарунку таких цілей не має;
- жертвувач може здійснювати контроль за використанням предмету пожертви відповідно до мети і розірвати договір у випадку використання цього предмету не за призначенням, особа що надає спеціальному суб'єкту подарунок у власність, такого права не має;
- договір пожертви може укладатися за договором публічної оферти, а подарунок не може.

Спеціальний суб'єкт може отримувати пожертви/благодійні пожертви за умов, якщо вони відповідають всім ознакам пожертви/благодійні пожертви.

У випадку, якщо спеціальний суб'єкт безпосередньо або через інших осіб вимагає, просить, одержує для себе чи близьких осіб «пожертви/благодійні пожертви» від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням таким суб'єктом діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, ці «пожертви/благодійні пожертви» представляють собою неправомірну вигоду.

6. Предметом подарунку може бути:

1) грошові кошти – валютні цінності, які представлені національною валютою (гривнею), іноземною валютою та банківськими металами;

2) майно:

- рухоме майно – дорогоцінні метали, дорогоцінне каміння та прикраси з використанням дорогоцінних металів та/або природного дорогоцінного каміння; цінні папери; предмети антикваріату; культурні цінності; транспортні засоби та приладдя до них, зброя та інші речі, які можна вільно переміщувати у просторі;
- нерухоме майно – земельні ділянки; об'єкти, розташовані на земельній ділянці: а) об'єкти природного походження (надра, водні, лісові об'єкти, багаторічні насадження); б) об'єкти житлової нерухомості (будівлі, віднесені до житлового фонду, садові та дачні будинки тощо); в) об'єкти нежитлової нерухомості (будівлі, приміщення, що не віднесені відповідно до законодавства до житлового фонду, тощо); об'єкти, на які поширено режим нерухомості (об'єкти космічної діяльності, повітряні судна, морські судна, ЄМК, об'єкти незавершеного будівництва тощо); інші об'єкти, розташовані на земельних ділянках, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни призначення;
- дорогоцінні метали – золото, срібло, платина і метали платинової групи (паладій, іридій, родій, осмій, рутеній) у будь-якому вигляді та стані (сировина, сплави, напівфабрикати, промислові продукти, хімічні сполуки, вироби, відходи, брухт тощо),
- дорогоцінне каміння – природні й штучні (синтетичні) мінерали в сировині, необробленому та обробленому вигляді;
- прикраси з використанням дорогоцінних металів та/або природного дорогоцінного каміння – виготовлені з використанням дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння предмети, що слугують доповненням до одягу, призначені для прикрашення;
- антикварні речі – культурні цінності як об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, підлягають збереженню, відтворенню та охороні і створені понад 50 років тому;
- культурні цінності – об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне чи наукове значення;
- транспортні засоби – засоби або пристрої, призначені для пере-

везення людей та/або вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів, які підлягають державній реєстрації та/або допущені до дорожнього руху, а також ввезені на митну територію України для тимчасового користування, зареєстровані в інших країнах;

- зброя – прилади та засоби, які застосовуються в озброєній боротьбі для поразки та знищення противника;

3) цінні папери – документи установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошове або інше майнове право, визначають взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачають виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам, а саме: пайові цінні папери, боргові цінні папери, похідні цінні папери, товаророзподільчі цінні папери, іпотечні цінні папери, приватизаційні цінні папери;

4) нематеріальні активи – немонетарні активи, які не мають фізичної субстанції та можуть бути ідентифіковані;

5) переваги – особливі привілеї, що створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших; надання особі першочергового права на реалізацію наданих їй прав чи задоволення якихось потреб; переваги можуть надаватись у вигляді гарантій, привілеїв тощо;

6) пільги – переваги, додаткові права, часткове звільнення від виконання встановлених правил, обов'язків або полегшення умов їх виконання, що надаються певним категоріям осіб;

7) послуги – діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб;

8) загальнодоступні призи (виграші) – кошти, майно, майнові чи немайнові права, які підлягають виплаті (видачі) гравцю у разі його виграшу в державну лотерею відповідно до оприлюднених умов її проведення;

9) загальнодоступні премії – заохочення за видатні результати, досягнуті в будь-якій області діяльності або заохочувальна плата.

10) загальнодоступні бонуси – післяпродажні знижки, які надаються після продажу товару за виконання певних умов, передбачених договором; додаткова знижка на вартість товару, надана продавцем покупцеві відповідно до умов угоди про купівлю-продаж (чи окремої згоди сторін), або для зацікавлення (винагороди) постійних покупців у подальшій співпраці.

11) загальнодоступні знижки – зменшення призначеної установленної ціни, норми та інше⁴⁶⁵.

7. Отримання спеціальним суб'єктом заборонених подарунків тягне за собою притягнення спеціального суб'єкта до кримінальної відповідальності за отримання неправомірної вигоди.

8. Обмеження щодо одержання подарунків публічними службовцями є особливим різновидом спеціального обмеження (щодо особливих суб'єктів зі специфічним видом професійної діяльності), яке, завдяки поєднанню загальних ознак, притаманних обмеженню взагалі, та особливих ознак (наявність певного майнового аспекту у будь-якій зовнішній формі прояву), є дієвим засобом запобігання вчиненню правопорушень, пов'язаних із корупцією, удосконалення правових засад використання ресурсу якого дозволить досягти ефективних результатів у зазначеній сфері правозастосування.

9. Особою, на яку поширюються обмеження щодо одержання подарунків, передбачені у ст. 23 Закону №1700-VII, а отже суб'єктом правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, можуть бути лише дві категорії суб'єктів: особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону) та особи, прирівняні до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону). Інші особи, на яких поширюється дія Закону №1700-VII, не можуть визнаватися суб'єктами обмеження щодо одержання подарунків та суб'єктами правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП;

⁴⁶⁵ Термін «загальнодоступність» вказує на можливість отримання вигащів, призвів, премій, бонусів, певних знижок на товари, послуги будь-якою особою, яка виконала усі, наперед обумовлені у відповідному розпорядчому документі, умови участі у таких розіграшах, розпродажах тощо

Під час встановлення того, що особа належить до категорії суб'єктів, на яких поширюється обмеження щодо одержання подарунків та суб'єктів правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, необхідно не лише у загальних рисах вказати про це, а зазначити конкретний підпункту пункту 1 або 2 ч. 1 ст. 3 Закону №1700-VII, де зазначається найменування посади у відповідному органі, де працювала особа.

Доказами на підтвердження того факту, що на особу поширюються обмеження щодо одержання подарунків та вона є суб'єктом відповідальності за ст. 172-5 КУпАП, можуть бути, зокрема, наказ про призначення особу на посаду; наказ про присвоєння особі військового, спеціального звання, рангу, чину, кваліфікаційного класу; посадову інструкцію особи; підписане особою повідомлення про те, що на неї поширюються антикорупційні вимоги, заборони та обмеження. Ці докази мають бути зібрані спеціально уповноваженим органом у сфері протидії корупції, який склав протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією.

10. Особливою складністю під час ідентифікації особи як такої, на яку поширюються обмеження щодо одержання подарунків та як суб'єкта відповідальності за ст. 172-5 КУпАП, є встановлення того, чи належить вона до посадової особи юридичної особи публічного права. Зокрема, потрібно визначити та зібрати докази, що юридична особа належить до юридичних осіб публічного права, а також те, що відповідна особа належить до посадових осіб публічного права. Зокрема, доцільно проаналізувати законодавчі акти та установчі документи юридичної особи та встановити, чи є вона юридичною особою публічного права. Окрім того, на підставі аналізу посадових інструкцій потрібно довести, що відповідна особа наділена владними повноваженнями в юридичній особі та виконує організаційно-розпорядчі обов'язки.

11. Порухення обмежень щодо одержання подарунків характеризується виключно умисною формою вини: прямим або непрямим умислом, ознаки якого повинні бути встановлені у протоколі про адміністративне правопорушення та у судовому засіданні;

Інші ознаки суб'єктивної сторони (мотив та мета) не є обов'язковими ознаками правопорушення, передбаченого у ст. 172-5 КУпАП, а тому не потребують встановлення. Тому необґрунтованими є ті рішення судів,

в яких констатується обов'язковість встановлення корисливого мотиву під час порушення особою обмеження щодо одержання подарунків.

12. Особливості декларування окремих видів подарунків:

- при декларуванні подарунка, об'єктом якого є нерухоме майно, рекомендується у е-декларації зазначати відомості про майно та його характеристики відповідно до даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.
- у е-декларації вартість подарунка у вигляді об'єкта нерухомого майна зазначається у грошовій одиниці України на дату набуття права власності на нього. Якщо із правовстановлюючих документів встановити вартість майна у грошовій одиниці України неможливо, а оцінка такого майна не проводилася чи її результати невідомі, то суб'єкт декларування, при заповненні відповідного поля декларації про вартість майна, повинен зазначити: «не відомо».
- якщо майно перебуває у спільній сумісній власності (наприклад, на весілля подружжю подарована квартира (без поділу на частки)), то зазначається вартість усього об'єкта нерухомості, а у разі спільної часткової власності зазначаються частки, що належать декларанту та/або членам його сім'ї.
- електронному декларуванню подарунка у формі цінного рухомого майна (крім транспортних засобів) підлягає тільки те майно, вартість якого перевищує 100 ПМ, встановлених для працевздатних осіб на 1 січня звітного року та належить декларанту або члену його сім'ї на праві власності (спільної власності) станом на 31 грудня звітного періоду, тобто вартість його відома декларанту або члену його сім'ї.
- до рухомого майна, яке підлягає відображенню в е-декларації належать: ювелірні вироби, твори мистецтва, антикваріат, одяг, взуття, аксесуари, предмети інтер'єру, годинники, напої, сімейні реліквії (столові набори) тощо. Не відображаються у Р. 5 е-декларації: цінні папери, корпоративні права, готівкові кошти, кошти на рахунках в банку чи інших фінансових установах, дорогоцінні (банківські) метали, подарунки у вигляді грошових коштів, оскільки вони підлягають декларуванню в інших розділах е-декларації.

- вартість такого майна зазначається у грошовій одиниці України на дату набуття об'єкта у власність, володіння або користування (як вказано в документі, на підставі якого було набуто право власності, за його наявності). Якщо вартість майна визначена у валюті іншої країни, для цілей декларування вказується її еквівалент у гривні на дату набуття права власності на такий об'єкт за курсом Національного банку України.
- якщо станом на 31 грудня звітного періоду цінне рухоме майно вибуло з власності декларанта або члена його сім'ї, відомості про нього у розділі 5 «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)» не зазначаються, але відображаються у розділі 11 «Доходи, у тому числі подарунки», а також у розділі 14 «Видатки та правочини суб'єкта декларування», якщо обдарованим є декларант.
- у розділі 6 «Цінне рухоме майно – транспортні засоби» зазначаються відомості незалежно від вартості транспортного засобу, у тому числі сільськогосподарські, водні та повітряні судна, які є у власності декларанта або члена його сім'ї станом на 31 грудня звітного року, з урахуванням тих, які перебувають у розшуку або фактично не використовуваних.
- видача довіреності на володіння, користування та розпорядження транспортним засобом без належного укладення договору купівлі-продажу такого транспортного засобу не вважається укладеним відповідно до закону договором, та не є підставою для набуття права власності на транспортний засіб особою, яка цю довіреність отримала, тобто передача транспортного засобу за довіреністю не припиняє права власності на нього. У цьому зв'язку відомості про нього відображаються у е-декларації.
- вартість транспортного засобу зазначається у грошовій одиниці України на дату набуття права на нього. До вартості не включаються витрати на митне оформлення чи реєстрацію транспортного засобу. Водночас, якщо такі витрати перевищили 50 ПМ, встановленого для працездатної особи на 1 січня звітного періоду відомості про такі видатки декларанта відображаються у розділі 14 «Видатки та правочини суб'єкта декларування»;

- якщо транспортний засіб є спільною сумісною власністю, у е-декларації зазначаються всі співвласники. При цьому доцільно пам'ятати, що майно, набуте під час перебування у шлюбі, не вважається автоматично спільною сумісною власністю подружжя;
- вартість корпоративних прав відображається у е-декларації у відсотковому та грошовому вираженні. У грошовому вираженні вартість зазначається станом на дату набуття прав або – якщо проводилася грошова оцінка таких прав і результати оцінки відомі суб'єкту декларування – відповідно до результатів такої оцінки;
- якщо особа в результаті одержання у подарунок корпоративних прав стала кінцевим бенефіціарним власником (контролером) суб'єкта господарювання, заповненню також підлягає розділ 9 «Юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї»;
- грошові активи відображаються відомості тільки тоді, коли подарунок у вигляді грошей сукупно з іншими грошовими активами дорівнює або перевищує 50 ПМ, встановленого для працевздатних осіб станом на 1 січня звітного періоду.

13. Об'єкти оподаткування при отриманні дарунків частково співпадають з предметами подарунку. У випадку отримання дозволеного подарунку, необхідно враховувати вимоги податкового законодавства щодо їх оподаткування. Дозволеними подарунками для спеціальних суб'єктів, є дарунки, що отримуються ними від близьких осіб.

14. Обмеження щодо отримання подарунків, особами, які виконують публічні функції, в зарубіжних країнах застосовуються, як правило, у випадку, якщо дарувальник прямо чи опосередковано прагне отримати певні вигоди від службового становища обдарованого. Зарубіжний досвід переконує, що в інших країнах не існує категоричної заборони на отримання спеціальними суб'єктами подарунків від підлеглих. Допускається надання керівнику подарунків (у межах встановленої граничної суми), у тому числі грошових коштів, у зв'язку з настанням певної позитивної нагоди (день народження, ювілей, народження дітей, отримання диплому, відставка тощо) або трагічної події (хвороба, загибель близької людини, стихійне лихо тощо). Крім

цього, допускається надання подарунків у випадку існування дружніх стосунків між керівником та підлеглою особою. В окремих випадках вважається прийнятним надання подарунку, вартість якого перевищує встановлену граничну суму. У цьому разі такий подарунок має бути розумним, відповідати певній події. Крім того, обов'язково має враховуватися мета його надання та отримання, періодичність, умови, в яких його надано, характер взаємовідносин між дарувальником і обдарованим, їх матеріальне та фінансове становище, наявність подальших зобов'язань. Окремо вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що за кордоном спеціальним суб'єктам дозволяється отримувати дрібні подарунки у зв'язку із здійсненням ними публічних функцій. Наприклад сувенірна, рекламна або представницька продукція (блокноти, ручки, чашки, записники з певними логотипами). Ці подарунки мають бути незначної вартості та обумовлені діловою практикою або робочими стосунками. На наш погляд, такий підхід є виправданим і відповідає характеру ділових та службових відносин. Тому правове регулювання існуючих в Україні заборон та обмежень на отримання спеціальними суб'єктами подарунків доцільно було б удосконалити з урахуванням закордонного досвіду.

15. На сучасному етапі судова практика уточнила та розвинула положення антикорупційного законодавства в частині притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 172-5 КУПАП. З метою належного реагування на правопорушення пов'язані з корупцією поліцейським, прокурорам, державним службовцям та посадовим і службовим особам Національної поліції України і органів прокуратури України необхідно враховувати наступне.

1) для притягнення особи до юридичної відповідальності необхідно, щоб

- діяння особи відповідали всім елементам складу адміністративного правопорушення
- був встановлений причинний зв'язок між діянням (одержанням подарунка) і виконанням особою, яка його вчинила, функцій держави або органів місцевого самоврядування, на користь дарувальника;

- був забезпечений повний, всебічний, об'єктивний аналіз та оцінка усіх фактичних даних, які зібрані у справі, а також надані переконливі докази про те, що подарунок перейшов у власність особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- дарування було здійснено добровільно та за ініціативою дарувальника.
- були з'ясовані: а) характер вчиненого діяння, повноваження особи, яка його вчинила, наявність причинного зв'язку між діянням і виконанням особою повноважень; б) мотив надання дарунка, обставини його отримання та його місцезнаходження; в) обставини, які характеризують відносини підпорядкування між дарувальником і обдарованим;

2) пов'язаними із виконанням службових обов'язків є подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб; або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника чи третіх осіб.

3) отримання спеціальним суб'єктом подарунку незначної вартості може стати підставою для звільнення його від адміністративної відповідальності через малозначність правопорушення.

4) майно, отримане внаслідок вимагання від підлеглого не є подарунком, який відповідає загально визнаним уявленням про гостинність та пожертви.

5) неправомірною вигодою, а не подарунком, є:

- вимагання коштів як подяки за прийняття рішення вчинення дій чи бездіяльності;
- штучне створення умов до отримання неправомірної вигоди, не свідчать про отримання подарунку.

6) винесення постанови про закриття кримінального провадження через малозначність діяння виключає можливість притягнення винного за ті ж дії до адміністративної відповідальності за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

ДОДАТКИ

Додаток 1

*Безпосередньому керівнику (за наявності)
або керівнику відповідного органу*

*Прізвище, ім'я, по-батькові, посада особи,
якій надійшла пропозиція щодо одержання
неправомірної вигоди або подарунка*

*про надходження пропозиції
щодо одержання неправомірної вигоди
або подарунка*

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

Відповідно до положень пункту 4 частини першої статті 24 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII повідомляю, що «__» _____ 20__ року о «__» год. «__» хв. у службовому приміщенні № «__» або вказати інше місце громадянином/громадянкою _____

Прізвище, ім'я, по-батькові та, по можливості, посада, місце роботи, адреса проживання особи запропоновано мені неправомірну вигоду/подарунок у вигляді _____

Вказати назву, ідентифікуючі ознаки, кількість

_____ (прізвище та ініціали) не є мені

близькою особою чи родичем, із нею дружніх стосунків я не підтримую. Вважаю, що надання _____ (вказати вигоду) пов'язане із здійсненням мною діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави.

Пропозиція про отримання зазначеної неправомірної вигоди/подарунка мною була відхилена, а громадянину/громадянці _____ (прізвище та ініціали) роз'яснено положення антикорупційного законодавства в частині одержання подарунків, особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відмова у прийнятті неправомірної вигоди/подарунка була здійснена у присутності свідків (у разі їх наявності):

- 1) _____
Прізвище, ім'я, по-батькові, посада особи, адреса проживання
- 2) _____
Прізвище, ім'я, по-батькові, посада особи, адреса проживання

_____ 20__ року _____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Відмову у прийнятті неправомірної вигоди/подарунка підтверджуємо (свідки у разі їх наявності):

_____ 20__ року _____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ 20__ року _____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Додаток 2

**Безпосередньому керівнику (за наявності)
або керівнику відповідного органу**

**Прізвище, ім'я, по-батькові, посада,
особи, яка виявила майно, що може бути
неправомірною вигодою або подарунком**

*про виявлення майна, що може бути
неправомірною вигодою або подарунком*

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

Відповідно до положень пункту 4 частини першої статті 24 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII повідомляю, що « _____ » _____ 20__ року о « __ » год. « __ » хв. в службовому приміщенні № « _____ » мною виявлено

Вказати назву майна, ідентифікуючі ознаки, кількість

Дане майно мені не належить.

Встановлено, що зазначено майно залишене _____

Вказати ким (ПІБ, посада, місце роботи, адреса проживання) та за яких обставин

або

Встановити особу, якою залишено майно, не виявилось можливим.

Вважаю, що виявлене майно може бути неправомірною вигодою або подарунком.

_____ 20__ року

(підпис)

(прізвище та ініціали)

АКТ
про виявлення майна, що може бути
неправомірною вигодою або подарунком

М. _____ 20__ року

Цей акт складено відповідно до положень частини другої статті 24 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII.

Ми, що нижче підписалися:

1) _____

Прізвище, ім'я, по-батькові, посада особи, яка виявила майно

2) _____

Прізвище, ім'я, по-батькові безпосереднього керівника особи, яка виявила майно

склали цей акт про те, що за адресою: _____

в приміщенні № «__» о «__» год. «__» хв. виявлено майно, що може бути неправомірною вигодою або подарунком, а саме:

1) *Назва майна* _____

2) *Ідентифікуючі ознаки* _____

3) *Кількість* _____

Встановлено, що зазначено майно залишене _____

Вказати ким (ПІБ, посада, місце роботи, адреса проживання) та за яких обставин
або

Встановити особу, якою залишено майно, не виявилось можливим.

Акт складений у 2-х примірниках:

1-й примірник для особи, яка виявила майно, що може бути неправомірною вигодою або подарунком;

2-й примірник – для безпосереднього керівника особи, яка виявила майно, що може бути неправомірною вигодою або подарунком.

(підпис особи, яка виявила майно)

(прізвище та ініціали)

(підпис безпосереднього керівника
особи, яка виявила майно)

(прізвище та ініціали)

АКТ
приймання-передачі майна, що може бути
неправомірною вигодою або подарунком

м. _____ 20__ року

Цей акт складено відповідно до положень частини третьої статті 24 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII.

Ми, що нижче підписалися:

1) _____

Прізвище, ім'я, по-батькові, посада особи, яка виявила та передає майно

2) _____

Прізвище, ім'я, по-батькові особи, яка отримала майно

склали цей акт про те, що _____ (прізвище та ініціали)
передав, а _____ (прізвище та ініціали) прийняв на відповідальне зберігання:

1) Назва майна _____

2) Ідентифікуючі ознаки _____

3) Кількість _____

Зазначене майно було виявлено _____

Адреса та № приміщення, дата та час виявлення майна

Акт складений у 2-х примірниках:

1-й примірник для особи, яка виявила майно, що може бути неправомірною вигодою або подарунком;

2-й примірник – для матеріально-відповідальної особи, яка прийняла на зберігання майно, що може бути неправомірною вигодою або подарунок.

**Майно, яке може бути
неправомірною вигодою
або подарунком передав**

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

**Майно, яке може бути
неправомірною вигодою
або подарунком отримав**

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Додаток 5

**Голові Національного агентства
з питань запобігання корупції**

**Прізвище, ім'я, по-батькові, посада,
особи, яка отримала подарунок**

**ЗАЯВА
про надання роз'яснення**

Відповідно до положень частини п'ятої статті 24 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII прошу надати роз'яснення щодо можливості одержання _____ (вказати матеріальний чи нематеріальний актив) як подарунка.

Описати хто (ПІБ, посада, місце роботи, адреса проживання), коли та за яких обставин надав або

_____ має намір надати матеріальний чи нематеріальний актив (його назву, ідентифікуючі ознаки,

_____ кількість); мотиви дарувальника; наявність між вами близьких, дружніх, ділових тощо відносин;

_____ їх характер та періодичність; взаємозв'язок між дарувальником та виконанням Вами посадових

_____ обов'язків чи функціонуванням установи, де Ви працюєте; додаткову інформацію

Інформую, що отриманий подарунок знаходиться _____

Вказати місце знаходження подарунка та свою можливість ним володіти,

користуватися чи розпоряджатися

Відповідь прошу направити за адресою:

_____ 20__ року

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

АКТ
приймання-передачі дарунка № _____

м. _____ 20__ року

Цей акт складено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям» від 16 листопада 2011 року № 1195.

Ми, що нижче підписалися, уповноважена особа органу державної влади, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, державної або комунальної установи чи організації (далі – орган)

_____,
(ініціали та прізвище)

місце роботи _____,

посада _____,

паспорт серії _____ номер _____, виданий _____,

що проживає за адресою _____

та представляє орган на підставі _____,
(найменування документа)

з однієї сторони, і матеріально-відповідальна особа органу _____,
(ініціали та прізвище)

місце роботи _____,

посада _____,

з іншої сторони, склали цей акт про те, що відповідно до зазначеної постанови _____ передав (передала), а

(ініціали та прізвище уповноваженої особи)

_____ прийняв (прийняла)

(ініціали та прізвище матеріально-відповідальної особи органу)

дарунок згідно з описом.

1. Номенклатура _____

2. Якісні характеристики дарунка _____

3. Кількість одиниць _____

4. Додаткові відомості _____

Час передачі дарунка ___ годин ___ хвилин ___ _____ 20__ року.

Дарунок передав (передала) _____ (підпис) _____ (ініціали та прізвище)

Дарунок прийняв (прийняла) _____ (підпис) _____ (ініціали та прізвище)

М.П.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Академічний словник. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.08.2019).
3. Академічний тлумачний словник. URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення : 01.08.2019).
4. Акімов О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. 2014. № 1. С. 181–188.
5. Антикор. URL : <https://antikor.com.ua/articles/254601> (дата звернення : 06.09.2019).
6. Acceptance of Gifts, Benefits and Hospitality. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/582325/acceptance_of_gifts_guidance_FINAL_v2.pdf (дата звернення : 01.08.2019).
7. Алісов Е.А. Генезис банковской системы Украины. Пробл. законности: Респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В.Я. Тацій. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2000. Вип. 40. С. 111–118.
8. Альтернативний звіт щодо оцінки ефективності державної антикорупційної політики Transparency International Україна / за заг. ред. А. Волошиної. 2015. 234 с. URL : http://ti-uNraine.org/system/files/docs/news/alternatyvnyy_zvit_shchodo_ocinNy_efeNtyvnosti.pdf. (дата звернення : 11.09.2019).
9. Амалян А.В. Методологічні підходи до класифікації знижок та бонусів для цілей обліку. *Бізнес-навігатор. Науково-виробничий журнал*. 2015. № 2 (37). С. 6–13.
10. Асаул А.Н. Экономика недвижимости. Спб.: Питер, 2004. 304 с.
11. African union convention on preventing. URL : https://au.int/sites/default/files/treaties/36382-treaty-0028_-_african_union_convention_

on_preventing_and_combating_corruption_e.pdf (дата звернення : 11.09.2019).

12. Басов А.В. Поняття «обмеження» як юридична категорія: теоретичний аспект. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 1 (3). С. 27–33.

13. Белов В.А. Банковское право России: теория, законодательство, практика. *Юридические очерки*. М.: Мысль, 2009. 395 с.

14. Бойчик І.М. Економіка підприємства. Навчальний посібник. К. : Атака, 2004. 234 с.

15. Бонуси. Економічна енциклопедія. URL : <http://slovopedia.org.ua/38/53393/377737.html> (дата звернення : 10.09.2019).

16. Боротьба с коррупцией. URL : <https://undocs.org/ru/A/RES/51/59> (дата звернення : 03.09.2019).

17. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая: Договоры о передаче имущества. М. : Статут, 2000. 800 с.

18. Вапрянчук Н.М. Пільга як одна з форм системи соціального забезпечення. *Право і суспільство*. 2015. № 3. Ч. 3. С. 97–101.

19. Ващенко Л.О., Єфімов О.М. Тлумачний словник української мови. К. : Вид-во «Довіра», 2001. 534 с.

20. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 1728.

21. Виноградов П. Недвижимое имущество: историческое и современное понимание. *Бюллетень нотариальной практики*. 2008. № 2. С. 7–17.

22. Висновки Верховного Суду України, викладені в постановках, прийнятих за результатами розгляду справ із підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4 частини першої статті 355 ЦПК України, за II півріччя 2017 року. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/view/VSS00204>. (дата звернення : 06.09.2019).

23. Воронова Л.К. До дискусійних питань щодо предмета і методу фінансового права. *Вісник Академії правових наук України: зб. наук. праць / гол. ред. В.Я. Тацій*. Харків : Акад. прав. наук України. 2003. № 2–3 (33–34). С. 313–324.

24. Гладун О., Годуєва К. Питання запобігання корупції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 32–38.

25. Гладун О., Загинеї З.А. Працівники національної академії прокуратури України як суб'єкти декларування: pro et contra. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 68–77.

26. Головей І.І., Заборовський В.В. Договір пожертви як форма дарування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 113–116.

27. Гончаренко В.О. Договір дарування у цивільному праві України. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 233–237.

28. Гончаренко В.О. Договір позички за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному законодавстві України : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03. Одеса, 2005. 200 с.

29. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21–22. Ст. 144.

30. Guidance on Civil Servants receiving hospitality. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61190/guide-hospitality.pdf (дата звернення : 06.09.2019).

31. Guidance to members on accepting gifts, benefits and hospitality. URL : <https://publications.parliament.uk/pa/ld201516/ldselect/ldprivi/14/14.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

32. Guide to the Code of Conduct. URL : <https://www.parliament.uk/documents/lords-commissioner-for-standards/HL-Code-of-Conduct.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

33. Гражданское право России : учебник / под ред. З.И. Цибуленко. М. : Юристъ, 1998. Ч. 1. 464 с.

34. Гришаев С.П. Правовой режим недвижимого имущества URL : http://www.pravo.vuzlib.org/book_z1949_32.html (дата звернення : 10.09.2019);

35. Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_03a06986-d141-4168-90d1-8f444c97fe13. (дата звернення : 06.09.2019).

36. Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_8c9ca7d1-1b1b-422d-b4c6-d558b71de7f7 https://declarations.com.ua/declaration/nacp_8c9ca7d1-1b1b-422d-b4c6-d558b71de7f7. (дата звернення : 06.09.2019).

37. Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_4ce52423-83a5-402a-b9d8-cd8a74aa9a8c. (дата звернення : 06.09.2019).
38. Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_da2e3f4d-4fc8-41c0-999e-9d49f69d8a7a. (дата звернення : 06.09.2019).
39. Декларації. URL: https://declarations.com.ua/declaration/nacp_31c3f352-585e-474f-aefd-253b4c888908. (дата звернення : 06.09.2019).
40. Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_d0b912bb-b87f-430c-8447-d15886548f4a. (дата звернення : 06.09.2019).
41. Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_9077a58e-9ce5-4d56-b50d-b7f76b323a0a. (дата звернення : 06.09.2019).
42. Декларації. URL : https://declarations.com.ua/declaration/nacp_a1afbe30-3616-48bb-9d90-d4ed06464049. (дата звернення : 06.09.2019).
43. Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_369. (дата звернення : 03.09.2019).
44. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно. URL : https://кар.minjust.gov.ua/services?keywords=&product_id=1&usertype. (дата звернення : 15.09.2019).
45. Дисциплінарний статут Національної поліції України, затверджений Законом України від 15.03.2018 № 2337-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>. (дата звернення : 01.08.2019).
46. Directive on conflict of interest, gifts and hospitality, and post-employment <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/corporate/careers-cra/information-moved/directive-on-conflict-interest-gifts-hospitality-post-employment.html#toc15>.
47. ДСТУ 12341-81 Платина у зливках. Технічні умови. URL : <https://markmet.ru/gost/gost-12341-81> (дата звернення : 27.08.2019).
48. ДСТУ 12340-81 Палладій у зливках. Технічні умови. URL : <http://gostexpert.ru/gost/gost-12340-81> (дата звернення : 27.08.2019).
49. ДСТУ 28058 Золото у злитках. Технічні умови. URL : <http://docs.cntd.ru/document/gost-28058-89> (дата звернення : 27.08.2019).
50. ДСТУ 28595 Срібло у зливках. Технічні умови. URL : <https://www.internet-law.ru/gosts/gost/4215/> (дата звернення : 27.08.2019).

51. ДСТУ 8739:2017 «ЗБРОЯ СТРИЛЕЦЬКА. Терміни та визначення понять». URL : http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=74662 (дата звернення : 18.10.2019).

52. Етичні норми поведінки державних службовців у системі органів виконавчої влади : Директива Управління службової етики державних органів США. Звід Федеральних нормативних актів. № 5. Ч. 2635.

53. Етичні принципи поведінки державних службовців Королівства Норвегії. URL : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29047.pdf> (дата звернення : 01.09.2019).

54. Экономика. С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи: пер. с англ. М. : Дело, 1997. 326 с.

55. Энциклопедический словарь, составленный русскими учеными и литераторами : в IV т. / под. ред. П. Л. Лавров. С.-Петербург: Тип. И. И. Глазунова и Комп., 1862. 236 с.

56. Эриашвили Н.Д. Финансовое право: учебник М. : ЮНИТИ, 2000. 169 с.

57. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL : <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>. (дата звернення : 06.09.2019).

58. Ерделевський А.М. Бойтесь данайцев, дары приносящих. *Бизнес адвокат*. 2000. № 21. С. 22–28.

59. Загиней З.А. Загальновизнане уявлення про гостинність як індикатор корупціогенності у тексті Закону України «Про запобігання корупції». *Судова апеляція*. 2018. № 2 (51). С. 36–46.

60. Загиней З.А., Сенік В. Благодійна допомога VS подарунок. *Вісник прокуратури*. 2018. № 11. С. 16–20.

61. Закордонний візит: правила поведінки. URL : <https://court.gov.ua/userfiles/ForeignTrip.pdf> (дата звернення : 06.10.2019).

62. Заяц О.В. Экономические основы социальной работы. Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2003. 198 с.

63. Зубков С.О. Цивільно-правове регулювання набуття права власності на новостворене нерухоме майно : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03. К., 2010. 20 с.

64. Долинська М.С. Деякі правові аспекти укладення та нотаріального посвідчення договору пожертви як різновиду договору дарування. *Науковий вісник*. 2013. № 1. С. 176–184.

65. Диба М.І., Василенко В.В. Класифікація та функції банківських металів : збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2012. № 1. С. 101–110.

66. Дишкантюк О.В. Теоретичні основи функціонування індустрії гостинності. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 6 (22). С. 96–101.

67. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності. Одеса: Астропринт, 2006. 264 с.

68. Киричко В.М. Проблема розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення заборон одержання неправомірної вигоди й подарунків, шляхи її вирішення. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 124–125.

69. Кобець О.В. Особливості прозорості одержання подарунків працівниками правоохоронних органів та особами, уповноваженими на виконання функцій держави. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 154–156.

70. Ключєва Є.М. Особливості договору пожертви за Цивільним кодексом України. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 156–158.

71. Knapp G. Staatliche Theotie des Goldes / G. Knapp. 4 Auflage. München, 1923. С. 83.

72. Ковач С.І. Доходи фізичних осіб у вигляді додаткового блага: оподаткування, облік та звітність. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2016. № 4. С. 24–32.

73. Кодекс етики посадових осіб і державних службовців Чеської республіки. URL : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29047.pdf> (дата звернення : 05.09.2019).

74. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971. Додаток до № 50.

75. Кодекс торговельного мореплавства України : Закон України від 23 травня 1995 року. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 47, 48, 49, 50, 51, 52. Ст. 349.

76. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

77. Коломоєць Т. О. Одержання подарунків публічними службовцями: вітчизняна нормативна модель поводження із ними. Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 11 листопада 2017 року). Запоріжжя: ЗНУ. 2017. С. 24–27.

78. Коломоєць Т. О. Поняття «подарунок» у вітчизняному антикорупційному законодавстві: питання нормативного визначення та видового розмаїття. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24–25 листопада 2017 року). Дніпро: Дніпропетровський гуманітарний університет. 2017. С. 56–60.

79. Коломоєць Т.О., Лютиков П.С. Обмеження щодо одержання подарунків публічними службовцями: деякі дискусійні питання нормативного закріплення в законодавстві України. *Право і суспільство*. 2017. № 6. Ч. 2. С. 74–80.

80. Коломоєць Т.О, Лютиков П.С. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 164–168.

81. Конвенція з боротьби з підкупом посадових осіб іноземних держав у разі проведення міжнародних ділових операцій. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/998_154. (дата звернення: 02.09.2019).

82. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V. Офіційний вісник України. 2010. № 10. Ст. 506.

83. Конвенция Совета Европейского Союза от 26 мая 1997 г., принятая на основании Статьи К.3(2)(с) Договора о Европейском Союзе, о борьбе с коррупцией, к которой причастны служащие Европейских сообществ или служащие государств-членов Европейского Союза (Докипедия: Конвенция Совета Европейского Союза от 26 мая 1997 г.,

принятая на основании Статьи К.3(2)(с) Договора о Европейском Союзе, о борьбе с коррупцией, к которой причастны служащие Европейских сообществ или служащие государств-членов Европейского Союза*). URL : <https://dokipedia.ru/document/5167376> (дата звернення : 01.08.2019).

84. Коржанський М.Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України. К. : Атіка-Академія-Ельга-Н, 2005. 555 с.

85. Котляр Д., Поп Л. Як декларують майно держслужбовців у різних країнах світу. Чи є Україна особливою. *Європейська правда*. 26 вер. 2016. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/09/26/7054986/>. (дата звернення : 03.09.2019).

86. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). URL : https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101. (дата звернення : 11.10.2019).

87. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20170101#n1070> (дата звернення : 01.10.2019).

88. Кропивницький, слідчий задекларував подарунок вартістю понад мільйон гривень. URL : <http://prozoro.in.ua/news/kropivnitskij-slidchij-zadeklaruvav-podarunok-vartistyu-ponad-miljon-griven> (дата звернення : 10.09.2019).

89. Курило Т.С. «Подарунок» як предмет адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУПАП, вчиненого нотаріусом. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 2. Т. 3. С. 123–129.

90. Лист ДФСУ від 03.11.2016 № 23653/6/99-99-13-02-03-15. URL : <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/70250.html> (дата звернення: 02.09.2019).

91. Лортикян Э.Л. История экономических реформ: мировой опыт второй половины XIX – XX вв. X. : Консум, 1999. 169 с.

92. Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве. М.: Статут, 1999. 256 с.

93. Лупало О.А. Деякі проблеми застосування обмеження щодо одержання подарунків в антикорупційному законодавстві. *Імплемен-*

тація європейських стандартів запобігання корупції в Україні : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 78–79.

94. Лупало О.А., Рокотянська А.С. Деякі питання теоретико-правових засад визначення встановлених законом правопорушень щодо одержання подарунків. Забезпечення прав і свобод людини засобами адміністративного права: матеріали науково-практичного семінару / ред. колегія : О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, О.К. Волох. Київ: Видавничий центр «Кафедра», 2017. С. 15–21.

95. Михайлова Т.Н. Понятие «недвижимость» в российском и зарубежном праве. Известия ИГЭА. 2011. № 1. 246 с.

96. Малєїна М.Н. Пожертвование – разновидность договора дарения. ПДБ «Консультант-Плюс, 2005. 243 с.

97. Малый академический словарь. URL : <https://gufo.me/dict/mas> (дата звернення : 01.08.2019).

98. Мартієнко А.І., Дишкантюк О.В. Сутність гостинності як економічної категорії. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 2 (30). С. 72–78.

99. Масюта Т.Р. Обмеження щодо одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та особами, які прирівнюються до них». URL : www.lf-znu.zp.ua/docs/roboti/12.doc. (дата звернення: 02.09.2019).

100. Мацюк Г.Р. Незавершене будівництво як об'єкт цивільних правовідносин. *Адвокат*. 2009. № 8. С. 10–15.

101. Методика визначення вартості майна. А.І. Лозовий, О.С. Донцова, С.М. Бобрицький, О.І. Стебіх. Х. : НДІСЕ, 2004. 112 с.

102. Методичні рекомендації щодо передачі в управління підприємств та/або корпоративних прав з метою запобігання конфлікту інтересів. URL : https://nazk.gov.ua/sites/default/files/metodychni_rekomendaciyi_korporatyvni_prava.pdf. (дата звернення : 11.10.2019).

103. Меры против коррупции, практикуемой транснациональными и другими корпорациями, их посредниками и другими причастными к этому сторонами. URL : <https://undocs.org/ru/A/RES/3514%28XXX%29>. (дата звернення : 01.10.2019).

104. Міжамериканська конвенція проти корупції: прийнята на третій пленарній сесії Організації Американських Держав 29 березня

1996 року. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_089 (дата звернення : 11.08.2019).

105. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, ухвалений Резолюцією 51/59 Генеральної асамблеї ООН від 12.12.1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788 (дата звернення : 06.09.2019).

106. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 380) від 01.01.2012. URL . https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050 (дата звернення : 06.09.2019).

107. Мільйон у подарунок. Як чиновники живуть на одну зарплату. URL : <https://glavcom.ua/publications/milyon-u-podarunok-yak-chinovniki-zhivut-na-samu-zarplatu-419319.html>. (дата звернення : 06.09.2019).

108. Michael E. Wieser, Norman Holden, Tyler B. Coplen, John K. Böhlke, Michael Berglund, Willi A. Brand, Paul De Bièvre, Manfred Gröning, Robert D. Loss, Juris Meija, Takafumi Hirata, Thomas Prohaska, Ronny Schoenberg, Glenda O'Connor, Thomas Walczyk, Shige Yoneda, Xiang-Kun Zhu. Atomic weights of the elements 2011 (IUPAC Technical Report) (англ.) / Pure and Applied Chemistry. 2013. Vol. 85. NO. 5. P. 277.

109. MINISTERIAL CODE. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/826920/August-2019-MINISTERIAL-CODE-FINAL-FORMATTED-2.pdf (дата звернення : 01.08.2019).

110. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.

111. Модельний кодекс поведінки посадових осіб державної влади та місцевого самоврядування – додаток до Рекомендацій R (2000) 10 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.05.2000.

112. Модельный Уголовный кодекс (с изменениями на 16 ноября 2006 года). URL : <http://docs.cntd.ru/document/901781490> (дата звернення : 06.09.2019).

113. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії

адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року). URL : http://pravo.org.ua/img/books/files/1531464560dudorov_nazk_report.pdf. (дата звернення : 01.08.2019).

114. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В.С. Ковальський, О.І. Миколенко, Є. А. Стрельцов, О.І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 368 с.

115. Hartmann P. Comments on Claessens, Glaessner and Klingebiel. *Journal of Financial Services Research*. 2002. № 5. P. 36–41.

116. Нерсесов Н.О. О бумагах на предъявителя с точки зрения гражданского права. Историко-догматическое исследование. М., 1889. 256 с.

117. Несвіт Є.О. Поняття нерухомості у чинному законодавстві України. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlduvs/2010_3/v3_10_4_3.pdf (дата звернення : 17.09.2019).

118. Новікова В.В. Правова природа безвідплатних договорів у цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2007. 20 с.

119. Основи цивільного законодавства СРСР та республік : Закон УССР від 31.05.1991 № 2211-І. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1076.263.0> (дата звернення : 10.09.2019).

120. Отрош І.М. Особливості правового режиму нерухомості як об'єкта цивільних прав. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnus/2011_54/54/40.pdf (дата звернення : 11.09.2019).

121. Охотский И.Е. Международные правовые стандарты противодействия коррупции: и возможности его применения в России. 2012. Выпуск 11. URL : <http://ego.uara.ru/ru/authors/1445/> (дата звернення : 22.09.2019).

122. Пахомов И.Н. Виды советских государственных служащих, их права и обязанности. Львов, 1965. 234 с.

123. Петрова І.А. Особливості визначення експертом-товарознавцем вартості товарів в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 359–368.

124. Петрова С. Подарунки та податки. URL : http://www.nky.com.ua/NalogKod/Kod4/Cons/C180512_7.htm (дата звернення: 17.07.2019).

125. Печений О.П. До питання про місце юридичних осіб публічного права в системі юридичних осіб. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 62–69.

126. Повітряний кодекс України : Закон України від 04.05.1993. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 25. Ст. 274.

127. Податковий кодекс України : Закон України від 08.04.2011 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

128. Поляков М.М. Применение основных положений Конвенции ООН против коррупции в органах государственного управления Российской Федерации. *Известия ТулГУ. Экономические и юридические науки*. 2012. № 3–2. С. 107–108.

129. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_785/sp:max20. (дата звернення : 03.09.2019).

130. Порядок організації роботи з питань внутрішньої безпеки в органах прокуратури України, затвердженого наказом Генерального прокурора України 13.04.2017 № 111, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 16.05.2017 за № 623/30491. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0623-17>. (дата звернення : 01.08.2019).

131. Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF> (дата звернення : 08.10.2019).

132. Посикалюк О.О. До питання про поняття юридичної особи публічного права. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 46–49.

133. Постанова Автозаводського районного суду м. Кременчука від 25.07.2019 у справі № 524/5184/1. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83368660> (дата звернення: 19.11.2019).

134. Постанова Автозаводського райсуду м. Кременчука від 06.08.2019 у справі № 524/5184/19. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83368660> (дата звернення: 19.11.2019).

135. Постанова Апеляційного суду Волинської області від 15.05.2014 у справі № 154/782/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38686210> (дата звернення : 27.08.2019).

136. Постанова Апеляційного суду Донецької області від 27.07.2018 у справі № 263/1587/18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75585918> (дата звернення : 27.08.2019).

137. Постанова Апеляційного суду Житомирської області від 11.06.2015 у справі № 276/100/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44886900> (дата звернення : 27.08.2019).

138. Постанова Апеляційного суду Кіровоградської області від 09.07.2012 у справі № 1121/2638/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25259218> (дата звернення : 27.08.2019).

139. Постанова Апеляційного суду Луганської області від 20.04.2017 у справі № 431/664/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66007890> (дата звернення: 19.11.2019).

140. Постанова Апеляційного суду Миколаївської області від 22.09.2014 у справі № 489/5159/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40560992> (дата звернення : 27.08.2019).

141. Постанова Апеляційного суду Миколаївської області від 18.08.2016 у справі № 488/2547/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59765352> (дата звернення: 01.11.2019).

142. Постанова Апеляційного суду м. Києва від 04.09.2013 у справі № 33/796/1190/2013. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33381743> (дата звернення: 19.11.2019).

143. Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 13.02.2015 у справі № 525/1222/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44193710> (дата звернення : 27.08.2019).

144. Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 08.05.2015 у справі № 554/3923/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44079274> (дата звернення : 27.08.2019).

145. Постанова Апеляційного суду Тернопільської області від 27.01.2012 у справі № 33-9/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/23766101> (дата звернення : 27.08.2019).

146. Постанова Апеляційного суду Тернопільської області від 18.03.2016 у справі № 607/877/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56565093> (дата звернення : 27.08.2019).

147. Постанова Апеляційного суду Харківської області від 06.11.2012 у справі № 2015/588/2012. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27244487> (дата звернення : 27.08.2019).

148. Постанова Апеляційного суду Хмельницької області від 12.02.2018 у справі № 686/21913/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72168605> (дата звернення 19.11.2019).

149. Постанова Апеляційного суду Черкаської області від 24.01.2012 у справі № 33-6/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/20976751> (дата звернення: 10.11.2019).

150. Постанова Апеляційного суду Черкаської області від 07.11.2012 у справі № 2310/1502/12. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/48723885> (дата звернення: 19.11.2019).

151. Постанова Апеляційного суду Черкаської області від 21.07.2014 у справі № 704/590/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39851254> (дата звернення : 27.08.2019).

152. Постанова Бериславського районного суду Херсонської області від 03.06.2016 у справі № 647/1069/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58096656> (дата звернення: 19.11.2019).

153. Постанова Біляївського районного суду Одеської області від 30.05.2018 у справі № 496/1694/18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73925369> (дата звернення: 10.11.2019).

154. Постанова Валківського районного суду Харківської області від 27.04.2017 у справі № 615/324/17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66205827> (дата звернення: 19.11.2019).

155. Постанова Василівського районного суду Запорізької області від 19.04.2017 у справі № 311/2764/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65653238> (дата звернення : 27.08.2019).

156. Постанова Верховного Суду від 15.02.2018 у справі № 640/7052/16-ц. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/V5180646.html. (дата звернення : 15.09.2019).

157. Постанова Волинського міського суду Волинської області від 15.05.2014 у справі № 154/782/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38881557> (дата звернення: 19.11.2019).

158. Постанова Галицького районного суду від 21.03.2019 у справі № 461/1358/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80747883> (дата звернення: 19.11.2019).

159. Постанова Галицького районного суду м. Львова від 13.03.2019 у справі № 461/1356/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80432416> (дата звернення: 19.11.2019).

160. Постанова Галицького районного суду м. Львова від 22.03.2019 у справі № 461/1029/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80678212> (дата звернення: 19.11.2019).

161. Постанова Галицького районного суду м. Львова від 22.03.2019 у справі № 461/1359/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80677606> (дата звернення: 19.11.2019).

162. Постанова Галицького районного суду м. Львова від 30.10.2019 у справі № 461/6031/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85339939> (дата звернення: 19.11.2019).

163. Постанова Деснянського районного суду м. Чернігова від 22.07.2019 у справі № 750/5837/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83154856> (дата звернення: 19.11.2019).

164. Постанова Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 29.01.2019 у справі № 175/228/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79491860> (дата звернення: 19.11.2019).

165. Постанова Жовтневого районного суду міста Дніпропетровська від 30.01.2019 у справі № 201/25/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79605470> (дата звернення: 19.11.2019).

166. Постанова Жовтневого районного суду міста Запоріжжя від 12.02.2018 у справі № 331/978/18. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72139090> (дата звернення: 19.11.2019).

167. Постанова Ізяславського районного суду Хмельницької області від 01.03.2018 у справі № 675/1053/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72176049> (дата звернення : 27.08.2019).

168. Постанова Кегичівського районного суду Харківської області від 13.12.2011 № 2017/3-573/11. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19812133> (дата звернення: 19.11.2019).

169. Постанова Козельщинського районний суд Полтавської області від 19.03.2019 у справі № 533/208/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80602744> (дата звернення: 19.11.2019).

170. Постанова Комсомольського міського суду Полтавської області від 14.02.2019 у справі № 534/98/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79980226> (дата звернення : 19.11.2019).

171. Постанова Криничанського районного суду Дніпропетровської області від 31.03.2015 у справі № 178/333/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43342028> (дата звернення: 19.11.2019).

172. Постанова Куп`янського міськрайонного суду Харківської області від 27.12.2016 у справі № 628/4313/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63756466> (дата звернення: 19.11.2019).

173. Постанова Куп`янського міськрайонного суду Харківської області від 10.01.2017 у справі № 628/4313/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63756466> (дата звернення : 08.10.2019).

174. Постанова Луцького міськрайонного суду Волинської області від 29.07.2016 у справі № 161/8208/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59178437> (дата звернення : 27.08.2019).

175. Постанова Марківського районного суду Луганської області від 29.07.2016 у справі № 417/2834/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59291947> (дата звернення: 19.11.2019).

176. Постанова Новосанжарського районного суду Полтавської області від 14.02.2019 у справі № 542/46/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79854787> (дата звернення : 19.11.2019).

177. Постанова Новоселицького районного суду Чернівецької області від 30.03.2018 у справі № 720/424/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43216750> (дата звернення: 19.11.2019).

178. Постанова Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 06.06.2019 у справі № 185/4680/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82238261> (дата звернення: 19.11.2019).

179. Постанова Печерського районного суду м. Києва від 15.02.2017 у справі № 757/60931/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64965686> (дата звернення : 01.08.2019).

180. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02> (дата звернення : 21.09.2019).

181. Постанова Попаснянського районного суду Луганської області від 13.07.2015 у справі № 423/624/15-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/46095140> (дата звернення: 19.11.2019).

182. Постанова Апеляційного суду Рівненської області від 21.08.2017 у справі № 560/436/17. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68489447> (дата звернення: 19.11.2019).

183. Постанова Садгірського районного суду м. Чернівці від 16.05.2014 у справі № 726/789/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41315810> (дата звернення : 08.10.2019).

184. Постанова Сарненського районного суду Рівненської області від 06.09.2019 у справі № 572/2133/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84083205> (дата звернення: 19.11.2019).

185. Постанова Сєвєродонецького міського суду Луганської області від 18.10.2019 у справі № 428\5852\19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85230348> (дата звернення 19.11.2019).

186. Постанова Соснівського районного суду м. Черкаси від 30.05.2019 у справі №712/5775/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82086121> (дата звернення: 19.11.2019).

187. Постанова Соснівського районного суду м. Черкаси від 17.09.2019 у справі №712/6989/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83368660> (дата звернення: 19.11.2019).

188. Постанова Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 19.07.2019 у справі № 308/4949/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83409907> (дата відвідування: 19.11.2019).

189. Постанова Херсонського міського суду Херсонської області від 11.11.2019 у справі № 766/3045/18. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85471812> (дата звернення: 08.10.2019).

190. Постанова Черкаського апеляційного суду від 17.10.2019 у справі № 33/821/24/19 URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85157805> (дата звернення: 19.11.2019).

191. Постанова Черкаського апеляційного суду від 17.10.2019 у справі №712/5775/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85157805> (дата звернення: 15.09.2019).

192. Постанова Чернігівського апеляційного суду від 20.08.2019 у справі № 750/5837/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83746290> (дата звернення: 19.11.2019).

193. Постанова Шевченківського районного суду м. Чернівці від 25.06.2012 у справі № 3-1731/12 р. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51593839> (дата звернення: 19.11.2019).

194. Постанова Шевченківського районного суду м. Чернівці від 16.09.2016 у справі № 727/6101/16-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61116258> (дата звернення: 19.11.2019).

195. Постанова Шевченківського районного суду м. Києва від 23.12.2014 у справі № 761/35127/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42174389> (дата звернення : 15.09.2019).

196. Постанова Шевченківського районного суду м. Києва від 06.01.2015 у справі № 761/35128/14-п. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42174085> (дата звернення: 19.11.2019).

197. Постанова Шевченківського районного суду м. Києва від 16.06.2017 у справі № 761/40776/16-п. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67345494> (дата звернення: 19.11.2019).

198. Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306. Офіційний вісник України. 2001. № 41. Ст. 1852.

199. Правила етичної поведінки та запобігання корупції в органах ДФС : Наказ ДФС від 01.12.2017 № 979. URL : <http://sfs.gov.ua/baneryi/protidiya-koruptsii/antikoruptsiyna-programa-dfs/291898.html> (дата звернення : 22.09.2019).

200. Правила торгівлі антикварними речами : Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України та Міністерства культури і мистецтв України від 29.12.2001 № 322/795. Офіційний вісник України. 2002. № 5. Ст. 204.

201. Прима В.В. Універсальне та національне у концепті гостинності. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2013. Вип. 19 (2). С. 159–164.

202. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 № 2344-III. Офіційний вісник України. 2001. № 17. Ст. 719.

203. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17> (дата звернення : 25.09.2019).

204. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07. 2012 № 5073-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 25. Ст. 252.

205. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 06.09.2019).

206. Про валюту та валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 30. Ст. 239.

207. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон від 21.09.1999 № 1068-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 48. Ст. 405.

208. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 07.04.2011 № 3207-VI. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T113207.html (дата звернення : 05.09.2019).

209. Про внесення змін до статті 3 Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» щодо державного мита за видачу свідоцтва про право на спадщину : Закон України від 05.03.2009 № 1110-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 31. Ст. 453.

210. Про внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів Міністерства та про затвердження Положення про Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна : Наказ Міністерства юстиції України від 9 червня 1999 року № 31/5.Офіційний Вісник України. 1999. № 51. Ст. 72.

211. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3236-17> (дата звернення: 19.11.2019).

212. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними : Закон України від 18.11.1997 № 637/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 9. Ст. 34.

213. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон від 30.10.1996 № 448/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 25.09.2019).

214. Про Державний бюджет України на 2014 рік : Закон України від 16.01.2014 № 719-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18> (дата звернення: 20.10.2019).

215. Про Державний бюджет України на 2015 рік : Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19> (дата звернення: 24.10.2019).

216. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19> (дата звернення: 24.10.2019).

217. Про Державний бюджет України на 2017 рік : Закон України від 21.12.2016 № 1801-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19> (дата звернення: 24.10.2019).

218. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19/card2#Card> (дата звернення: 24.10.2019).

219. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> (дата звернення: 24.10.2019).

220. Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14.11.2019 № 294-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX> (дата звернення: 15.12.2019).

221. Про державні лотереї в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5204-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17> (дата звернення : 17.10.2019).

222. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон від 01.07.2004 № 1952-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 51. Ст. 553.

223. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19>. (дата звернення : 01.11.2019).

224. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23.06.1995 № 239/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/239/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.11.2019).

225. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень : Закон від 18.11.2003 № 1255-IV. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 27.08.2019).

226. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 38. Ст. 536.

227. Про запобігання корупції: Закон від України 14.10.2014 № 1700-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення : 01.08.2019).

228. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014– 2017 роки : Закон України від 14.10.2014 : URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1699-18> (дата звернення : 07.09.2019).

229. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1506-17> (дата звернення : 11.09.2019).

230. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (дата звернення : 06.09.2019).

231. Про затвердження форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи : Наказ Міністерства фінансів України від 02.10.2015 № 859. Офіційний вісник України від 17.11.2015. 2015. № 89. Стор. 102. Ст. 2987.

232. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»: Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19> (дата звернення: 19.11.2019).

233. Про затвердження Державного класифікатора України «Класифікація основних фондів» : Наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 19.08.1997 № 507. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0507217-97> (дата звернення : 05.09.2019).

234. Про затвердження змін до Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків : Постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 № 644. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0033-05/ed20070402/find?text=%C1%E0%ED%EA%B3%E2%F1%FC%EA%B3+%EC%E5%F2%E0%EB%E8> (дата звернення : 10.09.2019).

235. Про затвердження Інструкції з організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей у банківських установах в Україні : Постанова Правління Національного банку України від 01.02.2007 № 45. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0181-07/ed20130901/find?text=%C1%E0%ED%EA%B3%E2%F1%FC%EA%B3+%EC%E5%F2%E0%EB%E8> (дата звернення : 20.08.2019).

236. Про затвердження Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків : Постанова

Правління Національного банку України від 03.12.2003 № 520. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0033-04/ed20070402/find?text=%C1%E0%ED%EA%B3%E2%F1%FC%EA%B3+%EC%E5%F2%E0%EB%E8> (дата звернення : 10.09.2019).

237. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. Офіційний вісник України від 05.11.1998. 1998. № 42. стор. 107. Ст. 1574.

238. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Національного банку України від 21.01.2004 № 22. URL : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04> (дата звернення : 13.09.2019).

239. Про затвердження Класифікатора державного майна : Наказ Фонду державного майна України від 15.03.2006 № 461. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 27.08.2019).

240. Про затвердження Методологічних роз'яснень щодо порядку ведення обліку нерухомого майна нерезидентів у рамках статистичного спостереження за інвестиціями зовнішньоекономічної діяльності : Наказ Державного комітету статистики України від 01.05.2004 № 110. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 27.08.2019).

241. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» : Постанова Кабінету Міністрів від 10 вересня 2003 року № 1440. Офіційний Вісник України. 2003. № 37. Ст. 1995.

242. Про затвердження Положення про здійснення операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Національного банку України від 06.08.2003 № 325. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0749-03> (дата звернення : 22.09.2019).

243. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя : розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 08.10.2009 № 741. Офіційний Вісник України. 2009. № 91. Ст. 3097.

244. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 19.11.2019).

245. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 26.06.1997 № 400/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 37. Ст. 237.

246. Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 38. Ст. 313.

247. Про космічну діяльність : Закон України від 15.11.1996 № 502/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 1. Ст. 2.

248. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст. 238.

249. Про обіг векселів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2374-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14> (дата звернення : 20.09.2019).

250. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон від 01.07.2004 № 1961-IV. Офіційний вісник України. 2004. № 30. Ст. 2000.

251. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення : 27.08.2019).

252. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : Закон України від 06.10.2004 № 2056-IV. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2056-15 (дата звернення : 05.09.2019).

253. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18> (дата звернення : 01.10.2019).

254. Про рекламу : Закон України від 30.07.1996 № 270/96-ВР. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.11.2019).

255. Про судову практику в справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0005700-02> (дата відвідування: 19.11.2019).

256. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 26.02.2006 № 3480-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006, № 31, ст. 268.

257. Про ціни та ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> (дата звернення: 19.11.2019).

258. Рамкове рішення Ради N 2003/568/ПВД про боротьбу з корупцією в приватному секторі. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_945. (дата звернення : 01.08.2019).

259. Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845. (дата звернення : 01.08.2019).

260. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_282. (дата звернення : 03.09.2019).

261. Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців. URL : http://www.dridu.dp.ua/cpk/Lib/7_Zapobigannya%20ta%20protydiya%20proyavam%20korup/Legislation/Legislature/Rekomend_poved_DS.pdf (дата звернення : 05.10.2019).

262. Рекомендація N Rec (2003) 4 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про загальні правила боротьби з корупцією при фінансуванні політичних партій і виборчих кампаній». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_867 (дата звернення : 19.10.2019).

263. Римское частное право : учебник / под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И. С. Перетерского. М, 1996. 429 с.

264. Рыбак И. Г. Антиквариат : История, основы атрибуции и экспертизы : Образовательная программа по истории, основам атрибуции и экспертизы антиквариата, предметов искусства, коллекционирования и старины. Москва: ИПЦ Художник и книга, 2003. 120 с.

265. Рішення Верховного Суду від 12.03.2018 у справі № П/9901/298/18 800/578/17 за позовом прокурора відділу Генеральної прокуратури України до КДКП про визнання незаконним і скасування рішення КДКП «Про накладення дисциплінарного стягнення». URL : <file:///C:/Documents%20and%20Settings/kobec/Мои%20документы/Downloads/Рекомендації%20щодо%20подарунків%20друковане%20видання%2007%2011%2018.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

266. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю, затверджених рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11.08.2016 № 3. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/1.Rozyasnennya-shhodo-zastosuvannya-okremyh-polozhen-Zakonu-Ukrayiny-Pro-zapobigannya-korupsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-.pdf> (дата звернення: 19.11.2019).

267. Рощупкін С.В. Актуальні питання обмеження щодо одержання подарунків. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (16). С. 224–235.

268. Рощупкін С.В. Співвідношення понять «одержання подарунку» та «неправомірна вигода». *Підприємництво, господарство і право*. Київ. 2019. № 8. С. 197–2011.

269. Рядінська В.О. Оподаткування доходу, отриманого фізичною особою в результаті прийняття спадщини: «за» чи «проти»? *Наука і правоохорона*. 2012. № 4. С. 172–177.

270. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник 2-ге вид., виправл. К. : «Знання», 2012. 262 с.

271. Семенова К.Г. Цивільно-правовий режим об'єктів незавершеного будівництва. *Європейські перспективи*. 2011. № 1. С. 164–168.

272. Civil Service values. URL : <https://www.gov.uk/government/publications/civil-service-code/the-civil-service-code> (дата звернення : 06.09.2019).

273. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL : <http://sum.in.ua/s/piljgha> (дата звернення : 06.09.2019).

274. Словник української мови : в 11 томах. Том 2. 1971. 456 с.

275. Советская военная энциклопедия. М. : Воениздат, 1978. Т. 6. 688 с.

276. Советское гражданское право : учебник: в 2 т. / Н.А. Безрук, О.В. Бойков, М.И. Брагинский и др.; отв. ред. В.А. Рясанцев. Т. 1. изд. перераб. и доп. М. : Юридическая литература, 1975. 423 с.

277. Code of Conduct for Members of the House of Lords. URL : <https://www.parliament.uk/documents/lords-commissioner-for-standards/HL-Code-of-Conduct.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

278. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією : практ. посіб. / кол. авт.; за ред. доктора юрид. наук, проф. О.М. Костенка. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 346 с.

279. Суханов Е.А. О понятии недвижимости и его влиянии на иные гражданские категории. *Вестник гражданского права*. 2008. № 4. С. 123–128.

280. Conflict of Interest Act URL : <https://laws.justice.gc.ca/PDF/C-36.65.pdf> (дата звернення : 01.08.2019).

281. Standards of Ethical Conduct for Employees of the Executive Branch. URL : [https://www.oge.gov/Web/oge.nsf/0/076ABBBFC3B026A785257F14006929A2/\\$FILE/SOC%20as%20of%2081%20FR%2081641%20FINAL.pdf](https://www.oge.gov/Web/oge.nsf/0/076ABBBFC3B026A785257F14006929A2/$FILE/SOC%20as%20of%2081%20FR%2081641%20FINAL.pdf) (дата звернення : 06.09.2019).

282. Тесля Л.В. Посадові особи органів селищної ради як суб'єкти адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. *Право і суспільство*. № 5. Ч. 2. 2015. С. 117–120.

283. Тихомиров Ю.А. Административное право и процесс: полный курс М. : Издание г-на Тихомирова М.Ю., 2005. 149 с.

284. Тітко А.В. Ознаки обмеження одержання подарунків як різновиду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Прикарпатський юридичний вісник*. Одеса. 2018. Вип. 4(25). Т. 3. С. 67–69.

285. Толковый словарь русского языка. М. : ГЕРРА, 1991. Т. 2. 520 с.

286. Український класифікатор товарів зовнішньоекономічної діяльності. URL : http://www.mdoffice.com.ua/pls/MDOOffice/UktVED.GetTNVCodeUAS?p_form=3 (дата звернення : 18.10.2019).

287. Український юридичний термінологічний словник. URL : <http://www.marazm.org.ua/document/termin/index.php?file=%CF%В3%EB%FC%E3%E8.txt> (дата звернення : 01.08.2019).

288. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_102. (дата звернення : 05.10.2019).
289. Цивільне право України : підручник : у 2 т / Л.М. Баранова, І.В. Жилінкова та ін. (кер. В.І. Борисов, І.В. Спасибо-Фатєєва, В.Л. Яроцький). К. : Юрінком Інтер, 2007. Т. 1. 321 с.
290. Федеральний закон Німеччини про державних службовців. URL : http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monografiy/445e5564-a528-4491-94c9-db32ede303dc.pdf (дата звернення : 06.09.2019).
291. Хабриєва Т.Я. Коррупция и право: доктринальные подходы к постановке проблемы. *Журнал российского права*. 2012. № 6. С. 5–17.
292. Хамори Б. Теория социалистического хозяйства. Новосибирск : Наука, 1991. 235 с.
293. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
294. Цивільний кодекс України : науково-пракичний коментар. 3-е вид. перероб. і доп. Х., 2006. 536 с.
295. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). М. : СПАРК, 1995. 556 с.
296. Шкварчук Л.О. Ціни і ціноутворення : навч. посібник. 2-ге вид., виправл. К. : Кондор, 2004. С. 21–29.
297. Шпуганич І.І. Поняття і правова природа договорів благодійної пожертви та благодійного гранту. *Право та державне управління*. 2017. № 3. С. 91–97.
298. Щербачов А.П. Поняття нерухомості в сучасному цивільному законодавстві України. *Часопис Київського університету права*. 2004. № 2. С. 53–57.
299. Що таке бонуси? URL : <https://online.dtki.ua/Book/%D0%97%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B8.%D0%91%D0%BE%D0%BD%D1%83%D1%81%D0%B8.%D0%90%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97. epub/navPoint-53> (дата звернення : 11.10.2019).
300. Юркевич Ю. До розмежування статусу юридичних осіб (об'єднань) публічного та приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 1. С. 46–50.

301. Юридична енциклопедія : у 6 т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5. П С. 736 с.

302. Ющенко В. Лисицький В. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні. К. : Скарби, 1998. С. 17-21.

303. Яворська О.С. Особливості дарування як способу безвідплатного передання майна у власність. *Вісник Львівського університету. Серія «юридична»*. 2008. Вип. 46. С. 135-143.

304. Янюк Н. «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять. *Право України*. 2009. № 11. С. 183-184.

305. Ярмиш Н. Про співвідношення одержання неправомірної вигоди з одержанням забороненого подарунку. *Вісник прокуратури*. 2016. С. 50-53.

306. Ярцун М. І. Пільги в праві соціального забезпечення. URL : <http://www.apdp.in.ua/v46/31.pdf> (дата звернення : 06.09.2019).

НОТАТКИ

Навчально-методичне видання

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ **З ПИТАНЬ ОБМЕЖЕННЯ ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ**

*(для поліцейських, прокурорів, державних службовців
та посадових і службових осіб Національної поліції України
і органів прокуратури України)*

Верстка – Н. Ковальчук

Підписано до друку 03.01.2020 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Lato. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 17,55. Наклад 300. Замовлення № 0620-139.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а
Телефон +38 (0552) 39 95 80,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.